

**MIELEKEO YA WANAFUNZI KUHUSU UFUNDISHAJI WA STADI ZA
MAWASILIANO KWA KISWAHILI KATIKA TAASISI ZA KIUFUNDI ZA
KITAIFA NCHINI KENYA**

JACKSON MUTUKU KAVOI

PKIS/9302/2014

TASNIFU HII IMEWASILISHWA ILI KUTIMIZA BAADHI YA MAHITAJI YA
SHAHADA YA UZAMIFU YA KISWAHILI YA IDARA YA LUGHA, ISIMU NA
FASIHI, CHUO KIKUU CHA RONGO

UNGAMO

Tasnifu hii ni kazi yangu mwenyewe na haijawahi kuwasilishwa kwa ajili ya shughuli yoyote ile wala kwa mahitaji ya shahada katika chuo kikuu chochote kile. Ni hatia kutolesha au kurudufu nakala au sehemu ya tasnifu hii bila idhini ya mwandishi au Chuo Kikuu cha Rongo.

.....

Jackson Mutuku Kavoi
PKIS/9302/2014

.....

Tarehe

IDHINI

Tasnifu hii imewasilishwa kwa ajili ya kutahiniwa kwa ridhaa yetu tulioteuliwa rasmi na Chuo Kikuu cha Rongo kama wasimamizi.

.....

Prof. Mohochi E. Sangai
Profesa Mshiriki
Masuala ya Taaluma
Chuo Kikuu cha Kibabii

.....

Tarehe

.....

Dkt. Carren Nyandiba
Mhadhiri Mwandamizi
Idara ya Lugha, Isimu na Fasihi
Chuo Kikuu cha Rongo

.....

Tarehe

.....

Prof. Mwenda Mukuthuria
Profesa Mshiriki
Idara ya Lugha, Isimu na Utamaduni
Chuo Kikuu cha Maasai Mara

.....

Tarehe

TABARUKU

Naitabaruku tasnifu hii kwa watoto wangu Emily Mumbua, Achim Mwaka, Emma Mutio, Dale Baraka, Johari Joyleen na Doreen Katilo.

IKISIRI

Mielekeo ni hisia walizonazo watu kuhusu jambo au kitu fulani na ni kigezo muhimu ambacho huathiri uitikiaji wa mtu husika. Pia, hukuza mitazamo ya ndani ya watu kuhusu vitu mahususi, hususan ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Kimsingi, pendekezo lolote kuhusu sera ya lugha, na hasa katika mfumo wa elimu, linahitaji kutilia maanani mielekeo ya wale ambao huenda wakaathirika. Hivyo, ukadiriaji wa mielekeo ya wanafunzi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi husika, ulikuwa muhimu. Madhumuni ya utafiti huu yalikuwa ni kuchanganua mielekeo ya wanafunzi wa kozi za sayansi na sanaa kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Halikadhalika, ulibainisha maoni ya wakufunzi, maafisa wa elimu na wakuza mitaala kuhusu umuhimu wa ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi husika. Vilevile, ulichunguza umuhimu wa Kiswahili kwa elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa. Utafiti huu ulipewa dira na nadharia za Utendaji Razini na Uamilifu. Muundo wa uchunguzi kimaelezo ulitumiwa, huku taasisi 5 za kiufundi za kitaifa na sampuli ya wanafunzi 148 wakishirikishwa katika utafiti. Wengine waliohusishwa ni wahadhiri 20 kutoka taasisi tajwa, afisa elimu mmoja kutoka Wizara ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia (*MOHEST*) na afisa mitaala kutoka Taasisi ya Ukuzaji Mitaala, Kenya (*KICD*). Fomula ya Balian (1988) ya uteuzi wa sampuli ilizingatiwa na ukusanyaji wa data ulitumia hojaji ya *Likert*, maswali ya wazi na dodoso. Vivyo hivyo, zanatepe ya Kichanganuzi Data ya Kitakwimu za Sayansi Jamii (*SPSS*) na uhakiki wa yaliyomo zilitumika kuchanganua data. Matokeo yalidhihirisha kuwa, asilimia 2.82 ya wasailiwa wanafunzi 142 waliohusishwa katika uchunguzi walidhihirisha mielekeo hasi ilhali asilimia 97.18 walionyesha mielekeo chanya kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Waaidha, wanafunzi wa kozi za sanaa walidhihirisha mielekeo chanya ya chini wakilinganishwa na wenzao wa sayansi. Vivyo hivyo, wanafunzi wa stashahada walidhihirisha mielekeo chanya ya chini walipolinganishwa na wanafunzi wa daraja la astashahada. Wanafunzi wa kike walidhihirisha mielekeo chanya zaidi ya wenzao wa kiume. Isitoshe, wadau wa elimu, wahadhiri na afisa mitaala kutoka *KICD* tofauti na afisa elimu kutoka *MOHEST*, walihisi palikuwa na haja ya kufundisha Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za ufundi nchini. Walionelea kwamba daraja la astashahada linaweza kuwa kianzio cha kufundisha somo husika. Ijapokuwa Kiingereza ndiyo lugha rasmi ambayo hutumika katika masuala rasmi na kufundishia masomo mengine, lugha ya Kiswahili pia kama ilivyo kwa lugha ya Kiingereza ina nafasi kubwa katika taasisi za kiufundi za kitaifa, hususan ufafanuzi wa dhana ngumu darasani, hasa kwa wanafunzi wa daraja la astashahada. Waaidha hutumika kutoa ushauri nasaha, utoaji wa huduma nyanjani na majadiliano kwa ajili ya maandalizi ya mitihani ya ndani na nje. Matokeo ya utafiti huu yana umuhimu kwa taasisi za kiufundi na umma katika urahisishaji wa mawasiliano na kueleweka kwa uwazi. Wizara ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia na Taasisi ya Ukuzaji Mitaala, Kenya zitanufaika katika utungaji wa sera ya elimu katika taasisi husika.

ABSTRACT

Attitudes are feelings which people have towards something or a certain object and they are crucial in influencing an individual's response. Attitudes as well, activates peoples' inner perceptions towards certain objects, situations or subjects, for example, teaching of Communication Skills in Kiswahili in national polytechnics. Basically, any pronouncement on language policy, especially in the education system, should consider the attitudes of those who may be affected. Therefore, it is out of this realization that an analysis of students' attitudes towards the use of Kiswahili in teaching Communication Skills in national polytechnics is of utmost importance. The first objective of this study was to analyse attitudes of students taking science courses as well as those students taking Arts courses towards teaching of Communication Skills in Kiswahili in Kenyan national polytechnics. The second objective was to find out lecturers', education officers' and curriculum developers' views on the importance of teaching Communication Skills in Kiswahili in national polytechnics. Lastly, this study sought to examine the students' views on the importance of Kiswahili in technical education. This study was guided by the Theory of Reasoned Action and Functionalism. A descriptive survey design was used to guide the study. 5 institutions and a sample of 148 respondents was used, drawn from a population of 991 students. Balian's (1988) formula was used to select the sample size. Others were 20 lecturers from the 5 national polytechnics, one official from the Ministry of Higher Education Science and Technology (MOHEST) and another from Kenya Institute of Curriculum Development (KICD). Statistical Package for Social Science (SPSS) and content analysis tools were used to analyse data. The results indicated that 2.82% of the 142 respondents, depicted negative attitude, while 97.18% were mostly positive about being taught Communication Skills in Kiswahili. Students pursuing arts-related courses posted low positive attitudes compared to those pursuing science courses. Likewise, the diploma students posted low positive attitudes compared to the certificate students. On the other hand, gender influenced attitudes towards the use of Kiswahili in teaching communications skills. Female students posted higher positive attitudes compared to their counter parts. The education stakeholders with an exception of the MOHEST official, felt there was a need to use Kiswahili alongside English in teaching of communication skills. Moreso, they were of the opinion that certificate students may be used as front runners in the teaching of the subject. Although English is the official language and a medium of instruction, Kiswahili language has very important roles to play in technical institutions. Some of these roles include day to day communication among the students, clarification of concepts in class especially to the certificate students, guidance and counseling, communication between the students and the support staff, service delivery, academic discussions during preparation for internal and external examinations among other roles. The findings of this study will benefit graduates and the recipients of their services by making communication simple, concise and clear. MOHEST and KICD may find it necessary to review their policy towards teaching of communication skills in technical institutes.

SHUKRANI

Kwanza kabisa shukrani zangu zimwendee Mwenyezi Mungu. Kanijalia afya tele, fikra tulivu na zilizojaa neema na rehema zake katika kila hatua ya usomi wangu hadi kufikia kuandika tasnifu hii. Kongole zaidi zikiendee Chuo Kikuu cha Rongo kwa kunipa nafasi ya kuendeleza usomi wangu. Isitoshe, siwezi kusahau kushukuru utawala wa Chuo Kikuu cha Mtakatifu Agustino, Tanzania kwa kunipatia fursa ya kuendeleza masomo yangu wakati nilipokuwa ninafanya kazi.

Aidha, nawashukuru wasimamizi wangu Profesa Ernest Sangai Mohochi, Dkt. Carren Nyandiba na mwenda zake Profesa Mwenda Mukuthuria— pumziko la milele akupe, ee Bwana, na mwanga wa daima dawamu ukutangulie na ukakuangazie upumzike kwa amani, Amina. Japo kazi hii ilichukua muda mrefu kuikamilisha, kamwe hawajawahi kuonyesha dalili za kuchoka. Walinihimiza na kunikongoja kiusomi hadi kufikia mwisho wa safari. Mungu awajalie nguvu na busara za kuendelea kuwaongoza na kuwaelekeza wengine.

Pia, nawashukuru wahadhiri wangu ambao kamwe hawakunitelekeza. Hawa ni pamoja na Dkt. James Ontieri kutoka Chuo Kikuu cha Maasai Mara na Dkt. Simiyu Kisurulia kutoka Chuo Kikuu cha Kabianga. Vilevile, nawashukuru wanafunzi wenzangu katika bahari ya usomi wa Uzamifu, Sangili Nabeta, Barisecha Wilfred, Joyce Burudi na Nyenje Jactone Winstone ambao walikuwa kichocheo na kihamasisho katika ustawishaji na uandishi wa tasnifu hii.

Zaidi, nawashukuru walimu wenzangu katika idara ya Kiswahili kwa ushauri wao na upanuzi wa wigo wa mawazo na marejeleo. Hawa ni pamoja na mkuu wa idara ya Kiswahili, Dkt. Riro Matinde, Zena I. Machinda, Mashaka Ng'waje, Alfred Malugu na Gerald Mallya. Pia, nawashukuru Mariane Munyao, Gerald Njura, Nasibu Musa, Dkt.

Kiura Moses na Catherine Munga wa Idara ya Lugha na Isimu kwa kunihamasisha na kupanua wigo wa mawazo kitaaluma. Isitoshe, siwezi kuwasahau wahadhiri na wakuu wa taasisi za kiufundi za kitaifa teule kwa kuniruhusu kukusanya data katika taasisi zao. Bila usaidizi huu, bila shaka, ningekwama. Isitoshe, nawashukuru wanafunzi wote wa taasisi za kitaifa waliojitolea kujaza hojaji bila kinyongo; hali iliyochangia ukamilishaji wa tasnifu hii. Pia, shukrani zangu za dhati ziwaendee waliohariri tasnifu hii ambao ni Dkt. Fred Simiyu Wanjala wa Chuo Kikuu cha Kibabii, Mark Odawo wa Chuo Kikuu cha Rongo na Elishafati Ndumiwe wa Chuo Kikuu cha Mtakatifu Agustino, Tanzania.

Waaidha, nawashukuru wake zangu Betta Mary Nthenya na Damaris Syokethe kwa kunivumilia na kunitia moyo wakati wote nilipokuwa mbali nao nikikusanya data na hatimaye kuandika tasnifu hii. Pia, shukrani ziwaendee wazazi wangu, marehemu Joseph Kavoi Kiilu na Mama Alice Katilo Kavoi ambao bila mchango wao wa hali na mali, nisingekuwa vile nilivyo kitaaluma.

Mwisho, na sio kwa umuhimu, nawashukuru wasaidizi wangu katika ukusanyaji wa data ambao ni Paul Suvu kutoka Taasisi ya Ufundi ya Kitaifa ya Kabete na Bob Makworo wa Chuo Kikuu cha Kisii. Halikadhalika, kwa Thomas Mutinda Muthama nasema asante sana kwa usaidizi wa uchanganuzi wa data. Hatimaye, namshukuru Ndibalema Khatibu wa *Ndibalema Stationery*— Nyamalango, SAUT kwa kuchapa sehemu kubwa ya tasnifu hii. Vivyo hivyo, Anna Mbusiro Nyamboha, hasahauliki kwa uchapaji wa sura za mwisho za tasnifu hii. Isitoshe, ningetaka kutoa shukrani zangu za dhati kwa waandishi mbalimbali ambao nilirejelea kazi zao jamali. Tasnifu hii haingekuwa vile ilivyo bila mchango wa kazi zao.

YALIYOMO

Ungamo.....	i
Idhini	i
Tabaruku	ii
Ikisiri.....	iii
Abstract.....	iv
Shukrani	v
Yaliyomo	vii
Orodha ya Majedwali.....	xi
Orodha ya Michoro	xiii
Orodha ya Vifupisho.....	xiv
Ufafanuzi wa Istilahi.....	xv

SURA YA KWANZA: MSINGI WA UTAFITI 1

1.0 Utangulizi.....	1
1.1 Usuli wa Mada	1
1.2 Suala la Utafiti	4
1.3 Madhumuni ya Utafiti.....	5
1.4 Maswali ya Utafiti	5
1.5 Sababu za Uteuzi wa Mada.....	6
1.6 Umuhimu wa Utafiti	7
1.7 Upeo na Mipaka ya Utafiti.....	8
1.8 Misingi ya Kinadharia	9
1.8.1 Nadharia ya Utendaji Razini	9
1.8.2 Nadharia ya Uamilifu.....	15
1.9 Hitimisho	17

SURA YA PILI: UHAKIKI WA MAANDISHI 18

2.0 Utangulizi.....	18
2.1 Dhana ya Mielekeo	18
2.2 Vijenzi vya Mielekeo	21
2.3 Mielekeo kuhusu Lugha.....	24
2.4 Mielekeo kuhusu Lugha ya Kiswahili	32

2.5 Mielekeo kuhusu Ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano.....	39
2.6 Nafasi ya Kiswahili katika Elimu ya Taasisi za Kiufundi za Kitaifa	44
2.7 Utafiti Unaohusishwa na Taasisi za Kiufundi Nchini Kenya.....	48
2.8 Hitimisho	56

SURA YA TATU: MBINU ZA UTAFITI 58

3.0 Utangulizi.....	58
3.1 Vigeu Huria na Tegemezi	58
3.2 Muundo wa Utafiti.....	58
3.3 Eneo la Utafiti.....	59
3.4 Njia za Utafiti.....	59
3.5 Idadi Lengwa	60
3.6 Sampuli na Usampulishaji	60
3.7 Nyenzo za Utafiti	64
3.7.1 Hojaji.....	64
3.7.2 Maswali ya wazi.....	65
3.7.3 Dodoso	66
3.8 Uthabiti na Uhalali wa Vifaa vya Ukusanyaji Data.....	66
3.9 Ukusanyaji wa Data.....	67
3.9.1 Utafiti wa Awali.....	67
3.9.2 Utafiti Halisi.....	69
3.10 Uchanganuzi wa Data	70
3.11 Hitimisho	72

SURA YA NNE: UCHANGANUZI WA DATA NA UWASILISHAJI WA MATOKEO . 74

4.0 Utangulizi.....	74
4.1 Sifa za Kidemografia za Wasailiwa Wanafunzi	74
4.2 Msambao wa Kozi mbalimbali zilizotumika katika Utafiti.....	77
4.3 Mielekeo ya Wanafunzi kuhusu Matumizi ya Kiswahili Kufundishia Stadi za Mawasiliano.....	79
4.3.1 Uchanganuzi wa Miitikio ya Wasailiwa kwa Kauli mbalimbali katika Hojaji ya Likert kuhusu Ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.....	80
4.3.2 Uchanganuzi wa Miitikio ya Maswali ya Wazi kuhusu Ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili	127

4.3.2.1 Utoaji wa Huduma.....	128
4.3.2.2 Umuhimu wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.....	133
4.3.2.3 Suala la Ujifunzaji.....	136
4.3.2.4 Misimamo ya Wanafunzi wa Taasisi za Kiufundi za Kitaifa kuhusu Ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.....	140
4.3.3 Mielekeo ya Wanafunzi ya Kijumla kuhusu Ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.....	143
4.3.4 Mielekeo ya Wanafunzi kwa Misingi ya Michepuo ya Masomo	149
4.3.5 Mielekeo ya Wanafunzi kwa Misingi ya Madaraja ya Masomo	156
4.3.6 Mielekeo ya Wanafunzi kwa Misingi ya Jinsia	161
4.4 Maoni ya Wahadhiri, Maafisa Elimu na Wakuzaji Mitaala kuhusu Matumizi ya Kiswahili Kufundishia Stadi za Mawasiliano	167
4.4.1 Maoni ya Wahadhiri.....	167
4.4.1.1 Hali ya Ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano katika Taasisi za Kiufundi.....	168
4.4.1.1.1 Umuhimu wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza.....	170
4.4.1.1.2 Umuhimu wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.....	171
4.4.1.1.3 Mielekeo ya Wanafunzi kuhusu Lugha ya Kiswahili na Kiingereza.....	173
4.4.1.1.4 Uchanya wa Mielekeo kuhusu Kiswahili.....	173
4.4.1.1.5 Uhasi wa Mielekeo kuhusu Lugha ya Kiswahili.....	175
4.4.2 Maoni ya Afisa Elimu, Kitengo cha Elimu ya Kiufundi, Wizara ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia	175
4.4.3 Maoni ya Afisa mitaala katika Taasisi ya Ukuzaji Mitaala	178
4.5 Maoni ya Wanafunzi kuhusu Umuhimu wa Kiswahili kwa Elimu ya Taasisi za Kiufundi za Kitaifa	180
4.5.1 Lugha Inayotumiwa katika Maeneo Mbalimbali katika Taasisi za Kiufundi ..	181
4.5.2 Mielekeo ya Wanafunzi wa Taasisi za Kiufundi kuhusu Lugha ya Kiswahili ..	189
4.5.3 Umuhimu wa Kiswahili katika Nyanja Mahususi	192
4.5.3.1 Runinga.....	192
4.5.3.2 Redio.....	193
4.5.3.3 Usomaji wa Magazeti na Vitabu vya Riwaya au Tamthilia.....	195
4.5.4 Lugha Inayofaa Nyanjani.....	197
4.5.4.1 Sababu za Kuteua Lugha Husika.....	198
4.6 Hitimisho	201

SURA YA TANO: MUHTASARI, MAHITIMISHO NA MAPENDEKEZO	203
5.0 Utangulizi.....	203
5.1 Muhtasari wa Tasnifu	203
5.2 Muhtasari wa Matokeo ya Utafiti	206
5.3 Mahitimisho	209
5.4 Mapendekezo ya Utafiti.....	212
5.5 Mapendekezo ya Utafiti wa Baadaye	214
MAREJELEO	216
VIAMBATISHO	233
KIAMBATISHO 1: Hojaji kwa Wanafunzi wa Taasisi za Ufundi	233
KIAMBATISHO 1A: Hojaji ya Likert Iliyokarabatiwa na Kutumika katika Utafiti Halisi.....	233
KIAMBATISHO 1B: Maswali Kuhusu Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili na Umuhimu wa Kiswahili.....	235
KIAMBATISHO 2: Dodoso kwa Wahadhiri wa Kozi Teule katika Taasisi za Kiufundi za Kitaifa.....	239
KIAMBATISHO 3: Dodoso kwa Afisa wa Elimu Kitengo cha Mafunzo ya Kiufundi katika Wizara ya Elimu	240
KIAMBATISHO 4: Dodoso kwa Afisa wa Mafunzo ya Ufundi katika Taasisi ya Ustawishaji Mitaala	241
KIAMBATISHO 5: Maombi ya Kukusanya Data	243
KIAMBATISHO 5A: Maombi ya Kukusanya Data katika Taasisi ya Kiufundi ya Kabete.....	243
KIAMBATISHO 5B: Maombi ya Kukusanya Data katika Taasisi ya Kiufundi ya Kisii	244
KIAMBATISHO 5C: Barua ya Utambulisho kwa Nacosti kutoka Chuo Kikuu cha Rongo.....	245
KIAMBATISHO 5D: Cheti cha Kukusanya Data kutoka Nacosti.....	246
KIAMBATISHO 5E: Kibali cha Kukusanya Data kutoka Nacosti.....	247
KIAMBATISHO 5F: Kibali cha Kukusanya Data katika Kaunti ya Meru	248
KIAMBATISHO 5G: Kibali cha Kukusanya Data katika Kaunti ya Uasin Gishu	249
KIAMBATISHO 5H: Kibali cha Kukusanya Data katika Kaunti ya Kisii	250
KIAMBATISHO 5I: Kibali cha Kukusanya Data katika Kanda ya Nairobi.....	251

ORODHA YA MAJEDWALI

Jedwali 3.1: Msambao wa Wasailiwa Walioshirikishwa katika Utafiti Halisi.....	63
Jedwali 4.1: Sifa za Kidemografia za Wanafunzi wa Taasisi za Kiufundi za Kitaifa	75
Jedwali 4.2: Msambao wa Wadau Wengine wa Elimu	76
Jedwali 4.3: Msambao wa Idadi ya Kauli.....	80
Jedwali 4.4: Miitikio ya Kauli ya Kwanza	81
Jedwali 4.5: Miitikio ya Kauli ya Pili	83
Jedwali 4.6: Miitikio ya Kauli ya Tatu	85
Jedwali 4.7: Miitikio ya Kauli ya Nne.....	87
Jedwali 4.8: Miitikio ya Kauli Tano	89
Jedwali 4.9: Miitikio ya Kauli ya Sita	91
Jedwali 4.10: Miitikio ya Kauli ya Saba.....	93
Jedwali 4.11: Miitikio ya Kauli ya Nane	95
Jedwali 4.12: Miitikio ya Kauli ya Tisa.....	97
Jedwali 4.13: Miitikio ya Kauli ya Kumi	98
Jedwali 4.14: Miitikio ya Kauli ya Kumi na Moja	100
Jedwali 4.15: Miitikio ya Kauli ya Kumi na Mbili.....	102
Jedwali 4.16: Miitikio ya Kauli ya Kumi na Tatu	104
Jedwali 4.17: Miitikio ya Kauli ya Kumi na Nne.....	106
Jedwali 4.18: Miitikio ya Kauli ya Kumi na Tano	107
Jedwali 4.19: Miitikio ya Kauli ya Kumi na Sita	109
Jedwali 4.20: Miitikio ya Kauli ya Kumi na Saba.....	111
Jedwali 4.21: Miitikio ya Kauli ya Kumi na Nane	113
Jedwali 4.22: Miitikio ya Kauli ya Kumi na Tisa.....	115
Jedwali 4.23: Miitikio ya Kauli ya Ishirini	117
Jedwali 4.24: Miitikio ya Kauli ya Ishirini na Moja.....	119
Jedwali 4.25: Miitikio ya Kauli ya Ishirini na Mbili	121
Jedwali 4.26: Miitikio ya Kauli ya Ishirini na Tatu	123
Jedwali 4.27: Miitikio ya Kauli ya Ishirini na Nne.....	125
Jedwali 4.28: Uridhaji wa Manufaa ya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika Utoaji Huduma.....	128
Jedwali 4.29: Uimarishaji wa Utoaji wa Huduma Kupitia Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili	130

Jedwali 4.30: Huduma na Umilikaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili	132
Jedwali 4.31: Umuhimu wa Maarifa ya Stadi za Mawasiliano kwa.....	133
Jedwali 4.32: Umuhimu wa Kuanzisha Ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili	135
Jedwali 4.33: Miitikio kuhusu Iwapo Stadi za Mawasiliano Zinapaswa Kufundishwa	137
Jedwali 4.34: Miitikio ya Imani ya kuwa na Matatizo ya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili	138
Jedwali 4.35: Alama ya Wastani ya Mielekeo ya Wanafunzi wa Taasisi za Kiufundi	145
Jedwali 4.36: Mielekeo ya Wanafunzi kwa Misingi ya Michepuo ya Masomo.....	150
Jedwali 4.37: Mielekeo ya Wanafunzi kwa Misingi ya Madaraja ya Masomo.....	156
Jedwali 4.38: Mielekeo ya Wanafunzi kwa Misingi ya Jinsia.....	162
Jedwali 4.39: Lugha-Mawasiliano katika Maeneo Mbalimbali ya Taasisi za Kiufundi	181
Jedwali 4.40: Nafasi zaidi ya Lugha ya Kiswahili kwa Elimu ya Taasisi za Kiufundi	183
Jedwali 4.41: Mielekeo ya Wanafunzi kuhusu Lugha ya Kiswahili.....	189
Jedwali 4.42: Sababu za Uteuzi wa Lugha ambayo Ingetumika Nyanjani.....	199

ORODHA YA MICHORO

Mchoro 1.1: Mielekeo na athari kwa Tabia	10
Mchoro 4.1: Msambao wa Kozi mbalimbali zenye mwegemeo wa utoaji huduma.....	78
Mchoro 4.2: Misimamo ya Wanafunzi kuhusu Ufundishwaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili	141
Mchoro 4.3: Alama za Wastani kwa Taasisi za Kiufundi za Kitaifa.....	144
Mchoro 4.4: Alama za Wastani kwa Kuzingatia Kiwango cha Mielekeo.....	146
Mchoro 4.5: Alama za Wastani za Mielekeo ya Wanafunzi kwa Viwango zaidi	147
Mchoro 4.6: Alama za Wastani za Mielekeo ya Sanaa na Sayansi Kimichepuo	153
Mchoro 4.7: Kiwango cha Uhasi na Uchanya wa Mielekeo Kimichepuo.....	154
Mchoro 4.8: Kiwango cha Chini au Juu cha Uhasi na Uchanya Kimichepuo.....	155
Mchoro 4.9: Alama za Wastani za Mielekeo Kimadaraja ya Masomo	158
Mchoro 4.10: Kiwango cha Kawaida cha Uhasi na Uchanya wa Mielekeo Kimadaraja	159
Mchoro 4.11: Kiwango cha Chini na Juu cha Uhasi na Uchanya Kimadaraja.....	160
Mchoro 4.12: Alama za Wastani za Mielekeo Kijinsia	164
Mchoro 4.13: Kiwango cha Kawaida cha Mielekeo Kijinsia.....	165
Mchoro 4.14: Kiwango cha Chini na Juu cha Mielekeo Kijinsia.....	166
Mchoro 4.15: Lugha ya Mawasiliano Miongoni mwa Wanafunzi.....	188
Mchoro 4.16: Uwepo wa Vitabu vya Riwaya na Tamthilia Maktabani	191
Mchoro 4.17: Uteuzi wa Lugha ya Upeperushaji wa Taarifa za Habari Runingani.....	192
Mchoro 4.18: Uteuzi wa Lugha ya Upeperushaji wa Taarifa za Habari Redioni.....	193
Mchoro 4.19: Usomaji wa Magazeti ya Kiswahili	195
Mchoro 4.20: Usomaji wa Vitabu vya Riwaya au Tamthilia	196
Mchoro 4.21: Lugha inayofaa kwa Matumizi Nyanjani.....	198

ORODHA YA VIFUPISHO

ANOVA	: Analysis of Variance
CODESRIA	: The Council for Development of Social Science Research in Africa
CSAS	: Communication Skills Attitude Scale
KANAPO	: Kabete National Polytechnic
KECONAPO	: Kenya Coast National Polytechnic
KINAPO	: Kisii National Polytechnic
KICD	: Kenya Institute of Curriculum Development
KNEC	: Kenya National Examination Council
KATTI	: Kenya Association of Technical Training Institutes
KBC	: Kenya Broadcasting Corporation
MENAPO	: Meru National Polytechnic
MOHEST	: Ministry of Higher Education Science and Technology
NITA	: National Industrial and Training Authority
SPSS	: Statistical Package for Social Science
TENAPO	: The Eldoret National Polytechnic
TRA	: Theory of Reasoned Action
TPB	: Theory of Planned Behaviour
TRAA	: Theory of Reasoned Action Approach
TVETA	: Technical and Vocational Education Training Authority
Ty	: Tafsiri yetu
UKIMWI	: Upungufu wa Kinga Mwilini
Ut	: Umaratokezi

UFAFANUZI WA ISTILAHU

Astashahada	:Daraja la usomi ambalo anayesoma huchukua miaka miwili na kuhitimu kwa kutuzwa cheti cha astashahada katika taasisi za kiufundi nchini Kenya.
Daraja la masomo	:Kiwango cha masomo katika taasisi za ufundi;kinaweza kuwa astashahada au stashahada.
Kigeu	:Kibadala ambacho kinaweza kuathiri au kuathiriwakatika utafiti lengwa.
Kozi mbalimbali	:Ni kozi zinazofundishwa katikataasisi za kiufundi za kitaifa zenye mketo wa utoaji wa huduma.
Mchepuo wa masomo	:Kiwango cha masomo ambacho mwanafunzi huteua ili kuzamia kiusomi katika fani fulani (sanaa au sayansi).
Mawasiliano	:Uhawilishaji na ung'amuaji wa maana kati ya watu au jamii kwa kutumia mfumo wa ishara na miondoko inayokubalika katika jamii mahususi.
Mielekeo	:Hisia walizonazo watu kuhusu jambo au kitu fulani, hususan Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.
Mielekeo chanya	:Hali ya kupenda jambo au kitu fulani.
Mielekeo hasi	:Hali ya kuchukia jambo au kitu fulani.
Mwanafunzi wa taasisi ya ufundi	:Mwanafunzi aliyekubaliwa kujiunga na taasisi ya ufundi kujipatia ujuzi wa kiufundi katika fani fulani.
Shahada	:Cheti anachotunukwa mtahiniwa baada ya kupata mafunzo fulani katika chuo kikuu ili kuthibitisha amekamilisha masomo na kufaulu mitihani yake; yaani digrii.
Stadi za mawasiliano	:Zana zinazotumiwa kuondosha vikwazo au vizuizi vya mawasiliano kabambe. Hizi hujumuisha stadi za lugha na viziada lugha.
Stashahada	:Daraja la usomi ambalo anayesoma katika taasisi za ufundi huchukua miaka mitatu na mtahiniwaanapofuzu hutunukwa cheti cha stashahada au diploma.

Taasisi za Ufundi

:Vituo vya mafunzo ya ufundi, vyuo vya kati na vya kitaifa ambapo wanafunzi hujipatia ujuzi wa kiufundi katika fani fulani na kutuzwa astashahada na stashahada.

Umaratokezi

:Idadi ya wasailiwa waliojaza jibu moja.

SURA YA KWANZA

MSINGI WA UTAFITI

1.0 Utangulizi

Sura hii ndiyo msingi wa utafiti huu na imeangazia usuli wa mada ambao ndio uliipatia mwegemeo ili kufanikisha malengo yake. Aidha, suala la utafiti ambalo liligusia na kujengea hoja ufafanuzi wa mada iliyoshughulikiwa katika utafiti kwa upekee, limeangaziwa. Madhumuni ya utafiti na maswali ambatani, ambayo ndiyo dira ya utafiti huu, yamefafanuliwa. Halikadhalika, umuhimu wa suala la utafiti na upeo wake umeelezwa katika sura hii. Nadharia ambazo ziliupatia mwelekeo utafiti huu, zimedadavuliwa kwa utondoti, huku mihimili yake na jinsi ilivyosaidia kupambanua madhumuni mbalimbali ikibainishwa.

1.1 Usuli wa Mada

Mielekeo ni hisia walizonazo watu kuhusu lugha yao au ya wengine au kitu fulani (Fasold, 1984). Mielekeo ni kigezo muhimu ambacho huathiri uitikiaji wa mtu kuhusu jambo au kitu fulani. Kwa mfano, tafiti mbalimbali zilifafanua kuwa mielekeo huchangia kwa kiasi kikubwa ujifunzaji wa lugha ya pili (Nader, 1968; Lambert, Gardner, Ottonna Tunstall, 1968). Utafiti huu ulichukulia ‘kitu fulani’ kuwa ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Kwa mkabala huu, utafiti huu ulitaka kubainisha iwapo mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya inaweza kuathiri msimamo kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Aidha, mielekeo huchonga mitazamo ya watu ya ndani kuhusu vitu mahususi, ndipo Mohochi (2005) anadokeza kuwa “mielekeo ya kudharau lugha ya Krioli na Pijini... ilisababisha kuchelewa kwa wanaisimu kuzifanyia utafiti” (uk. 2). Hali hii ilitokana na mitazamo hasi ya watafiti kwa sababu hawakutilia maanani lugha za Krioli na Pijini.

Ingawa wataalamu tajwa hapo juu walizungumzia mielekeo ya lugha, ni muhimu kufahamu kuwa tunapozungumzia Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili (kitu fulani) hatuwezi kukosa kuzungumzia Kiswahili.

Tangu enzi ya ukoloni, lugha ya Kiingereza ilipewa hadhi ya juu ikilinganishwa na lugha ya Kiswahili. Mathalani, Nabea (2009), anaeleza kuwa ijapokuwa Wakenya wanaokielewa Kiingereza ni asilimia 25 ya Wakenya wote lakini kingali kinatawala kama lugha rasmi nchini Kenya. Hii ndiyo sababu lugha ya Kiingereza pamoja na Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza hufundishwa katika taasisi takriban zote za elimu ya juu; taasisi za kiufundi za kitaifa zikiwemo. Pia, Kiingereza kilikuwa kikitumika kama lugha ya ufundishaji na rasmi, huku Kiswahili kikichukua nafasi ya kuwa lugha ya taifa hadi kilipotunukwa na Katiba ya Kenya 2010 jukumu la kuwa lugha rasmi sambamba na Kiingereza (National Council for Law Reporting, 2010).

Vivyo hivyo, Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ambazo zingechangia urahisishaji wa mawasiliano baina ya wa taasisi za kiufundi za kitaifa na umma nyanjani hivyo kurahisisha utoaji wa huduma nchini Kenya lakini hazifundishwi katika taasisi hizi ila Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza ndizo hufundishwa. Kutokana na hali kama hii, wasomi mbalimbali wa taaluma ya Kiswahili walipendekeza ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili uanzishwe katika taasisi za kiufundi nchini (Shitemi, 2001).

Hata hivyo mapendekezo kama haya kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili na pia ufundishaji wa lugha ya Kiswahili katika taasisi za juu; taasisi za kiufundi za kitaifa zikiwemo yametolewa lakini mielekeo ya walengwa ambao ni wanafunzi haijawahi kutiliwa maanani. Kwa mkabala huu, ukadiriaji wa mielekeo ya walengwa ni muhimu ikiwa kinachopendekezwa kinatarajiwa kufaulu (Obanya, 1981). Katika hali ya kawaida, pendekezo lolote kuhusu sera ya lugha, na hasa katika mfumo

wa elimu, linahitaji kutilia maanani mielekeo ya wale ambao wangeweza kuathirika (Baker, 1992).

Hivyo basi, ni muhimu kukadiria mielekeo ya wanafunzi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa. Hii ni kwasababu matokeo yake yalituwezesha kuitikia mapendekezo ya mara kwa mara ambayo hutolewa na wasomi na wataalamu wa Kiswahili nchini. Kwa hali hii, ili ukubalifu wa chochote kinachohusiana na lugha kifaulu, watumizi wake (walimu na wanafunzi) lazima wawe na mielekeo chanya kuhusu mabadiliko ya sera lengwa, vinginevyo wataishia kupinga pendekezo husika (Obanya, 1981). Waaidha, watu wengi wanaohudumiwa na kutoka taasisi za kiufundi za kitaifa nchini, hawakifahamu Kiingereza vizuri. Wengi wao hutumia Kiswahili. Hivyo, pana haja ya kufundisha Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi hizi ili husika waweze kuwahudumia wateja wao, huku wakitumia maarifa waliyofundishwa kama kiondoa vikwazo vya kimawasiliano.

Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ni muhimu katika utafiti huu kwa sababu zinatarajiwa zitumike kuondoa vikwazo mbalimbali ambavyo hutinga mawasiliano kabambe baina ya na wateja wao nyanjani. Hivyo, pana haja ya kubainisha mielekeo ya wanafunzi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kwa wanafunzi wa masomo ya sayansi na ya sanaa katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Ukadiriaji huu ulikuwa wa umuhimu kwa sababu ulibainisha ni kundi lipi ambalo lingeweza kuwa kielelezo katika ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili; ni makundi yote mawili kwa pamoja au ni kundi moja.

Katika ufuatiliaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika mtaala wa mafunzo ya taasisi za kiufundi, somo hili halifundishwi. Lugha ya Kiswahili ndiyo hufundishwa

kwa wanafunzi wanaosomea kozi ya Huduma za Jamii na Ustawi wa Jamii katika kiwango cha astashahada (Kenya Institute of Education [KIE], 1988). Hata hivyo, somo hili halitahiniwi na Baraza la Mitihani la Kenya (KNEC) kama ilivyo kwa masomo mengine. Ni kutokana na uelewa huu ambapo pana haja ya kufundisha somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa na taasisi nyingine za ufundi ili kuondoa vikwazo vya kimawasiliano kwa husika wanapotawanyika baada ya kufuzu na kwenda kuhudumia taifa nyanjani.

Hivyo, kutokana na haja ya wa taasisi za kiufundi kuwasiliana na umma kwa njia iliyo wazi na kufanikisha huduma bora kwa wahusika, palikuwepo na haja ya kuchanganua mielekeo ya wanafunzi (kwa kuzingatia vigeu vya michepuo ya masomo, madaraja ya kiusomi na jinsia), kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

1.2 Suala la Utafiti

Katika tafiti tangulizi iligunduliwa kuwa mielekeo inaweza kuathiri uitikiaji wa kupenda au kutopenda jambo ama kitu fulani. Kwa hali hii, mielekeo ina nafasi muhimu ya kuathiri ujifunzaji na ufundishaji wa lugha. Mbali na lugha, mielekeo inaweza kuathiri mambo mengine mengi, likiwemo ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Kwa sasa somo hili hufundishwa kwa Kiingereza kwa azma ya kuwasaidia wa taasisi za kiufundi kuboresha mawasiliano yao vyuoni na kuwasiliana na umma wanapoenda nyanjani kuhudumia. Hata hivyo, hali halisi ni kuwa wanaoenda kuhudumia ummanyanyani hutangamana na umma ambayo ufahamuwayo wa Kiingereza ni finyu mno au haikijui hata kidogo. Hivyo, hawa hukumbana na kikwazo cha mawasiliano ambacho kingeweza kuondolewa kupitia ufundishaji wa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi hizi.

Lugha ya Kiswahili inafahamika kwa asilimia zaidi ya 85 ya watu nchini Kenya, na hufanya msingi ufaao wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Hata hivyo, suala la mielekeo kuhusu ufundishaji wa stadi za mawasiliano kwa ujumla wake, mbali na ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili, halijatafitiwa kikamilifu. Hivyo basi, ni kutokana na hali hii ambapo utafiti huu ulichanganua na kubainisha mielekeo ya wanafunzi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

1.3 Madhumuni ya Utafiti

Lengo kuu la utafiti huu lilikuwa ni kuchanganua mielekeo ya wanafunzi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Aidha, madhumuni mahususi ya utafiti huu yalikuwa:

- (i) Kuchanganua mielekeo ya wanafunzi wa kozi za sanaa na sayansi zenye mketo wa utoaji huduma kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.
- (ii) Kubainisha maoni ya wakufunzi, maafisa wa elimu na wakuzaji mitaala kuhusu umuhimu wa ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.
- (iii) Kutathmini maoni ya wanafunzi wa kozi mbalimbali kuhusu umuhimu wa lugha ya Kiswahili kwa elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

1.4 Maswali ya Utafiti

- (i) Wanafunzi wa kozi za sayansi na sanaa zenye mketo wa utoaji huduma katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya wana mielekeo ipi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili?

- (ii) Wakufunzi, maafisa wa elimu na wastawishaji mitaala, wana maoni yapi kuhusu umuhimu wa ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya?
- (iii) Wanafunzi wa kozi mbalimbali katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya wana maoni yapi kuhusu umuhimu wa lugha ya Kiswahili kwa elimu yao?

1.5 Sababu za Uteuzi wa Mada

Mtafiti yeyote anapoazimia kufanya utafiti wowote, huwa na sababu kuu ambazo humushawishi katika uteuzi wa mada anayoishughulikia. Kwa hali hii, utafiti huu ambao ulijikita katika mielekeo unakuwa nyongeza kwa tafiti chache ambazo zimeshashughulikiwa katika taaluma ya Kiswahili. Baadhi ya tafiti hizi zikiwa ni za Onyango (1990), Mohochi (2005), Babusa (2010) na Nyandwaro (2015). Hivyo, utafiti huu uliwezesha utoaji wa maelezo thabiti kuhusu mielekeo waliyonayo wanafunzi wa taasisi za kiufundi nchini Kenya kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi husika.

Kwa muda mrefu wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa wamekuwa wakifundishwa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza, huku somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili likipuuuzwa. Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza ni muhimu katika unojaji wa ufahamu wa mawasiliano ndani ya taasisi. Hata hivyo, baada ya wanafunzi kuhitimu, huenda nyanjani wakiwa na ufinyu wa kimawasiliano yanayolenga mtu wa kawaida ambaye ana ufahamu finyu wa lugha ya Kiingereza. Hali hii hutokana na kutofundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili au lugha ya Kiswahili (Shitemi, 2001).

Aidha, ni wanafunzi wa astashahada wanaosoma kozi ya Huduma za Jamii na Ustawi wa Jamii ndiyo wanaofundishwa Kiswahili licha ya kutokutahiniwa kwa mtihani rasmi.

Kwa hiyo, pana haja ya kukuza ufahamu wao wa mawasiliano kwa kiwango cha juu zaidi. Ni kutokana na uelewa huu ambapo matokeo ya utafiti huu yaliweza kushadidia sababu za uteuzi wa mada iliyoshughulikiwa.

1.6 Umuhimu wa Utafiti

Kulingana na Trudgill (1974) “lugha ni kigezo muhimu katika ... kutambulisha kikundi fulani... Pia inaweza kuathiri jamii na kudhibiti muonoulimwengu wa wazungumzaji wake” (uk.24). Kwa hali hii, lugha hupatia wazungumzaji wake mwelekeo wa kifikiria jinsi ya kukabiliana na masuala mbalimbali yanayolenga maendeleo. Mwegemeo huu wa maoni ulichangia uhitimishaji kuwa, lugha ni kichochezi cha maendeleo miongoni mwa watumizi wake (Ipara na Mbori, 2009). Kwa hivyo, matokeo ya utafiti huu ni muhimu katika uundaji wa sera ambayo inaweza kumulika matumizi ya lugha ya Kiswahili katika taasisi mbalimbali za elimu na nyanja tofauti za kazi.

Pia, ulibainisha umuhimu wa somo la Stadi za Mawasiliano na lugha ya Kiswahili katika matumizi yake katika utoaji wa huduma nyanjani. Hili linaweza kuwa kihamasisho kwa Wizara ya Elimu ya Juu Sayansi na Teknolojia na Taasisi ya Ukuzaji Mitaala, Kenya kuangalia upya mtaala wa taasisi za kiufundi. Hivyo, ni nyongeza yenye umuhimu katika uendelezaji wa taaluma ya Kiswahili katika elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ni somo la hivi karibuni katika vyuo vikuu nchini Kenya na sio vyuo vikuu vyote ambavyo hulifundisha. Somo hili lina mchango mkubwa katika ustawishaji wa mawasiliano miongoni mwa mbalimbali katika taasisi za juu wanapoenda nyanjani kutoa huduma baada ya kufuzu. Ni kutokana na umuhimu wake, somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili linapaswa kufanyiwa utafiti zaidi ili

liweze kukabiliana na majukumu yake adhimu ya kimawasiliano katika utoaji huduma kwa jamii mashinani kama njia moja ya kuchangia maendeleo katika sehemu husika.

1.7 Upeo na Mipaka ya Utafiti

Utafiti huu ulihusisha taasisi tano (5) za kiufundi ambazo ni viwakilishi vya kikanda vya Muungano wa Taasisi za Kiufundi Nchini (*Kenya Association of Technical Training Institutes*). Kanda hizi zikiwa ni Pwani, Nairobi, Mlima Kenya, Bonde la Ufa na Magharibi, na taasisi husika zikiwa ni *Kenya Coast National Polytechnic, Kabete National Polytechnic, Meru National Polytechnic, The Eldoret National Polytechnic* na *Kisii National Polytechnic* mtawalia. Kimsingi, utafiti huu ulijihusisha na taasisi za kiufundi za kitaifa zinazozalisha mafundisanifu. Haukujihusisha na vituo vya kiufundi wala vyuo vikuu vya kiufundi. Vivyo hivyo, haukujihusisha na taasisi za kiufundi za kibinafsi, bali ulijikita katika taasisi za umma. Wasailiwa walikuwa ni wanafunzi wa taasisi hizi katika viwango vya stahada na astahada, katika miaka ya masomo ya tatu na pili mtawalia. Kozi zilizoteuliwa zilijikita katika utoaji wa huduma za jamii kwa ujumla na zenye ukuruba kwa mwananchi wa kawaida wa vijijini.

Pia, ulishirikisha wakufunzi wanaofundisha kozi mbalimbali zenye kulenga kutoa huduma mashinani. Japo utafiti huu ulikuwa ushirikishe mkurugenzi mkuu wa Taasisi ya Ukuzaji wa Mitaala, nafasi iliyopatikana ni ya kumhoji naibu mkurugenzi aliyekuwa akihusika na elimu ya kiufundi katika Taasisi ya Ukuzaji Mitaala, Kenya. Kwa upande wa Wizara ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia utafiti huu ulimshirikisha naibu mkurugenzi wa ubora wa elimu ya ufundi. Waaidha, ulijihusisha na uchanganuzi wa mielekeo ya wanafunzi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Mbali na kuchanganua mielekeo kwa ujumla, ulinganishi wa mielekeo ulifanywa kwa wanafunzi wanaosoma kozi za sayansi na sanaa zinazoegemea utoaji wa huduma. Vivyo hivyo, utafiti huu ulitathmini maoni

ya wanafunzi wa kozi mbalimbali (zenye mketo wa utoaji huduma) kuhusu umuhimu wa lugha ya Kiswahili kwa elimu ya kiufundi.

1.8 Misingi ya Kinadharia

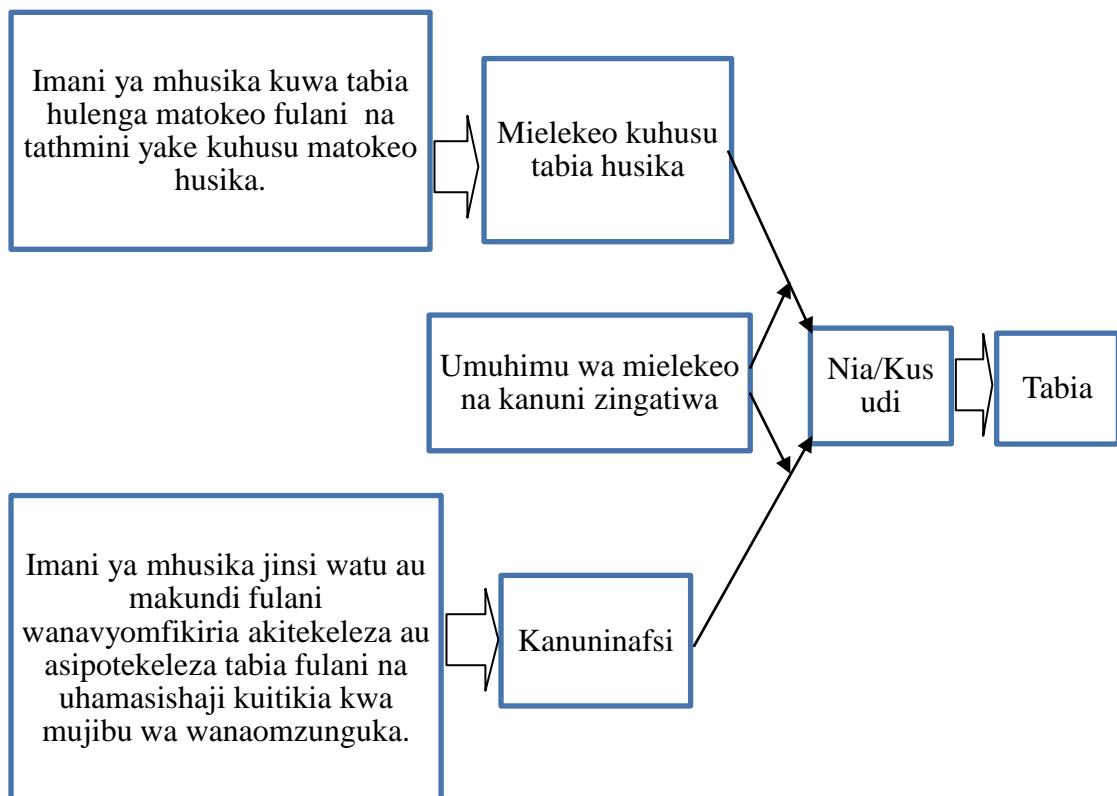
Kimsingi, nadharia hutoa mwongozo na huyapa mawazo ya watafiti mwegemeo na dira katika utafiti wao kwa ujumla. Utafiti huu ulipewa mwelekeo na nadharia mbili: Nadharia ya Utendaji Razini, na Nadharia ya Uamilifu.

1.8.1 Nadharia ya Utendaji Razini

Nadharia ya Utendaji Razini, kwa mara ya kwanza, iliasisiwa mwaka 1967 na Martin Fishbein. Mtaalamu huyu alisema kuwa watu ni viumbe wenye fikra na wana ufahamu wa mielekeo na tabia waliyonayo. Baadaye, aliyapanua mawazo yaya haya akishirikiana na Icek Ajzen kuanzia 1970 (Lezin, 2007). Walisema kilicho akilini au tabiania ya mtu ndicho kibashiri cha jinsi anavyotenda na kuitikia masuala fulani. Chanzo cha nadharia hii kinahusishwa na wanasaikolojia tangu mwaka 1862 ambapo walibuni nadharia zilizokuwa zikionyesha jinsi mielekeo ilivyoathiri tabia. Wanasaikolojia jamii waliendelea kuchunguza mielekeo wakiihusisha na tabia, huku nadharia nyingi zikiibuliwa. Ajzen na Fishbein (1980) walisema, nadharia hizi zilipendekeza kuwa “mielekeo ingetumiwa kuelezea vitendo vya binadamu” (uk. 13).

Pia, wakati huo, wanasayansijamii nao walianza kuona mielekeo kama kibashiri cha tabia. Kutokana na maendeleo haya, Ajzen na Fishbein (1980) waliendeleza mawazo ya Fishbein na kuibuka na nadharia ambayo iliweza kupambanua uhusiano wa tabia na mielekeo, ndipo baadaye Nadharia ya Utendaji Razini (*TRA*) ilizaliwa. Kimsingi, nadharia hii hueleza uhusiano uliopo baina ya imani, mielekeo, tabiania na tabia yenyewe. Kwa mujibu wa nadharia hii, kiukilio muhimu cha kubashiri tabia ni nia au azma au kusudio la tabia. Hivyo, viukilio vya moja kwa moja ambavyo hubashiri

tabiania za watu ni mielekeo yao kuhusu kutenda tabia husika, huku zikienda sambamba na kanuninafsi (Ajzen na Fishbein, 1980; Fishbein na Middlestadt, 1989; Montano na Kasprzyk, 2002). Hapa, kanuninafsi ni wasiwasi alionao mhusika kwa kujiuliza ikiwa wanaomjali na kumzunguka wangependezwa na matokeo ya kitendo au tabia ambayo angetenda. Mchoro ufuatao unawasilisha uhusiano uliopo baina ya mielekeo na ubashiri wa tabia.

Mchoro 1.1. Mielekeo na athari kwa Tabia

(Mishale inaonesha mwelekeo wa athari)

Chanzo: Ajzen na Fishbein (1980) katika Michener, Delamater na Myers (2004). *Social Psychology*. Uk. 158

Mchoro 1.1 unafafanua uhusiano uliopo baina ya mielekeo na tabia. Kielelezo hiki kinaweza piakupambanuliwa zaidi kwa mlinganyo ulio hapa chini:

$$\text{Mielekeo} + \text{Kanuninafsi} = \text{Tabiania} = \text{Tabia} \quad [\text{Mlinganyo:(1.1)}]$$

Jinsi Nadharia ya Utendaji Razini ilivyoendelea kushika mizizi katika sayansi ya jamii, Ajzen (1991) aliipanua zaidi kwa kuongezea kiukilio kingine cha kubashiri tabia ambacho alikiita kikisio cha kidhibiti tabia (Godin naKok, 1996). Azma ya Ajzen (1991) kubuni kikisio cha kudhibiti tabia ilikuwa ni kushadidia uwezo zaidi wa Nadharia ya Utendaji Razini kubashiri tabia. Hata hivyo, kwa mujibu wa Montano na Kasprzyk (2002), Nadharia ya Utendaji Razini ilifaulu kuelezea tabia katika mazingira ya uteuzi huru. Wataalamu hawa wanasema kuwa, nyongeza hii ilizalisha nadharia mpya ambayo Ajzen (1991) aliita Nadharia ya Tabia Ratibiwa; kikisio cha kidhibiti tabia kikiwa ndio mhimili mkuu.

Nadharia ya Utendaji Razini inaendelea kimatumizi tangu kuasisiwa kwake, na ingali toshelezi inapotumika kuelezea tabia ambazo zinahusu uteuzi huru wa watu binafsi (Sheppard, Hartwick na Warshaw, 1988). Utafiti huu ulichukulia kuwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa walikuwa huru kuteua kauli mbalimbali ambazo zilitumika kupima uitikiaji wa uchanya au uhasi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Ajzen (1991) alipanua wigo wa Nadharia ya Utendaji Razini kujumuisha tabia ambazo si huru kushiriki katika ubashiri wa tabiania na tabia halisi. Mabadiliko kuhusu Nadharia ya Tabia Ratibiwa yangali yanaendelea, kwa sababu kabla ya kifo cha Martin Fishbein mwaka 2010 akishirikiana na Ajzen (1991) walitoa mapendekezo yaliyozalisha mkabala waliouita Mkabala wa Utendaji Razini. Mkabala huu unapendekeza kuwa viukilio vya mielekeo, ushawishi wa wanaomzunguka mhusika na kikisio cha kudhibiti tabia huchochea tabiania, ilhali nia zizi hizi hubashiri tabia halisi (Fishben na Ajzen, 2010).

Hivyo, Nadharia ya Utendaji Razini (*TRA*) imepitia mchakato wa mabadiliko na maendeleo ambapo kutoka kwayo, Nadharia Tabia Ratibiwa (*TPB*) na Nadharia Mkabala Utendaji Razini (*TRAA*) zimezaliwa. Kwa mujibu wa utafiti wa Tlou (2009) Mkabala Utendaji Razini bado ungali unafanyiwa uchunguzi, hali ambayo iliufanya usishirikishwe katika utafiti huu. Kwa hali hii, utafiti huu ulishikilia kuongozwa na Nadharia ya Utendaji Razini.

Mihimili ya Nadharia ya Utendaji Razini (*TRA*) na Matumizi yake

Utafiti huu uliongozwa na Nadharia ya Utendaji Razini kwa sababu mihimili yake iliufaa zaidi ikilinganishwa na vimelea vyake. Wahitifaki wa nadharia hii, huamini kuwa uteuzi huru wa tabia fulani unaofanywa na mhusika, hubashiriwa kwa mielekeo kuhusu tabia husika, na jinsi wanaomzunguka wanavyomfikiria kama angetenda tabia husika. Waaidha, Nadharia ya Utendaji Razini inathibitika kufaulu zaidi hasa inapotumika kupima tabia ambazo udhibiti wake unatokana na uteuzi huru wa mtu binafsi (Sheppard na wenzake, 1988). Utafiti huu ulijikita katika mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa na ulichukulia kuwa ingebashiri uitikiaji wa tabia huru katika utoaji maamuzi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Viambaza vikuu vya Nadharia ya Utendaji Razini ni pamoja na mielekeo ya mhusika ambayo huathiriwa na utambuzilebo, tathmini ya mielekeo na tabiania; na kanuninafsi.

(a) Mielekeo ya Mhusika

Mhimili mkuu wa Nadharia ya Utendaji Razini ni tabiania. Hivyo, kwa mujibu wa nadharia hii, kiukilio cha mtu binafsi cha nia ya kutenda ni mielekeo. Mielekeo huhusisha maelekezo kuhusu uitikiaji au tabiania kuhusu kitu au jambo. Hivyo, tabiania ni mizani ya kupima “uwezekano wa mhusika kutekeleza kitendo kusudiwa” (Ajzen na Fishbein, 1980, uk.180). Halikadhalika, kwa Fishbein (1967), kusudi au nia ni dhamira ya kutenda au kutekeleza tabia ama kitendo kusudiwa. Kwa hali hii, mielekeo ndiyo

kibashiri shadidi cha tabia huru ya mtu binafsi (nia au azma). Hivyo, mielekeo ni imani muhimu ya mtu binafsi inayoamua iwapo matokeo ya tabia yake yangukuwa chanya au hasi (Ajzen na Fishbein, 1980). Kwa msingi huu, wakati wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa wana imani chanya kuhusu tabia zao, basi kuwa imani zao kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili huwa chanya pia. Vilevile, ikiwa imani zao ni hasi, vivyo hivyo, mielekeo yao kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya huwa hasi.

Mielekeo kwa kawaida huathiriwa na utambuzi wa mhusika kuhusu kitu au jambo fulani ambalo ni utambuzilebo wa kitu au jambo husika na tabiania. Mielekeo hujumuisha utambuzilebo, kanuni zinazoelekeza kitambulishi husika na muundo wa maarifa yanayohusu kitambulishi chenyewe (Pratkanis na Greenwald, 1989). Kuhusu hili, utafiti uliofanywa nchini Kanada uligundua kuwa, sio lazima mtu ajenge na kukuza mielekeo kwa kuona au kushuhudia kitu husika. Utafiti huu ulihitimisha kuwa “mara nyingi mielekeo huundwa na taarifa za kijamii pamoja na hamu ya kushikilia maoni sahihi— yanayoshikiliwa na watu tunaowapenda au kuwaheshimu” (Maio, Esses na Bell, 1994, uk. 118). Hivyo, ilichukuliwa kuwa kundi zingatiwa la wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa halijawahi kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili, taarifa zake walizipata kupitia tajriba waliyoipata awali kuhusu Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza na pia taarifa za kijamii.

Isitoshe, wafuasi wa Nadharia ya Utendaji Razini huamini kuwa mielekeo hujikita katika sehemu tatu: fikra, hisia na vitendo (Fishbein na Ajzen, 1975). Kwa mtazamo wa wanazuoni hawa, mtu anaweza kujenga imani kuhusu jambo, hali ambayo huchochea kuitikia kwa namna fulani na hatimaye kitendo au tabia fulani hudhihirika. Hivyo, kwa kuzingatia mtazamo huu wa kuwa na ufahamu wa kifikra na uitikiaji kihisia, wanafunzi

wa taasisi za kiufundi walidhihirisha tabia maalumu ambayo ilibainika kivitendo. Uitikiaji wao wa kauli mbalimbali, ulituelekeza kupima mielekeo yao kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Uitikiaji huu ulipatikana kwa wanafunzi wanaosoma kozi za Sayansi na Sanaa; jambo ambalo liliwezesha utafiti huu kulinganisha mielekeo yao— kijinsia na kimadaraja ya masomo (astashahada na stashahada).

Mielekeo huwa na kijenzi cha hisia ambacho kina uwezo wa kutoa mwelekeo wa uchanya au uhasi kuhusu kitu au jambo fulani. Kwa mfano, tunaposema “Somo hili linavutia” inachukuliwa kuwa mhusika ana mwelekeo chanya na linapofundishwa anakusudia kuhudhuria ufundishaji wake. Hivyo, utafiti huu ulitumia kijenzi cha mielekeo ya wanafunzi kupima uchanya au uhasi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

(b) Kanuninafsi

Mhimili wa pili hujikita katika ubinafsi wa mhusika na ushawishi wa wanaomzunguka. Kwa mujibu wa Ajzen na Fishbein (1980) kiwango cha uathiri na mubano wa wanaomzunguka mhusika— ni muhimu katika kutenda tabia kusudiwa au kutoitenda. Kimsingi, huu ni mtazamo wa mtu kuhusu jinsi watu wanaomzunguka wanavyomchukulia baada ya kufanikisha tabia husika. Hili hujumuisha mitazamo ya familia, ndugu na marafiki kuhusiana na matokeo ya tabia kusudiwa na kiwango cha uhamasishaji wa kutenda kitendo husika. Hivyo basi, ushawishi wa wanaomzunguka mhusika na kiwango cha uhamasishaji ili kuitikia ni muhimu kiasi kwamba mhusika hana chaguo, ila kuitikia kulingana na hali inayomzunguka.

Kwa ujumla, binadamu huwa na mtazamo chanya kuhusu jambo fulani ikiwa linakubaliwa na jamii husika na mtazamo hasi iwapo jamii inayomzunguka ina mtazamo huohuo. Hivyo, katika utafiti huu, ushawishi wa waliowazunguka wanafunzi

wa taasisi za kiufundi za kitaifa ni muhimu kwa sababu waliweza kuwaathiri kifikra na kivitendo kuhusu uitikiaji wao kwa matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Pia, utafiti huu ulitilia maanani ikiwa wanafunzi husika walikuwa na kihamasisho katika uitikiaji wao, kwa mfano, kuona umuhimu wa stadi za mawasiliano kurahisisha utoaji wa huduma mbalimbali nyanjani.

Baada ya kuangazia Nadharia ya Utendaji Urazini, ni muhimu kutaja kuwa, nadharia hii haikuweza kupambanua mwelekeo kuhusu uamilifu wa lugha ya Kiswahili kwa elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Iliweza tu kushughulikia lengo la kwanza ambalo lililenga kutafuta mielekeo ya wanafunzi kuhusu matumizi ya lugha ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Kutokana na upungufu wa Nadharia ya Utendaji Razini ilibidi Nadharia ya Uamilifu itumike katika kushughulikia majukumu na umuhimu wa Kiswahili kwa mwegemeo wa kisoshiolojia. Sehemu ifuatayo inafafanua kwa kina jinsi ambavyo Nadharia ya Uamilifu ilivyosaidia kufinyanga mawazo kuhusu umuhimu wa lugha ya Kiswahili kwa elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

1.8.2 Nadharia ya Uamilifu

Nadharia ya Uamilifu ina mwegemeo wa kisoshiolojia. Wanasoshiolojia ambao huegemea nadharia hii huamini kuwa jamii huundwa na sehemu ambazo huhusiana katika utendaji kazi ili kuzalisha mfumo wa jamii ambao ni thabiti. Wanaofuata mkondo huu wa mawazo huegemea mawazo ya Emile Durkheim ambaye ndiye mwasisi wa nadharia hii (Thomas, 1995). Durkheim aliamini kuwa jamii ni kama kiumbe mwenye uhai na ndani yake kila sehemu hutekeleza jukumu muhimu, ila hakuna moja inayoweza kufanya kazi bila nyengine ili kufanikisha utendakazi wa kiumbe husika kama inavyoshadidiwa na unukuzi wa maoni ya Durkheim asemapo "... muungano, umoja na mlingano wa jamii hudumishwa na taasisi tanzu. Kwa mfano familia, mfumo wa

kisiasa, mfumo wa elimu— kila moja ikitekeleza majukumu kikamilifu na kwa kutegemeana” (Biton, Bonnett, Lawson, Skinner, Skinner & Stanworth, 2002, uk. 471 - 472). Kimsingi, anayoyasema Durkheim ni kuwa ili jamii iweze kutekeleza majukumu yake, panahitajika maelewano na utegemeano wa taasisi tanzu ili utekelezaji wa majukumu husika ukamilike. Hivyo, ni muhimu kufahamu kuwa lugha ya Kiswahili, japo haishirikishwi katika mtaala wa elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa ina nafasi yake katika ukamilishaji wa maendeleo vijijini na nchi nzima kwa ujumla.

Bila shaka, huu ndio mhimili mkuu wa nadharia hii. Hivyo basi, matumizi ya Kiswahili kimawasiliano hutekeleza jukumu muhimu ili kukamilisha mchakato mzima wa utoaji wa huduma kwa umma. Umuhimu huu unadhihirika katika majukumu yake, kama ilivyo kwa kiumbe mwenye uhai, hukamilisha na kurahisisha huduma ambazo zingekuwa zikitolewa kwa mwananchi wa kawaida kijijini na wa taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Mhimili huu ulikuwa na nafasi nzuri ya kushughulikia madhumuni ya tatu ambayo yalijikita katika utathmini wa maoni kutoka kwa wanafunzi kuhusu nafasi ya Kiswahili kwa elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa. Vilevile, madhumuni ya pili yaliweza kushughulikiwa na mhimili huu ambapo yalibainisha maoni ya wakufunzi, maafisa wa wizara na taasisi ya ustawishaji mitaala, kuhusu umuhimu wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi. Mbali na Durkheim, wengine waliochangia nadharia hii baada yake ni Herbert Spencer, Talcott Parsons na Robert Merton (Crossman, 2016).

Mhimili wa pili husisitiza kuwa, mifumo ya kijamii huwa na mazoea ya kuwa na mlingano fulani, na ikiwa mlingano au usawa husika haupo, bila shaka, mfumo wa kijamii husika huyumba na hushindwa kutekeleza majukumu yake. Hata wakati mwingine husababisha mfumo mzima kuanguka na kuathiri sehemu mbalimbali za mfumo husika kiasi kwamba hazifanyi kazi ipasavyo (Eshleman, Cashion & Basirico,

1993). Kwa hali hii, mhimili huu ulifungua uelewa kifikra kuwa lugha ya Kiswahili iliweza kukamilisha majukumu mengi katika taasisi za kiufundi za kitaifa, japo wengi hawakuwa wakiitilia maanani, ndipo huwa wanaidharau na kutoona umuhimu wake.

1.9 Hitimisho

Sura hii ilijikita katika upambanuzi wa usuli wa mada ya utafiti, uangazaji wa suala la utafiti, madhumuni ya utafiti, maswali ya utafiti, umuhimu wa utafiti na upeo wake. Aidha, nadharia zilizozipatia hoja za utafiti huu mihimili na mwelekeo katika kazi nzima zilijadiliwa. Utafiti huu ulijaribu kwa mapana na marefu kufafanua Nadharia ya Utendaji Razini, huku waasisi wake wakibainishwa na halikadhalika Nadharia ya Uamilifu. Pia, mihimili ya Nadharia ya Utendaji Razini imejadiliwa. Mihimili hii ni mielekeo ya mhusika ambayo huathiriwa na: utambuzilebo, tathmini ya mielekeo, tabiania na kanuninafsi ambayo huathiri mtu katika utikiaji wa uchanya au uhasi. Vivyo hivyo, Nadharia ya Uamilifu na mchango ilioutoa katika utafiti huu ilijadiliwa. Kimsingi, kupitia Nadharia ya Uamilifu, umuhimu wa kila kiungo katika ukamilishaji wa utoaji wa huduma ulidhihirishwa. Hivyo, kama vile wanauamilifu huamini ili jamii ya vitu iweze kuwa na ukamilifu na utimilifu, lazima kuwe na hali ya kutegemeana. Hivyo, utoaji kabambe wa huduma hutegemea mawasiliano yanayofaa.

SURA YA PILI

UHAKIKI WA MAANDISHI

2.0 Utangulizi

Sura hii inajikita katika ufafanuzi na uhakiki wa maandishi muhimu yanayohusiana na mada tafitiwa. Katika kushughulikia mwauo huu, mtiririko wake unaongozwa na kigezo cha madhumuni. Katika kuhakiki maandishi yaliyogusia madhumuni ya kwanza, utafiti huu ulielezea kwa utondoti dhana ya mielekeo na vijenzi vyake. Aidha, sura hii inashughulikia uhakiki wa maandishi yanayohusiana na mielekeo ya lugha kwa ujumla na baadaye tafiti zinazogusia mielekeo ya lugha ya Kiswahili. Maandishi yanayohakikiwa ni maoni ya wasomi mbalimbali katika vitabu na vilevile tafiti tofautitofauti.

Isitoshe, utafiti huu unahakiki maandishi yanayogusia madhumuni ya pili na ambayo yanahusiana na maandishi yanayoangazia mielekeo kuhusu stadi za mawasiliano. Baadaye, unajadili maandishi yanayogusia umuhimu wa lugha ya Kiswahili katika elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa. Hatimaye, unawasilisha maandishi yanayojikita katika tafiti zinazohusiana na taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Ili kubainisha mwanya katika utafiti huu, uhakiki husika umejikita katika kuchanganua na kutathmini kinachowasilishwa na maandishi yaliyorejelewa. Vilevile, unaangazia umuhimu wa matokeo ya tafiti mbalimbali na kuibua tofauti zinazokuwepo baina ya utafiti huu na tafiti husika, huku ukidhihirisha mianya ya kuzibwa.

2.1 Dhana ya Mielekeo

Mielekeo si dhana ngeni; imekuwepo miongoni mwa wanajamii na imetumika kupambanua wanavyohusiana katika kuelezea kiwango na ukuruba wa mahusiano yao (Babusa, 2010). Dhana hii inapotumika katika nyanja za kiusomi huhusishwa na hali ya kupendelea au kutopendelea kitu, jambo au hata hali fulani. Alhmali (2007) anasema

kwamba watafiti katika nyanja za kisaikolojia na elimujamii, na hasa katika ujifunzaji wa lugha, waliibua vijejezi kadhaa vya mielekeo ambavyo hufafanua maana tofauti katika miktadha mbalimbali. Mills (1998) anafasili mielekeo kama hali ya kifikra au hisia kuhusu mtu au hali fulani. Maoni haya yanaoana na ya Katz (1960) anayefafanua mielekeo kuwa hali ya mtu kutia jambo au kitu katika mizani na kuibuka na maamuzi ya kukipenda au kukichukia.

Naye, Padwick (2010) ana maoni kuwa licha ya mtazamo wa kiakili wa kupenda au kutopenda kujifunza lugha fulani, mtu huathiriwa na masuala ya kisaikolojia na kijamii. Kimsingi, jinsi mtu anavyoitikia hutegemea zaidi hamasa na mielekeo ya anayejifunza lugha lengwa. Maoni ya Padwick yanakaribiana na ya Gardner na Lambert (1972) ambao wanahitimisha kuwa uwezo wa mtu katika ujifunzaji wa lugha ya pili huathiriwa na umilisi wa kiakili au ujuzi wa lugha. Pia, hutegemea mielekeo na mitazamo yao kuhusu lugha lengwa. Vivyo hivyo, mielekeo ni “mtazamo wa ndani wa mtu kuhusu kitu, jambo au hali fulani” (Nyandwaro, 2015, uk. vi). Kwa hali hii, kama mwanafunzi wa taasisi ya kiufundi ya kitaifa angekuwa na mwelekeo chanya kuhusu Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili, angezikaribisha kwa njia ya kuzipendelea na ikiwa angekuwa na mwelekeo hasi kuzihusu, basi angeitikia kwa njia ya kuzichukia. Kwa kawaida, stadi za mawasiliano zikiwa na maana ya zana zinazotumiwa kuondosha vikwazo vya mawasiliano kabambe ambazo hujumuisha stadi za lugha (kusikiliza, kuongea, kusoma na kuandika) na viziada lugha kama ishara, mawasiliano miondoko au jicho mtagusano (Wanjala na Kavoi, 2013.)

Mtazamo wenye uwazi zaidi ni ule unaotolewa na Webb (1992) anaposema kuwa mielekeo ni mithili ya kioo cha urazini wa kijamii ambao si wa moja kwa moja, na hisia za kisaikolojia za makundi ya watumizi wa lugha. Wahusika hawa hunasibishwa na eneo fulani, jamii au kikundi cha jamii. Kwa hali hii, hisia za kisaikolojia ni

muhimumielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu ufundishaji wa stadi za mawasiliano inapokuwa ikikadiriwa. Naye Fasold (1984) anatoa ufafanuzi zaidi anaposema kuwa mielekeo ni hali ya kindani ambayo huathiri uitikiaji wa mtu kuhusu kitu fulani. Zaidi ya haya:

Mielekeo hubainishwa na matokeo ya imani au tabia na tathmini za matokeo husika. Hivyo, mtu huwa na imani thabiti ambazo huthamini matokeo ya tabia fulani ambayo kwa kuifanya huwa na mielekeo chanya kuhusu tabia husika. Vinginevyo, mtu ambaye ana mielekeo hasi kuhusu matokeo ya tabia fulani, vile vile, atakuwa na mielekeo hasi. (Montano & Kasprzyk, 2008, uk. 71)— *Ty*

Wanachokisema wataalamu hawa ni kuwa, mielekeo ya mtu hubainishwa na matokeo ya tabia husika. Ikiwa mhusika ataitikia kwa kupendelea matokeo ya kitendo fulani, bila shaka mielekeo yake itakuwa chanya. Vivyo hivyo, ikiwa ataitikia kwa kutoonyesha upendeleo kuhusu matokeo ya kitendo husika, inafuata kuwa mielekeo yake ni hasi.

Gardener (1985) ana maoni yayo hayo anaposema kuwa mielekeo huhusisha imani za mtu kujenga na kubainisha mielekeo husika; chanya au hasi. Hata hivyo, Wenden (1991) anaibuka na kijejezi ambacho kinahusisha vijenzi vya mielekeo; fikra, hisia na vitendo. Anasema kuwa kijenzi cha fikra huhusisha imani; fikra na maoni kuhusu mielekeo ya kitu husika. Nacho kijenzi cha hisia hugusia hisia za mtu na mhemko kuhusu kitu iwapo anakipenda au hakipendi. Kijenzi cha vitendo, kwa upande mwingine, huhusisha hali ya kujifunza tabia fulani. Anayoyasema Wenden (1991) yanatofautiana na ya Edwards (1994), akinukuliwa na Mohochi anaposema kuwa:

Mielekeo ni tabia ya kuonyesha hisia za upendeleo kwa kundi la vitu. Mara nyingi, tabia hii huaminika kuwa inajumuisha sehemu tatu: hisia (sehemu ya hisia), fikra (sehemu ya ufahamu), na kutokana na hayo, uelekeo wa kutenda

kwa namna maalumu (sehemu ya matendo na tabia). Yaani tunajua na kuamini kitu fulani, tunajenga hisia kuhusiana nacho, na kutokana na hayo tunatarajiwa kuonyesha tabia fulani kuhusu kitu hicho. (Mohochi, 2005, uk. 11)

Maoni ya Mohochi kuhusu ufafanuzi wa Edwards juu ya dhana ya mielekeo ni kweli, na ndiyo anayo Wenden (1991), kwa sababu si kila wakati ambapo mhusika huonyesha hali ya kupendelea kitu fulani. Ndiposa Mohochi anashirikisha mawazo ya Ajzen na kumnukuu kuwa “mielekeo ni tabia au mazoea ya mtu kuwa na mwendikio wa kupendelea ama kutopendelea kitu, mtu, hali, asasi, tukio na kadhalika” (Ajzen, 1989, uk. 241).

Aidha, Oscamp anaongeza kwa kusema kuwa, vijenzi vya mielekeo vina uhusiano mkubwa kwa kiasi kwamba “wananadharia wanaojaribu kuelezea tofauti wanapaswa kutoa maelezo ambayo ni ya kufana kuhusu tofauti husika” (kama inavyonukuliwa katika, McGuire, 1989, uk. 157). Hali hii ndiyo inayomfanya Van Els kupendekeza kuwa “haijalishi ikiwa kijenzi kimoja kitapimwa kwa sababu uhusiano wao ni wa karibu sana kiasi kwamba huwezi kuvitenganisha; na upimaji wa kijenzi kimoja unaweza kutoa taarifa tosha” (Van Els, 1984, uk.116). Kwa kuzingatia fasili na maoni mbalimbali, utafiti huu ulizingatia vijenzi vyote vya mielekeo: hisia, fikra na vitendo au tabia. Hii ni kwa sababu inaaminika kuwa mielekeo hujengeka kihisia, kifikra na kivitendo. Hivyo basi, utafiti huu unafafanua mielekeo kama hisia walizonazo watu kuhusu jambo au kitu fulani, hususan Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

2.2 Vijenzi vya Mielekeo

Mielekeo hujengwa kutokana na maingiliano na watu katika hali tofautitofauti na mazingira mbalimbali katika maisha. Mielekeo huzua mitazamo fulani miongoni mwa wahusika, hususan mtu akijenga mwelekeo fulani kuhusu jambo fulani, atakua nao hadi

atakapojenga mwelekeo mbadala (Sherif, 1965). Hata hivyo, Triandis (1971) anasonga hatua zaidi na kubainisha sababu zinazowafanya watu kujenga mielekeo mbalimbali katika maisha yao. Anapendekeza sababu tatu ambazo ni kuwa: mielekeo hurahisisha mambo magumu katika maisha ya mhusika. Vilevile, mielekeo husaidia mhusika kupambanua maadili muhimu katika maisha yake na kwa njia moja au nyingine, na humshajiisha mhusika kubadilika na wakati.

Mtu hazaliwi na mielekeo bali hushajiishwa na kuathiriwa na mazingira yanayomzunguka (Halloran, 1967). Hii ndiyo sababu anapendekeza zaidi uwepo wa vyanzo vya mielekeo ambavyo ni vitatu. Kwanza, mtu hujifunza; moja kwa moja, kutokana na wengine. Katika mkabala huu, utafiti huu ulitarajia kuwa mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa waliyomilikikuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ni zao la athari mbalimbali walizopata kutokana na maingiliano yao na watuwengine katika uhai wao, kwa mfano, kutokana na asasi walizopitia, marafiki, ndugu zao na wakufunzi wao. Babusa (2010) anaonekana kurutubisha maoni ya Halloran (1967) anapopendekeza kuwa, baadhi ya vyanzo vya athari za mielekeo ni pamoja na wazazi, taasisi za elimu na masuala ya kijamii. Pili, kutokana na tathmini tunazokipa au kuhusisha kitu, taasisi au mtu na sifa nzuri au mbaya. Tatu, mielekeo inaweza kutokana na kuchochewa kitabia. Hivyo, uchochezi huu humshajiisha mtu kujenga tabia fulani ambayo baadaye inaweza kuzalisha mielekeo chanya au hasi.

Triandis (1971) pia anabainisha vijenzi vya mielekeo kuwa vitatu: hisia (jinsi tunavyohisi), fikra (jinsi tunavyofikiria), na vitendo (jinsi tunavyotenda) kuhusu kitu fulani. Mielekeo ya kihisia huonyesha miitikio ya kihisia na inaweza kubadilika baada ya hali husika kurudiwa inapohusishwa na lengo la mielekeo. Pia, huhusishwa na mikinzano ya kihisia kuhusu kinacholengwa (Aronson, Wilson, Akert na Fehr, 2007).

Vijenzi vya fikra au ufahamu vya mielekeo huaminika ndivyo muhimu na havibadiliki kwa muda na huhusishwa na imani za kimsingi. Mielekeo ya fikra ni vigumu kuiathiri, hata hivyo, inaweza kubadilika iwapo ujuzi mpya unahusishwa, mradi uwe ni wa kuaminika na mwasilishaji anategemewa. Aidha, mielekeo ya kivitendo, ni matokeo ya mielekeo ya kifikra na kihisia; jinsi mtu anavyotenda na kuitikia anapokabiliwa na hali fulani husheheni tabia dhahiri kuhusu kitu au kitendo kinachoonekana (Anvik, Gude, Grimstad, Baerheim, Fasmer, Hjortdahl, na Vaglum, 2007).

Zanna na Rempel (1988) wanasema kwamba mielekeo hubeba vijenzi vyote vitatu. Hata hivyo, hujengwa na tajiriba za kihisia, kifikra na kivitendo za wahusika. Pia, wanasema kuwa mielekeo yote haijengwi kwa namna sawa. Kimsingi, mielekeo ambayo inajengwa kutokana na imani za watu hususan dini, na imani za kimaadili (kama vile, mielekeo kuhusu masuala kama uavyaji wa mimba) ni mielekeo inayojengwa kutokana na hali ya kihisia (Murray, Haddock na Zanna, 1996; Schwartz, 1992). Zaidi ya haya, Katz (1960) alikuwa amedokeza kuwa mielekeo inayojengwa kwa misingi ya kihisia hudhihirisha sifa zifuatazo:

- (i) Haitokani na upimaji wa kirazini wa masuala yanayotokea
- (ii) Haitawaliwi na mantiki, kwa mfano, mjadala shawishi mara nyingi hauwezi ukabadilisha mielekeo ambayo imejengwa kwa misingi ya hisia
- (iii) Mielekeo husika mara nyingi huhusishwa na maadili ya watu kiasi kwamba kuibadilisha mielekeo husika ni sawa na kubadilisha maadili yenyewe.

Waaidha, wakati mwingine mielekeo inaweza kujengeka kwa misingi ya fikra na hujiegemeza kwa hoja inayofaa kwa kitu kinacholengwa na mielekeo. Hivyo, mielekeo husika kimsingi huegemea imani kuhusu kitu kinachohusishwa na mielekeo husika. Kwa maana hiyo, watu hubainisha vitu lengwa kimielekeo kulingana na faida na hasara vinavyoweza kuzalisha (Murray na wenzake, 1996). Kwa maneno mengine, azma ya

mielekeo ni kubainisha faida na hasara za kitu lengwa ili kufikia maamuzi kuhusu thamani yake. Kufikia hapa, inaweza kuhitimishwa kuwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa walipokuwa wakiitikia kauli mbalimbali kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano walitathmini umuhimu wa kozi husika katika utoaji wa huduma baada ya kufuzu.

Vivyo hivyo, kama vile mielekeo inaweza kujengeka kihisia na kifikra, pia inaweza kujengeka kwa misingi ya vitendo au tabia. Mielekeo hii huegemezwa kulingana na jinsi mhusika anavyotambua jinsi anavyohusiana na kitu kinacholengwa na mielekeo. Kwa mujibu wa nadharia ya Mtazamo Nafsi ya Bem (1972), katika mazingira fulani watu hawajui jinsi wanavyohisi mpaka waone wanavyotenda. Hivyo, wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa waliposema walipendelea kusikiliza ibada au taarifa za habari kwa Kiswahili, ilidhihirisha mielekeo yenye mwegemeo wa kivitendo. Hivyo, mielekeo husika ilitegemea zaidi utambuzi wa vitendo vyao kuliko fikra na hisia. Kwa upande mwingine, wanaounga mkono Nadharia ya Utendaji Razini wanatambua uhusiano uliopo baina ya mielekeo na vitendo au tabia (Agheyisi na Fishman, 1970 wakinukuliwa na Mohochi, 2005). Hivyo, vitendo vya mtu ni namna moja ya kuelezea mielekeo yake kuhusu kitu au suala fulani.

2.3 Mielekeo kuhusu Lugha

Mielekeo mara nyingi hujiegemeza kwa kitu, mtu au jambo fulani katika jamii na mazingira husika. Kutokana na maingiliano na mtagusano wa wanajamii, mielekeo husika huendelea kutanuka na kuathiri kitu au jambo husika; hali ambayo huwafanya wanajamii kuitikia ipasavyo— kwa njia ya uchanya au uhasi kuhusiana na jambo husika. Kwa mkabala huu, mielekeo ilikuwa muhimu katika kufikia maamuzi iwapo wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa wangependa kufundishwa au kutofundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Kwa hali hii, Olugbara (2008) alichunguza mielekeo ya wanafunzi wa sekondari kuhusu uhamishaji wa Lugha ya Kizulu hadi Kiingereza ili iweze kuwa msingi wa lugha ya ufundishaji shuleni. Aligundua kuwa wanafunzi wa Biolojia wa darasa la 10 walipendelea uhamishaji wa ndimi kwa sababu walisema uliimarisha matokeo na mielekeo yao. Hatimaye alihitimisha kuwa waratibu wa elimu na sera za lugha wangufaika na utafiti wake katika kutatua suala changamani la uteuzi wa lugha ya kufundishia katika madarasa ya shule za Afrika Kusini.

Kama Olugbara (2008), Redinger (2010) alitafiti mielekeo ya lugha na uhamishaji ndimi katika mfumo wa elimu na ujozi-lugha mjini Lusembagi na kugundua kuwa kulikuwa na uhusiano kati ya mielekeo ya lugha na tabia lugha kupitia uhamishaji ndimi darasani. Hata hivyo, mtafiti huyu alibainisha kuwa mielekeo ya lugha ni sehemu tu ya mambo mengi yaliyoathiri uteuzi wa lugha katika miktadha ya ujozi-lugha. Kupitia mchanganuo wa uhamishaji wa ndimi, alibainisha kuwa masuala mengine yaliyowafanya wanafunzi kuhamisha ndimi ni kutaka kuweka wazi walichofundishwa na mwalimu na pia, kudumisha mahusiano ya kibinafsi. Matokeo ya utafiti wake yalionyesha kuwa uhamishaji ndimi ni muhimu kinyume na maoni ya wengi kuwa una udhaifu katika mchakato wa ujifunzaji na ufundishaji.

Tafiti za Olugbara (2008) na Redinger (2010) ni za umuhimu kwa utafiti huu kwa sababu zilisaidia kufahamu zaidi matumizi ya kitanga cha Likert katika utafiti wa mielekeo. Hata hivyo, tafiti hizi zinatofautiana na utafiti huu kwa sababu wao walibainisha mielekeo ya wanafunzi kuhusu uhamishaji lugha katika mazingira ya ujozi-lugha. Utafiti huu unabainisha mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano, huku vigeu vya michepuo ya masomo, madaraja ya usomi na jinsia vikishirikishwa.

Zsuzsa (2008) alitafiti kuhusu ujozi-lugha na mielekeo ya lugha miongoni mwa wanajamii ya Sami Kaskazini. Utafiti wake ulibainisha uhamishaji lugha na masuala ya kiisimu yaliyowahamasisha wanajamii ya Wasami inayoishi katika maeneo ya Enontekio na Sodankyla kuhamia kuzungumza Kifini ambayo ni lugha ya wengi nchini Ufini. Aligundua kuwa, Wasami walipenda lugha yao ya Sami na utamaduni wao, hasa walipoendesha shughuli zao za kijamii— walipowasiliana na majirani, wanafunzi wenzao, kazini na kanisani. Pia, aligundua kuwa, jamii ya Wasami inazungumza Kifini na vijana na katika shughuli rasmi. Pia, wangependelea kuzungumza Kifini na watoto wanaotokana na ndoa za mseto. Alibainisha kuwa, kwa sababu ya Kisami kuendelea kutiliwa maanani katika taasisi za elimu, sambamba na uhamishaji ndimi na udumishaji wa lugha miongoni mwa jamii ya Wasami, haingechukuliwa kama uwezekano wa kuzoeleka kwa jamii pana. Kwa ujumla, aligundua Wasami hupenda Kisami na utamaduni wao ingawa hushindwa kuona umuhimu wake katika shughuli rasmi.

Utafiti wa Zsuzsa (2008) ni wa umuhimu na unahusiana na utafiti huu, hasa kuhusu mbinu za utafiti. Utafiti wake, kama huu ulitumia mikabala ya kitakwimu na kimaelezo. Utafiti huu ni kielelezo katika uchanganuzi wa mielekeo ya lugha. Hata hivyo, ulitofautiana na utafiti huu kwa sababu alitumia mbinu ya uchanganuzi wa kiwiano, ilhali utafiti huu ulitumia ANOVA njia moja na *t-test* huru sampuli mbili kuchanganua data. Pia, utafiti huu haukuwa ukiainisha mielekeo ya wanafunzi kuhusu uhamishaji lugha katika mazingira ya ujozi-lugha. Kimsingi, utafiti huu ulilenga kubainisha mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia somo la Stadi za Mawasiliano. Vilevile, utafiti huu unatofautiana na wa Zsuzsa (2008) kwa hali kuwa haukuwa unatafiti uhamisho wa lugha.

Mbori (2008) alibainisha uhusiano uliopo baina ya mielekeo ya lugha na matumizi ya lugha baada ya vita vya kikabila katika muktadha wa Rwanda, huku akizingatia kigezo

cha maendeleo. Mtaalamu huyu alitathmini mielekeo ya lugha miongoni mwa wanafunzi wa vyuo vikuu nchini Rwanda baada ya vita vya kikabila. Alichunguza mchango wa lugha mbalimbali kimaendeleo na maridhiano baada ya vita, na kuhitimisha kuwa Kinyarwanda kiliweza kutenganisha jamii na, wakati huohuo, kuiunganisha kimaendeleo. Vilevile, aligundua kuwa Kinyarwanda kilitumika kuendesha masuala ya kijamii, ilhali Kiingereza kilitumika kuendesha shughuli rasmi. Ingawa Kifaransa kilitumika kwa muda mrefu kikilinganishwa na Kiswahili, mielekeo ya wakaazi wa Rwanda ilikuwa hasi kukihusu kwa sababu ya msimamo uliochukuliwa na Ufaransa kuhusu mauaji ya kikatili yaliyotukia nchini Rwanda. Waaidha, alibainisha kuwa Kinyarwanda kiliweza kutumika kama lugha ya maridhiano, huku kikifuatwa na Kiswahili. Kwa upande wa lugha za Kiingereza na Kifaransa, aligundua kuwahazikufaa kutumika kuleta maridhiano miongoni mwa Wanyarwanda.

Utafiti wa Mbori (2008) unahusiana na huu kwa sababu ulichunguza mielekeo ya lugha na ni wa umuhimu mkubwa kwa sababu ni kielelezo cha jinsi mielekeo inavyochanganuliwa. Vilevile, mbinu za utafiti alizotumia zilifaa katika uchanganuzi na uwasilishaji wa matokeo ya utafiti huu. Hata hivyo, utafiti wake ulitofautiana na huu kwa sababu ulihusisha mielekeo ya lugha na maendeleo baada ya vita vya kikabila nchini Rwanda. Kwa upande mwingine, utafiti huu ulijihusisha na ubainishaji wa mielekeo ya wanafunzi kuhusu matumizi ya lugha ya Kiswahili kufundishia somo la stadi za mawasiliano katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

Aran (2004), alichunguza mahitaji ya lugha ya wanafunzi wa tiba katika Chuo Kikuu cha Keshan, Iran. Shabaha yake ilikuwa ni kubainisha mielekeo ya wanafunzi kuhusu somo la lugha ya Kiingereza kabla ya kujiunga na chuo kikuu. Aligundua kuwa wanafunzi walikuwa na mielekeo chanya kuhusu ujifunzaji wa lugha ya Kiingereza na mwalimu aliyekuwa akiwafundisha. Utafiti wa Aran (2004) ulikuwa ni wa umuhimu

kwa utafiti huu kwa sababu ulijihusisha na mielekeo kamahii. Kwa hali hii, utafiti huu ulinufaika kwa mbinu za utafiti alizozingatia, na hasa upande wa uchanganuzi wa mielekeo. Hata hivyo, alichokishughulikia kilihusisha mielekeo ya wanafunzi wa tiba kabla ya kujiunga na chuo kikuu. Utafiti huu ulijihusisha na wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa, huku ukibainisha mielekeo yao kuhusu kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Webster, Mavies, Timothy na Cordial (2012) walifanya utafiti ambao ulibainisha mielekeo ya wanafunzi na walimu wao kuhusu matumizi ya lugha ya Kishona kama lugha ya ufundishaji. Waligundua kuwa, wanafunzi wengi hawakutaka Kishona kitumike kama lugha ya ufundishaji katika kiwango cha shule za upili; mtazamo ambao ulikuwa tofauti na wa Olugbara (2008) ambapo wanafunzi walikuwa na mielekeo chanya kuhusu uchanganuzi ndimi baina ya Kizulu na Kiingereza uwe msingi wa lugha ya ufundishaji. Kwa upande wa utafiti wa Webster na wenzake (2004) uliogusia mielekeo ya wanafunzi kuhusu Kishona kuwa lugha ya ufundishaji, waligundua wanafunzi walipendelea Kiingereza kwa sababu kwao Kiingereza kilikuwa na nafasi kubwa katika nyanja za utafutaji wa ajira. Zaidi ya haya, hawakupendelea Kishona kwa sababu walikiona kama kilikuwa kimepungukiwa katika ufundishaji wa masomo ya sayansi; yaani hakikuwa na misamiati ya kutosha.

Utafiti wa Webster na wenzake (2012) unakaribiana na wa Siregar (2009) uliochunguza mielekeo ya wanafunzi wa Chuo Kikuu cha Kikristo cha Maranatha katika kisiwa cha Indonesia kuhusu lugha mama kutumika kama lugha ya kufundishia ikilinganishwa na lugha ya Kiingereza. Matokeo ya utafiti wa Siregar (2009) yalionekana kukurubiana na ya akina Webster na wenzake (2012) kwa sababu wanafunzi walikuwa na mielekeo chanya kuhusu lugha ya Kiingereza kama lugha ya kufundishia. Kwa upande wa lugha ya kwanza inayozungumzwa katika kisiwa cha Indonesia, walidhihirisha mielekeo hasi

kuihusu kama lugha ya kufundishia. Tafiti za wasomi hawa zina uhusiano na utafiti huu kwa kuwa zilijikita katika mielekeo. Hata hivyo, pamoja na ukuruba huu, tofauti ni bayana kwa sababu utafiti wao ulihusisha mielekeo ya wanafunzi na ukubalifu wa Kishona kama lugha ya ufundishaji; vivyo hivyo, lugha ya kwanza inayozungumzwa kisiwani Indonesia. Hata hivyo, utafiti huu ulikuwa ukichanganua mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa, huku ukibainisha mielekeo yao kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Schildkraut (1994) alichunguza mielekeo ya Wamarekani kuhusu sera za usanifishaji wa Kiingereza cha Marekani hadi Kiingereza sanifu ili kiweze kutumika kama lugha rasmi. Matokeo ya utafiti wake yalikuwa asilimia 60 ya Wamarekani ilikuwa na mielekeo chanya kuhusu usanifishaji husika, ilhali asilimia 40 ilipinga matumizi ya Kiingereza sanifu kuwa lugha rasmi. Waliopinga walikuwa na maoni kuwa, kila raia wa Marekani alikuwa na uhuru wa kutumia lahaja yoyote ya Kiingereza na walihofia ubaguzi kilugha. Waliounga mkono sera ya usanifishaji na urasmi walitoa sababu za kiuchumi; hususan utafutaji wa kazi. Ingawa utafiti huu ulikuwa wa kimielekeo kama wa watafiti hawa, unatofautiana kwa kiwango kikubwa kwa sababu ulichanganua mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu matumizi ya lugha ya Kiswahili katika ufundishaji wa stadi za mawasiliano. Pia, ulizingatia vigeu vya michepuo ya masomo, jinsia na madaraja ya masomo, jambo ambalo Schildkraut (1994) hakutafiti.

Shim (2002) kama Schilkraut (1994) alichunguza mielekeo ya wanafunzi wa vyuo vikuu vya Korea kuhusu Kiingereza cha Marekani. Aligundua kuwa wanafunzi husika walikuwa na mielekeo chanya kuhusu lugha hii kwa sababu walikuwa wakijinasibisha na wenyeji wa Marekani na walikuwa wanataka waonekane kama wao. Matokeo ya mtafiti huyu yalikuwa ni mwigo wa matokeo ya Friedrich (2003) kutokana na utafiti

alioufanya miongoni mwa wanafunzi waliokuwa wakisoma shahada ya pili ya usimamizi wa biashara nchini Argentina. Aligundua kuwa, walipendelea lugha ya Kiingereza cha Marekani kwa sababu ya umuhimu wake katika utafutaji wa ajira. Maoni yayo hayo yalitolewa na Kara (2009) aliposema kufaulu katika ujifunzaji wa lugha lengwa hutiliwa mihimili wakati wajifunzaji husika walipoanza kumiliki au walipojinasibisha na kudhihirisha chembechembe za tabia za wazungumzaji asilia wa lugha lengwa. Ili kushadidia utafiti wake, Kara anasema:

Mielekeo chanya hudhihirisha tabia chanya kuhusu kozi za masomo wanazopendelea kusoma kwa kujizatiti kuzisoma kwa undani zaidi na kwa bidii. Wanafunzi husika huwa tayari kusuluhisha matatizo, kujipatia habari na stadi zenye manufaa katika maisha yao ya kila siku na huonekana kujihusisha kihisia. (Kara, 2009, uk. 102)

Mtafiti huyu anayoyasema ni muhimu kwa sababu utafiti huu ulitarajia wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuwa na mielekeo chanya iwapo wangeona haja na umuhimu wa kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili na ikiwa ni kozi yenye manufaa katika maisha yao baada ya kuhitimu na kwenda nyanjani kutoa huduma kwa umma. Vivyo hivyo, utafiti huu ulitarajia kinyume chake, yaani uhasi, iwapo mielekeo yao ingekuwa hasi ikiwa hawangependa matumizi ya Kiswahili katika ufundishaji wa kozi ya Stadi za Mawasiliano sambamba na kozi ya Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza. Hata hivyo, tafiti za wasomi hawa Shim (2002), Friedrich (2003) na Kara (2009) zilijikita katika ubainishaji wa mielekeo kuhusu Kingereza cha Marekani. Zaidi ya mielekeo, utafiti huu ulijihusisha na utafutaji wa maoni ya wanafunzi kuhusu umuhimu wa Kiswahili katika elimu yao ndani na nje ya taasisi watakapokuwa wakitoa huduma. Pia, katika ukadiriaji wa mielekeo, utafiti huu ulizingatia vigeu vya michepuo

ya masomo, madaraja ya elimu na jinsia; vigeu ambavyo hawakuzingatia katika tafiti zao.

Ting (2003) alifanya utafiti uliolinganisha mielekeo ya wananchi wa mji wa Sarawak, Malaysia, kuhusu lugha ya Kiingereza na Bahasa-Malay. Lengo la utafiti wake lilikuwa ni kutathmini mielekeo ya wananchi kuhusu lugha ya Kiingereza na Bahasa-Malay. Azma ya utafiti wake ilikuwa ni kukadiria mielekeo husika kwa sababu Serikali ya Malaysia ilikuwa ikitaka kuanzisha matumizi ya lugha ya Bahasa-Malay kama lugha rasmi badala ya lugha ya Kiingereza. Matokeo ya utafiti wa Ting (2003) yalionyesha kuwa wananchi wa mji wa Sarawak walipinga Bahasa-Malay kama lugha rasmi. Walisema kuwa Kiingereza kiliwawezesha kupata ajira. Pia, walisema kwamba kulikuwa na ukosefu wa vifaa na walimu ambao wangepfundisha lugha ya Bahasa-Malay. Utafiti wa msomi huyu ulikuwa wa umuhimu kwa utafiti huu kwa sababu ulitoa mwanga wa jinsi ya kuchanganua data ya kimielekeo. Hata hivyo, ulitofautiana na utafiti huu kwa sababu ulilinganisha mielekeo ya wananchi wa Malaysia kuhusu lugha ya Kiingereza na Bahasa-Malay. Makusudio ya utafiti huu yalikuwa ni kubainisha mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Kwa upande mwingine, sio wasailiawote waliokuwa na mielekeo chanya kuhusu lugha ya Kiingereza kama inavyodhihirika katika tafiti zinazojadiliwa hapo juu za Schildkraut (1994), Shim (2002), Ting (2003) na Friedrich (2003). Kinyume cha tafiti hizi ni utafiti wa Brudner na White (1979) uliochunguza mielekeo ya raia wa Ayalandi kuhusu lugha ya Kiirishi na Kiingereza. Wakati huo lugha ya Kiirishi ilikuwa katika mkondo wa kuangamizwa na Kiingereza. Matokeo ya utafiti wao yalidhihirisha kwamba raia wa Ayalandi walikuwa na mielekeo chanya kuhusu lugha yao ya taifa na waliiona kama kitambulisho chao duniani kote ikilinganishwa na lugha ya Kiingereza.

Utafiti wa Brudner na White (1979) ulikuwa wa umuhimu kwa sababu ulikuwa kama kibashiri katika ulimwengu wa matumizi ya lugha. Hii ni kwa sababu matokeo yao yalidhihirisha kuwa hali hii huweza kutofautiana kutegemea muktadha wa matumizi ya lugha. Kwa sababu hiyo, ilikuwa ni muhimu kuchunguza hali ya mustakabali wa baadaye wa mielekeo ya wanafunzi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia Stadi za Mawasiliano katika taasisi za kiufundi za kitaifa. Kwa upande mwingine, utafiti wao unatofautiana na utafiti huu kwa hali kuwa ulijikita katika utathmini wa mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili, na wakati huo huo kutafuta maoni yao kuhusu nafasi ya lugha ya Kiswahili katika taasisi husika.

2.4 Mielekeo kuhusu Lugha ya Kiswahili

Utafiti huu ulichunguza na kuchanganua mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia somo la stadi za mawasiliano. Hata hivyo, kabla ya kujadili maandishi yaliyolenga mada husika, ilikuwa ni muhimu kwanza kuhakiki mapitio yaliyogusia mielekeo ya lugha ya Kiswahili. Hii ni kwa sababu tunapozungumzia mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili, mara kwa mara tunajikuta tukizungumzia lugha ya Kiswahili. Hata hivyo, lugha ya Kiswahili hutumika kama nyenzo katika uwasilishaji wa stadi za mawasiliano.

Kwa mkabala huu, Gorman (1974) katika utafiti alioufanya 1969 aliangazia suala la lugha katika elimu nchini Kenya, huku akitathmini matatizo mbalimbali katika ufundishaji wa lugha. Katika utafiti wake aligundua kuwa wanafunzi wengi walikuwa na mielekeo hasi na kwa vyovyote hawakutaka kujifunza lugha ya Kiswahili. Aidha, alitambua kuwa wanafunzi kutoka maeneo mbalimbali nchini Kenya walikuwa na ufahamu tofauti wa lugha ya Kiswahili, huku waliotoka mikoa ya Pwani, Bonde la Ufa,

na Mashariki na Shule za Mabaraza ya Miji walikuwa na umilisi wa lugha ya Kiswahili wakilinganishwa na wa sehemu nyingine. Tofauti hii pia ilidhihirika miongoni mwa walimu kama ilivyodhihirishwa na hisia za baadhi ya walimu kutoka Pwani na Nyanza. Mwalimu mmoja kutoka Nyanza aliona kitabu cha *Hekaya za Abunwasi na Hadithi Nyingine* kilikuwa kigumu kueleweka kwa wanafunzi wa kidato cha tatu na hata hakikufaa kwa wanafunzi wa kidato cha kwanza. Kwa upande mwingine, mwalimu kutoka Pwani alikiona rahisi mno na hakikufaa kwa wanafunzi wa kidato cha kwanza.

Utafiti wa Gorman (1974) ulitufunulia historia ya mbali kuhusu lugha ya Kiswahili. Hii ni kwa sababu tangu utafiti wake kufanyika, mengi yametukia kuhusu lugha ya Kiswahili. Kwa mfano, lugha ya Kiswahili imefanywa kuwa lugha ya kutahiniwa katika viwango vya darasa la nane na kidato cha nne. Vilevile, inafundishwa na kutahiniwa katika vyuo vya ualimu. Pia, Kiswahili kinafundishwa kama somo katika vyuo vikuu vya umma na baadhi ya vyuo vya kibinafsi nchini Kenya. Kufikia sasa, ni mojawapo ya lugha rasmi na inatambuliwa na katiba ya Nchi ya Kenya tangu 2010. Hivyo, mengi yamebadilika katika kipindi cha miaka 44 tangu Gorman (1974) alipofanya utafiti wake. Japo ulishughulikia mielekeo ya lugha, utafiti huu ulizingatia ukadiriaji wa mielekeo ya wanafunzi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

Utafiti huu ulibainisha mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kulingana na mabadiliko ya vigeu vya michepuo ya masomo, madaraja ya masomo na jinsia kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia Stadi za Mawasiliano. Pia, ulikadiria nafasi ya lugha ya Kiswahili katika elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Mbali na umuhimu uliotokana na utafiti wake, ulidhihirisha tofauti kwa hali kuwa, alichunguza mielekeo ya wanafunzi kuhusu ujifunzaji wa lugha ya Kiswahili. Utafiti huu ulibainisha mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi kuhusu matumizi ya lugha

ya Kiswahili katika ufundishaji wa somo la Stadi za Mawasiliano; jambo ambalo Gorman (1974) hakujishughulisha nalo.

Onyango (1990) alichunguza mielekeo ya wasomi kuhusu matumizi ya lugha ya Kiswahili katika nyanja mbalimbali, huku akiwashirikisha wahadhiri na maprofesa kutoka Chuo Kikuu cha Nairobi kama wasailiwa. Katika utafiti huu, aligundua kuwa wasomi wengi walikuwa na mielekeo ya kutosisitiza matumizi ya lugha ya Kiswahili katika shughuli zao za kila siku. Utafiti wake ulibainisha kuwa wasomi kamwe hawakujitambulisha kwa lugha ya Kiswahili. Iliidhihirika kuwa wasomi hawakuwa na mapatano na lugha ya Kiswahili, bali lugha ya Kiingereza na mara nyingi walijinasibisha nayo. Aligundua kuwa walitumia lugha ya Kiingereza katika shughuli zao rasmi za kila siku. Hivyo, alihitimisha kwamba mielekeo yao ilikuwa hasi kuhusu lugha ya Kiswahili. Utafiti wa Onyango (1990) na utafiti huu ulitofautiana kwa kiwango kikubwa, kwa sababu uliibua mielekeo ya wanafunzi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa. Utafiti wake, kama inavyotangulizwa ulijikita katika mielekeo kuhusu matumizi ya lugha ya Kiswahili miongoni mwa wasomi. Hata hivyo, utafiti wake ni wa umuhimu kwa utafiti huu kwa upande wa mbinu za utafiti.

Tchai (1991) alitafiti uteuzi wa lugha na mielekeo mjini Malindi ambapo aligundua kuwa, ulitegemea umuhimu wa lugha yenyewe katika nyanja za mawasiliano, kiuchumi na kijamii, tofauti na utafiti wa Mazrui (1981) uliochunguza mielekeo ya Wamvita kuhusu Kiswahili na uhusiano wake na ukubalifu wao. Mazrui (1981) aligundua kuwa mielekeo ya Wamvita kuhusu Kiswahili Sanifu ilikuwa hasi kwani walisema walilazimishwa kukikubali, hivyo hakikubaliki katika kuendesha shughuli zao za kila siku. Kimsingi, utafiti wa Tchai (1991) ulilenga masuala ya kiuchumi hali wa Mazrui

(1981) ukilenga masuala ya kijamii, hali huu unalenga mielekeo kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

Licha ya watafiti hawa, Momanyi (2007) aliangazia visababishi vya mielekeo ya lugha ambapo aliona suala la usanifishaji linaweza kusababisha wahusika kuwa na mielekeo hasi kuhusu lugha kama ilivyotokea kwa lahaja ya Kiunguja iliyoteuliwa kutumika kama lahaja ya usanifishaji kwa lugha ya Kiswahili. Wazungumzaji wa lahaja nyingine, hususan Kiamu na Kimvita walianza kuwa na mielekeo hasi kuhusu lahaja ya Kiunguja. Utafiti wa Momanyi hautofautiani sana na wa Mazrui (1981) ambaye aligundua Wamvita walikuwa na mielekeo hasi kuhusu Kiswahili Sanifu kwa sababu ya kusanifishwa kutokana na lahaja ya Kiunguja ambayo walikuwa wakiiona kuwa ilikuwa imepungukiwa kimisamiati.

Aligundua pia katika utafiti wake kuwa mielekeo inaweza kusababishwa na jinsi inavyotumiwa na wanajamii wenye umri tofauti na matabaka tofauti. Alihitimisha kuwa watu wa tabaka la juu nchini Kenya walienzi zaidi lugha za Wazungu. Vilevile, aligundua kwamba utaifa ulichangia kwa kiwango kikubwa uzalishaji wa mielekeo kwa lugha yoyote ile, Kiswahili kikiwemo. Tofauti na watafiti hawa, utafiti huu ulilenga kubainisha mielekeo ya wanafunzi wanaosoma masomo ya sanaa na sayansi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya; suala ambalo hawakulishughulikia katika tafiti zao.

Baadaye, Mohochi (2005) katika utafiti wa shahada ya uzamifu alilinganisha mielekeo ya wanafunzi wa mikoa ya Nyanza na Pwani kuhusu lugha ya Kiswahili. Utafiti wake ulibainisha mielekeo waliyokuwa nayo katika mikoa husika na kuchunguza kama mielekeo yao iliathiri matokeo ya mtihani wa kidato cha nne. Matokeo ya utafiti wake yalienda kinyume na matarajio ya wengi kuwa, wanafunzi wa mkoa wa Nyanza

walikuwa na mielekeo hasi kuhusu Kiswahili ikilinganishwa na wanafunzi wa mkoa wa Pwani, jambo ambalo halikuwa kweli. Aidha, aliambatanisha mielekeo husika na matokeo ya mtihani wa Kiswahili katika kidato cha nne, huku akitaka kubainisha kama ilichangia kuwepo kwa matokeo mabaya ya mtihani husika katika mikoa tafitiwa. Matokeo ya utafiti wake yalionyesha kuwa hakukuwa na uhusiano wowote wa matokeo mabaya katika mtihani wa Kiswahili wa kidato cha nne na mielekeo ya lugha ya Kiswahili miongoni mwa wanafunzi. Kimsingi, matokeo ya utafiti huu wa mielekeo ya wanafunzi kuhusu lugha ya Kiswahili katika mikoa yote miwili, yalidhihirisha ufinyu katika alama za mielekeo. Mkoa wa Pwani ukiongoza na kufuatwa kwa karibu sana na mkoa wa Nyanza.

Babusa (2010), kama Mohochi (2005) alichanganua na kulinganisha mielekeo ya wanafunzi kuhusu umilisi wa lugha ya Kiswahili katika mikoa ya Nairobi na ya Pwani nchini Kenya. Utafiti wake uliazimia kubainisha mielekeo na viwango vya umilisi wa lugha ya Kiswahili waliyokuwa nayo wanafunzi kutoka mikoa yote miwili. Pia, alichunguza sababu za mielekeo husika. Matokeo ya utafiti wake, yalidhihirisha kuwa mazingira yaliyozunguka shule tafitiwa yaliathiri mielekeo yao. Utafiti wa Babusa ulidhihirisha kuwa mielekeo ya wanafunzi wa mkoa wa Pwani yalikuwa chanya zaidi ikilinganishwa na mkoa wa Nairobi. Mkoa wa Pwani ulizalisha alama za wastani asilimia 77.65 na mkoa wa Nairobi asilimia 69.25. Kwa upande wa jinsia, mielekeo ilipokokotolewa ilidhihirisha kwamba wasichana walikuwa na mielekeo chanya zaidi ya wavulana katika mikoa yote miwili. Matokeo yake yalidhihirisha wasichana wakiwa na alama za wastani asilimia 75.95, ilhali wavulana wakiwa na asilimia 71.16.

Utafiti wa Babusa (2010), ulidhihirisha sababu za mielekeo chanya miongoni mwa wanafunzi wa sekondari wa mikoa ya Nairobi na Pwani. Baadhi ya sababu hizi ni kuwa Kiswahili huburudisha na ni rahisi kuelewa taarifa za habari zilizosomwa kwa lugha ya

Kiswahili. Pia, wanafunzi wengi walikiri kupendelea kusoma magazeti na riwaya zilizoandikwa kwa Kiswahili kwa sababu ziliongeza umilisi wao wa lugha ya Kiswahili. Zaidi ya haya, walisema kwamba walipenda kusikiliza miziki ya Kiswahili kwa sababu mtiririko na urari wake ulivutia na kubeba ujumbe wa kuisisimua kwa aliyeusikiliza. Kwa upande wa ulinganuzi wa matokeo ya mtihani kimkoa, aligundua kuwa, ingawa umilisi wa lugha ya Kiswahili ulikuwa wa juu, hata hivyo, umilisi huu ulikuwa wa juu zaidi katika mkoa wa Pwani ukilinganishwa na mkoa wa Nairobi. Kulingana na matokeo haya, mazingira yalionekana kuchangia kuathiri umilisi husika. Wanafunzi wa mkoa wa Nairobi walionekana kuathiriwa na lugha ya *Sheng* tofauti na mazingira ya wanafunzi wa mkoa wa Pwani ambao walizungukwa na wazungumzaji waliokimudu Kiswahili.

Baada ya mapitio ya tafiti za wasomi hawa, Mohochi (2005) na Babusa (2010), ni wazi kuwa yanatofautiana na utafiti huu kwa sababu ulibainisha mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu ufundishwaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili, jambo ambalo halikusishia tafiti zao. Ingawa uchanganuzi wao wa data ulitumia Kichanganuzi Data ya Kitakwimu za Sayansi Jamii (*SPSS*) kama huu, unatofautiana na tafiti zao, kwa mfano, Babusa (2010) alitumia ANOVA njia mbili, hali utafiti huu ulitumia ANOVA njia moja na *t test* huru sampuli mbili. Naye, Mohochi alitumia uwiano wa Pearson. Hata hivyo, tafiti zao ni za umuhimu kwa utafiti wetu kwa sababu ni vielelezo vya uchanganuzi wa data za kimielekeo na uwasilishaji wake. Halikadhalika, utafiti wa Mohochi (2005) ulinufaisha utafiti huu katika nadharia ya utendaji razini ambayo ilitoa mwelekeo katika uandishi wa tasnifu hii.

Naye, Nyandwaro (2015) alichanganua mielekeo ya wafanyakazi kuhusu Kiswahili kama lugha rasmi, sababu za mielekeo yao katika wizara mbalimbali za serikali, Kaunti ya Kisii. Pia, alibainisha iwapo umilisi wa lugha ya mawasiliano katika kiwango cha

sarufi uliathiri mielekeo yao. Katika uchanganuzi wake vigezo vya cheo na jinsia vilizingatiwa katika uchanganuzi. Utafiti wake ulidhihirisha kuwa wafanyakazi katika ofisi zao walipendelea kuwasiliana kwa lugha ya Kiswahili. Inasemekana wauguzi walikuwa na mielekeo chanya kuhusu matumizi ya lugha ya Kiswahili walipokuwa wakiwahudumia wagonjwa wao.

Kwa ujumla, utafiti wa Nyandwaro (2015) ulitambua kuwa hakukuwa na uhusiano wowote wa vyeo na mielekeo. Katika utafiti wake, ilidhihirika kuwa, Kiswahili kilikuwa lugha ya mawasiliano miongoni mwa wafanyakazi wa serikali. Walionyesha kuwa walitumia lugha ya Kiswahili walipokuwa wakiwasiliana na wenzao, wananchi, na hata wakubwa wao katika miktadha isiyo rasmi. Hata hivyo, katika mazingira rasmi hususan mawasiliano kimaandishi, utoaji wa ripoti na sera tofautitofauti za serikali ziliwasilishwa kwa lugha ya Kiingereza. Pia, usomaji wa magazeti na majarida ya Kiswahili haukuwavutia wafanyakazi wa serikali. Halikadhalika, utafiti wake ulidhihirisha kuwa umilisi wa lugha ya Kiswahili haukuathiri mielekeo ya matumizi ya lugha ya Kiswahili. Ilibainishwa kuwa wafanyakazi wengi walivunjavunja kanuni za sarufi ya Kiswahili bila kujali. Ingawa utafiti wa Nyandwaro (2015) ni wa kimielekeo, ulitofautiana na utafiti huu. Kwa mkabala huu, utafiti huu ulijikita katika uchanganuzi wa mielekeo ya wanafunzi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Pia, ulizingatia vigeu vya michepuo ya masomo, jinsia na madaraja ya usomi. Hata hivyo, utafiti wa Nyandwaro (2015) ni wa umuhimu mkubwa kwa upande wa Nadharia ya Utendaji Razini aliyoitumia katika utoaji wa mwelekeo alipokuwa akiandika tasnifu yake. Pia, mbinu za utafiti alizozingatia ziliufaa utafiti huu. Hii ni kwa sababu uchanganuzi wake wa data ulizingatia Kichanganuzi Data ya Kitakwimu za Sayansi Jamii (*SPSS*) ambacho kilitumika katika utafiti huu.

2.5 Mielekeo kuhusu Ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano

Kimsingi, istilahi ya ‘stadi za mawasiliano’ inatokana na tafsiri ya istilahi ‘*communication skills*’ ya Kiingereza. Katika nyanja tofautitofauti za kiusomi istilahi ya ‘stadi za mawasiliano’ imefasiriwa kama ‘mbinu za mawasiliano’ kimakosa. Hata hivyo, kisawe cha ‘mbinu’ ni ‘*methods*’ kwa maana ya njia au namna mbalimbali za kuwasiliana. Kwa hali hii, kinacholengwa si njia mbalimbali zinazotumiwa katika mawasiliano, ila ni maarifa au ujuzi unaonua kuboresha mchakato wa mawasiliano (Wanjala na Kavoi, 2013). Kwa mkabala huu, stadi za mawasiliano ni zana ambazo hutumiwa katika uondoshaji wa vikwazo vya mawasiliano kabambe (Fujishin, 2009).

Kwa maana iliyo sahili kabisa, stadi za mawasiliano ni maarifa au ujuzi unaonua kuboresha mchakato wa mawasiliano. Kimsingi, ni ujuzi unaomilikiwa na wawasilianaji ili waweze kukabiliana na vikwazo vinavyotinga mawasiliano kabambe. Hivyo, kupitisha ujumbe kutoka mwasilianaji mmoja hadi mwingine kunamlazimu anayeutoa ujumbe husika kuwa na welewa wa vikwazo vinavyoweza kuchangia kukwamisha mawasiliano. Mtoaji ujumbe anatarajiwa kumiliki maarifa ya kimawasiliano; maarifa ambayo ni stadi za mawasiliano ili kuondosha vikwazo husika.

Kwa upande mwingine, somo linalobuniwa kwa azma ya kuimarisha uwezo wa mwanafunzi kumudu mawasiliano ya lugha, pia huitwa Stadi za Mawasiliano. Somo hili linajihusisha na ukuzaji na uboreshaji wa stadi zinazotumika katika kufanikisha mawasiliano kabambemiongoni mwa wawasilianaji. Kwa hali hii, utafiti huu unachukulia kuwa wawasilianaji ni wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa. Ukweli ni kuwa wanafunzi hawa wanapofikia kuhitimu huwa wameandaliwa kwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza. Hata hivyo, wanakoagizwa wakafanye kazi wanatarajiwa watumie nyenzo ya mawasiliano inayoeleweka na wapokeaji wa huduma husika ambao wana uelewa finyu wa Kiingereza. Bila shaka, nyenzo hii huwa ni Kiswahili ambacho

huzungumzwa na wengi katika maeneo ambapo wanafunzi hawa huenda kutoa huduma baada ya kufuzu. Hivyo, kimsingi, utafiti huu ulikuwa wa umuhimu mkubwa na ndio sababu ulikadiria iwapo matumizi ya Kiswahili kufundishia somo la Stadi za Mawasiliano yanazalisha mielekeo hasi au chanya miongoni mwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

Utafiti huu unatokana na utafiti wa Kurgat (2010) aliyechunguza changamoto zilizokumba programu bunifu za lugha zilizoanzishwa katika vyuo vikuu nchini Kenya miaka ya themanini. Mifano ya programu hizo ilikuwa ni pamoja na Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza; programu iliyoanzishwa 1989 katika muktadha wa mabadiliko ya lugha na sera za elimu kwa upande mmoja, na mahitaji ya maendeleo kwa upande mwingine. Msomi huyo aliwashauri walimu wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza wajitokeze na kutetea ufundishwaji wake katika vyuo vikuu katika muktadha wa mabadiliko ya kielimu.

Kwa kuyakariri maneno ya Kurgat (2010) pana haja ya kutetea na kubainisha umuhimu wa ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa sambamba na ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza. Kwa sababu ya umuhimu wa stadi za mawasiliano katika utoaji wa huduma ni muhimu kwa sekta mbalimbali kuwaandaa vilivyo wafanyakazi wake.

Kahari na Takavarasha (2013) walichunguza mielekeo ya wanafunzi wa shahada ya kwanza ya utabibu wa meno katika Chuo Kikuu cha Zimbabwe. Walitaka kubainisha mielekeo ya wanafunzi wa tiba ya meno kuhusu kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza. Walilenga kubainisha mambo yaliyoathiri mielekeo yao kuhusu wanafunzi husika, huku wasailiwa wakiwa wanafunzi wa mwaka wa kwanza, pili na nne. Utafiti wao ulidhihirisha kuwa wanafunzi wa mwaka wa nne walikuwa na mielekeo chanya

wakilinganishwa na wa mwaka wa kwanza ambao walikuwa na mielekeo hasi. Waaidha, waligundua mambo yaliyoathiri mielekeo ya wanafunzi hawa ni ukosefu wa umilisi wa lugha ya Kiingereza, mbinu za ufundishaji wa kijadi chuoni na mitazamo ya baadhi ya wanafunzi kuwa Stadi za Mawasiliano ni somo la sayansi jamii ambalo ni rahisi na lilihitaji fahiwati za msingi.

Matokeo ya utafiti wao ni muhimu kwa utafiti huu kwa sababu ulichunguza mielekeo ya wanafunzi wa sanaa na sayansi. Utafiti wao uligundua kuwa wanafunzi wa masomo yenye mketo wa sayansi wana mielekeo hasi kuhusu Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza. Kutokana na matokeo yao, mielekeo ya wanasayansi iliweza kubashiriwa katika utafiti huu kuwa hasi au chanya. Hata hivyo, tafiti hizi zinadhihirisha tofauti za kimielekeo baina ya wanafunzi wa kike na kiume kuhusu lugha ya Kiswahili kutumika kufundishia stadi za mawasiliano.

Marambe, Edssuriya na Dayaratne (2012) walichunguza mielekeo ya wanafunzi wa kitivo cha utabibu kuhusu wao kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza, huku wakishirikisha wanafunzi wa miaka ya kwanza, pili, tatu na nne katika Chuo Kikuu cha Paredeniya, Sri Lanka. Matokeo ya utafiti wao yalidhihirisha kuwa mielekeo ya wanafunzi wa miaka ya kwanza na pili ilikuwa chanya ikilinganishwa na mielekeo ya wanafunzi wa miaka ya tatu na nne ambao walikuwa na mielekeo hasi. Hata hivyo, wote walionekana kutokukubali kufundishwa stadi za mawasiliano. Kwa ujumla, walisema kuwa wangeweza kufuzu hata bila somo la Stadi za Mawasiliano. Utafiti wao ulikuwa wa umuhimu kwa utafiti huu kwa sababu ni kigezo cha kupima ikiwa hali hiyo iliyokuwa imedhihirika miongoni mwa wanafunzi wa vyuo vikuu vilivyotajwa hapo juu, inaweza pia kudhihirika kwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa ambao wanatoka katika mazingira na taaluma tofauti. Ingawa utafiti wa watafiti hawa unahusiana na utafiti huu, wakati huohuo, unatofautiana. Utafiti huu

unalinganisha mielekeo kwa upande wa jinsia, michepuo ya masomo na pia madaraja ya masomo. Wao ulijikita katika ulinganishaji wa mielekeo miongoni mwa wanafunzi wa miaka tofauti katika Chuo Kikuu cha Paredeniya nchini Sri Lanka.

Ullah, Barman, Ralim na Yusoff (2012) walichunguza mielekeo ya wanafunzi na mambo yaliyokuwa yakiathiri mielekeo husika. Waligundua kuwa idadi kubwa ya wanafunzi ilipendelea kufundishwa mada za kawaida zilizogusia stadi za mawasiliano. Waaidha, waligundua kuwa wanafunzi wa Shahada ya Utabibu wa Chuo Kikuu cha Sains waliathiriwa kimielekeo na jinsia, sehemu za makaziya familia zao na mtaala wa masomo uliosongamana. Utafiti huu ulikaribiana na utafiti wao kwa sababu ni wa kimielekeo na vilevile walizingatia kigeu cha jinsia katika utafiti wao. Zaidi ya haya, kama ilivyo katika utafiti huu, walikarabati kitanga cha kupima mielekeo (CSAS) kilichokuwa kimebuniwa na Rees, Sheard na Davies (2002) kwa ajili ya ukusanyaji data. Hivyo, utafiti wao ni wa umuhimu kwa utafiti huu kwa sababu matumizi ya kitanga chaokilitoa mwelekeo na ufahamu kingezalisha matokeo ya aina gani katika utafiti huu. Kwa ujumla, matokeo ya utafiti wao yalikuwa ya umuhimu katika ulinganishaji wa mielekeo kijinsia, kimichepuo ya masomo na kimadaraja ya masomo. Hata hivyo, ulitofautiana na utafiti huu kwa upande wa kategoria na aina ya wasailiwa, suala la utafiti, malengo ya utafiti na pia eneo la utafiti ni tofauti.

Fauka ya Rees na wenzake (2002) kubuni Kitanga cha kupima mielekeo, Rees na Sheard (2002) na Khashab (2006) walisonga hatua mbele na kufanya utafiti uliojishughulisha na upimaji wa mielekeo ya wanafunzi wa Shahada ya Utabibu wa vyuo vikuu vya Nottingham (mwaka wa 1 na 2), Leicester (mwaka wa 1) na wanafunzi wa Shule ya Utabibu ya Alexandria mtawalia. Utafiti wao ulilenga uhusiano wa mielekeo na masuala ya kidemografia, hususan jinsia na masuala yaliyohusiana na elimu. Matokeo ya utafiti wao yalidhihirisha kuwa, mielekeo ya wanafunzi wa kike na

ambao wazazi wao hawakuwa madaktari ilikuwa chanya. Wanafunzi katika vyuo vikuu vya Nottingham na Leicester ambao walikuwa na mielekeo hasi walisema stadi zao za mawasiliano hazikuhitaji kuboreshwa. Japo madhumuni ya utafiti wa Rees na Sheard (2002) na Khashab (2006) yalikuwa yanafanana, matokeo yao yalitofautiana, hali iliyosababishwa na tofauti ya miaka ya masomo ya wanafunzi. Rees na Sheard (2002) walitumia wasailiwa wa miaka ya 1 na 2, hali Khashab (2006) alitumia wasailiwa wa miaka ya 4 na 5. Khashab (2006) katika utafiti wake aligundua kuwa mielekeo ya wanafunzi wa mwaka wa 5 ilikuwa chanya ikilinganishwa na wanafunzi wenzao wa mwaka wa 4, ilhali mielekeo ya wanafunzi wa miaka ya 1 na 2 katika utafiti wa Rees na Sheard (2002) ilikuwa chanya. Japo tafiti hizi zilihusiana na kufanana na utafiti huu kwa kuwa ulinua kuchanganua mielekeo na kushirikisha kitanga cha kupima mielekeo cha Rees na wenzake (2002), ulitofautiana kieneo, wasailiwa (wanafunzi wa taasisi za kiufundi), madhumuni na somo lililohusishwa na mielekeo; na ambalo halifundishwi katika taasisi husika.

Baada ya tathmini hii, ni wazi kuwa mapitio ya tafiti hizi, takriban zote zinahusisha wasailiwa kutoka vyuo vikuu waliokuwa wakisoma miaka ya kwanza, pili, nne na tano ya utabibu. Kwa upande mwingine, utafiti huu ulishirikisha wasailiwa kutoka taasisi za kiufundi za kitaifa katika miaka ya mwisho ya kozi zao katika madaraja ya stashahada na astashahada, yaani miaka ya pili (2) na tatu (3) mtawalia. Hivyo, utafiti huu ulichanganua iwapo mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa ni chanya au hasi na jinsi walivyoitikia ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ni somo tofauti na Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza.

2.6 Nafasi ya Kiswahili katika Elimu ya Taasisi za Kiufundi za Kitaifa

Kwa ujumla, wataalamu mbalimbali wa Kiswahili wana maoni kuwa, nafasi ya Kiswahili ni pana sana kwa sababu hutumika kama lugha ya kitaifa na kimataifa. Kwa mfano, Kihore (1983), Kiango (2002) na Kandagor (2014) wana maoni kuwa Kiswahili ni lugha ambayo huunganisha mataifa ya Afrika Mashariki na Kati. Kuhusu muungano huu, Keiko (2014) anasema kuwa Kiswahili kina nafasi ya kuunganisha kielimu taifa la Japani na mataifa ya Afrika Mashariki katika siku za usoni.

Kwa mujibu wa Kihore (1983) na Kiango (2002), Kiswahili ni lugha ya kufundishia katika taasisi za elimu nchini Tanzania na ni somo la lazima katika kiwango cha shule za msingi na upili na hufundishwa katika vyuo vikuu katika mataifa ya Kenya na Tanzania. Makala za wasomi hawa, Kihore (1983), Kiango (2002), Kandagor (2014) na Keiko (2014) zinadhihirisha umuhimu wa Kiswahili kama kiunganishi cha mataifa mbalimbali; maandishi ambayo yana umuhimu katika utafiti huu. Hii ni kwa sababu yalitupatia mwanga kuhusu nafasi ya Kiswahili katika kuleta muungano miongoni mwa mataifa mbalimbali kwa upande wa kisiasa, kijamii na kiuchumi. Hata hivyo, utafiti huu ni tofauti kwa sababu ulichangia kutafuta nafasi ya Kiswahili katika elimu ya taasisi za kiufundi na, wakati huohuo, kutathmini mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Vivyo hivyo, kwa maoni ya Mukuthuria (2006), kuna kauli ya kisiasa nchini Uganda kuwa Kiswahili kinapaswa kuwa somo la lazima katika shule za msingi na za upili, japo kauli hii bado haijafanyiwa kazi. Hata hivyo, Kiswahili ni mojawapo ya masomo yanayofundishwa katika vyuo vikuu vya Kyambogo, Makerere na Chuo Kikuu cha Kiislamu, Mbale. Pia, Kiswahili ni lugha ya pili rasmi kupitia sheria ya bunge tangu 2005 na hutumika katika vituo vya redio, hususan OPG FM, Mbale FM na redio ya kitaifa nchini Uganda. Hali ya Kiswahili inaendelea kubadilika kila kukicha na

mielekeo ya Waganda inaendelea kubadilika kutoka lugha ya utawala wa kibabe hadi lugha ya kuendesha biashara. Waganda tayari wameshagundua kuwa ili waweze kushiriki katika shughuli za kijamii, kisiasa na kiuchumi Afrika Mashariki, hawana budi kukaribisha Kiswahili katika nyanja tofautitofauti. Maoni ya msomi huyu yanadhihirisha hali ya Kiswahili ilivyo nchini Uganda katika nyanja tofautitofauti, hususan elimu, dini, biashara na siasa.

Makala haya yalikuwa ya umuhimu kwa utafiti huu kwa sababu yalituongiza katika kupambanua umuhimu wa Kiswahili nchini Uganda; nchi ambayo watu wake miaka michache iliyopita walikuwa na mielekeo hasi kuhusu lugha ya Kiswahili. Kwa sasa, rais wa Uganda, Yoweri Kaguta Museveni anapotembelea mataifa jirani ya Afrika Mashariki huhakikisha anatoa hotuba zake kwa lugha ya Kiswahili. Hii ni ishara nzuri kuwa mielekeo ya Waganda kuhusu lugha ya Kiswahili inaendelea kubadilika. Utafiti wa Mukuthuria (2006) unachangia kuelezea hali ya Kiswahili ilivyo na matumizi yake nchini Uganda. Tofauti naye, utafiti huu ulikuwa unatathmini nafasi ya Kiswahili katika elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Pia, ulichanganua mielekeo ya wanafunzi kuhusu matumizi ya Kiswahili katika kufundishia somo la Stadi za Mawasiliano katika taasisi za kiufundi za kitaifa. Somo hili ni muhimu katika kuwasaidia wanafunzi husika kupambana na vikwazo vya mawasiliano kabambe na, wakati huohuo, kuboresha utoaji wa huduma.

Mbali na Kiswahili kuwa kivuko cha muungano katika mataifa ya Afrika Mashariki, kwa mujibu wa Kandagor (2014), Kiswahili kinaweza kutumika kupambana na ugonjwa wa UKIMWI. Pia, Mugambi (2014) na Mwaliwa (2014), wanaona kuwa Kiswahili kina nafasi nzuri katika utangazaji katika redio na runinga nchini Kenya mtawalia. Hata hivyo, kwa mujibu wa Mwaliwa (2014) baadhi ya vipindi vya runinga, vina matumizi mengi ya *Sheng'* ikilinganishwa na Kiswahili sanifu. Hali hii, anasema

imechangia kuboronga Kiswahili katika sekta ya elimu. Hata hivyo, matumizi ya lugha katika miktadha mbalimbali hushuhudiwa miongoni mwa jamii tofautitofauti. Kimsingi, baadhi ya maneno yanayotumika katika vipindi hivi baadaye hupitwa na wakati na kutotumika tena na uborongaji husika hufifia.

Licha ya Kiswahili kuwa na nafasi nzuri ya kuunganisha mataifa ya Afrika Mashariki, Kalindimya (2004) aliona kuwa tishio kubwa la kukwamisha juhudi hizi ni utandawazi. Hivyo, mataifa yenye uwezo mkubwa na nyenzo mbalimbali za kuendeleza lugha zao huwa yakiendelea kukwamisha juhudi za Kiswahili kuwa lugha ya ufundishaji katika mataifa yanayokimiliki. Anasema kuwa kinachosababisha hali hii ni mataifa haya kuwa na ushirika na vibaraka katika mataifa ya Afrika Mashariki. Vibaraka hawa na marafiki zao wangali wanaona kuwa Kiswahili hakijafikia hatua ya kutumika kama lugha ya ufundishaji.

Senkoro (2005) katika utafiti wake uliofadhiliwa na CODESRIA na kuhusisha walimu, wanafunzi, na wazazi nchini Tanzania, ulilenga kubainisha iwapo lugha ya Kiswahili ingeweza kutumiwa kama lugha ya kufundishia katika kiwango cha shule za sekondari. Matokeo yake yalikuwa si ya kuridhisha. Hii ni kwa sababu licha ya walimu na wanafunzi kutokifahamu Kiingereza, walikiunga mkono kiendeleo kutumika kama lugha ya ufundishaji. Matokeo ya utafiti wake yalidhihirisha kuwa, wanafunzi waliona kwamba ikiwa Kiswahili kingetumika kama lugha ya kufundishia wangeachwa nyuma kimawasiliano na kiteknolojia. Hivyo, mkatiko wa mawasiliano ungedhihirika baina ya nchi yao na ulimwengu mpana nawangebaki nyuma kimaendeleo. Kwa upande wa walimu na wazazi, walikuwa na imani kuwa watoto wao wakifundishwa kwa Kiingereza watapata elimu bora. Kwao, ilikuwa ni heri wanafunzi kufundishwa kwa Kiingereza kibovu kuliko kufundishwa kwa Kiswahili. Utafiti wa Senkoro (2005) una mashiko kwa sababu kufikia sasa wazazi wenye uwezo kifedha hukazania kuwapeleka

watoto wao katika shule za msingi za kibinafsi ambazo hutumia lugha ya Kiingereza kama lugha ya kufundishia. Shule hizi zimekuja kujulikana kama *English Medium Schools* (Wanjala na Kavoi, 2013). Vilevile, wazazi wenye uwezo wa kiuchumi hupeleka watoto wao nchini Kenya kwa sababu wanaamini wangejifunza angalau Kiingereza ambacho wanakinasibisha na elimu bora.

Utafiti wa Senkoro (2005) ni wa umuhimu mkubwa kwa sababu unatufunua macho kuhusu nafasi ya Kiswahili katika elimu ya Tanzania na mitazamo ya wanafunzi, walimu na wazazi kuhusu Kiswahili kama lugha ya kufundishia. Utafiti wa Senkoro (2005) ulikuwa unatafuta nafasi ya Kiswahili katika elimu ya Tanzania kama lugha ya kufundishia, ilhali huu ulitaka kubainisha nafasi ya Kiswahili katika elimu ya taasisi za kiufundi. Hii ni kwa sababu wa taasisi husika hulazimika kutoa huduma kwa Kiswahili wanapohitimu na kutumwa nyanjani kuwahudumia wananchi.

Said(2018) alitathmini umuhimu wa lugha ya Kiswahili kwa ustawi wa maendeleo katika sehemu za mashambani nchini Kenya. Utafiti wake ulidhihirisha uhusiano uliokuwepo baina ya lugha yoyote na maendeleo ya kiuchumi na kijamii. Anasema:

Uchumi hukua kutokana na uzalishaji mali. Uzalishaji mali hutokea katika mashamba na mitambo au viwanda. Uwezo huu uliletwa na jamii kujifunza mbinu za stadi za uzalishaji mali. Mtu anapojifunza stadi fulani, lazima atumie lugha, anayoielewa. Kwa hivyo, stadi haziletwi na Kiingereza bali lugha yoyote ile. (Said, 2018, uk. 327)

Anazidi kusema kuwa nchi nyingi hususan Ujerumani, Ufaransa, Italia, Malesia, Korea Kusini zimepata maendeleo kupitia lugha nyingine wala sio kupitia Kiingereza. Ana maoni kuwa lugha ya Kiswahili inaweza kutumika kufundishia umma masuala ya maendeleo. Vivyo hivyo, wataalamu wa mitaala wanapaswa wakumbatie wazo la

kugeuza njia ya kufundishia, hususan masomo ya kiufundi. Utafiti wake aliuendesha katika kaunti za Kwale, Uasin Gishu na Machakos ambapo aliwashirikisha mafundi wa jua kali na walisema kuwa lugha waliyokuwa wakitumia kujifunza fani mbalimbali za kiufundi ilikuwa ni lugha ya Kiswahili. Aligundua kuwa walibuni misamiati kwa njia ya upekee uliendana na taaluma yao, kwa mfano, mafundi wa gari waliweza kutohoa misamiati moja kwa moja kwa misingi ya lugha ya Kiswahili. Vivyo hivyo, mafundi chomelea mjini Machakos katika mtaa wa Grogan, pia walionyesha upekee katika ubunaji wa misamiati kama wenzao kutoka Kaunti za Kwale na Uasin Gishu.

Hatimaye, alihitimisha kuwa Kiswahili kama lingua franca, lugha rasmi na lugha ya taifa nchini Kenya, kinaweza kutumika kufundishia ujuzi mbalimbali na kuwawezesha vijana wengi kujiajiri na kuleta maendeleo nchini Kenya. Utafiti wa Said (2018) ni wa umuhimu mkubwa kwa utafiti huu kwa sababu ni kielelezo cha kushadida umuhimu wa lugha ya Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Hata hivyo, utafiti wake unatofautiana na utafiti huu kwa kuwa ulijikita katika kutathmini umuhimu wa Kiswahili kwa elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Vilevile, tofauti na utafiti wake ni kuwa ulitathmini mielekeo ya wanafunzi wa taasisi husika kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

2.7 Utafiti Unaohusishwa na Taasisi za Kiufundi Nchini Kenya

Taasisi za kiufundi ni vituo vya ufundi, vyuo vya kati na vya kitaifa ambavyo huzalisha wanafunzi ambao hujipatia ujuzi wa kiufundi na kutuzwa vyeti vya astashahada, na stashahada. Ngerechi (2003) alisema kwamba mafunzo ya kiufundi nchini Kenya yalitukia katika viwango vinne. Kiwango cha chini ni cha mafundi mchundo ambao huzalishwa na vituo vya kiufundi. Kiwango cha pili ni mafundisanifu ambao huzalishwa na taasisi za kiufundi. Kiwango cha tatu ni mafundisanifu ambao hupewa mafunzo na

taasisi za kiufundi za kitaifa, na cha nne ni wahandisi ambao huhitimu kutoka vyuo vikuu vya kiufundi.

Kimsingi, mafundi mchundo ni watu wanaofanya kazi maalumu za maarifa fulani kwa mfano mafundibomba, mafundirangi, maseremala au mafundiwaashi na hutuzwa astashahada baada ya mafunzo katika vituo vya kiufundi au taasisi za kiufundi. Nao, mafundisanifu ni watu wenye ujuzi na maarifa ya juu kuliko mafundi mchundo na hutuzwa stashahada baada ya kuhitimisha mafunzo yao katika taasisi za kiufundi na taasisi za kiufundi za kitaifa au vyuo vikuu vya kiufundi. Tofauti ya mafundisanifu wanaofuzu kutoka taasisi za kiufundi na vyuo vikuu vya kiufundi ni kuwa mitihani yao huandaliwa na Baraza la Mitihani ya Kenya na vyuo vikuu vyenyewe mtawalia. Vilevile, wahandisi ni mafundi wenye maarifa na ujuzi wa kuunda, kutunza na kutengeneza mitambo, majengo na vitu mbalimbali, yaani mainjinia. Wao hupata mafunzo kutoka vyuo vikuu vya kiufundi hususan, Chuo Kikuu cha Kiufundi cha Kenya na Chuo Kikuu cha Kiufundi cha Mombasa. Vingine ni Moi, Nairobi, Egerton, Kimanthi na Jomo Kenyatta.

Ngerechi (2003) akihakiki kiwango cha masomo kinachopelekea wanafunzi ambao hukubaliwa kujiunga na taasisi za kiufundi. Aligundua kuwa wanafunzi wa kike, kwa njia moja au nyingine, walikuwa wakibaguliwa. Hivyo, idadi yao huwa ya chini, hasa katika kozi za kiufundi, hususan kozi za ujenzi. Pia, alisema kuwa masomo ya mafunzo ya kiufundi yalidumaa kwa muda mrefu tangu uhuru kwa sababu ya kusimamiwa na idara mbalimbali za serikali. Ili elimu hii iweze kupiga hatua, alipendekeza mafunzo ya taasisi za ufundi yasimamiwe na idara moja. Labda ni kutokana na mapendekezo haya ambapo Mamlaka ya Mafunzo ya Ufundi na Elimu (TVETA) ilibuniwa.

Pia, anasema kwamba kutokana na usimamizi wa mafunzo ya kiufundi kuwa chini ya idara moja kungepelekea kuunda sera zilizofaa na ufadhili uliofaa kwa taasisi hizi. Japo hakusema baadhi ya sera zinazofaa ni zipi, utafiti huu ulichanganua mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Somo hili ni muhimu kwa wanafunzi wa taasisi hizi kwa sababu linachangia kuboresha mawasiliano na baadaye utoaji wa huduma nyanjani. Kufuatilia suala la sera, utafiti huu ulihoji baadhi ya sera na hasa mtaala wa taasisi hizi. Katika wasilisho lake anasema kuwa wanafunzi wanawake walibaguliwa kimalazi kwa sababu ujenzi wa bweni katika taasisi za kiufundi uliwapendelea wanafunzi wa kiume, kwa mfano, ikiwa ni ujenzi wa vyoo vinanuiwa kutumiwa na wanafunzi wa kiume. Vilevile, wanabaguliwa katika uteuzi wa baadhi ya kozi za kiufundi ambazo zinaonekana kuwa ni za wanaume.

Utafiti wa Ngerechi (2003) ni muhimu kwa utafiti huu kwa sababu unawafungua macho washikadau na kufahamu kuwa idadi ndogo ya wanawake katika taasisi hizi ni suala la kihistoria. Utafiti huu unasonga hatua zaidi kwa kuchanganua mielekeo ya wanafunzi wa taasisi hizi kwa misingi ya jinsia kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili tofauti na utafiti wa Ngerechi (2003). Hivyo, utafiti huu unaziba pengo husika.

Utafiti wa Kimani, Mueni na Wango (2015) ni kama mwangwi wa maoni ya Ngerechi (2003). Utafiti wao ulitaka kubainisha changamoto za kijinsia zilizokuwa zikiwakabili wanafunzi waliojiunga na kozi mbalimbali katika taasisi ya kiufundi ya Machakos, ambayo kwa sasa imepandishwa ngazi na kuwa Chuo Kikuu cha Machakos. Pia, utafiti wao ulipendekeza jinsi ya kukabiliana na changamoto husika. Waligundua kama Ngerechi (2003) kuwa wanafunzi wa kiume ndio walitawala kozi ambazo zilichukuliwa kuwa za kiume, hususan ujenzi, ufundi wa magari, ufundi wa umeme na elektroniki,

ilhali wanawake walijiunga na kozi zilizofikiriwa kuwa za kike kama kozi za masuala ya ukarimu, ushonaji nguo na ususi wa nywele. Walipendekeza kubuniwa kwa sera ambazo zingekuwa na mwegemeo wa kijinsia ili kuwe na msambao wa kozi zilizoonekana kuwa za kiume kuwa za wote; wanafunzi wa kike na wa kiume. Pia, ili kukabiliana na mielekeo potoshi na imani zilizokuwa zimepitwa na wakati kuwa kuna kozi za kike na za kiume walionelea palikuwa na haja ya kuwa na msambao ufaao wa kozi kwa jinsia zote.

Kutokana na matokeo ya utafiti huu, mwanga unapatikana kuhusu hali ilivyokuwa katika taasisi za ufundi za kitaifa. Utafiti huu ulinufaika na utafiti tajwa hapo juu kwa sababu ulichanganua mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu matumizi ya Kiswahili katika ufundishaji wa kozi ya stadi za mawasiliano, huku kigeu cha jinsia kikishirikishwa. Pia, utafiti wao ulitumia Kichanganuzi Data ya Kitakwimu za Sayansi Jamii (*SPSS*) katika uchanganuzi wa data. Hivyo, uliufaa utafiti huu katika uchanganuzi wa data. Hata hivyo, tafiti hizi zinatofautiana kwa sababu wao walichunguza changamoto za kiusomi kijinsia katika taasisi za kiufundi za kitaifa, ilhali utafiti huu ulibainisha mielekeo ya wanafunzi wa taasisi hizi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Utafiti huu ulijitokeza kuwa wa umuhimu kwa sababu Kiswahili hutumika kuwasilisha sera za serikali vijijini na wa taasisi hizi huenda kutoa huduma kwa umma katika vijiji husika. Kwa hali hii, kuna umuhimu wa kuboresha mawasiliano yao kupitia Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Utafiti uliokaribiana na wa Kimani na wenzake (2015) ulifanywa na Murgor, Chang'achi na Keter (2014) ambao ulibainisha vizuizi vilivyowakabili walemavu walipojiunga na taasisi za kiufundi nchini Kenya. Kama wanafunzi wa kike, walionekana kubaguliwa hasa katika ujenzi wa mabweni. Ujenzi husika haukuwa ukizingatia hali yao ya kimaumbile. Majengo yaliyojengwa yalimtilia maanani mtu wa

kawaida; mwenye maumbile timamu. Pia, utafiti wao uligundua kuwa walemavu walibaguliwa na kutengwa katika taasisi za kiufundi. Hata hivyo, utafiti wao ulibainisha kuwa walimu katika taasisi hizi walikuwa na mielekeo chanya kuhusu wanafunzi walemavu tofauti na fikra za wanafunzi wengi. Utafiti wao ulipendekeza mazingira ambayo yalikuwa yakiwakwaza wanafunzi walemavu yaboreshwe katika taasisi za kawaida na wanafunzi husika pia kutafutiwa njia zilizofaa za kuwashirikisha katika mafunzo katika taasisi za kiufundi za umma.

Utafiti huu ulikuwa wa umuhimu hasa katika uchanganuzi wa mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kwani uwasilishaji wa matokeo husika ni kielelezo cha jinsi ya kuchanganua data za kimielekeo. Hata hivyo, ulitofautiana na utafiti huu kwa sababu ulikuwa unabainisha nafasi ya lugha ya Kiswahili katika elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa. Pia, utafiti huu ulichanganua mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu ufundishwaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Kutokana na utafiti wao, ni dhihirisho kuwa kuna uhitaji wa kuchunguza umuhimu wa kozi ya Stadi za Mawasiliano ambayo inawasilishwa kwa lugha ya Kiingereza ili kuchonga na kuboresha jinsi mahafali wanavyowasiliana na wateja wao nyanjani.

Tofauti na tafiti zilizo jadiliwa hapo juu, utafiti wa Muyela (2012) ulitathmini ubora wa elimu ya ufundi na programu za mafunzo ya kiufundi katika taasisi za kiufundi mjini Nairobi. Azma ya utafiti wake ilikuwa ni kubainisha miundo misingi katika taasisi hizi na uhusiano wa taasisi husika na sekta ya viwanda. Pia, ulichunguza iwapo kulikuwa na mafunzo na programu kwa ajili ya ustawi wa walimu wa kiufundi na iwapo walimu husika walipewa nafasi katika viwanda kujifunza mbinu mpya. Vilevile, alitaka kujua iwapo walimu walithamini programu husika. Matokeo ya utafiti wake yalidhihirisha kuwa serikali na utawala wa taasisi za kiufundi hazikutoa mafunzo stahiki na ya kutosha kwa walimu wa taasisi za kiufundi kama ilivyotarajiwa. Pia, utafiti wake ulidhihirisha

kuwa zana za ufundishaji na mashine zilizohitajika katika utoaji wa mafunzo zilikuwa katika hali mbovu au hazikuwa zinafanya kazi. Halikadhalika, ushirikishaji wa washika dau viwandani katika vikao vya Taasisi ya Ukuzaji Mitaala, Kenya na taasisi za kiufundi ulikuwa mdogo sana. Hili lilisemekana lilichangia kwa kiasi kikubwa programu za taasisi za kiufundi kukosa kunufaika na mchango wa mameneja wa kiufundi, wahandisi, mafundisanifu na wataalamu wengine katika viwanda.

Utafiti wa Muyela (2012) ulipendekeza kuwe na ushirikiano baina ya viwanda na taasisi za kiufundi pamoja na Taasisi ya Ukuzaji Mitaala ili kuimarisha programu za taasisi za kiufundi. Pia, zana na mashine za ufundishaji zilihitajika kufanyiwa ukarabati au kununua nyingine ili kuboresha uwasilishaji wa yaliyomo na kuwanufaisha walengwa. Alipendekeza utafiti wa utafutaji wa mahitaji ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi, yakienda sambamba na mahitaji ya viwanda ufanywe ili kubainisha stadi za kiufundi zilizowafaa wanafunzi wa taasisi za kiufundi.

Kufikia sasa, ni muhimu kutaja kuwa, utafiti uliopendekezwa na Muyela (2012) kutafuta mahitaji ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa, hautofautiani na utafiti huu. Kimsingi, wito wa mtafiti huyu ni kama mwangwi wa utafiti huu uliobainisha mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia kozi ya stadi za mawasiliano. Stadi zinazobainishwa ni muhimu kwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi kwa sababu zinachangia kuboresha mawasiliano yao wanapotoa huduma kwa wateja wao baada ya kuhitimu. Hata hivyo, utafiti wa Muyela (2012) ulitofautiana na huu kwa sababu ulikuwa ukitathmini ubora wa elimu iliyokuwa ikitolewa na taasisi za kiufundi na ushirikiano wao na washika dau wengine kama mameneja, wahandisi na wataalamu mbalimbali katika sekta ya viwanda. Kwa upande wa utafiti huu, ulikuwa ukitathmini ukubalifu au kutokukubalika kwa matumizi ya Kiswahili katika kufundishia stadi za mawasiliano sambamba na ufundishaji wa Stadi

za Mawasiliano kwa Kiingereza. Hivyo, ni wazi kuwa utafiti huu ulikuwa na mwanya wa kuziba.

Kubaison (2011) alichunguza mambo yaliyosababisha uharibifu na kiwango cha masomo kushuka katika taasisi za kiufundi katika Wilaya ya Kati ya Meru. Aidha, alibainisha athari zilizosababishwa na matatizo tajwa kwa uendeshaji wa taasisi tafitiwa na jinsi ya kukabiliana nayo. Utafiti huu pia ulibainisha matatizo ambayo wasimamizi wa taasisi hizi walikumbana nayo, yaliyosababishwa na kupungua kwa idadi ya wanafunzi katika taasisi husika. Baada ya utafiti wake, Kubaison aligundua kuwa, mtaala uliokuwa ukitumiwa na taasisi husika ulikuwa na upungufu, japo hakutaja upungufu husika. Vilevile, alibainisha kuwa idadi ya wanafunzi katika taasisi hizi iliendelea kupungua ingawa si kwa kiwango kikubwa japo sababu za kiuchumi zilichangia.

Halikadhalika, ukosefu wa vifaa vya mafunzo na rasilimali ulichangia kupungua kwa wanafunzi katika taasisi za kiufundi. Kutokana na matokeo ya utafiti wake, alipendekeza kwamba palikuwa na haja ya kukarabati mtaala wa mafunzo wa taasisi za kiufundi. Ni kutokana na pendekezo hili ambapo utafiti wa Kubaison ulijitokeza kuwa wa umuhimu kwa utafiti huu. Hii ni kwa sababu mtaala wa taasisi kama ulivyo, ulikosa kuwaunganisha wake na ulimwengu wa wahudumiwa. Waliohitimu kupitia mtaala wa taasisi za kiufundi walikosa maarifa kabambe ya kupambana na vikwazo vya mawasiliano, hali ambayo iliathiri utoaji wa huduma. Wanafunzi wa taasisi za kiufundi wanapohitimu huwa wamejihami kwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza; lugha ambayo hawaitumii wakati wa kutoa huduma.

Hivyo, palikuwa na haja ya kuendesha utafiti huu. Mbali na ukuruba wa utafiti wa Kubaison (2011) na huu, kwa upande mwingine ulitofautiana kwa hali kuwa utafiti huu

haukujihusisha na kuchunguza kwa nini idadi ya wanafunzi katika taasisi za kiufundi inaendelea kupungua. Ulitaka kutathmini mielelekeo ya wanafunzi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa. Kwa vyovyote vile, utafiti huu ulikuwa wa umuhimu mkubwa kwa sababu unaziba pengo la kimtaala katika taasisi za kiufundi za kitaifa lililodokezwa na Kubaison (2011).

Kigwilu, Akala na Wambua (2016) walichunguza changamoto zilizokwamisha utekelezaji mufti wa mtaala wa kozi za astashahada katika taasisi za kijamii za Katoliki na mapendekezo ya jinsi ambavyo changamoto husika ziliweza kukabiliwa. Matokeo ya utafiti wao yalionyesha kwamba changamoto sugu zilikuwa ni pamoja na uhaba wa rasilimali, mielekeo hasi ya wanafunzi kuhusu kozi zilizofunzwa, wanafunzi kutolipa ada, wanafunzi waliojiunga na taasisi husika walikuwa wamefuzu kwa alama za chini katika mitihani tangulizi na ukosefu wa vifaa vya michezo.

Vilevile, wengi wa walimu waliofundisha katika taasisi hizi walikosa ujuzi uliohitajika kufundisha katika taasisi za kiufundi na kupendekeza wasimamizi na wafadhili wa vyuo husika kuwaajiri walimu wenye maarifa ya masomo ya kiufundi. Halikadhalika, walipendekeza ufadhili kwa wanafunzi wasiojiweza kiuchumi na kupandisha gredi za wanafunzi waliosajiliwa katika taasisi hizi. Pia, walitaka wafadhili wa taasisi hizi kutoa vifaa vya michezo kama njia moja ya kuwahamasisha wanafunzi wao. Kimsingi, utafiti wao ulikuwa na uhusiano na utafiti huu kwa sababu uligusia masuala yaliyohusiana na taasisi za kiufundi za kitaifa. Utafiti huu pia ulijihusisha na baadhi ya kozi katika kiwango cha astashahada. Baadhi ya matokeo ya utafiti tajwa hapo juu ni ya umuhimu kwa utafiti huu kwa sababu yaligusia mielekeo ya wanafunzi kuwa hasi kuhusu kozi walizojifunza. Hata hivyo, ulitofautiana na utafiti huu kwa hali kuwa uligusia mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano.

Kufikia hapa, ni bayana kuwa hakuna tafiti nyingi ambazo zimefanywa katika taasisi za kiufundi. Kwa hakika, hakuna utafiti ambao ulihusu masuala ya lugha ya Kiswahili, hasa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Utafiti huu unachangia kuziba pengo hilo kwa sababu watafiti watangulizi walijikita tu katika tafiti zilizogusia masuala ya kiufundi.

2.8 Hitimisho

Sura hii, imeangazia mapitio mbalimbali, huku tukihakiki uhusiano wa mapitio husika na tofauti zilizopo na tafiti za awali na kudhihirisha mwanya uliopo wa utafiti. Udurusu wa mapitio husika na uhakiki wake uliongozwa na madhumuni ya utafiti huu. Uhakiki huu, uliangazia suala la mielekeo, huku ukiitolea dhana hii maelezo kwa utondoti na kubainisha vijenzi vyake ambavyo ni fikra, hisia, na vitendo.

Aidha, ulijadili na kufafanua kuwa mielekeo ya kihisia hujengeka kutokana na masuala ya kidini, imani za kimaadili, hususan uavyaji mimba. Nayo mielekeo ya kifikra hujengeka kutokana na faida na hasara zinazozalishwa na kulengwa na mielekeo. Vivyo hivyo, mielekeo ya kivitendo hujengwa kutokana na utambuzi wa jinsi mhusika anavyotenda kuhusu kinacholengwa na mielekeo. Vilevile, ni wazi kuwa mielekeo haitokani na ombwe, ila hukuzwa na kupaliliwa kwa mujibu wa mazingira ambayo mhusika amekulia. Mawakala wa ukuzaji na upaliliaji huu ni pamoja na marafiki, ndugu na wazazi, walimu na marafiki katika taasisi za elimu na pia vyombo vya habari.

Pia, uhakiki huu ulipambanua dhana ya stadi za mawasiliano na kuhakiki mapitio yaliyolenga ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza. Mapitio ya kazi za Kiswahili yaliyogusia ufundishaji wa stadi za mawasiliano na mielekeo yake hayakuwepo isipokuwa kazi zilizogusia mielekeo ya lugha ya Kiswahili. Hili ni dhihirisho kamili la jinsi kuna uhaba wa tafiti kuhusu Stadi za Mawasiliano kwa

Kiswahili. Ni kutokana na uhaba huu, ambapo utafiti huu ulikuwa wa umuhimu na nyongeza tosha kwa tafiti za kimielekeo zilizolenga matumizi ya lugha ya Kiswahili katika ufundishaji wa kozi ya Stadi za Mawasiliano.

Hatimaye, maandishi yaliyogusia taasisi za kiufundi yaliangaziwa. Kutokana na upekuzi huu, maandishi husika yalijikita tu katika masuala ya kiufundi, huku yakikosa masuala ya lugha. Utafiti huu ulijaribu kuleta uhai kuhusiana na tafiti zilizoshughulikiwa katika taasisi za kiufundi. Kwa ujumla, masuala yote yaliyoandikwa kuhusu mielekeo ya lugha, mielekeo ya lugha ya Kiswahili, stadi za mawasiliano na mielekeo yake na mwauo kuhusu tafiti zilizolenga taasisi za kiufundi za kitaifa, yalidhihirisha pengo lililokuwepo katika taaluma ya mielekeo ya Kiswahili. Hivyo, kutokana na utafiti huu pengo husika lilizibwa kwa kuchanganua mielekeo ya wanafunzi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia kozi ya Stadi za Mawasiliano katika taasisi za ufundi za kitaifa nchini Kenya.

SURA YA TATU

MBINU ZA UTAFITI

3.0 Utangulizi

Sura hii imejadili na kufafanua kwa kina mbinu za utafiti ambazo zilitumika kufanikisha malengo ya utafiti huu na jinsi zilivyotumika ili kukidhi matakwa ya madhumuni na kujibu maswali ya utafiti. Isitoshe, mambo mengine yaliyojadiliwa ni eneo la utafiti, muundo wa utafiti, wasailiwa lengwa, sampuli na uteuzi wake, njia na vifaa vya ukusanyaji data. Pia, masuala mengine yalikuwa ni utafiti wa awali na ukarabati wa vifaa vya ukusanyaji data. Hatimaye, sehemu hii ilianguzia uchanganuzi na uwasilishaji wa data.

3.1 Vigeu Huria na Tegemezi

Utafiti huu ulikuwa na vigeu huria na vigeu tegemezi. Vigeu huria vilikuwa ni michepuo ya masomo, madaraja ya masomo na jinsia ya wanafunzi. Kigeu tegemezi kilikuwa kimoja: mielekeo ya wanafunzi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia Stadi za Mawasiliano. Kimsingi, vigeu huria huathiri vigeu tegemezi (Mugenda na Mugenda, 2003). Utafiti huu ulichunguza iwapo vigeu huria vya michepuo au madaraja ya masomo au jinsia ya wanafunzi inaweza kumfanya awe na mwelekeo tofauti kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia Stadi za Mawasiliano katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

3.2 Muundo wa Utafiti

Utafiti huu uliendeshwa kwa kuzingatia muundo wa uchunguzi kimaalezo. Muundo huu hukadiria matokeo kitakwimu na baadaye maelezo na tathmini hutolewa. Waaidha, hueleza na kufafanua matukio kama yalivyo, yalivyokuwa au yatakavyokuwa (Kombo & Tromp, 2006). Utafiti huu ulitumia hojaji iliyokarabatiwa kutoka Kitanga cha Kupimia Mielekeo kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza

kilichobuniwa na Rees, Sheard na Davies (2002) na nyongeza ya kauli chache kutoka kwa watafiti. Pia, muundo wa uchunguzi kimaelezo ulisaidia kuchunguza mielekeo ya wanafunzi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Vilevile, msuko huu ulipendelewa kwa sababu ulisaidia kubuni maswali ambayo yaliibua data iliyokuwa ikihitajika.

Fauka ya haya, utafiti huu ulizingatia mikabala ya kimaelezo na kitakwimu ambayo ilihusisha kwa upande mmoja maelezo na ufafanuzi wa sababu za kimatukio kitakwimu. Wasailiwa walihitajiwa kuitikia kauli zote zilizoteuliwa baada ya utafiti wa awali, huku wakidhihirisha utambuzi wa kimielekeo kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Vigeu vya kidemografia ambavyo ni michepuo ya masomo, madaraja ya elimu, na jinsia vilichanganuliwa ili kufanikisha maudhui ya kwanza.

3.3 Eneo la Utafiti

Utafiti huu uliendeshwa katika taasisi tano (5) za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Taasisi hizi zilikuwa: *Kenya Coast National Polytechnic* (KECONAPO), *Kabete National Polytechnic* (KANAPO), *Meru National Polytechnic* (MENAPO), *The Eldoret National Polytechnic* (TENAPO), na *Kisii National Polytechnic* (KINAPO) ambazo hupatikana katika kanda za Pwani, Nairobi, Mlima Kenya, Bonde la Ufa na Magharibi mtawalia. Taasisi hizi hufundisha takriban kozi zote (sanaa na sayansi). Kozi zinazojikita katika utoaji wa huduma, na hasa katika sehemu za vijijini, ziliteuliwa. Taasisi hizi ziliteuliwa kama viwakilishi vya majimbo matano yanayounda Muungano wa Taasisi za Kiufundi Nchini Kenya. Utafiti huu uliegemea taaluma ya Isimu; utanzu wa Isimu Jamii, huku ukijikita katika uchanganuzi wa mielekeo.

3.4 Njia za Utafiti

Utafiti huu ulizingatia awamu mbili ili kuufanikisha. Awamu ya kwanza ilizingatia ukusanyaji wa data maktabani. Data iliyokusanywa ililenga nadharia zilizokusudiwa

zitoe mwelekeo katika uwasilishaji wa matokeo ya utafiti huu. Pia, tafiti za awali kuhusiana na mielekeo zilitathminiwa na maoni ya watafiti husika kutumika katika uandishi wa tasnifu. Aidha, awamu ya pili ilijikita katika ukusanyaji data nyanjani ambapo mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa ilipimwa kwa kutumia kauli zilizokarabatiwa kutokana na Kitanga cha Rees na wenzake (2002); huku kitanga husika kikipegemea mfumo wa Likert.

3.5 Idadi Lengwa

Idadi lengwa katika utafiti huu ilikuwa ni wanafunzi 1,600 kutoka taasisi 5 za kiufundi za kitaifa. Hata hivyo, baada ya utafiti wa majaribio, idadi hii ilipungua hadi 991. Aidha, idadi lengwa ya wakufunzi wakilishi katika taasisi zote ilikuwa ishirini (20). Utafiti huu pia ulilenga kuwashirikisha maafisa wawili (2) kutoka Wizara ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia na wawili (2) kutoka Taasisi ya Ukuzaji Mitaala. Wanafunzi walioshirikishwa ni wa mwaka wa pili na tatu katika madaraja ya astashahada na stashahada mtawalia. Wanafunzi wa miaka ya mwisho katika madaraja yote mawili walipendelewa kwa sababu walikuwa na tajiriba ya kutosha na uzoefu wa hali ya juu katika taasisi hizi.

3.6 Sampuli na Usampulishaji

Uteuzi wa sampuli uliegemea masuala mawili: taasisi za kiufundi na sampuli ya wasailiwa. Utafiti huu ulishirikisha taasisi 5 ambazo ziliteuliwa kinasibu na kimaksudi kuwakilisha kanda tano za Muungano wa Taasisi za Kiufundi (*KATTI*). Taasisi hizi zilikuwa ni *Kenya Coast National Polytechnic* (KECONAPO), *Kabete National Polytechnic* (KANAPO), *Meru National Polytechnic* (MENAPO), *The Eldoret National Polytechnic* (TENAPO) na *Kisii National Polytechnic* (KINAPO).

Utafiti huu ulipaswa kuwa na sampuli ya wasailiwa 224 (wanafunzi 200, wahadhiri 20, maafisa 2 kutoka Wizara ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia na 2 kutoka Taasisi ya Ukuzaji wa Mitaala ya Kenya. Hata hivyo, baada ya utafiti wa majaribio sampuli ilibadilika na kuwa 170 (wanafunzi 148, wahadhiri 20, afisa mmoja (1) kutoka Wizara ya Elimu na mwingine mmoja (1) kutoka Taasisi ya Ukuzaji Mitaala, Kenya. Idadi ya wasailiwa wanafunzi ilipungua kutoka 148 hadi 142 katika uchanganuzi wa data kwa sababu hojaji sita (6) zilikuwa zimejazwa visivyo. Hivyo, ilionekana hazingeweza kuzalisha data ya kutegemewa na kuwa hojaji potoshi katika uchanganuzi. Idadi hii ya wasailiwa ilipungua kwa sababu idadi ya wanafunzi waliojisajili katika taasisi za kiufundi za kitaifa awali ilipatikana kupitia mtandao, ila hali hii ilibadilika nyanjani baada ya utafiti wa majaribio. Idadi husika ilishuka kutoka 200 hadi 148.

Vilevile, Mkurugenzi wa Kitengo cha Elimu ya Kiufundi katika Wizara ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia alikuwa nje kikazi, hivyo alikuwa amemwachia naibu wake jukumu la kuhojiwa. Vivyo hivyo, Mkurugenzi wa Taasisi ya Ukuzaji wa Mitaala, alikuwa nje kikazi na kumwagiza naibu wake kuwakilisha taasisi katika mahojiano. Kwa hali hii, kila kitengo kiliwakilishwa na afisa mmoja (1) badala ya wawili (2). Vilevile, ili kupata idadi kamili ya sampuli katika kila taasisi ilibidi kukokotoa mgao wa kila taasisi kupitia fomula ifuatayo: $P_i = N_i \div N \times n$ ambapo P_i = Sampuli ya kila taasisi.

[Mlinganyo: (3.1)]

N_i = Jumla ya wasailiwa katika taasisi husika

N = Jumla ya idadi lengwa katika taasisi zote

n = Jumla ya idadi ya sampuli kwa taasisi zote

(Kothari, 2004)

Kwa kuzingatia taasisi ya KECONAPO kama mfano, sampuli yake ilikotolewa hivi:

$$137 \div 991 \times 148 = 20.598385 = 21.$$

Ili kufikia idadi kamili ya wasailiwa, kanuni ya asilimia 10 kwa mujibu wa Gay (1987) ilitumika; ambayo ndiyo sampuli ya chini kabisa anayopendekeza ili kufaulisha utafiti wa uchunguzi kimaeezo. Licha ya Gay, Balian (1988) anapendekeza kati ya asilimia 10 hadi 30 juu ya kiwango cha chini kinachokubaliwa ili kufidia wasailiwa ambao wanaweza kukataa kushirikishwa au kimakusudi kujiondoa katika utafiti (kama anavyonukuliwa katika Owuor, 2014, uk. 27). Kwa hali hii, utafiti huu ungeshirikisha asilimia kumi na mbili na nusu (12.5%) ya jumla ya idadi lengwa ambayo ingekuwa 1,600. Hivyo, kabla ya utafiti wa majaribio, sampuli yetu ingejumuisha wanafunzi 200. Kutokana na mabadiliko ambayo tayari yameelezewa, idadi lengwa ilibadilika na kuwa (991), hali sampuli nayo ikawa (148), ambayo ni asilimia 15 kwa mujibu wa Balian (1988) ambaye anapendekeza asilimia husika iwe kati ya 10 na 30.

Kwa upande wa idadi ya wasailiwa waliojumuisha matabaka ya kozi mbalimbali, fomula ifuatayo ilitumika katika ukokotozi.

$ni = Ni$ ambapo ni = Idadi ya wasailiwa katika tabaka i ,-- [**Mlinganyo: (3.2)**]

$---- \times n$ Ni = Jumla ya idadi ya wasailiwa katika tabaka i (fulani),

N N = Jumla ya wasailiwa wote (idadi lengwa),

n = Jumla ya idadi ya wasailiwa washiriki (sampuli ya wasailiwa).

Chanzo: Kathuri na Pals, 1993; Kothari, 2004

Mfano wa kozi moja kutoka KECONAPO— Huduma za Jamii na Ustawi wa Jamii— Stashahada ambapo wasailiwa wa tabaka husika (Ni) ni 30. Hivyo, $ni = (30 \div 991) = 0.0302724521 \times 148 = 4.4803229062 = 5$ (idadi ya wasailiwa wa kozi ya Huduma za Jamii na Ustawi wa Jamii). Jedwali lifuatalo (3.1) linadhihirisha msambao wa taasisi za kiufundi, sampuli na kozi teule na idadi ya wasailiwa wanafunzi (kijinsia) walioshiriki katika utafiti halisi nyanjani.

Jedwali 3.1: Msambao wa Wasailiwa Walioshirikishwa katika Utafiti Halisi

TAASISI													J			
ZA													U			
KOZI SHIRIKISHWA KATIKA UTAFITI HALISI													M			
KIUFUNDI	STASHAHADA						ASTASHAHADA						L			
	SAYANSI		Idadi		SANAA		Idadi		SAYANSI		Idadi			SANAA		Idadi
	Me	Ke	Me	Ke	Me	Ke	Me	Ke	Me	Ke	Me	Ke	Me	Ke		
KECONAPO	Ufundi wa Umeme	2	1	Huduma ya Jamii na Ustawishaji Jamii	1	3	Ufundi wa Umeme	2	1	Huduma ya Jamii na Ustawishaji Jamii	1	3			14	
	Mitindo ya Nguo na Ushonaji	0	1	Usimamizi wa Biashara	2	1	Mitindo ya Nguo na Ushonaji	0	1	Mauzo na Masoko	1	1			7	
KANAPO	Teknolojia ya vipimo vya Kimatibabu	3	3	Usimamizi wa Vyama vya Ushirika	2	3	Teknolojia Sayansi ya Maabara	1	2	Usimamizi wa Msururu wa Usambazji	3	2			[21] 19	
	Ufundi wa Umeme	6	1	Mauzo na Masoko	1	1	Ufundi wa Umeme	1	1	Usimamizi wa Vyama vya Ushirika	1	1			13	
MENAPO	Ufundi wa Umeme	1	2	Huduma ya Jamii na Ustawishaji Jamii	1	1	Teknolojia Sayansi ya Maabara	1	1	Huduma ya Jamii na Ustawishaji Jamii	1	1			[32] 9	
	Kilimo cha Kawaida	5	3	Usimamizi wa Vyama vya Ushirika	1	1	Kilimo cha Kawaida	1	1	Ununuzi na Usambazaji	1	2			15	
KINAPO	Teknolojia ya vipimo vya Kimatibabu	2	1	Usimamizi wa Vyama vya Ushirika	2	4	Ususi na Tiba ya Urembo	0	2	Huduma ya Jamii na Ustawishaji Jamii	2	3			16	
	Ufundi wa Umeme	4	1	Huduma ya Jamii na Ustawishaji Jamii	1	1	Ufundi wa Umeme	3	0	Usimamizi wa Msururu wa Usambazaji	3	3			16	
TENAPO	Teknolojia ya vipimo vya Kimatibabu	6	4	Usimamizi wa Msururu wa Usambazji	1	1	Kilimo cha Kawaida	2	0	Huduma ya Jamii na Ustawishaji Jamii	2	8			24	
	Kilimo cha Kawaida	4	2	Usimamizi wa Vyama vya Ushirika	3	2	Ufundi wa Umeme	2	0	Usimamizi wa Wafanyakazi	1	1			15	
JUMLA		31	19		16	18		14	9		16	25			148	

Kifasili: Me — Mume; Ke — Mke

Chanzo: Data kutokanyaniani, taasisi teule, 2017

Fauka ya haya, mbinu ya uteuzi nasibu ilitumika kuteua wasailiwa kutoka kwa wanafunzi wa mwaka wa pili katika daraja la astashahada na tatu kutoka daraja la

stahhada. Vilevile, mbinu hii ilitumika kuwateua wasailiwa wanaosoma kozi zenye mketo wa sanaa na sayansi katika madaraja yote mawili: stahhada na astahhada. Uteuzi wa kinasibu ulirudiwa katika kila taasisi ya kiufundi ya kitaifa ili kupata idadi kamili ya wasailiwa. Mgao wa wasailiwa kwa kila taasisi ulipatikana kupitia fomula ya uteuzi kitabaka ambayo hudhihirisha uwiano wa kimsambao wa wasailiwa [**Mlinganyo: 3.2**].

Zaidi ya haya, mbinu ya ukusanyaji data ya anayefika kwanza anahudumiwa ilitumika kuteua wakufunzi wanne (4) kutoka michepuo ya sanaa na sayansi katika kila taasisi teule. Mbinu ya uteuzi wa kimakusudi ilizingatiwa katika kuteua afisa elimu kutokakitengo cha ukadiriaji ubora wa elimu katika Wizara ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia na pia afisa kutoka Taasisi ya Ukuzaji Mitaala, Kenya.

3.7 Nyenzo za Utafiti

Nyenzo kadha zilitumika katika ukusanyaji wa data. Nyenzo hizi ni:

3.7.1 Hojaji

Hojaji yenye kauli zilizokarabatiwa kutoka Kitanga cha Kupima Mielekeo cha Rees na Wenzake (2002) na nyongeza zaidi iliandaliwa na kuifungamanisha na mizani ya Likert katika upimaji. Hata hivyo, kauli hizi zilichujwa kutokana na utathmini wa kauli husika na baadaye kupitishwa kwa zoezi la kubainisha kauli zinazofaa ili kudumishwa na zisizofaa kuondolewa. Kauli ishirini na nne (24), huku zikiwakilisha kila kijenzi (hisia, fikra na vitendo) ndizo zilizoitikiwa na wasailiwa katika utafiti wa mwisho. Katika utafiti huu, kijenzi cha mielekeo cha fikra kiliwakilishwa na kauli tisa (9), tano (5) chanya na nne (4) hasi; kijenzi cha hisia kiliwasilishwa na kauli kumi (10), tano (5) chanya na tano (5) hasi na kijenzi cha vitendo kiliwakilishwa na kauli tano (5), tatu (3) chanya na mbili (2) hasi (Tazama msambao wa kauli tajwa katika Jedwali 4.3). Wasailiwa baada ya kukabidhiwa hojaji, waliteua kauli husika kwa kuzingatia mfumo

wa Likert wenye vibadala vitano (*Nakubali Kabisa, Nakubali, Sina Uhakika, Sikubali, na Sikubali Kabisa*). Kutokana na vibadala hivi waliteua kibandala kimoja kwa kila kauli. Baadaye, matokeo ya uteuzi wao yalifanyiwa uchanganuzi na kufungamanishwa na matokeo ya maswali ya wazi ili kuibuka na mielekeo kamili ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

3.7.2 Maswali ya wazi

Hojaji ya maswali ya wazi katika kiambatisho cha 1B, ilikuwa na maswali funge katika sehemu ya kwanza na ya wazi katika sehemu ya pili. Hata hivyo, maswali ya wazi hayakuwa ya moja kwa moja kwa sababu ilinuiwa kupima mielekeo ya wasailiwa bila wao kugundua kwa sababu kuna uwezekano wa kuegemea upande mmoja wa kiupendeleo (Horowitz & Bordens, 1995). Carranza (1982) na Adegbija (2000) wanasema, japo mfumo wa Likert unaweza kutumiwa kupimia mielekeo, wataalamu hawa wanapendekeza zaidi ya zana moja ya upimaji mielekeo itumike kwa sababu upimaji wake ni changamani na ni ya aina tofauti na hujitokeza katika miktadha mbalimbali katika jamii (kama inavyosemwa katika Mohochi, 2005, uk.74). Hivyo basi, hojaji hii yenye maswali ya wazi, ambayo si ya moja kwa moja, iliandaliwa ili kudhibiti zaidi upimaji wa mielekeo, huku msambao wa maswali ukizingatia sehemu za mielekeo za fikra, hisia, na vitendo huku madhumuni mahususi yakitiliwa maanani.

Maswali ya wazi yalikuwa muhimu kwa sababu, licha ya ubora wa mfumo wa upimaji mielekeo wa Likert, wasailiwa waliweza kuteua jibu ambalo halionyeshi mwelekeo wao wa kweli, hivyo umuhimu wa kutumia hojaji ya maswali ya wazi. Wasailiwa walipewa hojaji hii yenye maswali funge na ya wazi (Kiambatisho 1B, sehemu II) na kuombwa wayajibu kwa mujibu wa uwezo wao, huku wakitahadharishwa wajibu maswali husika kwa taratibu, bila papara zozote. Halikadhalika, waliagizwa kujaza nafasi wazi katika

sehemu ya tatu (Kiambatisha 1B, sehemu III) yenye maswali ya wazi yaliyokuwa yakitafuta nafasi ya Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

3.7.3 Dodoso

Madodoso yenye maswali yaliyogusia ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa yalizingatiwa kwa ajili ya kutoa mwelekeo wakati wa kuwahoji maafisa lengwa, huku majibu yao yakinukuliwa katika nafasi zilizokuwa zimeachwa wazi katika madodoso husika. Waliohojiwa ni pamoja na wakufunzi wa taasisi husika (Kiambatisho 2); afisa katika Wizara ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia na afisa wa Taasisi ya Ukuzaji Mitaala, Kenya. Madodoso haya (Viambatisho 3 na 4 mtawalia) yalisaidia kuibua maoni ya maafisa lengwa kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

3.8 Uthabiti na Uhalali wa Vifaa vya Ukusanyaji Data

Baada ya wasailiwa kuitikia kauli thelathini na sita (36), zilipitishwa kwa zanatepe ya Kichanganuzi Data ya Kitakwimu za Sayansi Jamii (*SPSS, toleo.23*) ili kuchanganua kizidishi cha uthabiti. Kizidishi cha alfa ya Cronbach cha 0.8 kilipatikana. Kizidishi hiki cha alfa kinakubalika na kuendana na pendekezo la Tavakol na Dennick (2011) kuwa data inakubalika kwa matumizi ikiwa alfa ya Cronbach iliyopatikana ni 0.7 au zaidi.

Aidha, kifaa cha kukusanya data chenye kauli 24, na kilichokuwa na mwegemeo wa hojaji ya Likert, kilidhihirisha uthabiti wa hali ya juu. Uitikiaji wa kauli takribani zote kupitia kwa wasailiwa wote ulidhihirisha utegemeo kupitia uthabiti wa hali ya juu wa kauli husika. Kwa hali hii, hojaji hii ilidhihirisha kuwa, kilichonuiwa kupimwa kingeweza kupimika, hali ambayo ilihakikisha kwa ujumla, kifaa husika kilikuwa na utegemeo (Lemon, 1973). Kimaudhui na kimajibu, maswali ya wazi yalidhihirisha

uthabiti, jambo ambalo lilionyesha au kudhihirisha yalikuwa yamefikia utegemeo wa hali ya juu na kwa hivyo kufaa katika ukusanyaji wa data katika utafiti halisi.

Katika utafiti wa kimielekeo, uhalali wa kauli katika hojaji huhitajika kudhihirika kupitia kwa wataalamu wa kisaikolojia (Anvik na Wenzake, 2007). Kwa upande wa utafiti huu, wataalamu wawili kutoka kitengo cha saikolojia cha Chuo Kikuu cha Mt. Agustino, Tanzania walizipitia kauli katika hojaji ya 1A, zilizotumika kukusanya data na kufikia uamuzi kuwa zinafaa kutumika katika ukusanyaji data.

Kwa upande wa maswali ya wazi, uhalali wa kimaudhui na wa kimajibu ulitathminiwa kupitia wasailiwa. Kwa mkabala huu, kifaa kilicho na uhalali wa kimaudhui kinafaa kujumuisha vigezo vyote vinavyotumika kutathmini yanayolengwa kupimwa (Mugenda na Mugenda, 2003). Baada ya wasailiwa kujibu maswali mengi ya wazi, yalionekana kudhihirisha uthabiti, hivyo kudumishwa na yale yaliyodhihirisha udhaifu yalirekebisha. Mengine ambayo hayakuweza kuibua data iliyotarajiwa kuibuliwa yalidondoshwa. Hivyo, hayakutumika katika utafiti halisi. Kauli 24 zilitumiwa katika utafiti halisi.

3.9 Ukusanyaji wa Data

Ukusanyaji data ulifanywa katika awamu mbili muhimu ambazo ni utafiti wa awali na utafiti halisi. Utafiti wa awali ulifanyika kwa maandalizi na kuwaigiza wahusika katika mchakato wa ukusanyaji wa data nyanjani. Changamoto zilizojitokeza katika utafiti wa awali zilikuwa ni chachu ya ukusanyaji wa data ya utafiti halisi. Sehemu zifuatazo zinaeleza kwa kina jinsi ukusanyaji wa data ulivyoendeshwa.

3.9.1 Utafiti wa Awali

Awamu ya utafiti wa awali ilishirikisha wanafunzi 30, ambayo ilikuwa asilimia 75 ya wanafunzi 40 ambao walikuwa wamependekezwa kutumika. Halikadhalika, wahadhiri

wanne walihojiwa, mmojammoja kutoka kozi nne zilizoshirikishwa; kozi mbili za sayansi na mbili za sanaa kwa viwango vya stashahada na astashahada. Utafiti ulifanyika katika Taasisi ya Kiufundi ya Thika. Taasisi ya kiufundi ya Thika inaweza kuainishwa katika kiwango cha taasisi za kiufundi, ila kiuhalisia imefikia kiwango cha taasisi ya kitaifa inapolinganishwa na nyingine kama Taasisi ya Kiufundi ya Kitaifa ya Meru. Kigezo cha msambao wa taasisi nchini kilionekana kuzingatiwa zaidi kuliko ukubwa wa taasisi husika na programu zinazotolewa katika kila taasisi ili kuwekwa katika kiwango cha kitaifa. Taasisi hii haikutumika katika ukusanyaji wa data halisi.

Madhumuni makuu ya kuandaa utafiti wa awali yalikuwa ni kujaribisha vifaa vya ukusanyaji data kabla ya utafiti halisi. Pia, uliwaandaa wahusika kujifahamisha na mazingira ya nyanjani na pia kuibua changamoto ambazo zingekwamisha juhudi za ukusanyaji data na kufanya mradi mzima kuchelewa au kukwama. Majaribio haya yalikuwa ya umuhimu mkubwa kwa sababu yalikadiria utegemeo wa hojaji iliyoegemea pia mfumo wa Likert. Kauli mbalimbali ambazo zilikuwa zimeandaliwa; na ambazo ziliweza kuwa na utata au kuwatatiza wasailiwa, zilirekebishwa.

Baada ya ukusanyaji data, mchakato wa uteuzi wa kauli za kudondoshwana za kubakishwa ulifuata. Uteuzi huu ulizingatia mtazamo wa Kothari (2004). Mtazamo huu husisitiza asilimia 25 ya kauli zenye utofauti wa juu kialama na vivyo hivyo asilimia 25 zenye utofauti wa alama ya chini kupatikana. Utafiti huu ulikuwa na kauli thelathini na sita (36), asilimia 25 ilipokokotolewa iliwezesha kupata alama za wasailiwa wanane wenye alama za juu, ilhali alama za chini za wasailiwa wanane (8) ziliteuliwa. Makundi haya mawili ndiyo yalibeba kauli zenye uchanya wa juu na uchanya wa chini.

Kwa kuzingatia kauli za makundi haya mawili, uliwezesha kuchunguza na kuteua kauli ambazo zilionyesha tofauti kubwa. Utofauti ulikuwa ni baina ya asilimia 25 ya wale

waliokuwa na uhasi wa juu na asilimia 25 ya wale waliokuwa na uchanya wa juu. Utaratibu huu wa kiuchunguzi, ndio unaoitwana Wethington kama Kipimo cha Likert cha Uthabiti wa Ndani (Wethington, 1966 katika Mohochi, 2005 uk. 72). Baada ya kauli zote kuchanganuliwa na kuchunguzwa, kauli 24 zilibakishwa na kutumika katika utafiti halisi; kauli chanya 13 na hasi 11 (tazama kiambatisho 1A).

Utafiti wa awali ulikuwa na changamoto zake, hata hivyo uliwaandaa wahusika kwa zoezi zima la ukusanyaji wa data halisi. Kwanza, utafiti huu ulikumbwa na changamoto ya mkuu wa taasisi kutojibu barua, hali iliyotoa funzo kwamba katika utafiti halisi ingebidi wahusika kufunga safari ya kutembelea wasimamizi wa taasisi husika siku moja kabla ya siku ya utafiti halisi. Idadi ya wanafunzi kupungua wakati wa kuanza kwa muhula wa masomo, ilikuwa ni changamoto. Kuhusiana na hili, iligundulika kuwa wanafunzi huchelewa kurudi kutoka likizo baada ya kufunga taasisi. Kutokana na uchelewaji huu, muda muafaka wa kutembelea taasisi za kiufundi za kitaifa ulikuwa ni mwezi mmoja baada ya likizo ndefu.

3.9.2 Utafiti Halisi

Katika utafiti halisi, data ilikusanywa kupitia mbinu ya hojaji yenye kauli mbalimbali baada ya kuandaliwa na kufanyiwa majaribio nyanjani. Utafiti huu uligawa hojaji kwa wasailiwa wanafunzi kwa awamu mbili. Katika awamu ya kwanza walitakiwa kujaza hojaji ya kwanza (Kiambatisho 1A). Baada ya kukamilisha kujaza sehemu hii walikabidhiwa hojaji ya pili yenye sehemu I na II (Kiambatisho 1B). Walijaza hojaji zote, moja baada ya nyingine, papo kwa hapo, walipokamilisha zilikusanywa. Hojaji zilizosambazwa kwa wasailiwa zilikuwa za aina tatu: hojaji ya kwanza (Kiambatisho 1A, sehemu ya II) yenye kauli za Likert. Hojaji ya pili (Kiambatisho cha 1B, sehemu ya II) ilikuwa yenye maswali ya wazi ambayo hayakuwa ya moja kwa moja ili kupima mielekeo ya wasailiwa bila wao kugundua (Horowitz na Bordens, 1995). Pia, hojaji hii

ilishirikisha maswali ya wazi yaliyonuia kutathmini nafasi ya Kiswahili katika elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa (Kiambatisho cha 1B, sehemu ya III).

Mbinu nyingine iliyoshirikishwa katika ukusanyaji data ni matumizi ya madodoso. Maafisa mbalimbali walihojiwa kupitia maswali ya wazi yaliyokuwa mwongozo wa mahojiano, huku majibu ya maafisa husika yakinukuliwa. Waliohojiwa ni wakufunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa, maafisa wa kitengo cha ukadiriaji ubora wa elimu katika Wizara ya Elimu na Taasisi ya Ukuzaji wa Mitaala. Aidha, naibu mkurugenzi katika masuala ya elimu ya kiufundi katika taasisi za kiufundi alihojiwa.

Vivyo hivyo, maoni ya wakufunzi yalikusanywa kupitia mbinu hii. Aidha, data kuhusu mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa yalishirikishwa kupitia mbinu ya hojaji ambapo waliitikia kwa kauli mbalimbali ambazo zilituwezesha kukadiria mielekeo yao kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi husika.

3.10 Uchanganuzi wa Data

Baada ya hojaji kujazwa na wasailiwa, data ilifanyiwa uchanganuzi. Asilimia 100 ya hojaji 148 zilijazwa na kurejeshwa ila hojaji 6 ambazo zilijumuisha asilimia 4.05 ndizo hazikutumika katika uchanganuzi kwa sababu hazikuwa zimejazwa kikamilifu. Kimsingi, asilimia 95.95 ya hojaji ambayo ni wasailiwa 142 ilitumika katika uchanganuzi wa data. Kauli ishirini na nne (24) za hojaji ya utafiti huu ndizo zilizotumika katika ukadiriaji wa mielekeo baada ya ukokotozi. Kulingana na uitikiaji wa kila msailiwa, jumla ya alama za kauli mbalimbali zilijumlishwa na idadi yake kupatikana. Majibu ya kauli zote yaliashiria mielekeo waliyonayo wasailiwa kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Alama ambayo ilikuwa kigezo cha maamuzi ya uchanya au uhasi wa mielekeo ilitiuliwa kwa kuzingatia alama za jumla za kila msailiwa ambazo hatimaye zilidhihirisha maoni ya kila msailiwa. Kwa mfano, ikiwa hojaji ilikuwa na kauli ishirini na nne (24), kama ya utafiti huu, alama zifuatazo zilijidhihirisha: $24 \times 5 = 120$ (uitikiaji wa juu kabisa); $24 \times 3 = 72$ (uitikiaji wa uvuguvugu) na $24 \times 1 = 24$ (uitikiaji wa chini kabisa). Hivyo basi, alama za wastani kwa kila msailiwa mwanafunzi zilikuwa kati ya 24 na 120. Ikiwa alama kwa msailiwa zilikuwa juu ya 72, zilidhihirisha uchanya na ikiwa zilikuwa chini ya 72, uhasi ulikuwa umedhihirika. Alama 72 zilidhihirisha kwamba msailiwa alikuwa hajafanya maamuzi yoyote (Kothari, 1990; Mcleod, 2008). Basi, iwapo alama za wastani za wasailiwa wote zilikuwa juu ya 72, mielekeo ya wasailiwa ilikuwa chanya.

Vivyo hivyo, ikiwa zilikuwa chini ya 72, mielekeo ilikuwa hasi. Baada ya kubainisha uchanya au uhasi wa mielekeo, maamuzi yalifikiwa iwapo wanafunzi wa taasisi za kiufundi wamefikia ukubalifu wa matumizi ya Kiswahili katika ufundishaji wa stadi za mawasiliano au wamekataa. Ili uhakika shadidi wa uchanya au uhasi upatikane, zantepe ya Kichanganuzi Data ya Kitakwimu za Sayansi Jamii (SPSS) ilishirikishwa katika uchanganuzi zaidi wa data.

Katika hatua hii, data katika tarakilishi ilipangwa ili kuwezesha kutumia zantepe ya Kichanganuzi Data ya Kitakwimu za Sayansi Jamii (SPSS) ili isaidie kuchanganua data; data ambayo ilipangwa kimantiki katika majedwali tofautitofauti. Zana ya ANOVA-njia moja ilitumiwa kuthibitisha kama kuna tofauti za kimielekeo kati ya wanafunzi wa michepuo ya sayansi na sanaa. Pia, zana hii ilitumika kubainisha tofauti ya kimielekeo katika madaraja ya kiusomi ya stashahada na astashahada. Aidha, zana hii ilitumiwa kutathmini tofauti za kimielekeo ya kijinsia miongoni mwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa na uthibitisho zaidi ulitolewa na *t-test* huru sampuli mbili.

Majibu yaliyotokana na maswali wazi ya hojaji ya wanafunzi, yalikotaolewa kiasilimia kwa kutumia mbinu ya Uihakiki Yaliyomo. Data husika na matokeo yake baada ya kukotaolewa yaliwasilishwa kwa grafu mihimili na majedwali mbalimbali. Matokeo ya madodoso ya wakufunzi, Naibu Mkurugenzi wa Elimu katika Kitengo cha Ukadiriaji Ubora wa Elimu ya Kiufundi katika Wizara ya Elimu ya Juu Sayansi na Teknolojia na Naibu Mkurugenzi wa Taasisi ya Ukuzaji Mitaala, Kenya yalifasiliwa na maoni yao kuwasilishwa kimaelezo.

3.11 Hitimisho

Sura hii ilipambanua, muundo wa utafiti ambao ni muundo wa uchunguzi kimaelezo, huku ukijikita katika mikabala ya kitakwimu na maelezo ya takwimu husika. Waaidha, uteuzi wa wasailiwa na uundaji wa vifaa vya ukusanyaji data ulielezwa kwa utondoti. Wasailiwa walioshirikishwa katika utafiti huu walikuwa ni wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa, ambazo zilikuwa tano. Jumla ya wanafunzi 148 walishirikishwa katika ukusanyaji wa data husika. Hata hivyo, hojaji zilizotumiwa katika uchanganuzi wa data zilikuwa 142 (asilimia 95.95); hojaji 6 (asilimia 4.05) zilikuwa zimejazwa visivyo na kuchukuliwa kuwa zilikuwa zimeharibika.

Nyenzo zilizotumika katika ukusanyaji wa data zilikuwa ni kitanga cha Rees na Wenzake (2002) na nyongeza ya watafiti; kitanga kilichoegemea hojaji ya mfumo wa Likert. Vilevile, hojaji yenye maswali ya wazi na madodoso kwa wahadhiri na maafisa wa elimu na Taasisi ya Ukuzaji wa Mitaala zilitumika. Ili kuhakikisha ufaafu wake katika ukusanyaji wa data, vifaa hivyo vilifanyiwa majaribio na utegemeo na uhalali wake kuhakikishwa. Pia, uchanganuzi wa data ulidadavuliwa kwa kina na jinsi ya kuwasilisha data husika baada ya ukusanyaji na uchanganuzi wake. Kwa muhtasari, uchanganuzi wa data ulizingatia zanatepe ya Kichanganuzi Data ya Kitakwimu za Sayansi Jamii (SPSS). Katika matumizi yake, uchanganuzi wake ulitumia zana ya

ANOVA njia moja, huku *t-test* huru sampuli mbili ikitumika kama zana ya uthibitisho.

Uwasilishaji wake ulitumia grafu mihimili na majedwali. Sura ifuatayo inashirikisha mchakato mzima wa uchanganuzi wa datana uwasilishaji wa matokeoya utafiti.

SURA YA NNE

UCHANGANUZI WA DATA NA UWASILISHAJI WA MATOKEO

4.0 Utangulizi

Sura hii inawasilisha kwa ujumla matokeo ya uchanganuzi wa mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Kimsingi, inawasilisha sifa za kidemografia za wasailiwa na msambao wa kozi mbalimbali zilizotumiwa katika utafiti. Halikadhalika, uchanganuzi wa kauli mbalimbali umefanywa, huku miitikio ya wasailiwa kuzihusuikitathminiwa. Vilevile, mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano inachanganuliwa kwa misingi ya michepuo ya masomo, madaraja ya masomo na jinsia. Pia, ni katika sura hii ambapo maoni ya afisaelimu, afisamitaala na wahadhiri wa taasisi za kiufundi kuhusu somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili yanachanganuliwa na kufafanuliwa. Hatimaye, maoni ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu umuhimu wa lugha ya Kiswahili kwa elimu ya kiufundi yanafasiriwa na kuwasilishwa.

4.1 Sifa za Kidemografia za Wasailiwa Wanafunzi

Utafiti huu ulishirikisha wasailiwa wanafunzi 148. Hata hivyo, walioshirikishwa katika uchanganuzi wa data walikuwa 142. Hali hii ilitokana na wasailiwa 6 walioshiriki katika ujazaji wa hojaji, kutozikamilisha, ilivyohitajika, hivyo hazikuwa na umuhimu wowote katika uchanganuzi wa data. Hivyo, uitikiaji wa ujazaji wa hojaji ulikuwa asilimia 95.95 (n=142). Jedwali lifuatalo linawasilisha sifa za wasailiwa wanafunzi walioshirikishwa katika utafiti huu.

Jedwali 4.1: Sifa za Kidemografia za Wanafunzi wa Taasisi za Kiufundi za Kitaifa

Sifa (Umri, Michepuo, Madaraja na Jinsia)	Idadi (n) ya Wasailiwa	Asilimia (%)
Umri		
< 20	20	14
20-25	107	77
26-30	10	7
31-35	1	1
>35	1	1
Michepuo ya Masomo		
Sayansi	73	51.41
Sanaa	69	48.59
Madaraja ya Masomo		
Stashahada	78	54.93
Astashahada	64	45.07
Jinsia ya Wasailiwa		
Wanawake	71	50
Wanaume	71	50

Chanzo: Data kutokanyanjani, 2017

Kwa mujibu wa Jedwali 4.1, wanafunzi waliokuwa wakisoma kozi mwegemeo wa sayansi walikuwa asilimia 51.41 (n=73), ilhali wa sanaa walikuwa asilimia 48.59 (n=69). Msambao huu wa wasailiwa kimichepuo unatokana na hali kuwa wanafunzi wa sanaa ni wachache kuliko wa sayansi na kwa kawaida taasisi za kiufundi za kitaifa zina mwegemeo wa masomo ya sayansi.

Wanafunzi wa daraja la stashahada walikuwa asilimia 54.93 (n=78), ilhali wa astashahada walikuwa asilimia 45.07 (n=64). Hali hii ya utofauti wa msambao wa wanafunzi wa astashahada na stashahada inatokana na hali kuwa, wanafunzi wa umri mdogo ndio wengi na huwa wanajiunga na taasisi baada ya mtihani wa kidato cha nne. Wanafunzi wa astashahada huwa wamekomaa kiumri na sio wengi kama wa stashahada. Baadhi yao baada ya kufanya mtihani wao wa kidato cha nne hawajiungi na taasisi za kiufundi moja kwa moja.

Hata hivyo, idadi iliyohusishwa kijinsia ilikuwa sawa; wanawake wakiwa asilimia 50 na wanaume vivyo hivyo. Usawa huu wa kijinsia labda ulisababishwa na mabadiliko yanayotukia katika taasisi za kiufundi katika baadhi ya kozi za sayansi ambapo wanawake wanajiunga. Pia, idadi ya wanawake katika baadhi ya kozi inaendelea kuongezeka zaidi, huku idadi ya wanaume ikipungua au kukosa wanaume kabisa hususan katika kozi za Ususi na Tiba ya Urembo, Mitindo ya Nguo na Ushonaji na Huduma za Jamii na Ustawi wa Jamii. Kwa upande wa umri, wasailiwa kati ya miaka ishirini (20) na thelathini na mitano (35) walikuwa asilimia 85 (n=118). Pia, wailikuwa kati ya miaka 20 na 25 walikuwa asilimia 77 (n=107). Wasailiwa katika umri wa chini ya miaka ishirini (20) walikuwa asilimia 14 (n=20), ilhali kati ya miaka ishirini na sita (26) na thelathini (30) walikuwa asilimia 7 (n=10). Kati ya miaka thelathini na mmoja (31) na thelathini na mitano (35) walikuwa asilimia 1 (n=1), huku zaidi ya miaka thelathini na mitano (35) wakiwa asilimia 1 (n=1).

Kwa upande mwingine, wahadhiri walikuwa wanne kutoka kila taasisi, hivyo kwa ujumla walikuwa ishirini (20); afisa mmoja (1) kutoka Wizara ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia na mmoja (1) kutoka Taasisi ya Ukuzaji Mitaala, Kenya kama inavyoonyeshwa katika Jedwali 4.2. Kwa ujumla, wasailiwa wote walioshiriki katika utafiti huu walikuwa mia moja na sabini (170)

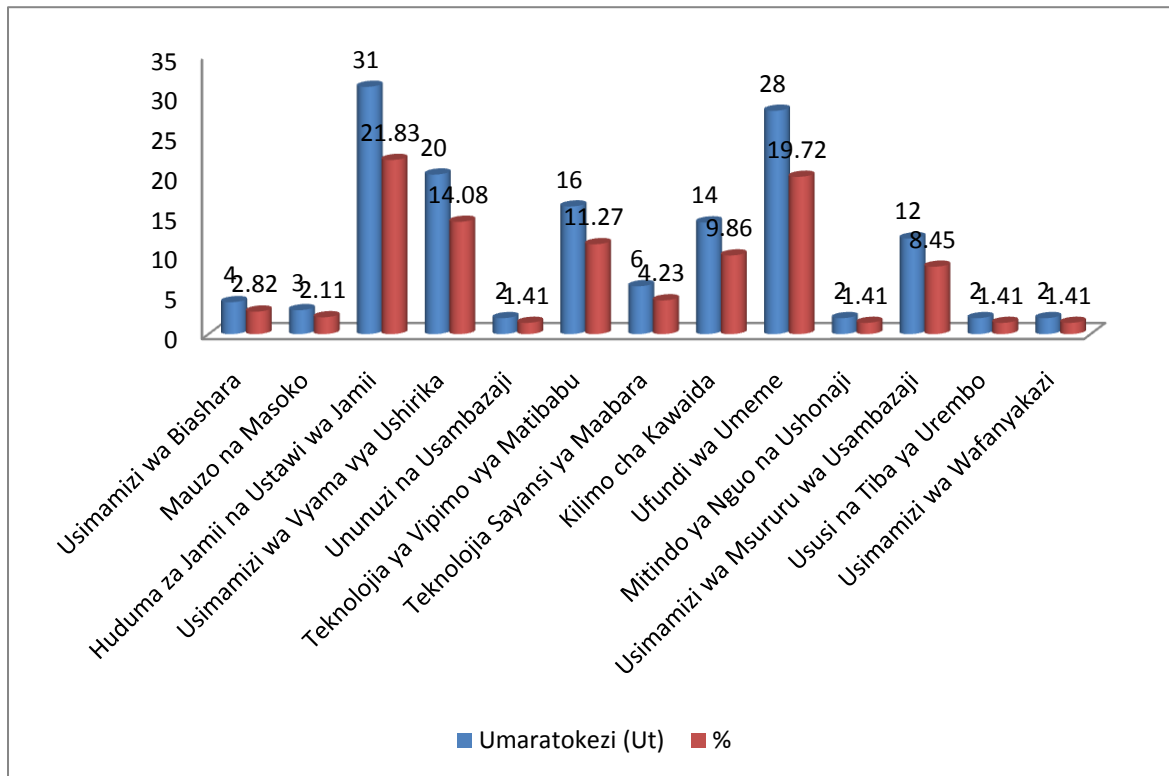
Jedwali 4.2: Msambao wa Wadau Wengine wa Elimu

Wadau wa Elimu	Idadi
Wahadhiri	20
Maafisa Elimu	1
Maafisa Wakuza Mitaala	1
JUMLA	22

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

4.2 Msambao wa Kozi mbalimbali zilizotumika katika Utafiti

Ili kufanikisha malengo ya utafiti huu, kozi ambazo zilikuwa zikiegemea michepuo ya sanaa na sayansi; zenye mketo wa utoaji huduma zilichaguliwa. Kozi zilizoegemea sanaa zilizoshirikishwa katika utafiti huu ni Usimamizi wa Biashara, Mauzo na Masoko, Huduma za Jamii na Ustawi wa Jamii, Usimamizi wa Vyama vya Ushirika, Ununuzi na Usambazaji, Usimamizi wa Msururu wa Usambazaji, na Usimamizi wa Wafanyakazi. Kwa ujumla, kozi zenye mketo wa sanaa zilikuwa saba (7). Kwa upande wa sayansi, ulishirikisha Teknolojia ya Vipimo vya Matibabu, Teknolojia Sayansi ya Maabara, Kilimo cha Kawaida, Ufundi wa Umeme, Mitindo ya Nguo na Ushonaji na Ususi na Tiba ya Urembo ambazo zilikuwa sita (6). Kwa ujumla, kozi zote zilikuwa kumi na tatu (13). Fauka ya haya, kozi zote ziliegemea utoaji wa huduma vijijini. Mchoro ufuatao unawasilisha wasailiwa wa kozi husika na idadi iliyoshirikishwa katika utafiti.

Mchoro 4.1: Msambao wa Kozi mbalimbali zenye mwegemeo wa utoaji huduma

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Wasailiwa wakilishi katika kozi mbalimbali waliteuliwa kulingana na idadi ya wanafunzi katika kila kozi. Kozi ya Huduma za Jamii na Ustawi wa Jamii ilikuwa na asilimia 21.83 (n=31), ikifuatiwa kwa karibu na kozi ya Ufundi wa Umeme kwa asilimia 19.72 (n=28). Kozi nyingine zenye wasailiwa kiasi, zilikuwa ni pamoja na Usimamizi wa Vyama vya Ushirika yenye asilimia 14.08 (n=20) na Teknolojia ya Vipimo vya Matibabu ikiwa na asilimia 11.27 (n=16). Hizi na nyingine zenye idadi wastani zilikuwa ni pamoja na Usimamizi wa Msururu wa Usambazaji, asilimia 8.4 (n=12) na Kilimo cha Kawaida asilimia 9.86 (n=14). Kozi ambazo zilishirikisha idadi ndogo ya wasailiwa zilikuwa ni pamoja na Usimamizi wa Biashara, asilimia 2.82 (n=4); Mauzo na Masoko, asilimia 2.11 (n=3); Ununuzi na Usambazaji, asilimia 1.41 (n=2) na Usimamizi wa Wafanyakazi, asilimia 1.41 (n=2) kwa upande wa sanaa. Kwa upande wa sayansi, kozi wakilishi zenye wasailiwa wachache zilikuwa ni Teknolojia Sayansi ya

Maabara, asilimia 4.23 (n=6); Mitindo ya Nguo na Ushonaji, asilimia 1.41 (n=2) na Ususi na Tiba ya Urembo, asilimia 1.41 (n=2).

Msambao wa wasailiwa waliotumika katika utafiti huu unaendana na idadi ya wanafunzi katika taasisi za kiufundi za kitaifa. Kutokana na data husika, inaonekana kuwa baadhi ya kozi ni maarufu kuliko nyingine na hivyo kuvutia wanafunzi wengi. Kwa mfano, kozi ya Huduma za Jamii na Ustawi wa Jamii (21.83%), Ufundi wa Umeme (19.72%), Usimamizi wa Vyama vya Ushirika (14.08%) na Teknolojia ya Vipimo vya Matibabu (11.27%), zikilinganishwa na idadi ndogo katika kozi nyingine kama Mitindo ya Nguo na Ushonaji (1.41%) na Ususi na Tiba ya Urembo (1.41%). Sehemu inayofuata inajikita katika uchanganuzi wa data ya utafiti huu kwa kuzingatia madhumuni ya utafiti.

4.3 Mielekeo ya Wanafunzi kuhusu Matumizi ya Kiswahili Kufundishia Stadi za Mawasiliano

Madhumuni ya kwanza ya utafiti huu yalilenga kutathmini mielekeo ya wanafunzi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Mielekeo ya wanafunzi ilipimwa kwa kuzingatia kauli za hojaji ya Likert iliyokuzwa kutoka Kitanga cha Rees na Wenzake (2002) pamoja na mtafiti. Kama ilivyotangulizwa kusemwa katika tasnifu hii, kauli zote kwa ujumla zilikuwa 24; zenye uchanya zikiwa 13 na zenye uhasi zikiwa 11. Jedwali lifuatalo linadhihirisha msambao wa idadi ya kauli zilizotumika.

Jedwali 4.3: Msambao wa Idadi ya Kauli

Vijenzi vya Mielekeo	Kauli		Jumla
	Chanya	Hasi	
Fikra	5	4	9
Hisia	5	5	10
Vitendo	3	2	5
Jumla	13	11	24

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Kwa ujumla, kauli chanya ni 13, ilhali kauli hasi ni 11. Zaidi ya haya, kauli hizi zinagawanywa kwa kigezo cha vijenzi vya mielekeo: fikra chanya 5, hisia chanya 5, na vitendo chanya 3. Kauli hasi, nazo, zinagawika katika fikra hasi 4, hisia hasi 5 na vitendo hasi 2. Sehemu inayofuata inachanganua miitikio ya wasailiwa kwa kauli mbalimbali katika hojaji ya Likert.

4.3.1 Uchanganuzi wa Miitikio ya Wasailiwa kwa Kauli mbalimbali katika Hojaji ya Likert kuhusu Ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili

Mielekeo ya mtu au binadamu inaweza kudhihirika waziwazi, na upimaji wake unaweza kutukia kupitia uchunzaji (Nyandwaro, 2015). Pia, inaweza kutukia akilini mwake, na humlazimu mtafiti kutumia hojaji au mahojiano ili iweze kupimika (Ajzen & Fishbein, 1980). Hivyo, katika utafiti huu, data ilikusanywa kupitia hojaji ya Likert, yenye vibadala vitano: *nakubali kabisa, nakubali, sina hakika, sikubali* na *sikubali kabisa*. Vibadala hivi vinaenda sambamba na kauli 24 na wanafunzi walihitajika kuteua jibu moja ambalo linaashiria mwelekeo wa msailiwa kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Zaidi ya haya, wanaurazininvitendo huamini kuwa, ikiwa binadamu anapenda jambo fulani, ataonyesha mwelekeo chanya na ikiwa hapendi hudhihirisha mwelekeo hasi

(Ajzen na Fishbein, 1980). Kwa hali hii, majibu ya *nakubali kabisa* na *nakubali yanaashiria mwelekeo chanya*, ilhali *sikubali* na *sikubali kabisa* yanadhihirisha uhasi.

Katika utafiti huu, kauli katika hojaji ya Likert ziliweza kuchanganuliwa kwa kuzingatia uhusiano uliopo baina ya wanafunzi wa sanaa na sayansi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Sehemu inayofuata inachanganua miitikio ya wanafunzi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kwa misingi ya michepuo, huku kauli mbalimbali katika hojaji ya Likert zikizingatiwa. Baada ya uwasilishaji wa data husika, mjadala kuhusu unafuata, huku maoni ya wataalamu mbalimbali yakishirikishwa. Kwa ujumla kauli zinazoshirikishwa ni 24 na zinawasilishwa kama ifuatavyo:

1. Ili niwe mhudumu mzuri kwa umma nahitaji kumiliki Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili

Jedwali 4.4: Miitikio ya Kauli ya Kwanza

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	0	0.00	1	0.70	1	0.70
Sikubali Sina hakika	2	1.41	1	0.70	3	2.11
Nakubali kabisa	0	0.00	3	2.11	3	2.11
Nakubali kabisa	30	21.13	19	13.38	49	34.51
Nakubali kabisa	37	26.06	49	34.51	86	60.56
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA-njia moja	F =	0.49			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.4873
<i>t-test</i> huru						
Sampuli mbili	Wastani=4.48		Wastani=4.56		Tofauti = 0.08	
	Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=0.6964 (0.4873)					

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Miitikio ya wanafunzi kuhusu kauli ya kwanza ilidhihirisha kuwa tofauti za kimielekeo baina ya michepuo ya sanaa na sayansi zilikuwa finyu sana. Hii ni kwa sababu wanafunzi wa mchepuo wa sanaa waliodhihirisha uchanya kimielekeo walikuwa asilimia 47.19 (n=67), ilhali wa mchepuo wa sayansi walikuwa asilimia 47.89 (n=68). Hivyo, tofauti kiasilimia ni 0.70 (n=1) ambayo ni finyu mno kiasi cha kutoathiri mielekeo baina ya michepuo yote miwili kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Halikadhalika, idadi ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa iliyodhihirisha uhasi ilikuwa asilimia 1.41 (n=2), ilhali mchepuo wa sayansi ulidhihirisha asilimia 1.40 (n=2). Vilevile, wanafunzi wa mchepuo wa sanaa walikuwa wamefanya maamuzi kwa sababu hakukuwa na wanafunzi waliokosa msimamo, ila wanafunzi wa mchepuo wa sayansi waliokosa msimamo walikuwa asilimia 2.11 (n=3).

Kutokana na matokeo haya, ni wazi kuwa asilimia ya juu ya wanafunzi ambayo ilikuwa 95.07 (n=135) iliridhia kuwa kuna umuhimu mkubwa wa kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili sambamba na Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza ili waweze kuhudumia wateja wao ipasavyo. Kwa upande mwingine, asilimia 2.81 (n=4) tu ndiyo haikuona umuhimu wowote wa kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kwa manufaa ya kutoa huduma ifaayo kwa wahudumiwa.

Matokeo ya ANOVA-njia moja yalizalisha thamani ya F kuwa 0.49, na ilihusishwa na thamani ya uwezekano ambayo ilikuwa 0.4873. Kimsingi, iwapo thamani ya uwezekano ya p inazidi kizidishi cha alfa cha 0.05, inamaanisha kuwa, katika hali hii, mielekeo ya wanafunzi kuhusu kauli hii haiathiriwi na michepuo ya masomo. Hivyo, idadi ya juu ya wanafunzi iliridhia kuwa, ili wawe wahudumu wazuri iliwabidi kumiliki Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Uchanganuzi zaidi kwa kutumia zana ya *t-test* huru sampuli mbili, ulidhihirisha matokeo yayo hayo ya ANOVA-njia moja. Iliyonyesha kuwa alama ya wastani ya mchepuo wa sanaa ilikuwa 4.48, ilhali mchepuo wa sayansi ulidhihirisha alama ya wastani ya 4.56. Hivyo, tofauti ya alama hizi ilikuwa 0.08 ambapo thamani ya *t* ilikuwa 0.6964 na thamani ya uwezekano ya *p* kuwa 0.4873. Kwa hali hii, thamani ya uwezekano ya *p* ilikuwa zaidi ya kizidishi cha alfa cha 0.05. Hivyo, kigeu cha michepuo ya masomo hakikuathiri kauli hii kwa vyovyote vile. Wanafunzi kutoka michepuo yote miwili waliridhia kuwa pana umuhimu wa kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ili wawe na uwezo wa kutoa huduma kwa wahusika kwa njiabora zaidi.

2. Hakuna mwanafunzi ambaye hatahitimu kwa kukosa kumiliki Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili

Jedwali 4.5: Miitikio ya Kauli ya Pili

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	8	5.63	12	8.45	20	14.08
Sikubali Sina hakika	15	10.56	16	11.27	31	21.83
Nakubali kabisa	14	9.86	11	7.75	25	17.61
Nakubali kabisa	24	16.90	20	14.08	44	30.99
Nakubali kabisa	8	5.63	14	9.86	22	15.49
Jumla	69	43.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA-njia moja	F =	0.01			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.9247
<i>t-test</i> huru Sampuli mbili	Wastani=3.13 Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=0.0946		Wastani=3.11 (0.9247)			Tofauti = 0.02

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Miitikio ya wanafunzi kuhusu kauli ya pili ilidhihirisha kuwa tofauti za kimielekeo baina ya wanafunzi wa michepuo ya sanaa na sayansi ni finyu sana. Hii ni kwa sababu wanafunzi wa michepuo wa sanaa waliodhihirisha uchanya kimielekeo walikuwa asilimia 22.53 (n=32), ilhali wa michepuo wa sayansi walikuwa asilimia 23.94 (n=34).

Kwa upande wa uhasi, wanafunzi wa michepuo wa sanaa waliandikisha asilimia 16.19 (n=29), ilhali wanafunzi wa sayansi waliodhihirisha uhasi walikuwa asilimia 19.72 (n=28). Vivyo hivyo, wanafunzi wa michepuo wa sanaa ambao hawakudhihirisha mwelekeo wowote walikuwa asilimia 9.86 (n=14), ilhali wa sayansi walikuwa asilimia 7.75 (n=11).

Kwa mujibu wa matokeo ya zana ya ANOVA-njia moja, thamani ya F ilikuwa 0.01 na kwa kuihusisha na thamani ya uwezekano ya p ikawa 0.9247. Kwa vile thamani ya uwezekano ya p ni zaidi ya kizidishi cha 0.05, kigeu cha michepuo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu kauli hii.

Kwa kuzingatia zana ya t test huru sampuli mbili, matokeo yaliyodhihirishwa na ANOVA-njia moja hayakubadilika. Alama ya wastani ya michepuo wa sanaa ilikuwa 3.13, ilhali alama ya wastani ya michepuo wa sayansi ilikuwa 3.11. Hivyo tofauti ya alama hizi ikatukia kuwa 0.02 ambapo thamani ya t ilikuwa 0.0946 ilhali thamani ya uwezekano ya p ikawa 0.9247. Kwa hali hii, thamani ya uwezekano ya p ilikuwa zaidi ya kizidishi cha alfa cha 0.05. Hivyo kigeu cha michepuo ya masomo hakikuathiri miitikio ya kauli hii.

**3. Ustawishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ni muhimu kama ilivyo
ustawishaji wa cheti au diploma yangu**

Jedwali 4.6: Miitikio ya Kauli ya Tatu

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	4	2.82	1	0.70	5	3.52
Sikubali Sina	5	3.52	8	5.63	13	9.15
hakika	5	3.52	3	2.11	8	5.63
Nakubali	26	18.31	28	19.72	54	38.03
Nakubali kabisa	29	20.42	33	23.24	62	43.66
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA- njia moja	F =	0.44			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.5058
<i>t</i> -test huru Sampuli mbili	Wastani=4.03 Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=0.6671 (0.5058)		Wastani=4.15			Tofauti = 0.12

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Kwa mujibu wa kauli hii, asilimia 38.73 (n=55) ya wanafunziwanaosoma kozi zinazoegemea sanaa walichukua kwa uzito sawa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili na masomo mengine wanayoyasoma ya stashahada na astashahada. Vivyo hivyo, wanafunzi wa sayansi waliochukulia somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kuwa sawa na masomo mengine walikuwa asilimia 42.96 (n=61). Hivyo, kwa ujumla, asilimia 81.69 (n=116) ya wanafunzi waliridhia ustawishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili uende sambamba na masomo mengine.

Halikadhalika, asilimia 6.34 (n=9) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa hawakuona umuhimu wa kustawisha somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kama masomo mengine. Vivyo hivyo, asilimia 6.33 (n=9) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi, hawakuona umuhimu wowote wa kustawisha somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili sambamba na masomo mengine. Vilevile, asilimia 5.63 (n=8) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi na asilimia 3.52 (n=5) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa hawakuwa na msimamo kama wangeridhia ustawishaji wa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili uende sambamba na masomo mengine.

Ukokotozi wa data kuhusu kauli hii, kwa kuzingatia zana ya ANOVA-njia moja, thamani ya F ilikuwa 0.44, huku thamani ya p inayohusishwa ikiwa 0.5058. Kwa hali hii, thamani ya uwezekano ya p ilizidi kizidishi cha alfa cha 0.05. Hivyo, kigeu cha michepuo wa masomo, hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu kauli hii.

Data ilipochanganuliwa zaidi kwa kutumia t test huru sampuli mbili, alama ya wastani ya mchepuo wa sanaa ilikuwa 4.03, ilhali alama ya wastani ya mchepuo wa sayansi ikadhihirika kuwa 4.15; alama ambayo iliendana na kabadala cha *nakubali*. Hivyo, tofauti ya alama hizi wastani ilikuwa 0.12 ambapo thamani ya t ilikuwa 0.6671 na thamani ya uwezekano ya p kuwa 0.5058. Kwa hali hii, thamani ya uwezekano ya p ilikuwa zaidi ya kizidishi cha alfa cha 0.05. Hivyo, kigeu cha michepuo ya masomo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu kauli husika. Kwa mkabala huu, wanafunzi wa michepuo yote miwili waliridhia kuwa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ni muhimu kama taaluma nyingine walizokuwa wakijifunza.

4. Ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili utanisaidia kuwaheshimu nitakaoenda kuwahudumia nyanjani

Jedwali 4.7: Miitikio ya Kauli ya Nne

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Sikubali Sina hakika	5	3.52	2	1.41	7	4.93
Nakubali kabisa	16	11.27	15	10.56	31	21.83
	47	33.10	52	36.62	99	69.72
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA-njia moja	F =	0.38			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.5408
<i>t</i> -test huru Sampuli mbili	Wastani=4.52		Wastani=4.60		Tofauti = 0.08	
	Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=0.6130 (0.5408)					

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Matokeo ya ukokotozi wa data ya kauli hii yalidhihirisha kuwa, asilimia 44.37 (n=63) ya wanafunzi wanaosomea kozi zinazoegemea mchepuo wa sanaa waliridhia kuwa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili lingewasaidia kuwaheshimu wateja wao nyanjani na kuwathamini. Vivyo hivyo, asilimia 47.18 (n=67) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi pia walikubaliana na wenzao wa mchepuo wa sanaa. Hivyo, asilimia 91.55 (n=130) waliridhia kauli hii.

Halikadhalika, asilimia 3.52 (n=5) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa, hawakuona mchango wowote wa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika kuwasaidia kuwapa heshima wateja wao nyanjani. Vivyo hivyo asilimia 1.41 (n=2) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi kama wenzao wa sanaa hawakuona umuhimu wowote wa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika kukuza heshima kwa wateja wao. Kwa ujumla, asilimia 4.93 (n=7) hawakuona mchango wowote ambao ungetokana na somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Vilevile, asilimia 0.70 (n=1) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa hawakuwa na msimamo wowote, ilhali asilimia 2.82 (n=4) ya mchepuo wa sayansi pia hawakuwa na msimamo. Kwa ujumla, asilimia 3.52 (n=5) ya wanafunzi wote haikuwa na msimamo wowote kuhusu mchango wa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika kuwapatia ari ya kuwaheshimu wahudumiwa wao nyanjani.

Ukokotozi wa data kuhusu kauli hii, kwa kutumia zana ya ANOVA-njia moja, thamani ya F ilikuwa 0.38, ilhali thamani ya p ikawa 0.5408. Kwa hali hii, thamani ya uwezekano ya p ilizidi kizidishi cha alfa cha 0.05. Hivyo, kigeu cha michepuo ya masomo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu kauli hii.

Kwa kuzingatia ukokotozi wa data kwa kutumia zana ya t test huru sampuli mbili, alama ya wastani ya mchepuo wa sanaa ilikuwa 4.52, ilhali ya wanafunzi wa sayansi ikawa 4.60. Kwa kuzingatia alama hizi, ni wazi kuwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa waliweza kuona umuhimu wa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika kuwasaidia kutunza heshima kwa wahudumiwa wao nyanjani.

5. Sijawahi kupata nafasi ya kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili

Jedwali 4.8: Miitikio ya Kauli Tano

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	21	14.39	22	15.49	43	30.28
Sikubali	22	15.49	20	14.08	42	29.58
Sina hakika	7	4.93	8	5.63	15	10.56
Nakubali	11	7.75	13	9.15	24	16.90
Nakubali kabisa	8	5.63	10	7.04	18	12.68
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA- njia moja	F =	0.22			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.6374
<i>t</i> -test huru Sampuli mbili	Wastani=2.46 Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=0.4724 (0.6374)		Wastani=2.58			Tofauti = 0.12

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Baada ya uchanganyuzi wa data iliyohusu kauli hii, matokeo yalidhihirisha kuwa asilimia 13.38 (n=19) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa walikubali kuwa hawajawahi kubahatika kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Vivyo hivyo, asilimia 16.19 (n=23) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi pia waliridhia kuwahawajawahi kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Kwa ujumla, asilimia 29.57 (n=42) ya wanafunzi wa michepuo yote miwili waliridhia kuwa hawajawahi kupata nafasi ya kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Hata hivyo, asilimia 29.88 (n=43) ya

wanafunzi wa mchepuo wa sanaa walikubali kuwa walipata nafasi ya kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Vivyo hivyo, asilimia 29.57 (n=42) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walikubali wameshawahi kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika viwango tangulizi. Hivyo, kwa ujumla, asilimia 59.45 (n=85) ya wanafunzi wa michepuo yote miwili walikubali kuwa walipata nafasi ya kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Vilevile, asilimia 4.93 (n=7) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa hawakuwa na msimamo kama wameshawahi kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Pia, asilimia 5.63 (n=8) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi hawakuwa na msimamo kama walikuwa wamefundishwa Stadi za Mawasiliano Kiswahili awali.

Baada ya ukokotozi wa data kwa kuzingatia zana ya ANOVA-njia moja, thamani ya F ilikuwa 0.22, ilhali thamani ya p ikawa 0.6374. Kwa hali hii, thamani ya uwezekano ya p ilizidi kizidishi cha alfa cha 0.05. Hivyo, kigeu cha michepuo ya masomo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu kauli hii.

Isitoshe, baada ya kuchanganua data iliyohusu kauli hii kwa kuzingatia zana ya t -test huru sampuli mbili, ilionyeshwa kuwaalama ya wastani ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa ilikuwa 2.46, ilhali ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi ikawa 2.58. Alama hizi zilipogeuzwa kuwa namba nzima zilizalisha alama ya wastani 3 iliyodhihirisha wanafunzi waliokosa msimamo kuhusu kauli hii. Hivyo basi, tofauti baina ya alama za wastani kwa michepuo ya sanaa na sayansi ikawa 0.12 ambayo ilizalisha alama ya t 0.4724 na thamani ya p kuwa 0.6337 ambayo ilikuwa zaidi ya kizidishi cha alfa 0.05. Hali hii inapotukia, inaweza ikahitimishwa kuwa kigeu cha michepuo ya masomo hakikuathiri mielekeo kuhusu kauli husika.

6. Ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili unavutia

Jedwali 4.9: Miitikio ya Kauli ya Sita

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Sikubali	3	2.11	2	1.41	5	3.52
Sina hakika	5	3.52	5	3.52	10	7.04
Nakubali	23	16.20	27	19.01	50	35.21
Nakubali kabisa	38	26.76	39	27.46	77	54.22
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA- njia moja	F =	0.38			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.8802
<i>t</i> -test huru Sampuli mbili	Wastani=4.39		Wastani=4.41			Tofauti = 0.02
	Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=0.1510 (0.8802)					

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Miitikio ya wanafunzi kuhusu kauli ya sita ilidhihirisha kuwa tofauti za kimielekeo baina ya michepuo yote miwili, sanaa na sayansi ilikuwa finyu. Hii ni kwa sababu wanafunzi wa mchepuo wa sanaa waliodhihirisha uchanya walikuwa asilimia 42.96 (n=61). Vivyo hivyo, wanafunzi wa mchepuo wa sayansi wenye uchanya kimielekeo walikuwa asilimia 46.47 (n=66). Hivyo, kwa ujumla, asilimia 89.43 (n=127) ya wanafunzi wa michepuo yote miwili ilionyesha kuwa wangevutiwa kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Wakati huohuo, wanafunzi wa mchepuo wa sanaa ambao hawangevutiwa kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili walikuwa

asilimia 2.11 (n=3), ilhali katika mchepuo wa sayansi walikuwa asilimia 1.41 (n=2). Hivyo, kwa ujumla, asilimia 3.52 (n=5) ya wanafunzi wa michepuo yote miwili hawangevutiwa kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Vilevile, asilimia 3.52 (n=5) ya wanafunzi wa kila mchepuo hawakuwa na msimamo kama wangevutiwa kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Hivyo, kwa ujumla, asilimia 7.04 (n=10) ya wanafunzi wa michepuo yote miwili hawakuwa na maamuzi ya kuvutiwa kufundishwa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kama lingeanzishwa. Ukokotozi kuhusu data ulipofanywa kwa kutumia zana ya ANOVA-njia moja, thamani ya F ilikuwa 0.38, ilhali thamani ya uwezekano ya p iliyodhihirisha utofauti (*variance*) ikawa 0.8802 na kwa kuwa ilizidi kizidishi cha alfa cha 0.05, ilihitimishwa kuwa, kigeu cha michepuo ya masomo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu kuvutiwa kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Kwa kuthibitisha matokeo haya, zana ya *t-test* huru sampuli mbili ilitumiwa. Hivyo, alama ya wastani ya mchepuo wa sanaa ilikuwa 4.39, ilhali alama ya wastani ya mchepuo wa sayansi ikawa 4.41. Tofauti ya alama za wastani ilikuwa 0.02 ambayo ilizalisha thamani ya t 0.1510 na thamani ya uwezekano ya p kuwa 0.8802 zaidi ya kizidishi cha alfa cha 0.05. Hivyo, kigeu cha michepuo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu kauli husika.

7. Sijali iwapo nitakosa kuhudhuria mihadhara ya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili

Jedwali 4.10: Miitikio ya Kauli ya Saba

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	22	15.49	24	16.90	46	32.39
Sikubali Sina hakika	22	15.49	26	18.31	48	33.80
Nakubali kabisa	14	9.86	9	6.34	23	16.20
Nakubali	7	4.93	7	4.93	14	9.86
Nakubali kabisa	4	2.82	7	4.93	11	7.75
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA-njia moja	F =	0.00			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.9497
<i>t</i> -test huru Sampuli mbili	Wastani=2.26		Wastani=2.27			Tofauti = 0.01
	Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=0.0631 (0.9497)					

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Baada ya uchanganuzi wa data inayohusu kauli hii, matokeo yalidhihirisha kuwa, asilimia 7.75 (n=11) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa hawangejali kabisa kama wangekosa kuhudhuria vipindi vya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Vivyo hivyo, asilimia 9.86 (n=14) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi pia walikubali kuwa hawangejali kama hawangehudhuria vipindi vya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Hivyo, kwa ujumla asilimia 17.61 ya wanafunzi wa michepuo yote miwili wasingejali kama wangekosa kuhudhuria vipindi vya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Halikadhalika, asilimia 30.98 (n=44) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa walisema wangejali sana kama wangekosa vipindi vya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Vivyo hivyo, asilimia 35.21 (n=50) ya mchepuo wa sayansi wangejali kama wangekosa kuhudhuria vipindi vya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Kwa ujumla, asilimia 66.19 (n=94) ya wanafunzi wa michepuo yote miwili wangejali kama wangekosa kuhudhuria vipindi vya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Aidha, asilimia 9.86 (n=14) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 6.34 (n=9) hawakuwa na msimamo kama wangejali ikiwa wangekosa kuhudhuria vipindi vya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Kwa ujumla, asilimia 16.20 (n=23) ya wanafunzi wa michepuo yote miwili hawakuwa na msimamo kuhusu uhudhuriaji wa mihadhara ya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Uchanganuzi wa data kupitia ANOVA-njia moja ulidhihirisha thamani ya F kuwa 0.00, ilhali thamani ya uwezekano ya p inayodhihirisha utofauti ikiwa 0.9497. Kwa vile thamani ya p ilizidi kizidishi cha alfa cha 0.05, ilihitimishwa kuwa kigeu cha michepuo ya masomo, hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu uhudhuriaji wa vipindi vya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Kwa kuthibitisha matokeo haya, kifaa cha uchanganuzi data cha t -test huru sampuli mbili kilishirikishwa. Hivyo, alama ya wastani ya mchepuo wa sanaa ilikuwa 2.26 na ya mchepuo wa sayansi ikawa 2.27. Tofauti ya alama za wastani za michepuo yote miwili ambayo ilikuwa 0.01 ilizalisha thamani ya t 0.0631, yenye thamani ya p 0.9497. Kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p ilizidi kizidishi cha alfa cha 0.05, ilihitimishwa kuwa, kigeu cha michepuo ya masomo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kushusu kauli husika. Kwa hali hii, wanafunzi wa michepuo yote miwili hawakuwa tayari kukosa vipindi vya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

8. Ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili utanisaidia kujenga uhusiano wa kikazi na wenzangu

Jedwali 4.11: Miitikio ya Kauli ya Nane

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	1	0.70	0	0.00	1	0.70
Sikubali Sina hakika	1	0.70	3	2.11	4	2.82
Nakubali	11	7.75	14	9.86	25	17.61
Nakubali kabisa	55	38.74	56	39.44	111	78.17
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA-njia moja	F =	0.02			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.8800
<i>t</i> -test huru Sampuli mbili	Wastani=4.71		Wastani=4.73			Tofauti = 0.02
	Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=0.1513 (0.8800)					

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Baada ya uchanganuzi wa data ya kauli hii, asilimia 46.48 (n=66) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 49.30 (n=70) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi, walionyesha mwelekeo chanya kwa kuridhia kuwa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili lingewasaidia kujenga uhusiano mwema kazini. Hata hivyo, asilimia 1.40 (n=2) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa hawakuona jinsi Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zingeweza kujenga mahusiano kazini, ilhali hakuna wanafunzi wa sayansi waliopinga. Hata hivyo, asilimia 2.82 (n=4) ya wanafunzi katika michepuo yote miwili

hawakuwa na msimamo kama somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili lingewasaidia kujenga mahusiano kazini. Kwa ujumla, asilimia 95.78 (n=136) ya wanafunzi wa michepuo yote miwili walikuwa na mielekeo chanya kuhusu Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kusaidia kujenga mahusiano ya kikazi nyanjani. Kwa upande mwingine, asilimia 1.40 (n=2) ya mchepuo wa sanaa, na ambayo ni ya chini, mielekeo yake kuhusu somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kusaidia kujenga mahusiano ya kikazi miongoni mwa wafanyakazi nyanjani ilikuwa hasi. Hata hivyo, mchepuo wa sayansi haukuwa na wanafunzi wenye mwelekeo hasi.

Uchanganuzi wa data, kupitia ANOVA-njia moja ulizalisha thamani ya F 0.02, ilhali thamani ya uwezekano ya p inayoonyesha utofauti ilikuwa 0.8800. Kwa vile thamani ya uwezekano ya p ilizidi kizidishi cha alfa cha 0.05, kigeu cha michepuo ya masomo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu ukubalifu kuwa ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili unachangia kujenga uhusiano kazini.

Fauka ya haya, t -test huru sampuli mbili ilitumika kuthibitisha matokeo ya ANOVA-njia moja. Kwa hali hii, alama ya wastani ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa ilikuwa ni 4.71 na ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi ikawa 4.73. Tofauti ya alama za wastani ilikuwa 0.02, yenye kuzalisha thamani ya t ya 0.1513, yenye thamani ya uwezekano ya p 0.8800. Kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p ilizidi kizidishi cha alfa cha 0.05, inamaanisha kuwa kigeu cha michepuo hakikuathiri mwelekeo wa wanafunzi kuhusu kauli zingatiwa. Hivyo, wanafunzi wa michepuo yote walikubali kabisa kuwa, ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ungejenga mahusiano mufti miongoni mwa wafanyakazi nyanjani.

9. Ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili utanisaidia kuimarisha uwezo wa kuwasiliana na wahudumiwa nyanjani

Jedwali 4.12: Miitikio ya Kauli ya Tisa

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Sikubali Sina hakika	1	0.70	1	0.70	2	1.40
Nakubali kabisa	5	3.52	1	0.70	6	4.22
Nakubali kabisa	18	12.68	22	15.49	40	28.17
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA-njia moja	F =	0.54			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.4640
<i>t</i> -test huru Sampuli mbili	Wastani=4.55		Wastani=4.63			Tofauti = 0.08
	Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=0.7343 (0.4640)					

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Baada ya uchanganuzi wa data, matokeo yafuatayo yalibainika. Asilimia 44.37 (n=63) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 50.01 (n=71) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walidhihirisha mwelekeo chanya kwa sababu walikubali kuwa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili lingewasaidia kujenga uwezo wa kuwasiliana ipasavyo na wahudumiwa watarajiwa. Asilimia ndogo ya 1 (n=1) ya wanafunzi wa michepuo yote, ilidhihirisha mielekeo hasi kwa ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kwa kuwa haungesaidia ukuzaji wa mawasiliano kwa wanaohudumiwa nyanjani. Kwa ujumla, asilimia 94.38 (n=134) ya michepuo yote miwili iliridhia kuwa ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ungewasaidia kuimarisha uwezo wa kuwasiliana na wahudumiwa nyanjani.

Zaidi ya haya, uchanganuzi wa data kupitia ANOVA-njia moja, ulibainisha thamani ya F 0.54, ilhali thamani ya uwezekano ya p , inayodhihirisha utofauti, ilikuwa 0.4640. Katika hali hii, thamani ya uwezekano ya p ilikuwa zaidi ya kizidishi cha alfa cha 0.05. Hivyo, kigeu cha michepuo ya masomo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuwa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili lingewasaidia kuwasiliana baina yao na wahudumiwa nyanjani.

Uchanganuzi zaidi kupitia t -test huru sampuli mbili, ulidhihirisha alama ya wastani ya 4.55 kwa wanafunzi kwa mchepuo wa sanaa. Wanafunzi wa mchepuo wa sayansi waliandikisha alama ya wastani 4.63 yenye utofauti wa 0.08, ambayo ilizalisha thamani ya t 0.7343 yenye thamani ya uwezekano ya p 0.4640. Kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p ilizidi kizidishi cha alfa cha 0.05, ni wazi kuwa kigeu cha michepuo ya masomo hakikuathiri mwelekeo wa wanafunzi kuhusu kauli zingatiwa.

10. Kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ni rahisi mno

Jedwali 4.13: Miitikio ya Kauli ya Kumi

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	3	2.11	3	2.11	6	4.22
Sikubali Sina hakika	7	4.93	13	9.16	20	14.09
Nakubali kabisa	23	16.20	17	11.97	40	28.17
Nakubali kabisa	23	16.20	26	18.31	49	34.51
Nakubali kabisa	13	9.15	14	9.86	27	19.01
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA-njia moja	F =	0.05			Thamani ya uwezekano (p)	0.8171
t -test huru Sampuli mbili	Wastani=3.52 Thamani ya t (thamani ya p)=0.2317 (0.8171)		Wastani=3.48			Tofauti = 0.04

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Baada ya uchanganuzi wa kauli ya 10, asilimia 7.04 (n=10) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 11.27 (n=16) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walidhihirisha mwelekeo chanya kwa kukataa ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kuwa ni rahisi. Halikadhalika, asilimia 25.35 (n=36) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na 28.17 (n=40) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walionyesha mwelekeo hasi kwa kukubali ujifunzaji wa stadi za mawasiliano kuwa ni rahisi mno. Vilevile, asilimia 16.20 (n=23) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 11.97 (n=17) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi hawakuonyesha msimamo wowote kuhusu kauli hii.

Kwa kuzingatia uchanganuzi wa ANOVA-njia moja, thamani ya F ilikuwa 0.05 ambapo thamani ya uwezekano ya p iliyohusishwa nayo ni 0.8171. Kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p ilizidi kizidishi cha alfa 0.05, ilidhihirisha kuwa kigeu cha michepuo ya masomo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu kauli “Kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ni rahisi mno.”

Zaidi ya haya, uchanganuzi wa data kupitia t -test huru sampuli mbili, ulidhihirisha alama ya wastani ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa kuwa 3.52 na ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi kuwa 3.48. Hivyo, utofauti wa alama ya wastani ambayo ilikuwa 0.04, ilizalisha thamani ya t 0.2317, yenye thamani ya uwezekano ya p 0.8171 ambayo inazidi kizidishi cha alfa cha 0.05. Hivyo, thamani ya uwezekano ya p inapozidi kizidishi cha alfa cha 0.05, inahitimishwa kuwa, kigeu cha michepuo ya masomo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi wa michepuo yote miwili. Kwa hali hii, tofauti iliyokuwepo ilikuwa finyu kiasi cha kuathiri mielekeo kuhusu kauli kokotolewa.

11. Ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili utanifanya kuwaheshimu wenzangu

Jedwali 4.14: Miitikio ya Kauli ya Kumi na Moja

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	4	2.82	2	1.41	6	4.23
Sikubali Sina hakika	2	1.40	5	3.52	7	4.92
Nakubali kabisa	4	2.82	8	5.63	12	8.45
Nakubali	29	20.42	27	19.02	56	39.44
Nakubali kabisa	30	21.13	31	21.83	61	42.96
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA-njia moja	F =	0.08			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.7803
<i>t</i> -test huru Sampuli mbili	Wastani=4.14		Wastani=4.10			Tofauti = 0.04
	Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=0.2795 (0.7803)					

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Mchanganuo wa data ya kauli hii ulidhihirisha kuwa, asilimia 41.55 (n=59) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 40.85 (n=58) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walikiri ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ungewasaidia kuwaheshimu wenzao kazini. Wakati huohuo, asilimia 4.22 (n=6) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 4.93 (n=7) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walionyesha mwelekeo hasi kwa kukataa kuwa, ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa

Kiswahili, ungewanufaisha kwa kuwapa maarifa ambayo yingewasaidia kuwaheshimu wenzao kazini.

Vivyo hivyo, asilimia 2.82 (n=4) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 5.63 (n=8) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi hawakukubali au kukataa, hivyo walikosa msimamo kuwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zingewasaidia kujenga mahusiano mema na wenzao kazini. Pia, wanafunzi wa michepuo yote miwili walioonyesha mwelekeo chanya ni wengi (asilimia 82.40; n=117), hata hivyo, wanafunzi wa mchepuo wa sanaa walidhihirisha uchanya zaidi.

Uchanganuzi wa data kupitia ANOVA-njia moja ulidhihirisha thamani ya F kuwa 0.08, ilhali thamani ya uwezekano ya p , inayoonyesha utofauti ilikuwa 0.7803. Hivyo, kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p ilizidi kizidishi cha alfa cha 0.05, kigeu cha michepuo ya masomo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu kauli changanuliwa.

Fauka ya haya, *t-test* huru sampuli mbili ilitumika kuthibitisha matokeo yaliyodhihirishwa na kifaa cha ANOVA-njia moja. Hivyo, alama ya wastani ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa ilikuwa 4.14, ilhali ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi ikawa 4.10. Tofauti ya alama hizi ilikuwa 0.04, yenye thamani ya t 0.2795 na thamani ya uwezekano ya p 0.7803. Kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p ilizidi kizidishi cha alfa cha 0.05, inahitimishwa kuwa kigeu cha michepuo ya masomo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu kauli changanuliwa. Hivyo, wanafunzi wa michepuo yote miwili waliridhia ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ungewasaidia kuwaheshimu wenzao kazini.

12. Nilipokuwa nikiomba nafasi ya kujiunga na taasisi hii, ilinjia katika fikra zangu ni vizuri kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili

Jedwali 4.15: Miitikio ya Kauli ya Kumi na Mbili

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	4	2.82	4	2.82	8	5.64
Sikubali Sina hakika	13	9.15	21	14.79	34	23.94
Nakubali kabisa	11	7.75	4	2.82	15	10.57
Nakubali kabisa	23	16.19	25	17.60	48	33.79
Nakubali kabisa	18	12.68	19	13.38	37	26.06
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA-njia moja	F =	0.16			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.6905
<i>t</i> -test huru Sampuli mbili	Wastani=3.55		Wastani=3.47			Tofauti = 0.08
	Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=0.3990 (0.6905)					

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Mchanganuo wa kauli ya kumi na mbili, ulidhihirisha kuwa, asilimia 28.87 (n=41) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 30.98 (n=44) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walionyesha mwelekeo chanya kwa kukubali kuwa katika fikra zao wakati wa kuomba nafasi ya kujiunga na taasisi walifikiria kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Vivyo hivyo, asilimia 11.97 (n=17) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 17.61 (n=25) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walionyesha mielekeo hasi kuhusu

kauli kokotolewa. Wakati huohuo, asilimia 7.75 (n=11) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa, na asilimia 2.82 (n=4) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi hawakudhihirisha msimamo wowote kuhusu kauli kokotolewa. Isitoshe, idadi kubwa ya wanafunzi katika mchepuo wa sayansi ilionyesha mwelekeo chanya zaidi ya mchepuo wa sanaa, hata hivyo tofauti ya kimielekeo ilikuwa finyu.

Ukokotozi wa data kuhusu kauli hii kwa kutumia kifaa cha ANOVA-njia moja, thamani ya F ilikuwa 0.16, ilhali thamani ya uwezekano ya p ikawa 0.6905. Kwa hali hii, thamani ya uwezekano ya p ilikuwa inazidi kizidishi cha alfa cha 0.05. Hivyo, kigeu cha michepuo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu kauli kokotolewa.

Uchanganuzi zaidi kupitia t -test huru sampuli mbili ulidhihirisha alama ya wastani ya 3.55 kwa wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na alama ya wastani ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi ikawa 3.47. Alama zote za wastani zilidhihirisha utofauti wa 0.08, uliozalisha thamani ya t 0.3990, yenye thamani ya uwezekano ya p 0.6905. Hivyo, kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p ilizidi kizidishi cha alfa cha 0.05, inafuata kuwa, kigeu cha michepuo ya masomo hakikuathiri kauli changanuliwa. Kwa hali hii, wanafunzi wa michepuo yote walidhihirisha uchanya kuhusu kauli husika.

13. Sihitaji kujifunza stadi za mawasiliano kabambe kwa Kiswahili ili niwe mhudumu mzuri nyanjani

Jedwali 4.16: Miitikio ya Kauli ya Kumi na Tatu

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	23	16.20	23	16.20	46	32.40
Sikubali Sina hakika	21	14.79	25	17.61	46	32.40
Nakubali kabisa	5	3.52	8	5.63	13	9.15
Nakubali kabisa	14	9.86	14	9.86	28	19.72
Nakubali kabisa	6	4.22	3	2.11	9	6.33
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA-njia moja	F =	0.23			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.6312
<i>t</i> -test huru Sampuli mbili	Wastani=2.41		Wastani=2.30			Tofauti = 0.11
	Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=0.4811 (0.6312)					

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Kauli ya kumi na tatu ilikuwa kauli hasi, hivyo, wanafunzi ambao hawakukubaliana nayo walionyesha mwelekeo chanya, ilhali waliokubaliana nayo walidhihirisha mwelekeo hasi. Kwa hali hii, asilimia 30.99 (n=44) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 33.81 (n=48) ya wanafunzi katika mchepuo wa sayansi walionyesha mwelekeo chanya kwa kukataa kuwa hawahitaji kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ili wawe wahudumu wanaofaa. Wakati huohuo, asilimia 14.09 (n=20) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na 11.97 (n=17) ya wanafunzi wa mchepuo wa

sayansi walidhihirisha mwelekeo hasi kwa kukubali kuwa mhudumu wa kufana nyanjani hakuhitaji kujifunza stadi kabambe za mawasiliano kwa Kiswahili. Vivyo hivyo, asilimia 3.52 (n=3) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 5.63 (n=8) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi hawakuonyesha mwelekeo wowote kuhusu kauli kokotolewa. Kwa ujumla, idadi ya juu (64.80; n=92) ya wanafunzi wa michepuo yote miwili waliunga mkono umuhimu wa kujifunza stadi kabambe za mawasiliano ili kufanikisha utoaji wa huduma nyanjani na mhudumu mzuri lazima azimiliki stadi husika.

Fauka ya haya, ukokotozi ulipofanywa kwa kutumia kifaa cha ANOVA-njia moja, thamani ya F 0.23 ambayo ilipatikana ilizalisha thamani ya uwezekano ya p 0.6312 inayoonyesha utofauti. Kwa hali hii, thamani ya uwezekano ya p ilizidi kizidishi cha alfa cha 0.05, hivyo kigeu cha mchepuo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu kauli changanuliwa.

Zaidi ya haya, kifaa cha t -test huru sampuli mbili kilipotumika katika uchanganuzi, matokeo yake yalikuwa, alama ya wastani ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa kuwa 2.41, ilhali alama ya wastani ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi kuwa 2.30. Tofauti ya alama hizi ilikuwa 0.11, yenye thamani ya t 0.4811 iliyozalisha thamani ya uwezekano ya p 0.6312. Hivyo, kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p ilizidi kizidishi cha alfa cha 0.05, inahitimishwa kuwa, kigeu cha mchepuo wa masomo hakikuwa na athari yoyote kwa mwelekeo wa wanafunzi kuhusu kauli changanuliwa.

14. Siamini naweza kuwa na matatizo ya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili

Jedwali 4.17: Miitikio ya Kauli ya Kumi na Nne

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	9	6.34	7	4.94	16	11.28
Sikubali Sina hakika	18	12.68	18	12.68	36	25.36
Nakubali kabisa	15	10.56	15	10.56	30	21.12
Nakubali kabisa	17	11.97	20	14.08	37	26.05
Nakubali kabisa	10	7.04	13	9.15	23	16.19
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA-njia moja	F =	0.69			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.4077
<i>t</i> -test huru Sampuli mbili	Wastani=3.01		Wastani=3.19			Tofauti = 0.18
	Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=0.8305 (0.4077)					

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Matokeo ya uchanganuzi wa kauli hii, yalidhihirisha kuwa, asilimia 19.02 (n=27) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 17.62 (n=25) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walionyesha mwelekeo chanya kuwa wasingeweza kuamini walikuwa na matatizo ya kimawasiliano. Halikadhalika, asilimia 19.02 (n=27) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 23.23 (n=33) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walionyesha mwelekeo hasi kwa kukubaliana na kauli husika kuwa hawakuwa na matatizo ya kimawasiliano. Fauka ya haya, asilimia 10.56 (n=15) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia hiyohiyo ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walionyesha kutokuwa na msimamo wowote kuhusu kauli hii.

Matokeo ya ANOVA-njia moja yalidhihirisha thamani ya F kuwa 0.69, ambayo ilihusishwa na thamani ya uwezekano ya *p* 0.4077. Kwa kuwa thamani ya uwezekano

ya p ni zaidi ya kizidishi cha alfa cha 0.05, inamaanisha kuwa kigeu cha mchepuo wa masomo hakikuathiri mwelekeo wa wanafunzi kuhusu imani yao ya kuwa na matatizo ya kimawasiliano.

Vilevile, uchanganuzi zaidi kwa kutumia t -test huru sampuli mbili ulipofanywa, alama ya wastani ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa ilikuwa 3.01, ilhali ya mchepuo wa sayansi ikawa 3.19. Hivyo, utofauti wa alama hizi ulikuwa 0.18 ambapo ulizalisha thamani ya t 0.8305 ambayo ilihusishwa na thamani ya uwezekano ya p 0.4077. Hivyo, kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p ilizidi kizidishi cha alfa cha 0.05, ilimaanisha kigeu cha mchepuo wa masomo hakikuwa na athari yoyote kwa kauli hii.

15. Ni muhimu kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili sambamba na masomo mengine katika taasisi za kiufundi za kitaifa

Jedwali 4.18: Miitikio ya Kauli ya Kumi na Tano

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	0	0.00	2	1.40	2	1.40
Sikubali Sina hakika	11	7.75	6	4.23	17	11.98
Nakubali kabisa	4	2.82	4	2.82	8	5.64
Nakubali kabisa	24	16.89	21	14.79	45	31.68
Nakubali kabisa	30	21.13	40	28.17	70	49.30
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA-njia moja	F =	1.11			Thamani ya uwezekano (p)	0.2942
t -test huru Sampuli mbili	Wastani=4.06		Wastani=4.25			Tofauti = 0.19
	Thamani ya t (thamani ya p)=1.0530 (0.2942)					

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Matokeo ya mchanganuo wa kauli hii yalidhihirisha kuwa asimilia 38.02 (n=54) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 42.96 (n=61) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walionyesha mwelekeo chanya kwa kukubali kuwa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili lifundishwe sambamba na masomo mengine. Wakati huohuo, asilimia 7.75 (n=11) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 4.23 (n=6) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walikuwa na mwelekeo hasi kwa kukataa ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kwenda sambamba na ufundishaji wa masomo mengine. Vivyo hivyo, asimilia 5.64 (n=8) ya wanafunzi wa michepuo yote miwili hawakuonyesha msimamo wowote kuhusu wao kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili sambamba na masomo mengine. Kwa ujumla, wanafunzi wa michepuo yote miwili walidhihirisha mwelekeo chanya kuhusu wao kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili pamoja na masomo mengine. Hata hivyo, wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walidhihirisha uchanya zaidi.

Matokeo ya ANOVA-njia moja yalizalisha thamani ya F 1.11, ambayo inahusishwa na thamani ya uwezekano ya p 0.2942. Kwa kuwa thamani ya uwezekano p inazidi kizidishi cha alfa cha 0.05, inamaanisha kigeu cha mchepuo wa masomo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu wao kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili sambamba na masomo mengine.

Uchanganuzi zaidi kwa kutumia kifaa cha uchanganuzi cha t test huru sampuli mbili ulipofanywa, alama ya wastani ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa ilikuwa 4.06, ilhali ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi ilikuwa 4.25, tofauti ikiwa 0.19. Alama hii ya utofauti ilizalisha thamani ya t ya 1.0530, yenye thamani ya uwezekano ya p 0.2942. Kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p inazidi kizidishi cha alfa cha 0.05, inaweza kuhitimishwa kuwa kigeu cha mchepuo wa masomo hakikuwa na athari yoyote kwa mwelekeo wa wanafunzi kuhusu wao kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili

sambamba na masomo mengine. Kwa hali hii, wanafunzi wa michepuo yote miwili walikubali ni muhimu kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili sambamba na masomo mengine katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

16. Uwezo wangu wa kiakili utaniwezesha kufaulu mitihani ya baraza la mitihani ya kitaifa kuliko uwezo wa kuwasiliana

Jedwali 4.19: Miitikio ya Kauli ya Kumi na Sita

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	6	4.23	10	7.04	16	11.27
Sikubali	22	15.49	6	4.23	28	19.72
Sina hakika	16	11.27	17	11.97	33	23.24
Nakubali	13	9.15	23	16.20	36	25.35
Nakubali kabisa	12	8.45	17	11.97	29	20.42
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA- njia moja	F =	3.13			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.0792
<i>t</i> -test huru Sampuli mbili	Wastani=3.04 Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=1.7685 (0.0792)		Wastani=3.42			Tofauti = 0.38

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Kauli ya kumi na sita ilikuwa kauli hasi, hivyo wanafunzi ambao hawakukubaliana nayo walionyesha mwelekeo chanya, ilhali waliokubaliana nayo walidhihirisha mwelekeo hasi. Kwa hali hii, asilimia 19.72 (n=28) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 11.27% (n=16) wa mchepuo wa sayansi walionyesha mwelekeo chanya kwa

kukataa uwezo wao wa kufaulu mtihani ungekuwa muhimu kuliko uwezo wa mawasiliano. Wakati huohuo, asilimia 17.60 (n=25) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 28.17 (n=40) wa mchepuo wa sayansi walionyesha mwelekeo hasi kwa kukubali kuwa uwezo wao wa kufaulu mtihani ungekuwa muhimu kuliko uwezo wao wa mawasiliano na ungewawezesha kufaulu mitihani yao. Vivyo hivyo, asilimia 11.27 (n=16) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 11.97 (n=16) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi hawakuwa na msimamo wowote kuhusu kauli hii.

Matokeo ya ANOVA-njia moja yalilisha thamani ya F 3.13, ambayo ilihusishwa na thamani ya uwezekano ya p 0.0792. Kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p ni zaidi ya kizidishi cha alfa cha 0.05, kigeu cha mchepuo wa masomo hakikuathiri mitazamo ya wanafunzi kuhusu uwezo wao wa kiakili ungewawezesha kufaulu mitihani ya Baraza la Mitihani ya Kitaifa (KNEC) kuliko uwezo wa kuwasiliana.

Halikadhalika, uchanganuzi wa kauli hii kupitia kifaa cha uchanganuzi cha t -test huru sampuli mbili, ulidhihirisha kuwa alama ya wastani ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa ilikuwa 3.04. Pia, alama ya wastani ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi ilikuwa 3.42; utofauti wa alama hizi ukiwa 0.38. Utofauti huu ulilisha thamani ya t ambayo ni 1.7685, yenye thamani ya uwezekano ya p 0.0792. Hivyo, kwa kuwa thamani ya uwezekano ya 0.0792 inazidi kizidishi cha alfa cha 0.05, inamaanisha kigeu cha mchepuo ya masomo hakikuwa na athari yoyote kwa kauli hii. Kwa hali hii, wanafunzi wa mchepuo yote miwili walidhihirisha ukatikati kuwa uwezo wao wa kufaulu mitihani ya kitaifa ulikuwa muhimu zaidi ya uwezo wa kimawasiliano.

17. Ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili unawezekana kwa wanafunzi wa sanaa na sayansi katika taasisi za kiufundi za kitaifa

Jedwali 4.20: Miitikio ya Kauli ya Kumi na Saba

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	5	3.52	4	2.82	9	6.34
Sikubali Sina hakika	11	7.75	5	3.52	16	11.27
Nakubali kabisa	7	4.93	11	7.75	18	12.68
Nakubali kabisa	26	18.31	26	18.31	52	36.62
Nakubali kabisa	20	14.08	27	19.01	47	33.09
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA-njia moja	F =	1.74			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.1890
<i>t</i> -test huru Sampuli mbili	Wastani=3.65		Wastani=3.92		Tofauti = 0.27	
	Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=1.3198 (0.1890)					

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Baada ya uchanganuzi wa kauli hii, matokeo yalidhihirisha kuwa, asilimia 32.39 (n=46) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 37.32 (n=53) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walionyesha mwelekeo chanya kwa kukubali kuwa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili linaweza kufundishwa kwa michepuo yote katika taasisi za kiufundi za kitaifa. Vivyo hivyo, asilimia 11.27 (n=16) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 6.34 (n=9) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walionyesha mwelekeo hasi kwa kusema kuwa wanafunzi wa michepuo ya sanaa na sayansi hawafai

kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Aidha, asilimia 4.93 ($n=7$) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 7.75 ($n=11$) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi hawakuonyesha msimamo wowote kuhusu uwezekano wa kufundisha Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili mtawalia katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

Zaidi ya haya, uchanganuzi kwa kutumia ANOVA-njia moja ulipofanywa, matokeo yake yalizalisha thamani ya F kuwa 1.74, yenye thamani ya uwezekano ya p 0.1890. Kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p 0.1890 ilizidi kizidishi cha alfa cha 0.05, ilimaanisha kuwa kigeu cha michepuo wa masomo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu kauli hii.

Vivyo hivyo, uchanganuzi zaidi kwa kutumia t -test huru sampuli mbili ulizalisha alama ya wastani ya 3.65 kwa wanafunzi wa mchepuo wa sanaa. Alama ya wastani ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi nayo iliibuka kuwa 3.92 na kudhihirisha utofauti wa 0.27. Utofauti huu ulipokokotolewa ulidhihirisha thamani ya t kuwa 1.3198, yenye thamani ya uwezekano ya p 0.1890. Kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p ilizidi kizidishi cha alfa cha 0.05, ilifuata kuwa kigeu cha mchepuo hakikuwa na athari yoyote kwa mielekeo ya wanafunzi kuhusu kauli hii. Hivyo, wanafunzi katika michepuo yote miwili waliridhia kuwa ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ungewezekana.

18. Naona vigumu kukubali kwa dhati ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi kitaifa

Jedwali 4.21: Miitikio ya Kauli ya Kumi na Nane

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	21	14.79	16	11.27	37	26.06
Sikubali Sina hakika	22	15.49	24	16.90	46	32.39
Nakubali kabisa	12	8.45	16	11.27	28	19.72
Nakubali kabisa	8	5.63	8	5.63	16	11.26
Nakubali kabisa	6	4.23	9	6.34	15	10.57
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA-njia moja	F =	1.11			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.2935
<i>t</i> -test huru Sampuli mbili	Wastani=2.36		Wastani=2.59		Tofauti = 0.23	
	Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=1.0544 (0.2935)					

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Kauli ya 18 ilikuwa hasi, hivyo wale ambao waliikataa walikuwa wameonyesha mwelekeo chanya, ilhali walioikubali walikuwa wameonyesha mwelekeo hasi. Hivyo, asilimia 30.28 (n=43) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 28.17 (n=40) wa mchepuo wa sayansi kwa kutoona ugumu wowote kwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili walidhihirisha mielekeo chanya. Kwa hali hii, walionyesha hawakuona ugumu wowote kuridhia kwa dhati ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa

nchini Kenya. Aidha, asilimia 9.86 (n=14) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 11.97 (n=17) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi waliona ugumu kukubali wangefundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Hivyo, walidhihirisha mwelekeo hasi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Vivyo hivyo, asilimia 8.45 (n=12) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 11.27 (n=16) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi hawakuwa na msimamo wowote kuhusu kuona ugumu kukubali kwa dhati ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

Matokeo ya uchanganuzi wa kauli hii kupitia ANOVA-njia moja yalizalisha thamani ya F 1.11, ambayo ilihusishwa na thamani ya uwezekano ya p 0.2935. Kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p ilizidi kizidishi cha alfa cha 0.05, ilimaanisha kuwa, kigeu cha mchepuo wa masomo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu kuona ugumu wa kukubali kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa.

Waaidha, kifaa cha uchanganuzi cha *t-test* huru sampuli mbili kilipotumiwa, kilidhihirisha alama ya wastani ya mchepuo wa sanaa kuwa 2.36, ilhali alama ya wastani ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi ikazalisha alama 2.59. Utofauti wa alama hizi ulidhihirika kuwa 0.23 ambao ulizalisha thamani ya t kuwa 1.0544. Kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p 0.2935 ni zaidi ya kizidishi cha 0.05, ilihitimishwa kuwa, kigeu cha mchepuo wa masomo hakikuwa na athari yoyote kwa mielekeo ya wanafunzi kuhusu kauli hii. Utofauti wa kimwelekeo ulikuwa finyu sana. Hata hivyo, kwa ujumla, haikuwawia vigumu wanafunzi wa mchepuo wa sanaa kukubali inawezekana kufundisha Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi nchini Kenya, ilhali wanafunzi wa mchepuo wa sayansi hawakuwa na msimamo kuona ugumu kukiri

kuwa inawezekana kufundisha Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za ufuandi za kitaifa nchini Kenya.

19. Ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ni muhimu kwa sababu uwezo wangu wa kuwasiliana utakuwa wa kudumu

Jedwali 4.22: Miitikio ya Kauli ya Kumi na Tisa

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	3	2.12	1	0.70	4	2.82
Sikubali	1	0.70	1	0.70	2	1.40
Sina hakika	4	2.82	4	2.82	8	5.64
Nakubali	20	14.08	17	11.98	37	26.06
Nakubali kabisa	41	28.87	50	35.21	91	64.08
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA- njia moja	F =	1.54			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.2167
<i>t</i> -test huru Sampuli mbili	Wastani=4.38		Wastani=4.56		Tofauti = 0.18	
	Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=1.2409 (0.2167)					

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Uchanganuzi wa kauli ya 19 ulionesha kuwa, asilimia 42.95 (n=61) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 47.19 (n=67) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi ilidhihirisha kuwa walikuwa na mwelekeo chanya kwa kukubali kuwa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili lingewasaidia maishani. Halikadhalika, asilimia 2.82 (n=4) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 1.40 (n=2) ya wanafunzi wa mchepuo

wa sayansi walikuwa na mwelekeo hasi kwa kukataa kuwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zingekuwa na umuhimu wowote katika maisha yao. Hata hivyo, asimilia 2.82 (n=4) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 2.82 (n=4) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi hawakuwa na msimamo wowote kuhusu Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kuwa na umuhimu wowote maishani mwao.

Uchanganuzi kupitia kifaa cha ANOVA-njia moja, ulizalisha thamani ya F kuwa 1.54, huku ikihusishwa na thamani ya uwezekano ya p 0.2167. Kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p 0.2167 inazidi kizidishi cha alfa cha 0.05, inaonesha kuwa kigeu cha mchepuo wa masomo hakikuathiri mielelekeo ya wanafunzi kuhusu wao kuona umuhimu wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika maisha yao ya baadaye.

Uchanganuzi zaidi kwa kutumia kifaa cha t -test huru sampuli mbili ulipofanywa, alama ya wastani ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa ilikuwa 4.38. Nao wanafunzi wa mchepuo wa sayansi waliandikisha alama ya wastani ya 4.56. Hivyo, tofauti ya alama za wastani ilikuwa 0.18 ambayo ilizalisha thamani ya t kuwa 1.2409; huku thamani ya uwezekano ya p ikiwa 0.2167. Kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p ni zaidi ya kizidishi cha alfa cha 0.05, inamaanisha kuwa kigeu cha mchepuo wa masomo hakikuwa na athari yoyote kuhusu wanafunzi kuona umuhimu wa Stadi za Mawasiliano maishani mwao baada ya kufuzu. Tofauti ya alama za wastani ilikuwa finyu kiasi cha kuathiri mielelekeo baina ya michepuo husika. Kwa ujumla, wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walidhihirisha uchanya wa juu wakilinganishwa na wanafunzi wa mchepuo wa sanaa katika ukubalifu wao wa umuhimu wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika maisha yao.

20. Ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili unapaswa kulenga wanafunzi wa sanaa, ila sio wa sayansi katika taasisi za kiufundi za kitaifa

Jedwali 4.23: Miitikio ya Kauli ya Ishirini

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	22	15.49	27	19.01	49	34.50
Sikubali Sina hakika	18	12.68	21	14.79	39	27.47
Nakubali kabisa	19	13.38	9	6.34	28	19.72
Nakubali kabisa	5	3.52	5	3.52	10	7.04
Nakubali kabisa	5	3.52	11	7.75	16	11.27
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA-njia moja	F =	0.01			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.9155
<i>t</i> -test huru Sampuli mbili	Wastani=2.32		Wastani=2.34		Tofauti = 0.02	
	Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=0.1063 (0.9155)					

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Kauli ya 20 ilikuwa kauli hasi. Wanafunzi ambao hawakukubaliana nayo walidhihirisha mwelekeo chanya, ilhali walioiridhia walionyesha mwelekeo hasi. Hivyo, kwa kuzingatia kanuni hii, asimilia 28.17 (n=40) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 33.80 (n=48) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walionyesha mwelekeo chanya kwa kukataa kuwa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili linawafaa wanafunzi wa sanaa na sio wa sayansi. Vilevile, asilimia 7.04 (n=10) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 11.27 (n=16) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi

walidhihirisha mwelekeo hasi kwa kukubali kuwa wanafunzi wa mchepuo wa sanaa ndio wangepaswa kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili na sio wanafunzi wa mchepuo wa sayansi. Wakati huo, asilimia 13.38 (n=19) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 6.34 (n=9) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi hawakuonyesha msimamo wowote kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kwa wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na sio wanafunzi wa mchepuo wa sayansi.

Uchanganuzi wa matokeo ya kauli hii kupitia ANOVA-njia moja uliibua thamani ya F kuwa 0.01 ambayo ilihusishwa na thamani ya uwezekano ya p 0.9155. Kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p ni zaidi ya kizidishi cha alfa cha 0.05, ilimaanisha kuwa, kigeu cha mchepuo wa masomo hakikuwa na athari yoyote kwa mielekeo ya wanafunzi kuhusu ukubalifu wa kufundisha Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kwa wanafunzi wa sanaa na sio wa sayansi.

Vivyo hivyo, matumizi ya kifaa cha uchanganuzi cha t -test huru sampuli mbili kilizalisha alama za wastani kwa mchepuo wa sanaa kuwa 2.32, ilhali mchepuo wa sayansi ukiandikisha alama za wastani 2.34. Tofauti ya alama hizi ni 0.02, yenye kuhusishwa na thamani ya uwezekano ya p 0.9155. Katika hali hii, thamani ya uwezekano ya p ilikuwa kubwa kuliko kizidishi cha alfa cha 0.05. Hivyo, kigeu cha mchepuo wa masomo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu ukubalifu wao wa ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kwa mchepuo wa sanaa na sio wa sayansi. Kwa ujumla, wanafunzi wa mchepuo yote miwili walikataa kuwa ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano ungepaswa kuelekezwa kwa wanafunzi wa sanaa na sio wanafunzi wa sayansi.

21. Nisingekuwa na ari ya kuhudhuria vipindi vya somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kama lingeanzishwa

Jedwali la 4.24: Miitikio ya Kauli ya Ishirini na Moja

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	19	13.38	25	17.61	44	30.99
Sikubali Sina hakika	23	16.20	27	19.01	50	35.21
Nakubali kabisa	18	12.67	5	3.53	23	16.20
Nakubali	6	4.23	8	5.63	14	9.86
Nakubali kabisa	3	2.11	8	5.63	11	7.74
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA-njia moja	F =	0.01			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.9387
<i>t</i> -test huru Sampuli mbili	Wastani=2.29		Wastani=2.27			Tofauti = 0.02
	Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=0.0771 (0.9387)					

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Kauli ya 21 ilikuwa kauli hasi. Wanafunzi ambao waliikataa, walidhihirisha mwelekeo chanya. Waliokubaliana nayo walionyesha mwelekeo hasi. Kwa hali hii, asilimia 29.58 (n=42) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 36.62 (n=52) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walionyesha mwelekeo chanya kwa kukataa kuwa hawangukuwa na ari ya kuhudhuria vipindi vya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kama somo husika lingeanzishwa. Vivyo hivyo, asimilia 6.34 (n=9) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 11.26 (n=16) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walionyesha

mwelekeo hasi kwa kuridhia kuwa hawangekuwa na ari ya kuhudhuria vipindi vya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili iwapo somo husika lingefundishwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Wakati huohuo asilimia 12.67 (n=18) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 3.53 (n=5) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi hawakuwa na msimamo wowote kuhusu wao kutokuwa na ari ya kuhudhuria vipindi vya somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kama lingeanzishwa.

Fauka ya haya, uchanganuzi wa kauli hii kupitia ANOVA-njia moja ulizalisha thamani ya F kuwa 0.01, ambayo ilihusishwa na thamani ya uwezekano ya p 0.9387. Kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p ilizidi kizidishi cha alfa cha 0.05, kigeu cha mchepuo wa masomo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu ukubalifu wa kutokuwa na ari ya kuhudhuria vipindi vya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kama somo lenyewe lingefundishwa katika taasisi za kiufundi za kitaifa. Uchanganuzi zaidi kupitia, *t-test* huru sampuli mbili ulionesha alama ya wastani ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa ilikuwa 2.29, ilhali ya mchepuo wa sayansi pia nayo ilidhihirika kuwa 2.27. Hivyo, alama ya wastani ya utofauti ilidhihirika kuwa 0.02, yenye thamani ya t 0.0771 ilizalisha thamani ya uwezekano ya p 0.9387. Kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p ilikuwa zaidi ya kizidishi cha alfa cha 0.05, kigeu cha mchepuo hakikuwa na athari yoyote kwa kauli husika. Kwa hali hii, tofauti ya alama za wastani ni finyu kiasi kuwa kigeu cha mchepuo wa masomo kingeathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu kauli husika. Kwa ujumla, wanafunzi wa michepuo yote miwili waliridhia wangekuwa na ari ya kuhudhuria vipindi vya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kama somo husika lingefundishwa katika taasisi za kiufundi nchini Kenya.

22. Kufundisha Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kutarahisisha utoaji wa huduma baada ya kuhitimu

Jedwali 4.25: Miitikio ya Kauli ya Ishirini na Mbili

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	2	1.41	0	0.00	2	1.41
Sikubali	1	0.70	3	2.12	4	2.82
Sina hakika	8	5.63	8	5.63	16	11.26
Nakubali	23	16.20	19	13.38	42	29.58
Nakubali kabisa	35	24.65	43	30.28	78	54.93
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA-njia moja	F =	0.66			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.4168
<i>t test</i> huru Sampuli mbili	Wastani=4.28		Wastani=4.40		Tofauti = 0.12	
	Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=0.8144 (0.4168)					

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Uchanganuzi wa kauli 22, ulidhihirisha kuwa asilimia 40.85 (n=58) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 43.66 (n=62) ya mchepuo wa sayansi walikubali ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa kwa sababu ungerahisisha utoaji wa huduma nyanjani baada ya kuhitimu. Aidha, asilimia 2.11 (n=3) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia hiyohiyo ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walikuwa na mwelekeo hasi kwa kukataa, Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zingerahisisha utoaji wa huduma baada ya kuhitimu. Vivyo hivyo, asimilia 5.63 (n=8) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asimilia hiyohiyo ya

wanafunzi wa mchepuo wa sayansi hawakuwa na msimamo wowote kuhusu iwapo Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zingewarahishia utoaji wa huduma baada ya kuhitimu.

Matokeo ya ANOVA njia moja yalizalisha thamani ya F kuwa 0.66, ambayo ilihusishwa na thamani ya uwezekano ya p 0.4168. Kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p ilizidi kizidishi cha alfa cha 0.05, iliweza kuhitimishwa kuwa kigeu cha mchepuo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu ukubalifu wa ufundishwaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ungerahisisha utoaji wa huduma nyanjani.

Uchanganuzi zaidi ulipofanywa kupitia kifaa cha uchanganuzi cha t -test huru sampuli mbili, alama ya wastani ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa ilikuwa 4.28 na alama ya wastani ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi ilikuwa 4.40. Alama hizi za wastani zilidhihirisha utofauti wa 0.12. Kwa hali hii, alama ya utofauti ilizalisha thamani ya t kuwa 0.8144, yenye thamani ya uwezekano ya p 0.4168. Hivyo, iwapo thamani ya uwezekano ya p inazidi kizidishi cha alfa cha 0.05, inamaanisha kigeu cha michepuo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu kauli hii. Kwa ujumla, wanafunzi wa michepuo yote miwili waliridhia kuwa ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ungerahisisha utoaji wa huduma.

23. Ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Lugha ya Kiswahili utaondoa matatizo ya kimawasiliano baina ya wahudumu na wahudumiwa nyanjani

Jedwali 4.26: Miitikio ya Kauli ya Ishirini na Tatu

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Sikubali Sina hakika	3	2.11	2	1.40	5	3.51
Nakubali kabisa	9	6.34	0	0.00	9	6.34
Nakubali kabisa	18	12.68	22	15.49	40	28.17
Nakubali kabisa	39	27.46	49	34.52	88	61.98
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA-njia moja	F =	4.43*			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.0371
<i>t test</i> huru Sampuli mbili	Wastani=4.35 Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=2.1044 (0.0371)		Wastani=4.62			Tofauti = 0.27*

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Baada ya uchanganuzi, matokeo yalionyesha kuwa asilimia 40.14 (n=57) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 50.01 (n=71) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walidhihirisha mwelekeo chanya kwa kukubali kuwa ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa lugha ya Kiswahili utaondoa matatizo ya kimawasiliano baina ya wahudumu na wahudumiwa nyanjani. Waliopendelea kauli hii walikuwa wengi; asilimia 90.15 (n=128).

Hata hivyo, asilimia 2.11 (n=3) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 1.40 (n=2) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi hawakuridhia kuwa maarifa ya Stadi za Mawasiliano kwa lugha ya Kiswahili yangeweza kuondoa matatizo ya kimawasiliano baina ya wahudumu na wahudumiwa nyanjani. Kwa ujumla, asilimia 3.51 (n=5) ya wanafunzi wote ndiyo haikukubaliana na kauli hii. Aidha, asilimia 6.34 (n=9) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa hawakuwa na msimamo kama matatizo ya kimawasiliano nyanjani yangeondolewa kwa kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Hata hivyo, wanafunzi wa mchepuo wa sayansi hawakudhihirisha ukatikati au ufufutende kuhusu kauli hii.

Matokeo ya uchanganuzi kwa kutumia ANOVA-njia moja, ulionyesha thamani ya F kuwa 4.43 na thamani ya uwezekano ya p andamizi kuwa 0.0371. Kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p ilikuwa chini ya kizidishi cha alfa cha 0.05, ilionesha kuwa kigeu cha mchepuo wa masomo kiliathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu kauli hii.

Vilevile, kifaa cha uchanganuzi cha t -test huru sampuli mbili kiliyathibitisha matokeo haya. Alama ya wastani ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa ilikuwa 4.35, ilhali alama ya wastani ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi ikawa 4.62. Tofauti ya alama hizi ilidhihirika kuwa 0.27, inayoendana na thamani ya t 2.1044, yenye thamani ya uwezekano p andamizi 0.0371. Kwa hali hii, thamani ya uwezekano p ikiwa chini ya kizidishi cha alfa cha 0.05, inamaanisha kuwa, kigeu cha mchepuo kiliathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu kauli zingatiwa. Kwa ujumla, wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walikubaliana na kauli hii kwa nguvu zaidi kuwa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili litaondoa matatizo ya mawasiliano baina ya wahudumu na wahudumiwa nyanjani. Labda, sababu za kigeu cha mchepuo wa masomo kuonekana kuathiri mielekeo ya wanafunzi baina ya michepuo miwili ni kuwa wanafunzi wa mchepuo wa sayansi wana ari ya kutaka kujiepusha na kutojimudu au kuwa na upungufu wa maarifa

ya mawasiliano. Wanafunzi wa mchepuo wa sanaa hujiona wana uwezo wa kudhibiti mawasiliano wakilinganishwa na ndugu zao wanasayansi. Hivyo, wanasayansi waliona wangufaika zaidi kwa kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili na hatimaye kuondokana na usumbufu wa kukosa umilisi wa mawasiliano wanapotumwa nyanjani kuhudumia umma. Kufikia hapa, inaweza kuhitimishwa kuwa kauli takriban 23 hazijaathiriwa kwa vyovyote, ila kauli jadiliwa (kauli ya 23) pekee ndiyo iliyoathiriwa na kigeu cha mchepuo ya masomo.

24. Hata kama somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili linganzishwa

halingenisaidia kuondoa woga wa kujieleza mbele ya wenzangu

Jedwali 4.27: Miitikio ya Kauli ya Ishirini na Nne

Vibadala	Michepuo					
	Sanaa		Sayansi		Jumla	
	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%	Umara tokezi (Ut)	%
Sikubali kabisa	27	19.01	29	20.42	56	39.43
Sikubali Sina hakika	16	11.27	19	13.38	35	24.65
Nakubali kabisa	7	4.93	10	7.04	17	11.97
Nakubali kabisa	8	5.63	4	2.82	12	8.45
Nakubali kabisa	11	7.75	11	7.75	22	15.50
Jumla	69	48.59	73	51.41	142	100.00
ANOVA-njia moja	F =	0.23			Thamani ya uwezekano (<i>p</i>)	0.6294
<i>t test</i> huru Sampuli mbili	Wastani=2.42 Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=0.4837		Wastani=2.30 (0.6294)			Tofauti = 0.12

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Wanafunzi walioenda kinyume na kauli hii, walionyesha mielekeo chanya. Waliokubaliana nayo walidhihirisha mwelekeo hasi. Kutokana na maelezo haya, asilimia 30.28 (n=43) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 33.80 (n=48) ya

wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walidhihirisha mwelekeo chanya kuwa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili lingekuwa na umuhimu mkubwa kwa kuwasaidia kuondoa woga wa kujieleza. Kwa ujumla, asimilia 64.08 (n=91) ya wanafunzi wa michepuo yote miwili waliipendelea kwa kuonyesha mwelekeo chanya kuhusu kauli hii. Hata hivyo, asilimia 13.38 (n=19) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 10.57 (n=15) ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walionyesha mwelekeo hasi kwa kukubali kuwa Stadi za Mawasiliano hazingewasaidia kuondoa woga wa kujieleza miongoni mwao. Hivyo, kwa ujumla, asimilia 23.95 (n=34) ya wanafunzi wa michepuo yote miwili walionyesha uhasi kuhusu kauli hii. Vilevile, asimilia 4.93 (n=7) ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na asilimia 7.04 (n=10) ya mchepuo wa sayansi hawakuwa na msimamo wowote kuhusu kauli hii.

Matokeo ya uchanganuzi kupitia ANOVA-njia moja yalionyesha thamani ya F kuwa 0.23 na thamani ya uwezekano ya p andamizi kuwa 0.6294. Thamani ya uwezekano ya p inapozidi kizidishi cha alfa cha 0.05, inamaanisha kuwa kigeu cha mchepuo wa masomo hakikuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu kauli zingatiwa.

Fauka ya haya, uchanganuzi wa kauli ya 24, kupitia t -test huru sampuli mbili, ulionyesha alama ya wastani ya wanafunzi wa sanaa kuwa 2.42 na alama ya wastani ya wanafunzi wa sayansi kuwa 2.30; utofauti wa alama hizi ukiwa 0.12. Utofauti huu ulizalisha thamani ya t kuwa 0.4837 inayohusishwa na thamani ya uwezekano ya p 0.6294. Hivyo, kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p 0.6294 ilizidi kizidishi cha alfa cha 0.05, inaweza kuhitimishwa kuwa kigeu cha mchepuo wa masomo hakikuwa na athari yoyote kwa mielekeo ya wanafunzi wa michepuo yote miwili. Tofauti katika michepuo ya sanaa na sayansi ilikuwa finyu mno kiasi cha kuathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu kauli husika. Hivyo, wanafunzi wa sanaa na sayansi walikataa

kuwamaarifa ya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili hayakuwa na umuhimu wowote katika uondoaji wa woga wa kusema miongoni mwa wanafunzi.

Kwa kuhitimisha sehemu hii, uchanganuzi wa kauli zinazolenga vigeu vya madaraja ya masomo na jinsia haukufanyika kwa sababu ingekuwa sawa na kujirudia. Kauli hizi tayari zimechanganuliwa katika michepuo ya masomo; sanaa na sayansi.

4.3.2 Uchanganuzi wa Miitikio ya Maswali ya Wazi kuhusu Ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili

Utafiti huu ulihusisha vifaa vya ukusanyaji data zaidi ya kimoja. Kwa hali hii, azma ya kifaa cha maswali ya wazi ilikuwa ni kulinganisha matokeo yake na matokeo ya hojaji ya Likert (Kiambatisho 1A). Kimsingi, hojaji yenye maswali funge haimpi msailiwa nafasi ya kufafanua sababu ya majibu na kwa upande wa mtafiti hapati fursa ya kusaili maswali ili kuweka wazi baadhi ya masuala, hivyo utegemezi wa kifaa kimoja haufai. Ndiposa Carranza (1982) na Oskamp (1991) wanasisitiza kuwa katika utafiti wa kimielekeo pana haja ya kuzingatia zaidi ya kifaa kimoja (katika Mohochi, 2005, uk. 94). Kwa mujibu wa Mugenda na Mugenda (2003), mtafiti anapotumia vifaa mbalimbali, bila shaka, anapata matokeo ambayo ni ya kutegemewa. Azma kuu ya maswali ya wazi ilikuwa ni kutilia nguvu kipimo cha hojaji ya Likert katika kutambua mielekeo ya wanafunzi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kitaifa za kiuufundi. Halikadhalika, huthibitisha matokeo ya mielekeo ya wanafunzi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Kwa kufanya hivyo, maswali yalitolewa kutoka kauli za hojaji ya Likert na kugeuzwa na kuwa maswali ya wazi ili kutilia nguvu na kuthibitisha matokeo ya mielekeo ya wanafunzi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano.

Maswali husika yaligawanywa katika makundi manne: maswali yaliyohusiana na utoaji wa huduma, umuhimu wa stadi za mawasiliano, ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano

kwa Kiswahili, na msimamo wa wanafunzi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano.

4.3.2.1 Utoaji wa Huduma

Maswali ya wazi yaliyolenga utoaji wa huduma kwa kutaka kupima mwelekeo wa wasailiwa yalikuwa matatu: swali la 5, 11 na 15. Kwa kuzingatia swali la 5, utafiti huu ulitaka kujua kama Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zingewasaidia wanafunzi wa taasisi za kiufundi kushirikiana na wenzao kazini na wale ambao wangeenda kuwahudumia.

Matokeo ya miitikio ya wanafunzi wa sanaa na sayansi yanawasilishwa katika Jedwali 4.28 linalofuata.

Jedwali 4.28: Uridhiaji wa Manufaa ya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahilikatika

Utoaji Huduma

Michepuo	Kutoridhia	%	Kuridhia	%	Jumla	%
	(f)		(f)		(f)	
Sanaa	2	1.43	65	46.43	67	47.86
Sayansi	5	3.57	68	48.57	73	52.14
Jumla	7	5	133	95	140	100.00

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Kutokana na Jedwali 4.28, matokeo ya swali la 5 (*Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zitakusaidia kushirikiana na wenzako kazini na utakaoenda kuwahuadumia nyanjani baada ya kuhitimu?*) yalionyesha wanafunzi 65 (46.43%) wa sanaa na 68 (48.57%) wa sayansi waliridhia Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zingewasaidia kushirikiana na wenzao nyanjani. Kwa ujumla, wanafunzi 133 (95%) wa sanaa na sayansi waliridhia kuwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zingewasaidia katika utoaji wa huduma nyanjani. Walipoulizwa kwa nini Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zingewasaidia walisema:

- (i) Zingeboresha mawasiliano nyanjani
- (ii) Wangeeleweka kwa urahisi na wale ambao wangeenda kuwahudumia nyanjani
- (iii)Watu wengi wa mashambani hufahamu lugha ya Kiswahilikuliko Kiingereza

Wanafunzi 2 (1.43%) wa sanaa na 5 (3.57%) wa sayansi hawakuona vile Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zingewasaidia. Walisema kwamba sababu za kutoridhia ni kuwa Kiswahili kama lugha wasilishi kilikuwa kigumu.

Matokeo ya kauli andamizi ya Likert ya 4 (*Ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili utanisaidia kuwaheshimu nitakaoenda kuwahudumia nyanjani*) yalilinganishwana swali la 5. Wanafunzi 63 (44.37%) wa sanaa na 67 (47.18%) wa sayansi waliridhia kuwa ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ungewasaidia kuwaheshimu wale ambao wangeenda kuwahudumia nyanjani. Kwa ujumla, wanafunzi 130 (91.55%) waliridhia wangufaika na Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili wakati wangetumwa nyanjani kutoa huduma. Kwa hali hii, matokeo ya swali la 5 yaliyodhihirisha wanafunzi 133 (95%) na matokeo ya kauli andamizi ya Likert ya wanafunzi 130 (91.55%) yalionekana kukurubiana. Hili ni dhihirisho la utoaji wa matokeo ya kutegemewa ya kifaa cha Likert katika utafiti huu. Hivyo, iliweza kuhitimishwa kuwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zingewasaidia wa taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya wanapotumwa nyanjani kwa sababu zingerahisisha mawasiliano na wateja wao. Kwa ujumla, idadi iliyoridhia umuhimu wake ilikuwa ya juu kuonyesha mielekeo yao kuhusu matumizi ya lugha ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano ilikuwa chanya.

Vivyo hivyo, swali la 11 (*Kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kutaimarisha utoaji wa huduma kwa umma au wateja wako?*) lilitaka kutambua iwapo ujifunzaji wa

Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ungeimarisha utoaji wa huduma kwa umma na kwa nini. Jedwali 4.29 lifuatalo linadhihirisha matokeo ya miitikio ya swali la 11.

Jedwali 4.29: Uimarishaji wa Utoaji wa Huduma Kupitia Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili

Michepuo	Kutoridhia (f)	%	Kuridhia (f)	%	Jumla (f)	%
Sanaa	3	2.11	66	46.48	69	48.59
Sayansi	3	2.11	70	49.30	73	51.41
Jumla	6	4.22	136	95.78	142	100.00

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Kutokana na Jedwali 4.29, wanafunzi 66 (46.48%) wa sanaa na 70 (49.30%) wa sayansi waliridhia kuwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zingesaidia wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa katika uimarishaji wa utoaji wa huduma. Kwa ujumla, wanafunzi 136 (95.78%) waliridhia kuwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zingeimarisha utoaji wa huduma nyanjani. Walipoulizwa sababu za kuridhia Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zingeimarisha utoaji wa huduma walisema kwamba:

- (i) Baadhi ya majina ya vifaa hawayajui kwa Kiswahili; hivyo kupitia Stadi za Mawasiliano wangeimarisha misamiati yao
- (ii) Sarufi ya Kiswahili ingeboreshwa kupitia Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili
- (iii) Kusawazisha Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili na Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza
- (iv) Walikuwa na ujuzi wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza na sio Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili
- (v) Wanaweza kuwasiliana kwa Kiingereza tu na sio kwa Kiswahili

Majibu ya swali hili yalishadidia matokeo katika kauli andamizi ya Likert ya 22 (*Kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kutarahisisha utoaji wa huduma baada ya kuhitimu.*)

Ni wanafunzi wachache, idadi yao ikiwa 3 (2.11%) wa sanaa na 3 (2.11%) wa sayansi, ambao hawakuridhia kuwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zingesaidea kuimarisha utoaji wa huduma nyanjani. Walipoulizwa kwa nini hawakuridhia kwamba Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zinaweza kuimarisha utoaji wa huduma walisema kuwa wanafahamu Kiswahili tangu walipokuwa katika shule za chekechea na ujuzi waliokuwa nao unatosha.

Ulinganishaji wa matokeo ya swali la 11 (*Kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kutaimarisha utoaji wa huduma kwa umma au wateja wako?*) na matokeo ya kauli andamizi ya Likert ya 22 (*Kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kutarahisisha utoaji wa huduma baada ya kuhitimu*), unadhihirika. Kwa hali hii, matokeo ya swali la 11 yanayodhihirisha wanafunzi 136 (95.78%) na matokeo ya kauli andamizi ya Likert ya 22 yanayodhihirisha wanafunzi 120 (84.51%) yaonekana kuoana japokuwa kuna tofauti finyu tu. Hili ni dhihirisho la utoaji wa matokeo ya kutegemewa ya kifaa cha Likert katika utafiti huu. Kwa hali hii, mielekeo ya wanafunzi kiasilimia ilionekana kudhihirishauchanya wa juu.

Kama maswali ya 5 na 11, swali la 15 (*Ni kweli kuwa ili uweze kuhudumia umma ipasavyo ni lazima umiliki Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili?*) lilitaka kutambua kutoka kwa wasailiwa “ili waweze kuhudumia umma ipasavyo inabidi wamiliki Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili na kwa nini.” Matokeo ya miitikio ya swali hili yanawasilishwa katika Jedwali 4.30 linalofuata.

Jedwali 4.30: Huduma na Umilikaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili

Michepuo	Kutoridhia (f)	%	Kuridhia (f)	%	Jumla (f)	%
Sanaa	24	17.14	43	30.71	67	47.85
Sayansi	27	19.29	46	32.86	73	52.15
Jumla	51	36.43	89	63.57	140	100.00

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Kutokana na Jedwali 4.30, wanafunzi 43 (30.71%) wa sanaa na 46 (32.86%) wa sayansi waliridhia kuwa ili waweze kuhudumia umma ipasavyo lazima wamiliki Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Vivyo hivyo, kwa ujumla, wanafunzi 89 (63.57%) wa sanaa na sayansi waliridhia. Walipoulizwa sababu za kuridhia kwao walisema kwamba:

- (i) Huduma kabambe huhitaji lugha sanifu
- (ii) Lugha tumikizi inaeleweka na wengi
- (iii) Umilikaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili utahakikisha huduma zifaazo
- (iv) Huduma bora kwa umma huhitaji Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili

Kwa upande mwingine, ni wanafunzi 24 (17.14%) wa sanaa na 27 (19.29%) wa sayansi ambao hawakuridhia utoaji wa huduma ipasavyo unahitaji Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Walipoulizwa sababu za kutoridhia walisema kwamba:

- (i) Utoaji wa huduma hutegemea anayeongea na umma
- (ii) Wanaotoa huduma hawahitaji Kiswahili sanifu

Ulinganifu wa matokeo ya swali la 15 na matokeo ya kauli andamizi ya Likert ya 1 (*Ili niwe mhudumu mzuri kwa umma lazima nimiliki Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili*), ulidhihirika. Kwa hali hii, matokeo ya swali la 15 yaliyodhihirisha wanafunzi 89 (63.57%) na matokeo ya kauli andamizi ya Likertyaliyodhihirisha wanafunzi 135 (95.07%) yalionekana kutofautiana japokuwa juu ya alama ya wastani ya mielekeo 72 (60%). Hili ni dhihirisho la utoaji wa matokeo ya kutegemewa ya kifaa cha Likert

katika utafiti wetu. Kwa muhtasari, mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi ilikuwa chanya walipoitikia swali la 15 na kauli andamizi ya Likert ya 1 kuwa mhudumu nyanjani analazimika kumiliki Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ili kutoa huduma ipasavyo.

4.3.2.2 Umuhimu wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili

Upimaji wa umuhimu kupitia uridhiaji wa wasailiwa ulikuwa muhimu katika utafiti huu. Hivyo, maswali mawili ya wazi yalilenga kupima umuhimu wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kwa azma ya kuthibitisha kama kweli kauli andamizi za Likert zilitoa matokeo ya kutegemewa. Maswali ya wazi 8 na 13 yalizingatiwa. Katika swali la 8, utafiti huu ulitaka kujua kama “*maarifa ya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili yangesaidia kutoa maoni kwa njia inayofaa na kwa nini.*” Matokeo ya miitikio ya wanafunzi wa michepuo ya sanaa na sayansi yanawasilishwa katika Jedwali 4.31 linalofuata:

Jedwali 4.31: Umuhimu wa Maarifa ya Stadi za Mawasiliano kwa

Michepuo	Kutoridhia (f)	%	Kuridhia (f)	%	Jumla (f)	%
Sanaa	4	2.84	65	46.10	69	48.94
Sayansi	5	3.54	67	47.52	72	51.06
Jumla	9	6.38	132	93.62	141	100.00

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Jedwali 4.31 linadhihirisha kwamba wanafunzi 65 (46.10%) wa sanaa na 67 (47.52%) wa sayansi waliridhia kuwa maarifa ya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili yalikuwa ya umuhimu katika utoaji wa maoni yanayofaa. Vivyo hivyo, kwa ujumla, wanafunzi 132 (93.62%) wa michepuo yote miwili waliridhia kwa asilimia ya juu maarifa ya Stadi za Mawasiliano yalikuwa ya umuhimu mkubwa.

Walipoulizwa sababu za kuridhia kwao walisema kwamba Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili:

- (i) Zingeimarisha mawasiliano nyanjani
- (ii) Zingeimarisha uzungumzaji
- (iii) Zingerahisisha mawasiliano katika jamii
- (iv) Zingesaidia kujenga mahusiano mazuri baina ya wanaohudumu na wahudumiwa
- (v) Zingekuza ujuzi wa mawasiliano

Kwa upande mwingine, wanafunzi 4 (2.84%) wa sanaa na 5 (3.54%) wa sayansi walionesha kutoridhia kuwa maarifa ya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili yangekuwa na umuhimu kwa katika uwasilishaji wa masuala mbalimbali kwa njia iliyo faafu. Walipoulizwa ni kwa nini, walisema kuwa tayari walikuwa na ujuzi wa kutosha wa mawasiliano tangu viwango vya chini. Hata hivyo idadi yao ilikuwa ndogo mno.

Ulinganishi wa matokeo ya swali la 8, kwa ujumla, wanafunzi 132 (93.62%) wa michepuo yote miwili waliridhia kwa kuona umuhimu wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika utoaji wa maoni yanayofaa. Vivyo hivyo, wanafunzi 134 (94.38%) wa sanaa na sayansi waliridhia kwa upande wa kauli andamizi ya Likert ya 9 (*Ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili utasaidia kuimarisha uwezo wa kuwasiliana na wahudumiwa wangu*). Kwa hali hii, matokeo ya swali la 8 na sababu andamizi ziliwiana na matokeo ya kauli ya 9 ya Likert, hali iliyodhihirisha utegemezi wa kifaa husika. Hivyo, mielekeo ya wanafunzi kiasilimia ilionekana kudhihirisha uchanya wa juu.

Aidha, swali la 13 lilitaka kutambua kama “*kulikuwa na umuhimu wowote wa kuanzisha Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi na kwa nini.*” Matokeo ya miiitikio ya wanafunzi wa sanaa na sayansi kuhusu swali hili yanawasilishwa katika jedwali lifuatalo:

Jedwali 4.32: Umuhimu wa Kuanzisha Ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa

Kiswahili

Michepuo	Kutoridhia (f)	%	Kuridhia (f)	%	Jumla (f)	%
Sanaa	7	5.04	60	42.86	67	47.90
Sayansi	18	12.86	55	39.24	73	52.10
Jumla	25	17.90	115	82.10	140	100.00

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Kutokana na Jedwali 4.32, wanafunzi 60 (42.86%) wa sanaa na 55 (39.24%) wa sayansi waliridhia kuwa pana haja ya kuanzisha ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa. Kwa ujumla, wanafunzi 115 (82.10%), ambayo ni asilimia ya juu waliridhia uanzishaji wa somo husika katika taasisi za ufundi. Walipoulizwa sababu za kuridhia kwao walisema Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zifundishwe walisema kwamba:

- (i) Zitaboresha mawasiliano
- (ii) Zitawasaidia wao kujieleza kwa ufasaha zaidi
- (iii) Zitawawezesha kupata ujasiri wa kuongea na wateja wao
- (iv) Zitaleta maelewano baina ya wanafunzi na wahudumiwa
- (v) Zitarahishisha mawasiliano

Sababu hizi ziliendana na uridhiaji na ukubalifu wa ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Kwa upande mwingine, wanafunzi 7 (5.04%) wa sanaa na 18 (12.86%) wa sayansi, hawakuona haja ya kuanzishakoziya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa. Kwa ujumla, walikuwa wanafunzi 25 (17.90%). Hii ni idadi ndogo ikilinganishwa na wale walioridhia. Hata hivyo, sababu walizozitoa kwa kutoridhia kwao ni kuwa:

- (i) Kiswahili ni kingumu

(ii) Misamiati ya kiufundi haijabuniwa

(iii) Vitini vya kufundishia masoma ya kiufundi havijakuzwa

Utathmini wa matokeo ya swali la 13 na kauli andamizi ya Likert ya 18 (*Naona vigumu kukubali kwa dhati ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa*) unapofanywa, kunazuka utofauti baina ya swali la wazi na kauli andamizi ya Likert. Kwa ujumla, wanafunzi 83 (58.45%) waliridhia ufundishaji, ilhali wanafunzi 31 (21.83%) hawakuridhia ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika kauli andamizi ya Likert. Pia, waliodhihirisha ukatikati ni wanafunzi 28 (19.72%). Kwa muhtasari, matokeo ya swali la wazi 13 yalionesha kuwa wanafunzi 115 (82.10%) waliridhia ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano, hali iliyodhihirisha mielekeo ya juu. Hata hivyo, matokeo ya kauli andamizi ya Likert ambayo walioridhia ni wanafunzi 83 (58.45%) uitikiaji wake ukiwa ni wa chini, hali ambayo ilidhihirisha mielekeo hasi. Hali hii huenda ilitukia kwa sababu baadhi ya wasailiwa huenda walijibu swali hili bila udhati na tofauti kama hii kuzuka (Triandis, 1971). Kwa upande mwingine, huenda ikawa utofauti huu ulisababishwa na baadhi ya wasailiwa kukosa kuelewa kauli hii ya Likert, hivyo wakawa wamechanganyikiwa (Mohochi, 2005).

4.3.2.3 Suala la Ujifunzaji

Katika utafiti huu, suala la ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili lilituelekeza kujua ikiwa pana haja ya kutilia maanani ujifunzaji wa somo hili. Pia, lilituelekeza kubainisha wanaolengwa na ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili— ni wanasanaa, au wanasayansi au ni wote. Ili tuweze kukadiria utegemevu wa kauli za Likert, iliwezakana kuzilinganisha na matokeo ya baadhi ya maswali yaliyolenga ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Maswali haya ni pamoja na 10 na 14.

Swali la 10 lilitaka kubainisha iwapo *Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zinapaswa kufundishwa katika taasisi za kiufundi za kitaifa na kwa nini*. Matokeo ya majibu ya swali hili yanawasilishwa katika Jedwali 4.33 linalofuata:

Jedwali 4.33: Miitikio kuhusu Iwapo Stadi za Mawasiliano Zinapaswa Kufundishwa

Michepuo	Kutoridhia (f)	%	Kuridhia (f)	%	Jumla (f)	%
Sanaa	19	13.38	50	35.21	69	48.59
Sayansi	21	14.79	52	36.62	73	51.41
Jumla	40	28.17	102	71.83	142	100.00

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Matokeo ya miitikio katika Jedwali 4.33 yalionesha kuwa wanafunzi 50 (35.21%) wa sanaa na 52 (36.62%) wa sayansi waliridhia kuwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi wangepaswa kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Kwa ujumla, wanafunzi 102 (71.83%) walikubali kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Walipoulizwa sababu zao za kuridhia walisema kuwa:

- (i) Walihitaji kukuza mawasiliano
- (ii) Kuboresha utoaji wa huduma nyanjani
- (iii) Kuhamasisha ushirikiano baina ya wahudumu na wahudumiwa
- (iv) Kupata maarifa zaidi

Sababu walizozitoa zilithibitisha kuwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa waliridhia kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Hata hivyo, walioonyesha kutoridhia ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili walikuwa wanafunzi 19 (13.38%) wa sanaa na 21 (14.79%) wa sayansi. Kwa ujumla, wanafunzi 40 (28.17%) hawakuona faida ya ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Walipoulizwa sababu za kutoridhia kwao walisema kuwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza zilitosha na hawakuhitaji Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Isitoshe, walisema siku hizi watu wengi wanakifahamu Kiingereza.

Mlinganisho wa majibu ya swali la 10 (*Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zinapaswa kufundishwa kwa wanafunzi wote wa taasisi za kiufundi za kitaifa?*) na kauli ambatani ya Likert ya 20 (*Ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili unapaswa kulenga wanafunzi wa sanaa, ila sio sayansi katika taasisi za kiufundi*) ulifanywa. Miitikio ya kauli hii ya Likert ilionesha kuwa wanafunzi 88 (61.79%) wa sanaa na sayansi waliridhia ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa wanafunzi wote na sio wa sanaa pekee kama ilivyodhihirishwa na matokeo ya swali la 10 ambapo wanafunzi 102 (71.83%) pia waliridhia wanafunzi wote kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Ni wazi kuwa mielekeo kuhusu ufundishaji kwa wanafunzi wote katika taasisi za kiufundi za kitaifa ilikuwa chanya.

Wakati mwingine, baadhi ya wazungumzaji wa Kiswahili huona hawana matatizo ya kujieleza, hivyo kutoona haja ya kufundishwa lugha ya Kiswahili. Swali la 14, lilikuwa na azma ya kubainisha iwapo wanafunzi wa taasisi za kiufundi wanaweza kuwa na matatizo ya kimawasiliano kwa Kiswahili na kwa nini. Majibu ya swali hili yanawasilishwa katika Jedwali 4.34 linalofuata:

Jedwali 4.34: Miitikio ya Imani ya kuwa na Matatizo ya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili

Michepuo	Kutoridhia	%	Kuridhia	%	Jumla	%
	(f)		(f)		(f)	
Sanaa	15	10.72	52	37.14	67	47.86
Sayansi	23	16.43	50	35.71	73	52.14
Jumla	38	27.15	102	72.85	140	100.00

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Matokeo ya miitikio kuhusu imani ya kuwa na matatizo ya kimawasiliano kwa Kiswahili katika Jedwali 4.34 yalidhihirisha kuwa kwa ujumla, wanafunzi 102 (72.85%) wa sanaa na sayansi waliridhia kuwa na matatizo ya kimawasiliano kwa Kiswahili. Hivyo, inaweza kuhitimishwa kuwa hii ni asilimia ya juu ya wanafunzi na walikuwa na

ari ya kuondoa matatizo husika kupitia ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Walipoulizwa kutaja sababu za kuwafanya wahisi walikuwa na matatizo ya mawasiliano kwa Kiswahili walisema yafuatayo:

- (i) Hatupati mafunzo ya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili
- (ii) Hatuelewi Stadi zifaazo za mawasiliano
- (iii) Uhamishaji wa ndimi kutoka Kiswahili hadi Kiingereza kwa sababu ya upungufu wa maarifa ya kuongea
- (iv) Hatuwezi kuongea na kuandika Kiswahili sanifu
- (v) Matatizo yanayotokana na *Sheng* na Kiingereza

Kutokana na sababu hizi ni wazi kuwa idadi ya juu ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi waliamini kuwa walikuwa na matatizo ya kimawasiliano kwa Kiswahili, hivyo walikuwa na ari ya kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Kwa upande mwingine, jumla ya wanafunzi 38 (27.15%) walikiri kutokuwa na matatizo ya kimawasiliano kwa Kiswahili. Hii ni idadi ndogo ikilinganishwa na ya wale walioridhia. Kuhusu hili, Babusa (2010) aligundua kuwa sio watu wote wanaweza kukiri wana matatizo ya kimawasiliano. Utafiti wake ulionyesha kuwa wanafunzi wa Mkoa wa Pwani walionesha kutokuwa na matatizo ya kimawasiliano tofauti na wanafunzi wa Mkoa wa Nairobi ambao waliridhia kuwa na matatizo ya kimawasiliano kwa Kiswahili.

Matokeo ya swali la 14 (*Je, unaweza kuamini una matatizo ya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili?*), yalipolinganishwa na ya kauli andamizi ya Likert ya 14 (*Siamini naweza kuwa na matatizo ya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili*) yanaonekana kukinzana. Kwa mujibu wa kauli hii, kwa ujumla, wanafunzi 52 (36.62%) wa michepuo yote miwili waliridhia kuwa na matatizo ya kimawasiliano, ilhali wanafunzi 60 (42.26%) walionyesha kutokuwa na matatizo ya kimawasiliano kwa Stadi za

Mawasiliano kwa Kiswahili. Hata hivyo, wanafunzi 30 (21.13%) walidhihirisha uvuguvugu (ukatikati). Hivyo, ujumla wa asilimia ya wanafunzi ulipozingatiwa, walioridhia kwa mujibu wa matokeo ya swali la 14 ni asilimia 72.85, ilhali kwa mujibu wa matokeo ya kauli ya Likert ya 14 ni asilimia 36.62. Hali hii ilidhihirisha mkinzano wa kimielekeo kama Devine (1989) katika Mohochi anavyosema kuwa:

Katika hali huru zisizokuwa na wingi wa vikwazo vya kijamii, watu huwa huru kuzieleza hisia zao na matendo yao huwiana zaidi na mielekeo yao. Lakini katika hali zilizo na wingi wa vikwazo, kaida zinazoambatana na mazingira husika huwa na umuhimu zaidi na huenda watu wakatenda kuambatana na yale yanayotizamwa na wengine kuwa mwafaka. (Mohochi, 2005, uk. 114)

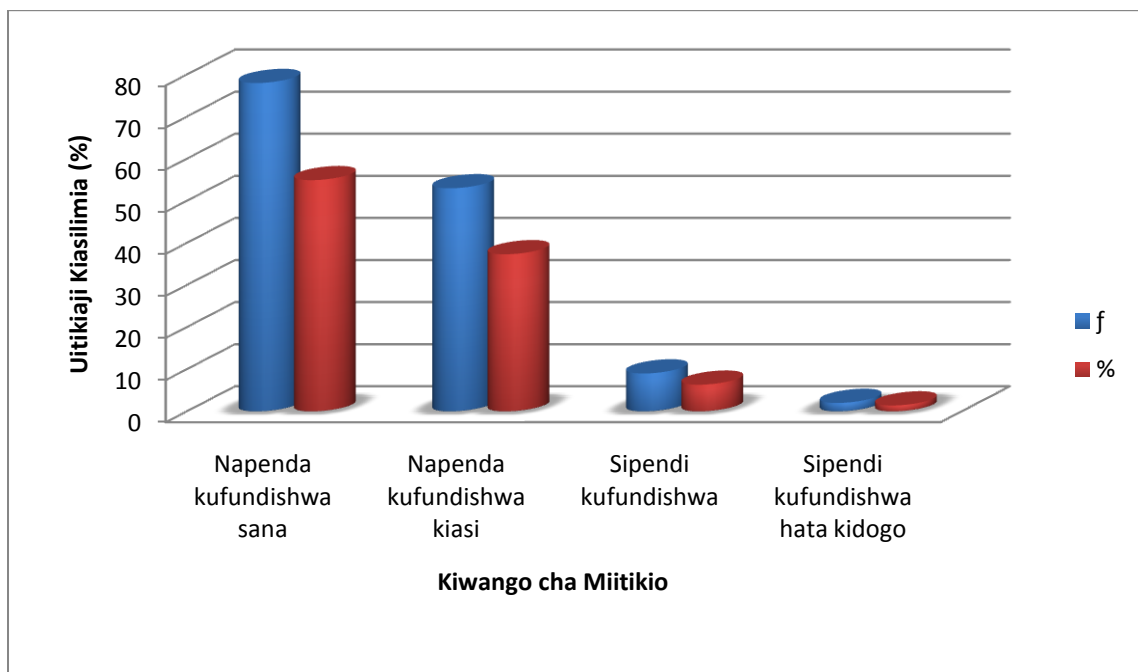
Kulingana na dondoo hili, vijana wa taasisi za kiufundi wanaonekana wamezingirwa na watu wanaowayumbisha kihisia na kudhihirisha mkinzano kuhusu uelewa wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Katika jamii zetu kuna watu wengi ambao hujifanya hawana matatizo ya kimawasiliano kwa Kiswahili. Hivyo, mitazamo mbalimbali ya wazazi, ndugu na hata baadhi ya walimu wao inawayumbisha kihisia kiasi cha kutowaruhusu kudhihirisha waziwazi mielekeo yao kuhusu iwapo wana matatizo ya kimawasiliano kwa Kiswahili. Hata hivyo, sababu walizozitoa kutokana na swali la 14 zinatoshia kufanya wawekwe katika kundi zima linaloridhia lina matatizo ya kimawasiliano, hivyo kuwa na haja ya kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

4.3.2.4 Misimamo ya Wanafunzi wa Taasisi za Kiufundi za Kitaifa kuhusu Ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili

“Mielekeo hudhihirisha hisia za kesho na fikra kuhusu tunachokihisi na kukifikiria” (Horowitz & Bordens, 1995, uk, 259). Hivyo, mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa ni muhimu kuhusu ukubalifu wa ufundishaji wa Stadi za

Mawasiliano kwa Kiswahili. Kwa hali hii, swali la 16, lililenga kupima mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya na kuihusisha na kauli andamizi ya 6 ya Likert.

Katika swali la 16, wasailiwa walitakiwa kutoa maoni yao kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Walipewa vibadala vinne kuitikia ambavyo ni: napenda kufundishwa sana, napenda kiasi, sipendi kufundishwa, na sipendi kufundishwa hata kidogo. Matokeo ya miiitikio ya swali hili yaliwasilishwa katika Mchoro 4.2 unaofuata.

Mchoro 4.2: Misimamo ya Wanafunzi kuhusuUfundishwaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili

Matokeo ya miiitikio ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi katika Mchoro 4.2 yanadhihirisha kuwa wanafunzi 78 (54.93%) walipendelea kufundishwa sana Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Waliopenda kufundishwa kiasi walikuwa 53 (37.32%). Hivyo, kwa ujumla, waliopenda kufundishwa sana na kiasi walikuwa 131 (92.25%). Hii ni asilimia ya juu sana ikilinganishwa na waliosema hawapendi kufundishwa. Sababu

walizotoa za kupendelea kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ni pamoja na:

- (i) Zitatuwezesha kuwasiliana ipasavyo
- (ii) Zitatuwezesha kutoa huduma kwa umma kwa njia ifaayo
- (iii) Zitatupunguzia upungufu wa lugha sanifu
- (iv) Zitatuwezesha kuelewana na wenzetu na tunaoenda kuwahudumia
- (v) Ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza na Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili utawekwa kwa kiwango sawa
- (vi) Kupanua misamiati ya kiufundi kwa Kiswahili

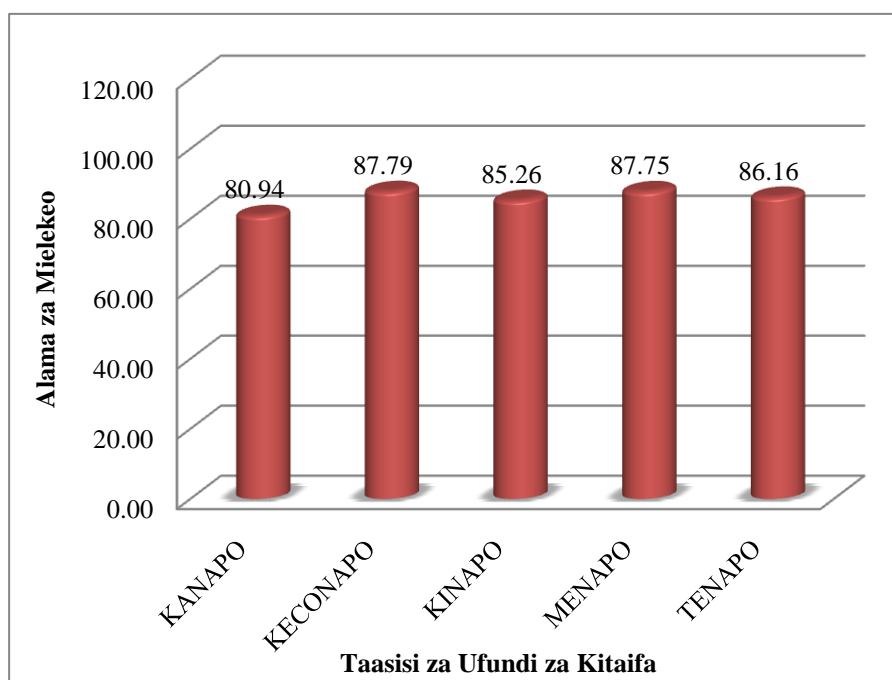
Sababu hizi ni dhahirisho tosha kwamba wanafunzi wa taasisi za kiufundi tayari waliridhia kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Asilimia 92.25 ya wanafunzi walioridhia ni ya juu mno; hivyo ni muhimu kuwafundisha Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Kwa upande mwingine, wanafunzi 9 (6.34%) walionyesha kutoridhia kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Waliosema hawataki kufundishwa hata kidogo walikuwa 2 (1.41%). Kwa ujumla, wanafunzi 11 (7.75%) hawakupenda kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Hii ni asilimia ndogo mno ikilinganishwa na waliopendelea kufundishwa ambayo ni 131 (92.25%).

Matokeo ya swali la 16, yakilinganishwa na matokeo ya kauli andamizi ya Likert ya 6 (*Ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili unavutia*), yalionekana kudhahirisha muoano fulani. Hii ilidhahirishwa na jinsi wasailiwa walivyoitikia kauli hii. Wanafunzi 127 (89.43%) walisema ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili unavutia. Hivyo, kwa maoni ya utafiti huu, walionyesha wangependelea kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Asilimia hii ilioana na walioridhia kuwa wangependa kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ambayo ni 131 (92.25%). Tofauti iliyopo baina ya walioridhia kufundishwa katika matokeo ya swali la 16 (92.25%) na

waliovutiwa na Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kulingana na matokeo ya kauli andamizi ya Likert ya 6, ambao ni asilimia 89.43 ni finyu. Kwa hali hii, matokeo ya swali la 16 na matokeo ya kauli andamizi ya Likert ya 6 yalionekana kuoana. Hili ni dhihirisho la utoaji wa matokeo ya kutegemewa ya kifaa cha Likert katika utafiti wetu. Kimsingi, matokeo yake ni kuwa mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya ni chanya kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Sehemu ifuatayo inaendelea kuchanganua mielekeo ya kijumla, huku baadaye vigeu vya michepuo ya masomo, madaraja ya masomo na jinsia vikichanganuliwa.

4.3.3 Mielekeo ya Wanafunzi ya Kijumla kuhusu Ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili

Kwa ujumla, mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano yalikuwa chanya. Katika sura ya tatu alama ya chini iliyokokotolewa ilikuwa 24, ilhali ya juu 120, na ya wastani ikawa 72. Hivyo, baada ya ukokotozi wa alama husika, zikawa zaidi ya alama ya wastani ambayo ni 72. Katika utafiti huu alama ya wastani ilitokea kuwa 85.31, na ambayo ni zaidi ya alama ya wastani, 72, iliyokokotolewa katika sura ya tatu. Kwa hali hii, mielekeo ilidhihirisha uchanya. Vivyo hivyo, kama alama husika ingekuwa chini ya alama ya vuguvugu (wastani au katikati), basi mielekeo ingekuwa hasi. Hivyo, mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano, ni chanya. Mchoro 4.3 unaofuata unawasilisha mielekeo ya wastani ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa.

Mchoro 4.3: Alama za Wastani kwa Taasisi za Kiufundi za Kitaifa

Kwa muhtasari, *Kabete National Polytechnic* (KANAPO) ilikuwa na alama ya wastani 80.94; *Kenya Coast National Polytechnic* (KECONAPO) 87.79; *Kisii National Polytechnic* (KINAPO) 85.26; *Meru National Polytechnic* (MENAPO) 87.75 na hatimaye *The Eldoret National Polytechnic* (TENAPO) ikawa na alama ya wastani 86.16. Hii ilionyesha kuwa KECONAPO na MENAPO ndizo taasisi zilizodhihirisha uchanya wa juu, zikifuatwa na TENAPO, ilhali KINAPO na KANAPO zilikuwa za tatu na nne mtawalia. Hata hivyo, taasisi zote zilidhihirisha uchanya kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano; uchanya ambao ni zaidi ya alama ya wastani (uvuguvugu) ambayo ni 72. Pia, taasisi nyingine zina alama za wastani ambazo zinazidi alama ya wastani ya vyuo vyote ambayo ni 85.31. Vyuo hivi ni KECONAPO alama 87.79, MENAPO 87.75 na TENAPO 86.16. Kulingana na mchoro huu, ni taasisi mbili tu ambazo zilidhihirisha mielekeo chanya chini ya alama ya wastani ya taasisi zote; ambazo ni KANAPO ikiwa na alama ya wastani 80.94 na KINAPO alama 85.26.

Asilimia 97.18 (n=138) ya wasailiwa shiriki walikuwa na mielekeo chanya, ilhali asilimia 2.82 (n=4) walikuwa na mielekeo hasi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Uitikiaji wa hali ya juu ya ufundishwaji wa stadi za mawasiliano haudhihiriki tu kwa wanafunzi wa taasisi za ufundi za kitaifa, nchini Kenya peke yake, bali pia katika sehemu nyingine za dunia. Utafiti uliofanywa na Ullah, Barman, Rahim na Yusoff (2012) ulionyesha wanafunzi wa tiba wa Chuo Kikuu cha Sains, Malaysia waliridhia kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza kwa asilimia 95 ya wale walioshiriki katika utafiti wao. Tathmini ya mielekeo ya wanafunzi waliokuwa na mielekeo hasi kutoka KANAPO na KINAPO (n=4) inapofanywa na kwa nini, idadi hii ni finyu mno kiasi cha kusababisha athari yoyote na maelezo tosha kutolewa.

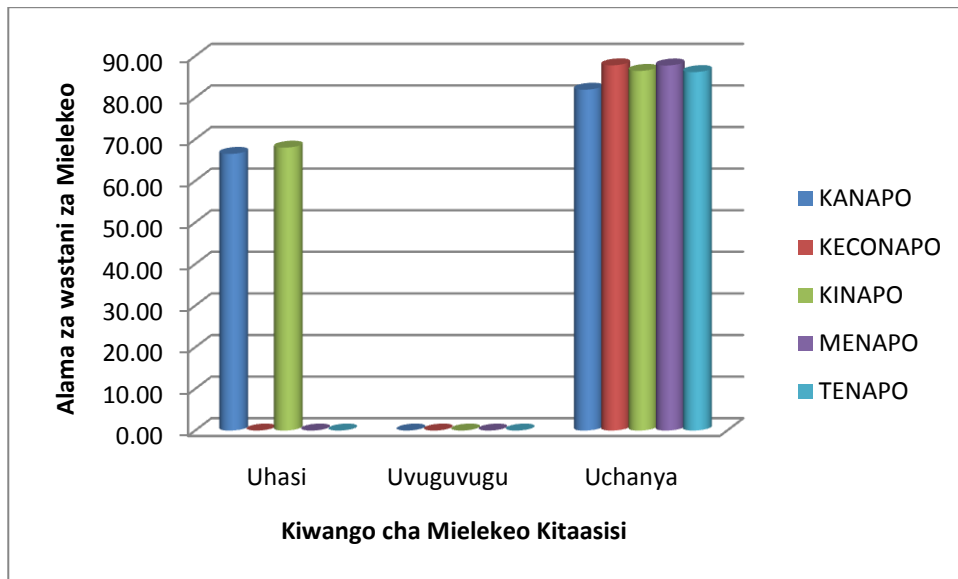
Fauka ya haya, alama ya wastani inayofafanuliwa katika jedwali la 4.35hapo chini inadhihirisha alama ya jumla ya wastani kuwa 85.31, huku alama inayodhihirisha ukatikati au uvuguvugu ikiwa ni 72 na ambayo ndiyo alama ya maamuzi ya uchanya au uhasi.

Jedwali 4.35: Alama ya Wastani ya Mielekeo ya Wanafunzi wa Taasisi za Kiufundi

Kigeu	Idadi ya Wasailiwa	Alama Wastani	Achano Sanifu	Alama ya Chini	Alama ya Vuguvugu	Alama ya Juu
Alama	142	85.31	9.00	24	72	120

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Katika sehemu ifuatayo, tunaingia katikahatua nyingine ya uchanganuzi wa mielekeo ambapo kiwango cha mielekeo inayobainishwa katika mafungu matatu inazingatiwa: uhasi, uvuguvugu na uchanya tofauti na kiwango cha ujumla katika sehemu tangulizi hapo juu. Mchoro 4.4 unadhihirisha viwango hivi.

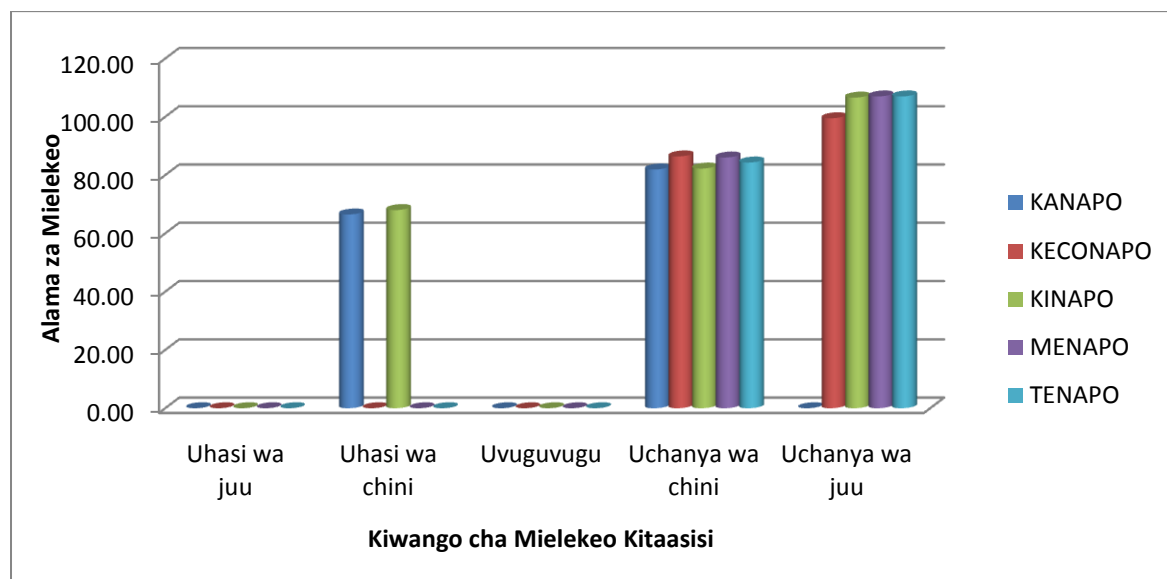

Mchoro 4.4: Alama za Wastani kwa Kuzingatia Kiwango cha Mielekeo

Mchoro 4.4 unaonyesha kiwango cha mielekeo miongoni mwa taasisi za kiufundi za kitaifa. Wanafunzi katika taasisi zote za kiufundi za kitaifa walidhihirisha mwelekeo chanya kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Kwa upande wa uchanya, taasisi ya ufundi ya KANAPO iliandikisha alama ya wastani 81.93; KECONAPO 87.79; KINAPO 86.45; MENAPO 87.75 na TENAPO alama ya wastani 86.16. Ni vyuo viwili tu ambavyo vilidhihirisha uhasi ambavyo ni KANAPO na KINAPO; vyote vikiandikisha alama za wastani 66.50 na 68.00 mtawalia. Vyuo vingine havikudhihirisha uhasi wowote. Hata hivyo, vyuo vyote havikuwa na wanafunzi wowote ambao walikosa msimamo. Wanafunzi wengi walidhihirisha uchanya ambao ni dalili za kupendelea Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili sambamba na ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza.

Licha ya viwango vitatu vya mielekeo, viwango zaidi vilikokotolewa ambavyo ni uhasi wa juu, uhasi wa chini, uvuguvugu (ukatikati), uchanya wa chini na uchanya wa juu.

Msambao huu unatofautisha mielekeo katika ujumla na umahususi wake. Mchoro 4.5 unadhihirisha haya.

Mchoro 4.5: Alama za Wastani za Mielekeo ya Wanafunzi kwa Viwango zaidi

Ukokotozi huu unafafanua alama za wastani za wanafunzi kwa kuzingatia viwango zaidi vya mielekeo. Kwa hali hii, taasisi zote hazikuandikisha wanafunzi wowote wenye mielekeo ya uhasi wa juu na pia hakukuwa na wanafunzi waliokuwa wamekosa msimamo kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Hata hivyo, wanafunzi wa taasisi za KANAPO na KINAPO walikuwa na mwelekeo wenye uhasi wa chini kwa alama za wastani 66.50 na 68.00 mtawalia. Hii ni kwa sababu taasisi hizi ziliandikisha alama ambazo zilikuwa chini ya alama ya uvuguvugu (wastani) ya 72 kwa upande wa uhasi, hivyo kudhihirisha uhasi wa chini.

Kwa upande wa uchanya, wanafunzi wenye uchanya wa chini katika taasisi zote ulidhihirika. Taasisi ya KANAPO iliandikisha wanafunzi wenye alama yenye uchanya wa chini ya 81.93; KECONAPO 86.41; KINAPO 82.25; MENAPO 86.05 na TENAPO alama yenye uchanya wa chini ya 84.32. Wakati huohuo, ni taasisi moja tu ambayo haikuandikisha wanafunzi wowote wenye mielekeo ya uchanya wa juu ambayo ni

KANAPO. Taasisi nyingine zilidhihirisha mwelekeo chanya wa juu zaidi; taasisi hizi zikiwa ni pamoja na KECONAPO ikiwa na alama zenye uchanya wa juu ya 99.50; KINAPO 106.60; MENAPO 107 na TENAPO alama zenye uchanya wa juu ya 107. Hivyo, taasisi zote ziliandikisha alama za wastani ambazo zilikuwa zaidi ya alama ya uvuguvugu (wastani) 72. Kwa ujumla, wanafunzi wengi walikuwa wameandikisha alama za wastani zenye uchanya wa juu ambao ulionesha mapendeleo ya matumizi ya Kiswahili katika ufundishaji wa stadi za mawasiliano.

Kwa mkabala huu, ikiwa mtu anapenda jambo fulani, ataonyesha mwelekeo chanya na ikiwa hapendi ataonyesha mwelekeo hasi. Vivyo hivyo, binadamu hutathmini matokeo ya tabia yake kabla ya kujihusisha au kutekeleza tabia husika. Ikiwa anafanya jambo linalomnufaisha atakuwa na mtazamo chanya kuhusu jambo hilo. Wakati huohuo ikiwa halitakuwa na manufaa kwake, atakuwa na mtazamo hasi (Ajzen & Fishbein, 1980). Kutokana na mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi ambayo ni chanya, wao kabla ya kuitikia kauli mbalimbali zenye uchanya na uhasi, walitathmini manufaa ya kuboresha maarifa ya mawasiliano ya Kiswahili ili wawe na uwezo wa kutoa huduma inayofaa ikiwa wangetumwa kuhudumia umma baada ya kuhitimu.

Tafiti za awali ziliweza kudhihirisha matokeo kama ya utafiti wetu ambapo Alotaibi na Alsaeedi (2016) walifanya utafiti katika Chuo Kikuu cha Taifa Saudia Magharibi. Utafiti wao ulihusu mielekeo ya wanafunzi wa tiba kuhusu ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza. Wanafunzi hawa walikuwa na mielekeo chanya. Pia, utafiti wa Richa, Yashoda na Paranik (2017) ulichunguza mambo yaliyoathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza katika mji mkuu wa Bengaluni, nchini India. Mielekeo ya wanafunzi hawa ilidhihirisha alama za wastani za uchanya 50.44, ilhali uhasi ukiwa 29.77. Hivyo, mielekeo yao ilikuwa chanya kuhusu ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza. Zaidi, utafiti wao

ulionyesha asilimia 96.8 ya wanafunzi walikaribisha Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza katika mtaala wao.

Uchanya wa juu wa mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi katika utafiti huu ulidhihirika katika mitazamo yao. Mitazamo husika ilidhihirisha umuhimu wa utoaji wa huduma kwa kuzingatia stadi zinazofaa, na zinazowawezesha kuwasiliana na wateja wao baada ya kukamilisha masomo yao. Walihisi kuwa lugha ya Kiswahili pia ingetumiwa katika uwasilishaji wa stadi husika kwa sababu ni lugha ya taifa na inaeleweka na watu wengi nchini, na hasa katika maeneo ya vijijini. Kuhusu maendeleo na lugha ya Kiswahili, Saidi ana haya ya kusema:

... lugha yoyote inaweza kutumika katika kufundishia ujuzi wowote. Kwa hivyo Kiswahili kama lingua franc[k]a, lugha rasmi na lugha ya taifa hapa Kenya ... kinaweza kutumika kufundishia ujuzi mbalimbali na kuwawezesha vijana kuzalisha mali na kujiajiri ili kuleta maendeleo hapa nchini Kenya (Said, 2018, uk. 332).

Anayoyasema Said (2018) ni wazi kuwa lugha ya Kiswahili inaweza kuwasilisha ujuzi mbalimbali na yayo hayo ndiyo yanayoshadidiwa na utafiti huu. Kiswahili, sambamba na Kiingereza, kinaweza kutumika kuwasilisha stadi za mawasiliano ili kuboresha huduma katika sehemu za mashambanina hivyo kuharakisha maendeleo.

4.3.4 Mielekeo ya Wanafunzi kwa Misingi ya Michepuo ya Masomo

Madhumuni ya kwanza ya utafiti huu yalikuwa ni kuchanganua mielekeo ya wanafunzi wa michepuo ya kozi za sanaa na sayansi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Wanafunzi wa taasisi za kiufundi nchini Kenya katika kusoma taaluma tofautitofauti hujiunga na kozi mbalimbali. Kozi hizi huwa katika michepuo miwili: sanaa na sayansi. Ili kufanikisha utafiti huu, kozi ambazo zilikuwa zinaegemea

katika utoaji wa huduma, na hasa katika sehemu za vijijini, zilichaguliwa. Kozi teule zenye mketo wa sanaa zilikuwa ni Huduma za Jamii na Ustawishaji Jamii, Usimamizi wa Biashara, Mauzo na Masoko, Usimamizi wa Vyama vya Ushirika, Usimamizi wa Msururu na Usambazaji, Ununuzi na Usambazaji, na Usimamizi wa Wafanyakazi. Kozi zilizoegemea sayansi zilikuwa ni Ufundi wa Umeme, Kilimo cha Kawaida, Mitindo ya Nguo na Ushonaji, Teknolojia ya Vipimo vya Matibabu, Teknolojia Sayansi ya Maabara, na Ususi na Tiba ya Urembo. Kozi hizi ziliegemea utoaji wa huduma. Ili kufikia lengo la utafiti huu, swali “wanafunzi wa kozi za sanaa na sayansi katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya, wana mielekeo ipi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili?” lilipaswa kujibiwa.

Jibu la swali hili lilipatikana kwa kutumia kichanganuzi cha ANOVA-njia moja ili kukokotoa tofauti ya kimielekeo ya wanafunzi kwa kuzingatia kigeu cha michepuo ya masomo. Pia, ili kuthibitisha matokeo ya kifaa cha ANOVA-njia moja, kifaa cha *t-test* huru sampuli mbili kilitumiwa. Jedwali 4.36 linawasilisha matokeo ya mchanganuo husika.

Jedwali 4.36: Mielekeo ya Wanafunzi kwa Misingi ya Michepuo ya Masomo

ANOVA-njia moja	F=1.64	Thamani ya uwezekano ya p 0.2031
<i>t-test</i> huru sampuli mbili	Wastani (Sanaa)=84.32 Thamani ya t (thamani ya p)=1.2787	(Sayansi)=86.25. tofauti=1.93 (0.2031)

Chanzo: SPSS toleo. 23, 2017 data iliyochanganuliwa

Katika Jedwali 4.36, matokeo ya mchanganuo wa ANOVA-njia moja yalidhihirisha kuwa utofauti wa alama za wastani baina ya michepuo ya sanaa na sayansi, yenye thamani ya uwezekano ya p 0.2031 ilikuwa zaidi ya kizidishi cha alfa 0.05. Hivyo, kwa sababu thamani ya uwezekano ya p 0.2031 ilizidi kizidishi cha alfa 0.05, ilidhihirisha

kuwa hakuna tofauti ya mielekeo baina ya michepuo yote miwili kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Utofauti huu ulikuwa finyu, hivyo ulidhihirisha kuwa michepuo ya masomo haikuathiri mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano.

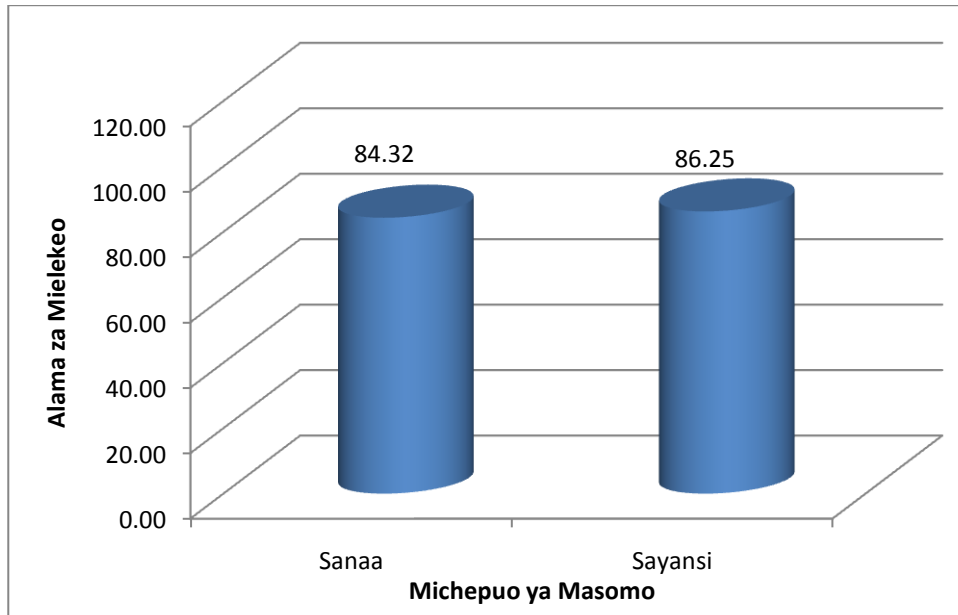
Kwa kuthibitisha matokeo ya ANOVA-njia moja, kifaa cha *t-test* huru sampuli mbili kilitumiwa kukokotoa thamani ya uwezekano ya p hali ambayo matokeo yenye mfanano yalidhihirika. Matokeo ya alama ya wastani ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa yalikuwa 84.32 na sayansi 86.25; huku zikizalisha alama wastani ya utofauti kuwa 1.93, yenye thamani ya uwezekano ya p 0.2031. Kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p ni zaidi ya kizidishi cha alfa 0.05, mielekeo ya makundi yote mawili ilionekana kuwa sawa. Hata hivyo, wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walidhihirisha alama ya wastani ya juu zaidi ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa. Wanafunzi wa sayansi huenda walidhihirisha mielekeo yenye uchanya zaidi kwa sababu wanakuwa na upungufu wa maarifa ya mawasiliano na wanaona ni muhimu kwao, ndiposa wenzao wa sanaa wanawafananisha na *machine talkers*, yaani “wanaojua kuzungumza na mashine peke yake.” Hivyo, wao na mashine peke yao. Utafiti huu unakinzana na matokeo ya utafiti wa Rad (2009) aliyegundua kuwa kigeu cha michepuo ya masomo kiliathiri mielekeo ya wanafunzi wa sanaa waliokuwa na mielekeo chanya zaidi wanapolinganishwa na wa sayansi kuhusu lugha ya Kiingereza kama lugha ya kigeni kwa misingi ya imani waliyokuwa nayo kuihusu. Alihitimisha kwamba tofauti hii ya kimielekeo ilisababishwa na tofauti ya mitaala baina ya michepuo yote miwili.

Kwa mujibu wa Ajzen na Fishbein (1980) binadamu hutathmini vitendo anavyofanya vingemnufaisha na ikitokea hivyo, basi huwa na mielekeo chanya kuhusu vitendo husika. Hivyo, ikiwa havimnufaishi huwa na mielekeo hasi kuvihusu. Kwa hali hii, ni wazi wanafunzi wa mchepuo wa sayansi waliona umuhimu wa somo la Stadi za

Mawasiliano kwa Kiswahili katika utoaji wa huduma, ndiposa mielekeo yao ilidhihirika kuwa ya juu ikilinganishwa na ya wanafunzi wa mchepuo wa sanaa. Makundi haya yalipoulizwa kama walikubaliana na maoni kuwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ziliwafaa zaidi wanafunzi wanaosoma kozi zenye mketo wa sanaa au sayansi, wanafunzi wengi wa mchepuo wa sayansi walipinga. Katika majibu yao walisema “wanahitaji Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zaidi kwa sababu wanajihisi kuwa na upungufu wa kimawasiliano zaidi ya wanafunzi wa sanaa, hivyo walihitaji kuchonga stadi za kimawasiliano”.

Waidha, walikuwa na maoni kuwa wanafunzi wote wanahitaji Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kwa sababu maarifa husika yangewasaidia kuwasiliana kwa ufasaha zaidi ikiwa wangetumwa nyanjani kutoa huduma kwa umma. Kuhusu hili inasemekana “mielekeo ya mhusika kuhusu kitendo fulani hubeba hisia za mtu juu ya matokeo tarajiwa ...” (Lord, 1997, uk. 237). Matokeo tarajiwa kwa hali hii ni faida ambayo wanafunzi wa sayansi wanatarajia kupata baada ya kuanzishwa kwa ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

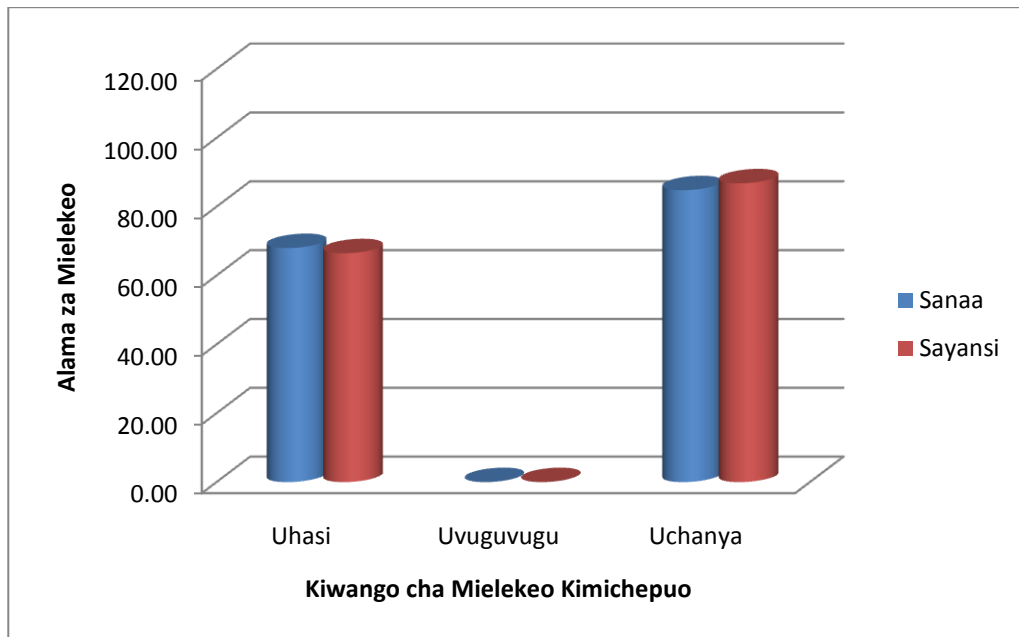
Kwa muhtasari, mielekeo ya michepuo ya sanaa na sayansi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano inaweza kuwasilishwa katika Mchoro 4.6.

Mchoro 4.6: Alama za Wastani za Mielekeo ya Sanaa na Sayansi Kimichepuo

Mchoro 4.6 unaonesha kuwa wanafunzi wa mchepuo wa sanaa walidhihirisha alama za wastani za mielekeo 84.32, ilhali wa sayansi walikuwa na alama 86.25. Hii ilionesha kuwa mielekeo ya wanafunzi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano ilikuwa chanya na haikuathiriwa na michepuo ya masomo. Zaidi ya haya, ilidhihirisha kuwa wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walipendelea matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano zaidi ya mchepuo wa sanaa.

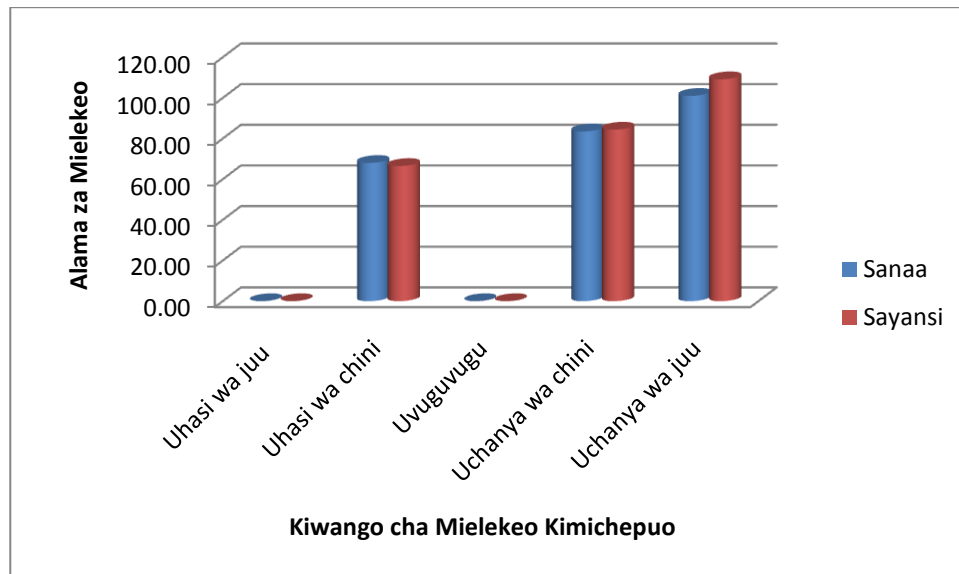
Uchanganuzi zaidi unaodhihirisha uhasi na uchanya wa mielekeo ya wanafunzi wa michepuo yote miwili unawasilishwa kwa Mchoro 4.7.

Mchoro 4.7: Kiwango cha Uhasi na Uchanya wa Mielekeo Kimichepuo

Mchoro 4.7 unaonyesha kiwango cha uhasi wa wanafunzi katika michepuo yote miwili. Wanafunzi wa mchepuo wa sanaa wanaodhihirisha mielekeo hasi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano waliandikisha alama za wastani 68.00, ilhali mchepuo wa sayansi uliandikisha alama za wastani 66.50. Wanafunzi wa mchepuo wa sanaa wenye mielekeo chanya walipata alama za wastani 84.81, ilhali mchepuo wa sayansi ulipata alama za wastani 86.80. Michepuo yote miwili haikuonyesha uvuguvugu (ukatikati) wowote. Maamuzi yao kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano yalikuwa hasi au chanya.

Aidha, uchanganuzi zaidi ulipofanywa wanafunzi wengi walionyesha uchanya wa juu kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Mchoro 4.8 unawasilisha alama za wastani za mchanganuo husika.

Mchoro 4.8: Kiwango cha Chini au Juu cha Uhasi na Uchanya Kimichepuo

Mchoro 4.8 unaonyesha uchanganuzi zaidi kuwa wanafunzi wa sanaa walipata alama za wastani zenye uchanya wa chini na uchanya wa juu ambazo ni 83.50 na 101.00 mtawalia. Vivyo hivyo, wanafunzi wa sayansi wenye uchanya wa chini na uchanya wa juu walipata alama za wastani 84.38 na 109.17 mtawalia. Hii ilionesha kuwa licha ya wanafunzi wa michepuo yote kudhihirisha uchanya kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano; uchanya wao ulikuwa wa juu zaidi. Hali hii ilionesha kuwa na ari ya juu kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Wanafunzi wa michepuo yote hawakudhihirisha uhasi wa juu wala msimamo kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Kutokuwa na mielekeo ya juu ambayo ni hasi, ni ishara kuwa uhasi uliopo huenda ukawa si wa kudumu na wale wenye mwelekeo hasi wa chini huenda wakabadilisha msimamo wao ukawa vuguvuvugu.

Matokeo ya utafiti huu yanaenda sambamba na matokeo ya utafiti wa Fazel na Aghamalaei (2011) ambao waligundua kuwa michepuo ya masomo iliathiri mielekeo kuhusu ujifunzaji wa stadi za mawasiliano baina ya wanafunzi wa sayansi ya msingi na wanafunzi wa sayansi ya kimatibabu katika Chuo Kikuu cha Matibabu cha Hormozgan.

Hivyo, makundi mawili yalidhihirisha tofauti za kimielekeo; na ambayo ilitokana na tofauti ya masomo waliyokuwa wakisoma. Kwa upande wa utafiti huu, makundi yote mawili yalionesha mielekeo iliyokaribiana kuhusu wao kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Hivyo, michepuo ya masomo haikuwa na athari yoyote kwa mielekeo ya wanafunzi husika. Hata hivyo, wanafunzi wa mchepuo wa sayansi walidhihirisha mwelekeo chanya zaidi wakilinganishwa na wanafunzi wa mchepuo wa sanaa. Kwa hali hii, wanafunzi wa sayansi walipata alama ya wastani 86.25, ilhali wa sanaa wakadhihirisha alama ya wastani ya 84.32 (mchoro 4.6). Tofauti hii ambayo ni finyu huenda ilisababishwa na wanafunzi wa sayansi kujisikia kuwa na upungufu wa maarifa ya mawasiliano.

4.3.5 Mielekeo ya Wanafunzi kwa Misingi ya Madaraja ya Masomo

Katika utafiti huu, mielekeo ya wanafunzi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano ilichanganuliwa, huku madaraja ya masomo: astashahada na stashahada yakizingatiwa. Ili kufikia lengo la utafiti huu, swali “*Wanafunzi wa madaraja ya astashahada na stashahada katika taasisi za kiufundi nchini Kenya wana mielekeo ipi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili?*” lilipaswa kujibiwa. Kwa kutumia kichanganuzi cha ANOVA-njia moja, swali husika lilijibiwa. Pia, ili kuthibitisha matokeo ya kifaa cha ANOVA-njia moja, kifaa cha *t-test* huru sampuli mbili kilitumiwa. Jedwali 4.37 linawasilisha matokeo ya mchanganuo husika.

Jedwali 4.37: Mielekeo ya Wanafunzi kwa Misingi ya Madaraja ya Masomo

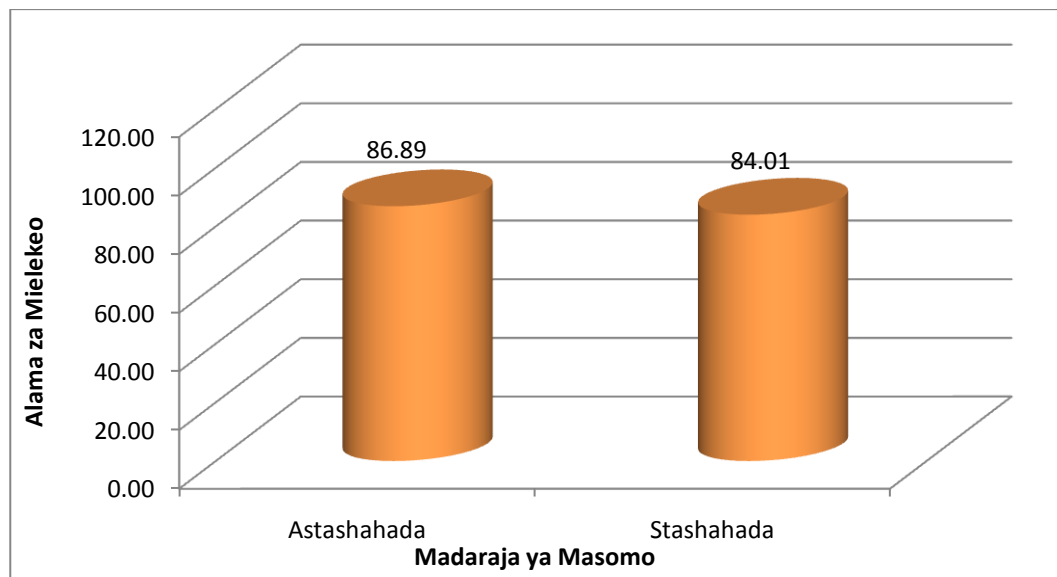
ANOVA-njia moja	F=3.66	Thamani ya <i>p</i> 0.0577
<i>t-test</i> huru sampuli mbili	Wastani (Astashahada)=86.89 Thamani ya <i>t</i> (thamani ya <i>p</i>)=1.9139	(Stashahada)=84.01 tofauti=2.88 (0.0577)

Chanzo: SPSS toleo. 23, 2017 data iliyochanganuliwa

Katika Jedwali 4.37, matokeo ya mchanganuo wa ANOVA-njia moja yalidhihirisha kuwa utofauti wa kimielekeo kimadaraja ya masomo ulizalisha thamani ya F kuwa 3.66, yenye thamani ya uwezekano ya p 0.0577 ambayo ni zaidi ya kizidishi cha alfa 0.05. Hivyo, kwa sababu thamani ya uwezekano ya p 0.0577 ilizidi kizidishi cha alfa, ilidhihirisha kuwa hakuna tofauti ya mielekeo baina ya madaraja ya astashahada na stashahada kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Utofauti huu ni finyu, hivyo ulidhihirisha kuwa madaraja ya masomo hayakuathiri mielekeo kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano.

Kwa kuthibitisha matokeo ya ANOVA-njia moja, kifaa cha t -test huru sampuli mbili kilitumiwa kwa kukokotoa thamani ya uwezekano ya p na matokeo ya vifaa vyote yalifanana. Matokeo ya alama ya wastani ya wanafunzi wa daraja la astashahada yalitokea kuwa 86.89 na stashahada 84.01; huku alama hizi zikizalisha utofauti wa 2.88 na thamani ya uwezekano ya p 0.0577. Kwa kuwa thamani ya uwezekano ya p ilizidi kizidishi cha alfa 0.05, mielekeo ya makundi yote mawili yalionekana kuwa sawa. Hata hivyo, wanafunzi wa daraja la astashahada waliandikisha alama za wastani zaidi ya wanafunzi wa daraja la stashahada. Wanafunzi wa daraja la astashahada huenda walidhihirisha mielekeo yenye uchanya zaidi kwa sababu walijiona kutojimudu na kutomiliki ujuzi wa maarifa ya mawasiliano kwa Kiswahili na wakati huohuo kuathiriwa na waliowazunguka. Hii ni kwa sababu kuna uwezekano wa watu kutathmini tabia fulani na ikiwa inawavutia kuelekea uchanya na kuamini wengine wanaoitambua wanaweza wakaitekeleza (Fishbein na Middlestadt, 1989; Montano na Kasprzyk, 2002). Kuna uwezekano kuwa wanafunzi wa daraja la astashahada walitathmini imani ya wengine waliowazunguka; na ambao waliwatambua na kuona umuhimu wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili na hasa katika utoaji wa huduma. Kwa hali hii, mielekeo yao ilidhihirika kuwa ya juu ikilinganishwa na ya wanafunzi wa daraja la stashahada.

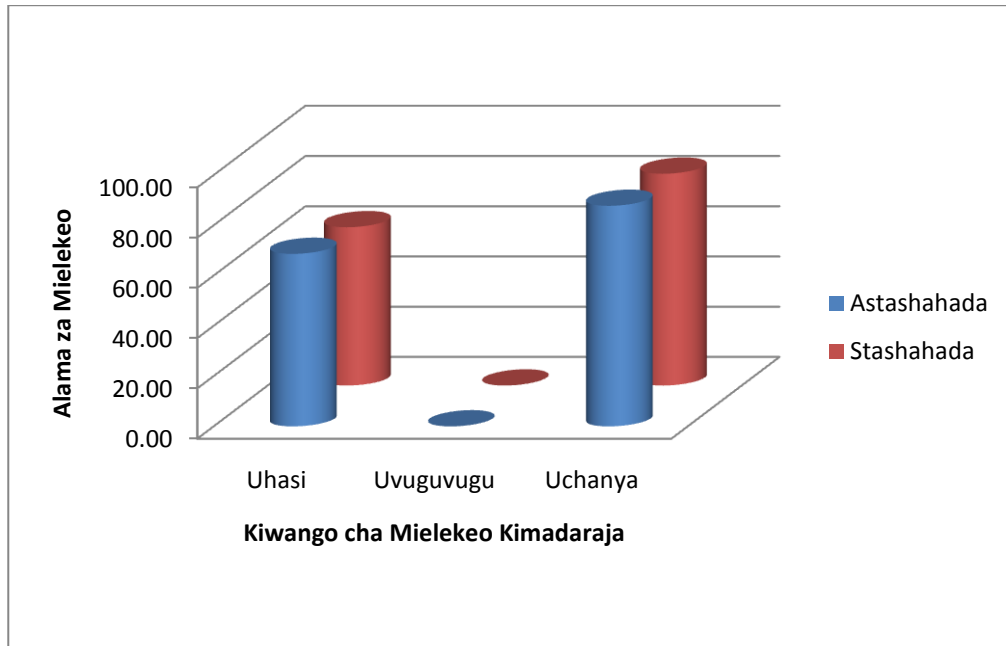
Kwa muhtasari, mielekeo ya daraja la astashahada na stashahada kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano iliwasilishwa katika Mchoro 4.9.

Mchoro 4.9: Alama za Wastani za Mielekeo Kimadaraja ya Masomo

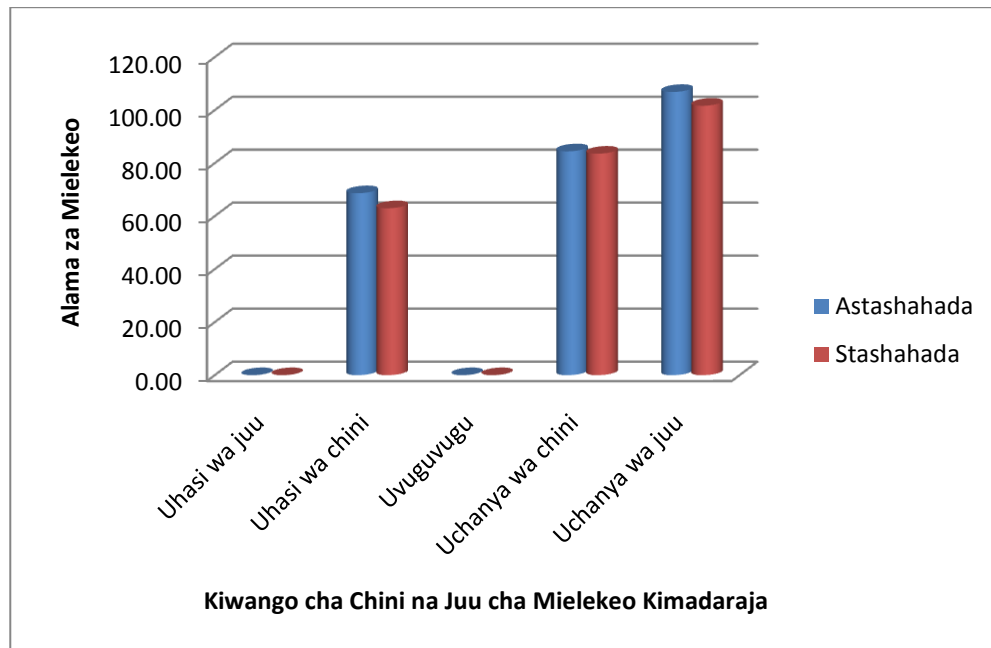
Mchoro 4.9 unaonyesha kuwa wanafunzi wa daraja la astashahada walidhihirisha mielekeo chanya kwa kupata alama ya wastani ya mielekeo 86.89, huku wale wa stashahada walikuwa na alama 84.01. Hii ilionyesha kuwa mielekeo ya wanafunzi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano ilikuwa chanya na haikuathiriwa na madaraja ya masomo. Aidha, ilidhihirisha kuwa wanafunzi wa astashahada walipendelea matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano zaidi wakilinganishwa na wanafunzi wa stashahada.

Uchanganuzi zaidi unaodhihirisha kiwango cha uhasi na uchanya wa mielekeo ya madaraja yote mawili unawasilishwa na Mchoro 4.10.

Mchoro 4.10: Kiwango cha Kawaida cha Uhasi na Uchanya wa Mielekeo Kimadaraja

Mchoro 4.10 unaonyesha kiwango cha uhasi na uchanya wa mielekeo ya wanafunzi katika madaraja ya masomo. Wanafunzi wa daraja la astashahada waliodhihirisha mielekeo hasi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano waliandikisha alama ya wastani 68.67, ilhali daraja la stashahada liliandikisha alama ya wastani 63. Wanafunzi wa daraja la astashahada wenye mielekeo chanya waliandikisha alama za wastani 87.79, ilhali daraja la stashahada liliandikisha alama ya wastani 84.29. Madaraja yote mawili hayakuonyesha uvuguvugu wowote. Maamuzi yao kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano yalikuwa wazi; hasi au chanya. Hata hivyo, uchanganuzi zaidi ulifanywa na matokeo yake yanawasilishwa kwa mchoro 4.11.

Mchoro 4.11: Kiwango cha Chini na Juu cha Uhasi na Uchanya Kimadaraja

Mchoro 4.11 unaonyesha uchanganuzi zaidi kuwa wanafunzi wa daraja la astashahada walidhihirisha uhasi wa chini ambao walipata alama ya wastani ambayo ni 68.67, ilhali wanafunzi wa stashahada walipata alama 63.00. Pia walijipatia alama za wastani zenye uchanya wa chini na uchanya wa juu ambazo ni 83.58 na 101.67 mtawalia. Vivyo hivyo, wanafunzi wa daraja la astashahada wenye uchanya wa chini na uchanya wa juu walipata alama za wastani 84.47 na 106.88 mtawalia. Hii ilionesha kuwa licha ya wanafunzi wa madaraja yote yadhahirisha uchanya kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano; uchanya wao ni wa juu zaidi. Hali hii ilionesha walikuwa na ari ya juu ya kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Vivyo hivyo, wanafunzi wa daraja la stashahada wenye uchanya wa chini na uchanya wa juu walidhihirisha alama za wastani 83.58 na 101.67 mtawalia. Wanafunzi wa madaraja yote mawili hawakudhihirisha uhasi wa juu wala hawakuwa na uvuguvugu kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Aidha, walionyesha mielekeo hasi iliyojitokeza kuwa ya uhasi wa chini tu. Hivyo, wanafunzi wa daraja la chini

(astashahada) walionekana kuwa na mielekeo chanya zaidi wakilinganishwa na wa daraja la juu (stahahada).

Utafiti huu unaoana na wa Kaufman, Laidlaw, Langille, Sergeant, na Macleod (2001) ambao walichunguza tofauti za kimielekeo kwa kuzingatia miaka ya masomo kwa kuzingatia mahusiano ya mgonjwa na daktari. Matokeo ya utafiti wao yalionyesha kuwa wanafunzi katika miaka ya kwanza na pili walikuwa na mielekeo chanya wakilinganishwa na mwaka wa nne. Vivyo hivyo, matokeo ya utafiti wa Rees, Sheard na Davies (2002) hayakuwa tofauti kwani yalionyesha kuwa wanafunzi katika miaka ya kwanza ya shule ya tiba walikuwa na mielekeo chanya kuhusu ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza wakilinganishwa na miaka ya baadaye. Hata hivyo, utafiti wa Kovac na Sirkovic (2017) ulionyesha matokeo kinzani kwa kuonyesha kuwa wanafunzi wa uhandisi katika semesta ya sita walikuwa na mielekeo chanya walikilinganishwa na mwaka wa kwanza walipojiunga na masomo yao. Hii ni kwa sababu jinsi walivyozidi kuishi taasisini ndivyo walivyozidi kupanuka kifikra kuhusu umuhimu wa stadi za mawasiliano kwa Kiingereza.

4.3.6 Mielekeo ya Wanafunzi kwa Misingi ya Jinsia

Katika utafiti huu, pia uchanganuzi wa mielekeo ya wanafunzi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano ulifanywa, huku ukizingatia jinsia. Ili kufanikisha lengo hili, swali *Wanafunzi katika taasisi za kiufundi wana mielekeo ipi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kwa misingi ya jinsia?* lilipaswa kujibiwa. Kwa kutumia kichanganuzi cha ANOVA-njia moja, swali husika lilishughulikiwa. Vilevile, kifaa cha uchanganuzi cha *t-test* huru sampuli mbili kilitumiwa ili kuthibitisha matokeo ya ANOVA-njia moja. Jedwali 4.38 linawasilisha matokeo ya mchanganuo husika.

Jedwali 4.38: Mielekeo ya Wanafunzi kwa Misingi ya Jinsia

ANOVA-njia moja	F=7.66*	Thamani ya p 0.0064	
t -test huru sampuli mbili	Wastani (mke)=87.35 Thamani ya t (thamani ya p)=2.7675	(mume)=83.27 (0.0064)	tofauti=4.08*

Chanzo: SPSS toleo. 23, 2017 data iliyochanganuliwa

Katika Jedwali 4.38, matokeo ya uchanganuzi wa mwachano yalidhihirisha kuwa utofauti wa kimielekeo kijinsia ulizalisha thamani ya F kuwa 7.66*, yenye thamani ya uwezekano ya p 0.0064 ambayo ni ndogo zaidi ya kizidishi cha alfa 0.05. Hivyo, kwa sababu thamani ya uwezekano ya p 0.0064 ni chini ya kizidishi cha alfa 0.05, ilidhihirisha kuwa kuna tofauti muhimu ya mielekeo baina ya wanafunzi wa kike na wa kiume kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Hivyo, mwachano huu wa kimielekeo ulidhihirisha kuwa kigeu cha jinsia ya wanafunzi kiliathiri mielekeo kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Kimsingi, matokeo ya uchanganuzi wa ANOVA-njia moja, kwa muhtasari yalikuwa $F=7.66*$ thamani ya uwezekano ya $p=0.0064<0.05$ (thamani ya kizidishi cha alfa).

Kuthibitisha matokeo ya ANOVA-njia moja, kifaa cha t test huru sampuli mbili kilitumiwa kwa kukokotoa thamani ya uwezekano ya p na matokeo yalifanana. Matokeo yalionyesha wanafunzi wa kike walidhihirisha mielekeo chanya yenye alama ya wastani 87.35, ilhali wanafunzi wa kiume walidhihirisha mielekeo chanya yenye alama ya wastani 83.27. Mwachano huu ni wa alama 4.08, wenye thamani ya uwezekano ya p 0.0064; na ambao ni muhimu kitakwimu katika kiwango cha umuhimu wa kizidishi cha alfa 0.05 (5%). Kwa hali hii, wanafunzi wa kike waliandikisha alama ya wastani ya mielekeo yenye uchanya wa juu wakilinganishwa na wanafunzi wa kiume.

Mwachano huu muhimu kwa misingi ya jinsia ya wanafunzi huenda ulisababishwa na hali kuwa wanawake huitikia kwa uchanya zaidi katika masuala ya kimawasiliano wakilinganishwa na wanaume. Tafiti za awali ziliendana na utafiti huu kama ilivyogunduliwa:

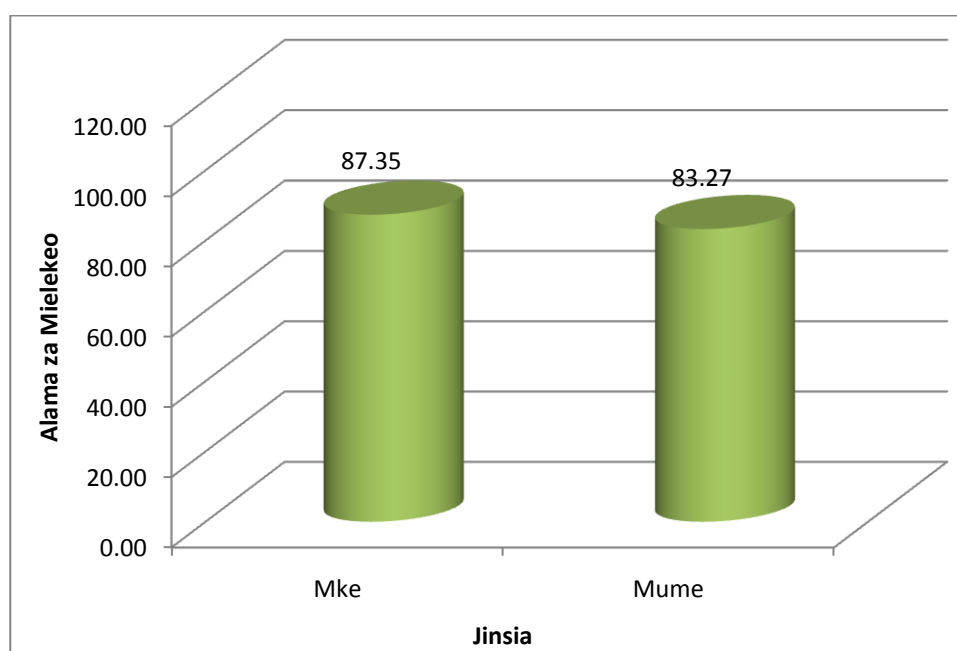
Wanafunzi wa kike wana mielekeo chanya katika masuala ya mafunzo ya stadi za mawasiliano kuliko wenzao wa kiume. Hii inatokana na wao kuwa wazi zaidi katika utoaji wa taarifa. Wanafunzi wa kiume wanachukuliwa kuwa huchukua muda katika ujifunzaji wa stadi za mawasiliano (Lumma-Sellenthin, 2002, uk. 205).

Maoni kama haya yanatolewa na watafiti wengine wanaposema kwamba wanawake na wanaume wanadhihirisha tofauti za mielekeo kwa kupambanua sababu za tofauti hii wanaposema kuwa “wanawake huenda wamelelewa kijamii tofauti na wanaume, huku wakiegemea zaidi katika majukumu ya ushauri nasaha” (Karin, Ragnhild, Ingunn na Sofia, 2017, uk. 11). Hali hii ya wanawake na wanaume kudhihirisha mielekeo tofauti pia inagusiwa na Atteya, Saleh na Essam (2017) wakati walipolinganisha mielekeo ya wanafunzi wa tiba ya meno katika Vyuho Vikuu vya Alexandria na Pharos kwa kuzingatia jinsia ya wanafunzi. Katika utafiti waowalihatimisha kuwa “itakuwa usanii wa mawasiliano kutukia kimaumbile kwa mwanamke na kama mwanafunzi kuna uwezekano wa kuridhia mwelekeo wa mahusiano ya kimawasiliano ya daktari wa tiba ya meno na mgonjwa” (Atteya, Saleh na Essam, 2017, uk. 26). Hali ikiwa hivyo, mwanafunzi wa kike wa taasisi ya kiufundi ya kitaifa sio tofauti, na hivyo anaweza kurithi sifa hii ya kimaumbile kama mwanamke yeyote duniani. Hili, vilevile, linaweza kuthibitishwa na tafiti nyingine ambazo matokeo yake yanakaribiana na utafiti huu. Tafiti hizi ni za Alotaibi na Alsaeedi (2017), Cleland, Foster na Moffat (2009), Anvik na wenzake (2007), Harlak, Gemalmaz, Gurel, Dereboy na Ertekin (2008), Rees na

Sheard (2002), Fazel na Aghamolaei (2011), Nor, Yusoff na Shahidan (2011), Wright, Bylund, Ware, Parker, Query na Baile (2006) miongoni mwa nyingine.

Hata hivyo, utafiti wa Trifkovic, Lorber, Denieffe, na Gonc (2017) ulitofautiana na utafiti huu kwa kuwa hakukuwa na tofauti muhimu za mielekeo baina ya wanawake na wanaume kuhusu masuala ya mawasiliano. Kwa kuhitimisha, kulingana na matokeo ya utafiti huu na tafiti tangulizi, wanawake wana sifa ya kimaumbile ndani yao tofauti na wanaume ambayo huwavuta kuelekea kupendelea zaidi stadi za mawasiliano, japo haijathibitishwa kutoka mwegemeo wa kimaumbile.

Kwa muhtasari, mielekeo ya wanafunzi wa kike na wa kiume kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano inaweza kuwasilishwa katika Mchoro 4.12

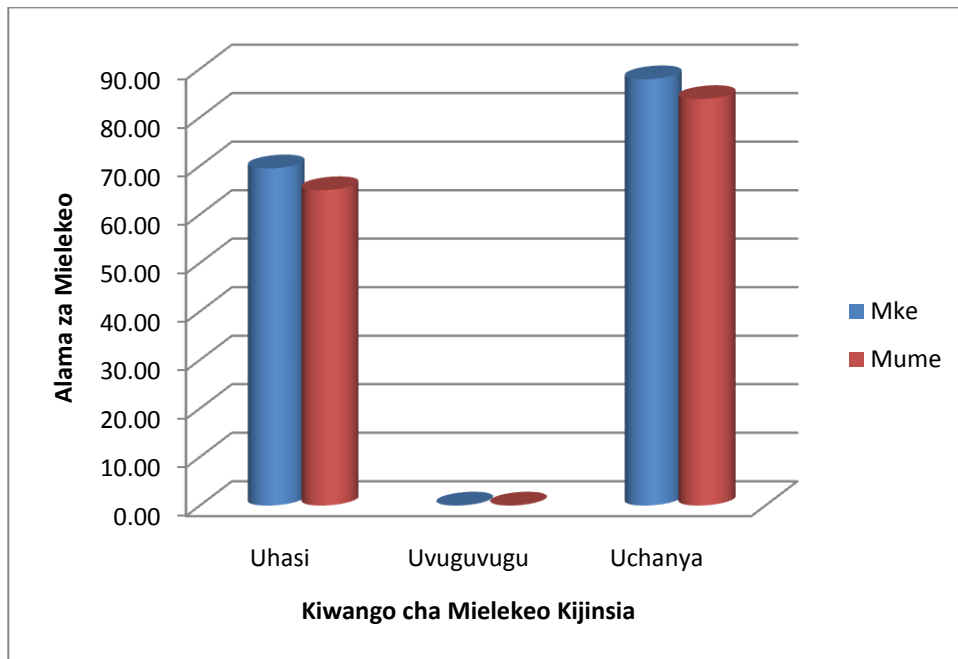

Mchoro 4.12: Alama za Wastani za Mielekeo Kijinsia

Mchoro 4.12 unaonyesha kuwa wanafunzi wa kike walipata alama za wastani za mielekeo 87.35, ilhali wa kiume walikuwa na alama 83.27. Hii inaonyesha kuwa mielekeo ya wanafunzi wa kike ilikuwa chanya zaidi ikilinganishwa na ya wanafunzi

wa kiume. Hivyo, ilidhihirisha kuwa walipendelea matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano zaidi.

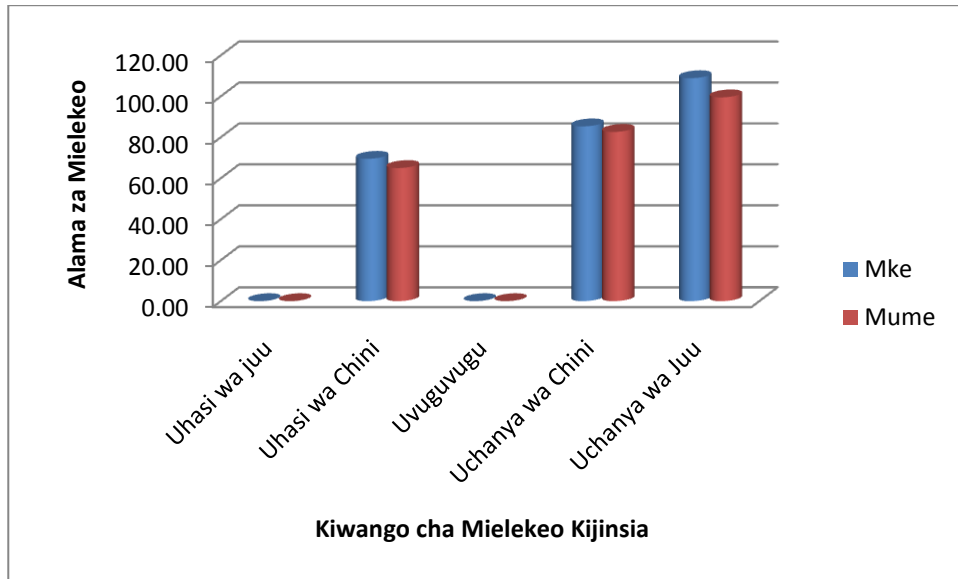
Uchanganuzi zaidi unaodhihirisha uhasi na uchanya wa mielekeo ya wanafunzi wa jinsia zote mbili unawasilishwa katika Mchoro 4.13.

Mchoro 4.13: Kiwango cha Kawaida cha Mielekeo Kijinsia

Mchoro 4.13 unaonyesha kiwango cha uhasi na uchanya wa wanafunzi kijinsia. Wanafunzi wa kike waliodhihirisha mielekeo hasi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano walipata alama za wastani 69.50, ilhali wanafunzi wa kiume walidhihirisha alama za wastani 65.00. Wanafunzi wa kike wenye mielekeo chanya walipata alama za wastani 87.87, ilhali wa kiume waliandikisha alama za wastani 83.80. Makundi yote mawili hayakudhihirisha uvuguvugu wowote, ila yalikuwa yameamua kuwa yalipendelea matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano.

Hata hivyo, uchanganuzi zaidi ulifanywa na matokeo yake yanawasilishwa na Mchoro 4.14 hapa chini:

Mchoro 4.14: Kiwango cha Chini na Juu cha Mielekeo Kijinsia

Mchoro 4.14 unaonyesha uchanganuzi zaidi kuwa wanafunzi wa kike walipata alama za wastani zenye uchanya wa chini na uchanya wa juu ambazo ni 83.50 na 101.00 mtawalia. Hata hivyo, uchanganuzi zaidi ulipofanywa walidhihirisha alama zenye uchanya wa chini kuwa 85.33 na uchanya wa juu kuwa 108.86 mtawalia. Wakati huohuo, wanafunzi wa kiume wenye uchanya wa chini na uchanya wa juu walidhihirisha alama za wastani 82.63 na 99.50 mtawalia. Hii ilionyesha kuwa licha ya wanafunzi wa jinsia zote kuandikisha uchanya kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano; uchanya wao ulikuwa wa juu zaidi. Hali hii ilionyesha wana ari ya juu kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Wanafunzi wa makundi yote mawili hawakudhihirisha uhasi wa juu wala hawakuonyesha msimamo kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano na wale waliodhihirisha mielekeo hasi, ulijitokeza kuwa ni uhasi wa chini tu. Hivyo, ni wazi kuwa wanafunzi wa kike walipendelea zaidi kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili wakilinganishwa na wanafunzi wenzao wa kiume.

4.4 Maoni ya Wahadhiri, Maafisa Elimu na Wakuzaji Mitaala kuhusu Matumizi ya Kiswahili Kufundishia Stadi za Mawasiliano

Madhumuni ya pili ya utafiti huu yalinuia kuchanganua maoni ya wahadhiri, maafisa elimu na wakuza mitaala kuhusu umuhimu wa matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Hivyo, baada ya kuchanganua mielekeo ya wanafunzi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano, sehemu hii inatathmini maoni ya wadau wengine wa elimu ya taasisi za kiufundi.

4.4.1 Maoni ya Wahadhiri

Katika sehemu iliyotangulia mielekeo ya wanafunzi kuhusu uwezekano wa ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ulichanganuliwa. Mbali na uchunguzi wa mielekeo ya wanafunzi, wahadhiri wa kozi mbalimbali zinazogemea sanaa na sayansi walihojiwa. Dodoso la utafiti huu kuhusu maoni ya wahadhiri kama washika dau lilibeba maswali 6 makuu. Hata hivyo, maswali haya makuu yalibeba maswali zaidi. Hivyo, kwa ujumla maswali 15 yalibuniwa.

Dodoso kuu lilibeba sehemu tatu kuu. Sehemu ya kwanza ililenga kubaini hali ilivyo kwa sasa kuhusu ufundishaji wa stadi za mawasiliano katika taasisi za kiufundi za kitaifa. Sehemu ya pili ililenga kujua umuhimu wa ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Sehemu ya tatu ilitafuta maoni ya wahadhiri kuhusu kipi kifaacho katika taasisi hizi ili kuboresha utoaji wa huduma nyanjani. Aidha, kupitia wahadhiri, utafiti huu ulitafuta mielekeo ya wanafunzi kuhusu lugha ya Kiswahili ili kuthibitisha walichokisema. Hili lilifuatia ukweli kuwa haitoshi kutegemea kifaa kimoja ili kupata picha halisi kuhusu mielekeo. Hivyo, pamoja na walichosema wanafunzi kuhusu mielekeo yao, ilikuwa muhimu kupata maoni kutoka kwa kundi tofauti lililotangamana nao. Kwa hali hii mielekeo ni changamanina tata na hujitokeza katika sura mbalimbali katika jamii (Adegbija, 2000). Hivyo, pana haja ya kushirikisha maoni ya wadau

wengine wa elimu ili kutilia mihimili yale wanafunzi waliyoyasema katika hojaji ya Likert na maswali ya wazi katika kiambatisho 1B.

4.4.1.1 Hali ya Ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano katika Taasisi za Kiufundi

Kwa ujumla, utafiti huu ulishirikisha wahadhiri 20; 4 kutoka kila taasisi ya kiufundi ya kitaifa. Miongoni mwa wahadhiri hawa, 8 walikuwa wasailiwa wa kike na 12 wa kiume. Waaidha, wahadhiri wanaofundisha kozi zinazoegemea sanaa walikuwa 11 na sayansi 9.

Swali la 1, lilinua kujua iwapo Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili hufundishwa katika taasisi za kiufundi. Mahojiano yalipoendeshwa kwa wahadhiri wa taasisi 5, nchini Kenya, wao waliridhia kuwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili hazifundishwi. Hata hivyo, walidokeza kwamba miaka ya tisini somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili lilikuwa likifundishwa kwa wanafunzi wa astashahada, ila liliondolewa. Walipoulizwa ni kwa nini liliondolewa walisema hilo lilikuwa ni suala la sera kutoka wizarani na hawakuwa na jibu. Suala hili lilifuatiliwa zaidi baadaye katika makao makuu ya wizara, kitengo cha ufundi. Afisa husika, alikubali kweli somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili liliondolewa kutokana na sera za elimu. Utawala wa wizara uliona kuwa kufundisha Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili lilikuwa sawa na kurudia yale yaliyokuwa yakizingatiwa katika ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza. Maoni ya afisa yanafanuliwa kwa kina baadaye katika sehemu ya 4.4.2.

Kwa mujibu wa taarifa za wahadhiri, ni kozi moja ya Huduma za Jamii na Ustawi wa Jamii inayofundishwa kwa lugha ya Kiswahili katika kiwango cha astashahada. Awali, kabla ya somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kuondolewa, lilikuwa likifundishwa kwa wanafunzi wa daraja la astashahada. Hali ilivyo sasa, stadi za mawasiliano hufundishwa kwa lugha ya Kiingereza katika taasisi za kiufundi. Wahadhiri ambao ni asilimia 100 ya wahadhiri wote tuliowahoji waliridhia kuwa ni

Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza ndizo zilizokuwa zikifundishwa katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

Swali la 2 lilifuatilia iwapo kulikuwa na lugha maalumu ambayo wanafunzi wao walishauriwa kutumia walipotumwa nyanjani kutoa huduma. Asilimia 35 ya wahadhiri (n=7), walisema kwamba waliwaagiza kutumia lugha ya Kiswahili au Kiingereza. Wahadhiri asilimia 20 (n=4) walisema kuwa waliwashauri watumie lugha ifaayo kwa mujibu wa mazingira ya kazi. Ikiwa wahudumiwa walielewa Kiswahili, Kiingereza au Lugha Mama na waliielewa waliwashauri kuitumia. Kigezo kilichozingatiwa ni lugha ya wahudumiwa wenyewe. Asilimia 45 (n=9) ya wahadhiri, walisema kwamba huwashauri kutumia lugha yoyote kwa manufaa ya wateja wao. Hivyo, ilichukuliwa kuwa wanafunzi wa taasisi hizi hufuzu na kuondoka chuoni bila mwelekeo wa lugha ambayo ingefanikisha na kuboresha huduma nyanjani. Kwa mujibu wa baadhi ya wakufunzi kuwaelekeza kutumia lugha watakayokuta nyanjani haitoshi na sio sera ambayo ingezingatiwa na wote. Pana haja ya sera kuhusu lugha ambayo ingetumiwa nyanjani na wote ili kufanikisha utendakazi.

Maoni ya wahadhiri yalioana na ya wanafunzi wao ambao walidokeza kuwa wanapotumwa nyanjani huwa hawana lugha maalumu ambayo wangezingatia katika utoaji wa huduma. Hata hivyo, wengi walisema kwamba wao huamua kutumia lugha ya Kiswahili ambayo hufahamika kwa wengi. Walipoteua kutumia Kiswahili miongoni mwa lugha nyingine, iliashiria mielekeo yao ni chanya kuhusu (Michener na wenzake, 2004).

Kabla ya kuwauliza kuhusu umuhimu wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili, utafiti huu ulitaka kujua kwa kifupi iwapo somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza

lilikuwa na umuhimu wowote baada ya wanafunzi wao kuhitimu na kwenda nyanjani. Sehemu inayofuata inashughulikia maoni yao.

4.4.1.1.1 Umuhimu wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza

Utafiti huu ulitaka kujua umuhimu wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza kwa wao. Kwanza, walibainisha majibu yao kuwili: ndani na nje ya chuo. Wahadhiri asilimia 80 (n=16) waliona kuwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza lilikuwa somo lenye manufaa mengi ndani ya taasisi kuliko nje ya taasisi. Hata hivyo, asilimia 20 (n=4) ya wahadhiri walionelea kuwa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza lingefaa ndani na nje. Walisema kwamba, ujuzi walionao wa Kiswahili ulikuwa wa kutosha katika mawasiliano. Waliona Kiingereza kingewasaidia kuhawilisha ujuzi waliokuwa nao kwa Kiswahili na kuwasiliana na wahudumiwa wao bila matatizo. Waliopendelea Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza walisema kwamba zilikuwa na umuhimu ndani ya taasisi kwa sababu hutumika zaidi kuwasilisha masomo mengine; hutumika ofisini zaidi na sio nje ya ofisi. Pia, walionelea kuwa ujuzi walioupata katika somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza wanguhamishia kwa lugha ya Kiswahili au lugha Mama. Hivyo, kutokana na maoni yao, Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza zilikuwa na umuhimu mkubwa ndani ya taasisi kuliko nje ya taasisi. Kwa muhtasari, walisema umuhimu wake ni kuwa:

- (i) Hutumiwa kuwasilisha masomo mengine ambayo hufundishwa katika taasisi
- (ii) Huchangia mawasiliano baina ya wanafunzi na watawala na wahadhiri wao
- (iii) Huwasaidia wanafunzi kujieleza miongoni mwao
- (iv) Huboresha mahusiano baina yao na watoaji wa huduma katika maeneo tofauti

Hata hivyo, walikubali kuwa kuna watu nyanjani, na ndio wengi, ambao hawakuwa na uelewa wa Kiingereza, na matumizi ya Kiswahili yangefaa pia kuwasilisha stadi za mawasiliano sambamba na Kiingereza. Maoni haya yalielekeza utafiti huu kutaka kujua

kama kweli Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zingeingwa mkono miongoni mwa wahadhiri wa taasisi za kiufundi. Swali la 4 (ii) lilitaka kujua *iwapo Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili hazifundishwi kuna haja ya kufundisha somo husika katika taasisi za kiufundi?* Wote walikiri kwamba somo hili halifundishwi katika taasisi za ufundi. Walipoulizwa kama kulikuwa na haja ya kulifundisha, asilimia 70 (n=14) iliridhia uanzilishi wake. Hata hivyo, asilimia 25 (n=5) haikuona haja ya kufundisha somo hili katika taasisi za kiufundi. Asilimia 5 (n=1) ilisema kuwa ukubalifu wake ungetegemea kozi au kundi ambalo lingehitaji mafunzo husika kwa sababu uelewa wa lugha wasilishi hutofautiana kwa viwango tofauti. Wanafunzi wa astashahada walikuwa na uelewa mdogo wa Kiingereza wakilinganishwa na wa stashahada. Hivyo, somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili lingewafaa zaidi. Swali la 3 (ii) lililenga kutaka kujua kwa nini walionelea stadi za mawasiliano ziliwafaa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa. Hivyo, sababu hizi zilizalisha umuhimu wa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

4.4.1.1.2 Umuhimu wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili

Wahadhiri katika maelezo yao walijitokeza kuwili: walioona umuhimu wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili na wale ambao hawakuona umuhimu wowote. Walioona umuhimu wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili walisema kuwa:

- (i) Lugha ya Kiswahili ambayo ingetumika kufundishia stadi za mawasiliano inaeleweka na wengi na hueleweka kwa urahisi. Hivyo, ujumbe ungewafikia walengwa kwa urahisi.
- (ii) Lugha wasilishi ingeeleweka na wengi na kwa urahisi, hivyo kupitisha maarifa katika nyanja mbalimbali.
- (iii) Utoaji wa huduma kwa walengwa ungerahisika iwapo wanafunzi wangefundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Hii ingeboresha maarifa

yao ya mawasiliano; maarifa haya yakiwa ni pamoja na kusikiliza, kuongea, kusoma na kuandika.

- (iv) Kiswahili kama lugha wasilishi, ni lugha ya taifa na inaeleweka na idadi kubwa ya watu mashinani.
- (v) Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ni somo ambalo lingefaa zaidi wanafunzi wa kiwango cha astashahada.

Hata hivyo, asilimia 25 (n=5) ilivyotanguliwa kusemwa, waliona kuwa lugha ya Kiswahili haingefaa kutumika kufundishia stadi za mawasiliano kwa sababu waliona haikuwa na umuhimu wowote. Hii ni kwa sababu:

- (i) Majukumu mengi yanayotekelezwa na wao huwa ya kiofisi na lugha ya Kiingereza huwa toshelezi.
- (ii) Ujuzi wa awali wa lugha ya Kiswahili huwa unatosha na wanaweza kuuhawilisha kwa Kiingereza na kufanikisha utoaji wa huduma.
- (iii) Masuala yaliyotekelezwa na Kiswahili yaliweza kutekelezwa na Kiingereza ipasavyo. Hakuna haja ya kujirudia katika ufundishaji wa somo moja kwa lugha mbili.
- (iv) Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza zinaweza kuhamishiwa kwa lugha za maeneo mbalimbali bila matatizo, na walengwa waelewe.

Ili kubainisha kabisa msimamo wa wahadhiri kuhusu Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili, manufaa yake yalilinganishwa na Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza. Swali la tano lilitafuta tofauti hizi na lilisomeka hivi, *“Kwa maoni yako wa taasisi za kiufundi wakiwa nyanjani wangu nufaika zaidi kwa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza au Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili?”*

Asilimia 70 (n=14) ya wahadhiri waliunga mkono uanzishaji wa ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili, ilhali asilimia 30 (n=6), walipinga kwa kuridhia

ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza kuendelea kuzingatiwa peke yake katika taasisi za kiufundi. Baadaye walihitajika kutoa sababu zao.

4.4.1.1.3 Mielekeo ya Wanafunzi kuhusu Lugha ya Kiswahili na Kiingereza

Kupitia wahadhiri, mitazamo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi ilikuwa chanya. Kupitia swali la 6, wahadhiri waliombwa kueleza mitazamo ya wanafunzi wao kuhusu lugha ya Kiswahili ikilinganishwa na Kiingereza ambayo ilikuwa lugha ya kufundishia.

Baada ya kukokotoa majibu yao, ilidhihirika kuwa wanafunzi wa taasisi za ufundi walidhihirisha mitazamo chanya kuhusu lugha ya Kiswahili ikilinganishwa na lugha ya Kiingereza. Asilimia 80 (n=16), kupitia kwa wahadhiri wao, ilikuwa na mitazamo chanya. Kwa upande mwingine, asilimia 20 (n=4) ilidhihirisha mitazamo hasi kuhusu lugha ya Kiswahili ilipolinganishwa na lugha ya Kiingereza. Baadaye, wahadhiri hawa waliulizwa wafafanue wanafunzi husika walikuwa na mielekeo chanya au hasi na kwa nini. Majibu yao yameorodheshwa katika sehemu ifuatayo.

4.4.1.1.4 Uchanya wa Mielekeo kuhusu Kiswahili

Asilimia 80 (n=16) ya wahadhiri walisema kwamba wanafunzi wao walikuwa na mielekeo chanya kutokana na vitendo vyao ndani na nje ya darasa. Baadhi ya mambo waliyoyataja ni pamoja na:

- (i) Pana matumizi mapana ya Kiswahili miongoni mwa wanafunzi. Wahadhiri walisema kwamba wanafunzi wengi walikuwa na mazoea ya kutumia lugha ya Kiswahili wanapozungumza au kujadiliana, wao kwa wao. Hii ilikuwa ishara tosha kuwa walikuwa na mielekeo chanya kuhusu lugha ya Kiswahili. Hivyo, “Nguvu za uhusiano [mielekeo na tabia] hutegemea iwapo mielekeo husika hushikiliwa kwa nguvu au kwa udhaifu” (Horowitz na Bordens, 1995, uk. 260). Kwa mujibu wa wahadhiri hawa, wanafunzi wa taasisi za kiufundi huwa

wanadhihirisha mielekeo yenye nguvu kulingana na jinsi wanavyotumia Kiswahili katika mawasiliano yao ya kawaida. Hali hii ilidhihirisha mapenzi waliyokuwa nayo kwa lugha ya Kiswahili ambayo ndiyo lugha wasilishi ya stadi za mawasiliano.

- (ii) Kuhusu matumizi ya Kiswahili katika ufafanuzi wa dhana au kuuliza maswali au kujibu maswali, wahadhiri wengi walisema kwamba katikati ya mihadhara, waliweza kuhamisha ndimi kutoka Kiingereza hadi Kiswahili ili kufafanua dhana ngumu ambazo hazikuwa zinaeleweka kwa wanafunzi. Pia, wahadhiri walisema kuwa, wanafunzi wangeingilia katikati ya mhadhara na kuuliza maswali kwa Kiswahili, hasa wanafunzi wa kiwango cha astashahada. Vilevile, walisema kuwa walipouliza maswali, wanafunzi wawa hawa (astashahada), walizungumza kwa lugha ya Kiswahili. Hili lilikuwa dhihirisho kamili kuwa, kwa kuuliza na kujibu maswali kwa Kiswahili bila shuruti, kuongea kwao kwa Kiswahili, na upambanuzi wa dhana tata kwa Kiswahili, walionyesha kuwa na mielekeo chanya kuhusu lugha ya Kiswahili. Wanafunzi wa daraja la astashahada, ndio waliripotwa kuwa na mazoea ya kujibu maswali yaliyoulizwa na wahadhiri wao kwa lugha ya Kiswahili.
- (iii) Aidha, wahadhiri walisema kwamba wanafunzi wengi walikuwa na mazoea ya kuwasiliana kwa lugha ya Kiswahili badala ya Kiingereza. Nje ya darasa, ilisemekana, hutumia Kiswahili kwa mapana. Pia, ndani ya karakana muda wote huwa wanazungumza na kujadiliana kwa Kiswahili kwa mujibu wa mhadhiri wa uhandisi. Hata hivyo, walisema kuwa baadhi ya wanafunzi walikuwa na mazoea ya kuzungumza *sheng* na sio Kiswahili sanifu.

4.4.1.1.5 Uhasi wa Mielekeo kuhusu Lugha ya Kiswahili

Wakati huohuo, wale waliodhihirisha uhasi kuhusu lugha ya Kiswahili walikuwa asilimia 20 (n=4). Mielekeo hasi ya wanafunzi ilisemekana ilidokezwa kupitia baadhi ya wanafunzi kusema kuwa Kiswahili ilikuwa ni lugha ngumu. Waliona ugumu upande wa ukubaliano wa kisarufi uliosababishwa na matumizi ya majina katika ngeli tofauti za Kiswahili. Hivyo, kwa njia moja au nyingine walishindwa kujieleza kwa mtiririko na kwa usahihi walipokuwa wakiwasiliana na wenzio.

4.4.2 Maoni ya Afisa Elimu, Kitengo cha Elimu ya Kiufundi, Wizara ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia

Safari ya Wizara ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia ililenga kumhoji mkurugenzi wa kitengo cha elimu ya kiufundi. Hata hivyo, hakuwepo; ilisemekana alikuwa nje kikazi. Aliyehojiwa alikuwa msaidizi wake ambaye alikuwa na tajiriba ya juukuhusu masuala ya elimu katika kitengo cha masomo ya ufundi. Hii ni kwa sababu alikuwa amefanya kazi katika kitengo hiki kwa miaka saba. Alipohojiwa, aliridhia kuwa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili halikuwa linafundishwa katika taasisi za kiufundi. Hii ni kwa sababu masomo yote yalikuwa yakiwasilishwa kwa lugha ya Kiingereza; lugha ambayo kwa maoni yake, ilifaa na kufana zaidi. Hata hivyo, alikiri kuwa kuna kipindi ambapo somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili lilikuwa likifundishwa, ila baadaye liliondolewa. Kwa kuhojiwa zaidi kwa nini liliondolewa, alisema Wizara ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia haikuona umuhimu wake kwa sababu somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza lilikuwa likifundishwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi.

Halikadhalika, alisema kuwa, kundi lengwa kipindi hicho, halikuwa na uelewa wa kutosha wa lugha ya Kiswahili. Alizidi kuelezea kuwa kufikia wakati somo hili lilipoondolewa, wanafunzi waliweza kujieleza kwa lugha ya Kiswahili na hakukuwa na

haja ya kulifundisha tena. Huku akitetea maamuzi na msimamo wa wizara, alisema ujuzi waliokuwa nao wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza, wangeweza kuuhawilisha kwa lugha ya Kiswahili au lugha mama. Hivyo basi, wizara iliona kuwa ni upotezaji wa muda na rasilimali katika mfumo mzima wa elimu ya taasisi za kiufundi na kufikia maamuzi ya kuliondoa somo husika. Vilevile, waliona kundi la wanafunzi katika taasisi za kiufundi za kitaifa walikuwa na uelewa zaidi na wangeweza kutafsiri lugha yoyote na maarifa waliyoyapata kuyahawilishia lugha nyingine kwa azma ya mawasiliano.

Aidha, kwa kuwa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza ndilo hufundishwa peke yake, ilitakiwa ijulikane kwamba somo husika lingewanufaisha wanafunzi wakiwa ndani ya taasisi au ni baada ya kuhitimu. Alikiri kuwa, japo wateja wa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kule nyanjani walikuwa na ufinyu wa Kiingereza, wanafunzi wawa hawa walikuwa na uelewa wa lugha ya Kiswahili kutoka viwango vya chini vya elimu. Hivyo, waliwatarajia kuhawilisha ujuzi wa Kiswahili waliokuwa nao kuwahudumia wateja wao ipasavyo. Kwa hali hii, hawakuona haja ya taasisi za kiufundi za kitaifa kufundisha Stadi za Mawasiliano kwa lugha ya Kiswahili.

Hata hivyo, alipoulizwa msimamo wake kuhusu lugha ambayo wangetarajia wa taasisi za kiufundi kutumia nyanjani kuhudumia umma kati ya Kiingereza na Kiswahili, alikiri kuwa Kiswahili na lugha mama zingefaa zaidi. Kauli ilipotolewa kuwa Somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza lilitukuzwa na kupuuza somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili, kwa haraka alikana kabisa. Aliongezea kusema kuwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa walikuwa na uelewa wa juu wa lugha ya Kiswahili na ndiyo sababu hawakuona haja ya kurudisha somo husika katika mtaala wa elimu ya taasisi za kiufundi.

Kufuatia jibu lake, utafiti huu ulitaka kujua iwapo Wizara ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia ilikuwa na mipango ya kuanzisha somo hili katika taasisi za kiufundi za kitaifa. Alisema kwamba Wizara ya Elimu haikuwa na mpango wa hivi karibuni wa kuanzisha somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Wao walichukulia kwamba wanafunzi wa Taasisi za Kiufundi za Kitaifa walikuwa na uelewa wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kutoka viwango vya chini vya elimu. Hata hivyo, alisema kuwa wizara ingefurahi kupata matokeo ya utafiti huu.

Waidha, aliongeza kusema kwamba pakiwa na haja ya kuanzisha somo husika, bila shaka wangelianzisha kwani kulikuwa na mabadiliko ya elimu yaliyokuwa yakiendelea mara kwa mara katika taasisi za elimu. Zaidi, alidokeza kuwa Mamlaka ya Kitaifa ya Viwanda na Mafunzo (*NITA*) ilikuwa ikitumia lugha ya Kiswahili katika taasisi zao. Kutokana na mahojiano haya, inaweza kuhitimishwa kuwa maafisa katika Wizara ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia wanachukulia kuwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ni sawa na lugha ya Kiswahili. Hivyo, hawaoni haja ya kufundisha Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa na taasisi nyingine za kiufundi. Pia, huchukulia kuwa ufahamu wa lugha ya Kiswahili katika kiwango cha kidato cha nne unatosha kumwezesha mhusika kutoa huduma kabambe kwa umma.

Hata hivyo, afisa elimu husika hakuona uhusiano uliokuwepo baina ya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili na utoaji wa huduma na uchocheaji wa maendeleo vijijini na nchi nzima kwa ujumla. Lugha nyingi za Kiafrika zimehusishwa na kutojimudu katika msamiati wa kiufundi, Kiswahili kikiwemo, huku wahusika wakisahau lugha nyingine kama Kiingereza miaka ya hivi karibuni zilikuwa lugha mama. Kwa hali hii:

Baadhi ya nchi ambazo sasa zinajulikana kama nchi za Asia, kimaendeleo walitumia lugha za Kiasia kama lugha za teknolojia. Nchi ya Malaysia kwa

kutumia Malay ni mfano mmoja. Kwa hali hii, Kiswahili inaweza kuwa lugha itakayoweza kufaulisha maendeleo nchini Kenya” (Ipara na Mbori, 2009, uk.7).

Wanachosema wataalamu hawa ni kuwa, kung’ang’ania lugha za kigeni kama Kiingereza na Kifaransa kama lugha za teknolojia na maendeleo huenda kusizalishe matunda. Hata hivyo, maendeleo ya nchi za Kiafrika yangeweza kupatikana kupitia lugha za Kiafrika, kama ilivyodhihirika kwa Malay nchini Malaysia na lugha nyingine barani Asia.

Kwa kuhitimisha, Japo watafiti hawakuwafikia maafisa wote waliokuwa wamenuiwa kuhojiwa, maoni ya naibu mkurugenzi wa elimu katika kitengo cha kiufundi yaliwafunulia hali halisi ya msimamo wa wizara na serikali kwa ujumla kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kitaifa za kiufundi nchini Kenya.

4.4.3 Maoni ya Afisamitaala katika Taasisi ya Ukuzaji Mitaala

Utafiti huu pia uliwalenga maafisa wawili kutoka Taasisi ya Ukuzaji Mitaala: mkurugenzi wa taasisi na afisa anayesimamia kitengo cha elimu ya kiufundi katika taasisi hiyo. Hata hivyo, mkurugenzi hakuhojiwa kwa sababu ilisemekana alikuwa nje ya taasisi kikazi. Badala yake ni afisa msimamizi elimu ya kiufundi aliyehojiwa. Afisamitaala alidokeza kwamba alikuwa amefanya kazi katika taasisi husika kwa muda wa miaka miwili, na alionekana kuelewa masuala mbalimbali kuhusu ukuzaji wa mitaala.

Afisamitaala alipoulizwa kama kulikuwa na haja ya kufundisha Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi, alisema kulikuwa na haja. Alisisitiza kuwa kiwango cha astashahada kilikuwa na uhitaji mkubwa wa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Alipohojiwa zaidi, kwa haja ya kutaka kujua ikiwa

kulikuwa na uhitaji wa somo husika, na iwapo walikuwa na mipango ya kulianzisha, alijibu kuwa hawakuwa na mipango yoyote. Alisema kuwa ukuzaji wa mitaala hutegemea tathmini ya mahitaji na hakujawahi kuwa na kilio chochote kuhusu mahitaji ya kozi zilizolenga mafunzo ya kiufundi. Aliungama kuwa kilio husika kikiwepo, bila shaka, wataenda nyanjani kutathmini uhitaji husika.

Aidha, aliulizwa baina ya masomo haya mawili: Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza na Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili, ni lipi lingewafaa zaidi wanafunzi wa taasisi za kiufundi. Alisema masomo yote yangefaa ndani ya chuo, hata hivyo, somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili lingewafaa zaidi wa taasisi za kiufundi nyanjani kwa utoaji wa huduma. Alipoulizwa kwa nini, alikiri kuwa wahudumiwa walikuwa na uelewa zaidi wa Kiswahili kuliko Kiingereza.

Hata hivyo, licha ya somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kufaa na kuwa na umuhimu kwa wa taasisi za kiufundi, kwa maoni yake lingekumbana na changamoto ambazo zingehitajika kushughulikiwa kwanza. Baadhi ya changamoto alizodokeza ni:

- (i) Mielekeo hasi ya kihistoria kuhusu lugha ya Kiswahili ishughulikiwe
- (ii) Suala la wanafunzi wengi kuwa na uelewa zaidi wa lugha ya Kiingereza na sio Kiswahili
- (iii) Upungufu wa misamiati ya kiufundi ushughulikiwe kwa kubuni kamusi ndogo ya majina ya vifaa vya kiufundi
- (iv) Watu waelimishwe, wahamasishwe na waaminishwe kukubali umuhimu wa lugha ya Kiswahili katika kufanikisha elimu ya kiufundi na maendeleo kwa ujumla
- (v) Changamoto za lugha ya Kiswahili kiteknolojia ziangaziwe

Afisamitaala huyu alipendekeza kuwa ili kukabiliana na baadhi ya changamoto, yafuatayo yanahitaji kushughulikiwa:

- (i) Uchapishaji wa vitabu mbalimbali vya kiufundi ili kukabiliana na misamiati inayotumika katika taasisi za kitaifa za kiufundi. Pia, alipendekeza uundaji wa kamusi ya majina ya zana zinazotumika katika masomo ya kiufundi.
- (ii) Mafunzo yanayolenga wahadhiri wa taasisi za kitaifa za kiufundi yazingatiwe iwapo somo husika lingeanzishwa.
- (iii) Kupalilia ukubalifu wa lugha ya Kiswahili miongoni mwa jamii ya taasisi za kitaifa za kiufundi na wananchi kwa ujumla.
- (iv) Kuhamasisha wataalamu mbalimbali kuhusu umuhimu wa Kiswahili na Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika sekta tofautitofauti serikalini, huku sekta ya elimu ikianza
- (v) Kutafsiri baadhi ya misamiati inayotumika katika elimu ya kiufundi kutoka lugha ya Kiingereza hadi Kiswahili

Mwisho, utafiti huu unahitimisha kuwa ijapokuwa mkurugenzi wa taasisi ya ukuzaji wa mitaala hakuhojiwa, maoni ya naibu mkurugenzi anayesimamia kitengo cha masomo ya kiufundi yalidokeza msimamo halisi wa taasisi husika kuhusu ufundishaji wa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

4.5 Maoni ya Wanafunzi kuhusu Umuhimu wa Kiswahili kwa Elimu ya Taasisi za Kiufundi za Kitaifa

Madhumuni ya tatu ya utafiti huu yalikuwa ni kutathmini maoni ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu umuhimu wa lugha ya Kiswahili katika elimu ya taasisi za kiufundi kitaifa nchini Kenya. Ili kufanikisha utafiti huu, iliundwa hojaji iliyoweza kupata maoni ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu

umuhimu wa lugha ya Kiswahili katika elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

Ili madhumuni haya yaweze kushughulikiwa ipasavyo, swali “*Wanafunzi wa kozi za sanaa na sayansi wana maoni yapi kuhusu umuhimu wa Kiswahili katika elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya?*” lilipaswa kujibiwa. Ili kubainisha maoni yao nyanjani, walipewa mwelekeo na maswali au kauli ambazo zilichangia maoni ya wanafunzi wa taasisi husika. Kwa ujumla, maswali funge na vilevile maswali ya wazi yalibuniwa ili kuibua taarifa ambazo zingeweza kufikia lengo la utafiti huu. Maoni haya yalitathminiwa kupitia mbinu ya uchanganuzi yaliyomo.

4.5.1 Lugha Inayotumiwa katika Maeneo Mbalimbali katika Taasisi za Kiufundi

Maswali ya 1 na 4 yalichanganuliwa kwa pamoja. Swali la 1 lilihitaji wasailiwa kutaja lugha iliyokuwa ikitumika katika taasisi zao katika maeneo mbalimbali. Maeneo haya yakiwa ni ofisini, matangazo katika mabango, michezo na hotuba za mkuu wa chuo. Kwa kuuliza swali la 1 utafiti huu ulitaka kujua matumizi na hali ya lugha ya Kiswahili katika maisha ya wanafunzi katika taasisi za ufundi za kitaifa. Matumizi yake yanadhihirishwa katika Jedwali 4.39, ambalo linaonyesha msambao wa matumizi ya lugha katika maeneo mbalimbali katika taasisi za ufundi za kitaifa.

Jedwali 4.39: Lugha-Mawasiliano katika Maeneo Mbalimbali ya Taasisi za Kiufundi

Eneo la Matumizi	Lugha-Mawasiliano katika Maeneo Mbalimbali					
	Kiingereza		Kiswahili		Jumla	
	Ut	%	Ut	%	Ut	%
Ofisini	116	82.86	24	17.14	140	100
Mikutanoni	105	75.00	35	25	140	100
Mabangoni	89	64.03	50	35.97	139	100
Hotuba za Mkuu wa Taasisi	113	81.88	25	18.12	138	100
Michezoni	27	19.42	112	80.58	139	100

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Kulingana na Jedwali 4.39, matumizi ya lugha yanaweza kuangaziwa kuwili katika taasisi za kiufundi: matumizi rasmi na yasiyo rasmi. Kwa ujumla, Kiingereza ndiyo lugha inayotumika katika masuala rasmi ambapo hutumika katika maeneo ya ofisini, mikutano rasmi, matangazo mabangoni, taarifa kutoka utawala na hotuba kutoka kwa mkuu wa taasisi, ilhali Kiswahili hutumika katika masuala yasiyo rasmi hususan shughuli za michezo. Ingawa lugha ya Kiswahili ilitangazwa kuwa mojawapo ya lugha rasmi baada ya kuzinduliwa kwa Katiba ya mwaka wa 2010, lugha ya Kiingereza imebakia kuwa ndiyo lugha rasmi kimatumizi. Asilimia ya juu ya wanafunzi waliojaza hojaji walidhihirisha haya. Kwa mfano, wanafunzi waliotaja kuwa Kiingereza ndiyo lugha iliyokuwa ikitumika ofisini ilikuwa 82.86% (n=116), mikutanoni 75% (n=105), mabangoni 64.03% (n=89) na mawasiliano kutoka kwa mkuu wa chuo 81.88% (n=113). Asilimia ya wanafunzi iliyotaja Kiswahili ilikuwa 17.14% (n=24), 25% (n=35), 35.97% (n=50) na 18.12% (n=25) mtawalia. Hivyo, Kiingereza hutumika katika mawasiliano rasmi katika taasisi za kiufundi za kitaifa.

Hata hivyo, lugha ya Kiswahili ilitumika katikamaeneo ambayo si rasmi, kama kuendesha shughuli za michezo, mahubiri, mawasiliano ya wanafunzi, wao kwa wao. Asilimia 80.85 (n=112) ya wanafunzi ilionyesha kuwa Kiswahili kilitumika katika shughuli za michezo. Hivyo, ni wazi kuwa Kiingereza kilitumika kwa mapana katika shughuli ambazo ni rasmi ilhali Kiswahili kilitumika katika shughuli ambazo si rasmi hususan katika kutangaza na kushabikia michezo mbalimbali. Utafiti huu unashadidia tu utafiti wa awali wa Nyandwaro (2015) uliogundua kuwa, licha ya Kiswahili kutangazwa kuwa mojawapo ya lugha rasmi, Kiingereza kimebakia kuwa maarufu katika takriban ofisi zote za kaunti ya Kisii. Hata hivyo, licha ya Kiswahili kutumika michezoni kwa mapana, utafiti huu uligundua kuwa kuna maeneo mengine ambayo Kiswahili hutumika, na ambayo hulenga mtaala wa elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa nchini

Kenya na mengine ambayo hayalengi mtaala husika. Baada ya kubainisha matumizi ya Kiswahili kimtaala, utafiti huu ulinuia kubainisha kama kweli lugha ya Kiswahili ilikuwa na umuhimu wowote katika elimu yao. Hivyo, kupitia swali la 17 mtafiti alitafuta jibu husika. Jedwali lifuatalo linadhihirisha ikiwa lugha ya Kiswahili ina umuhimu wowote katika elimu ya kiufundi. Matumizi yake yanawasilishwa katika Jedwali 4.40.

Jedwali 4.40: Nafasi zaidi ya Lugha ya Kiswahili kwa Elimu ya Taasisi za Kiufundi

Nafasi zaidi za Lugha ya Kiswahili	Umaratokezi (f)	Asilimia (%)
Ufafanuzi wa dhana	38	27.14
Ushauri nasaha	29	20.71
Huduma nyanjani	22	15.71
Somo mhimili kwa kozi ya Huduma za Jamii na Ustawi wa Jamii	15	10.71
Mikutano isiyo rasmi	9	6.43
Mazungumzo na wafanyakazi mhimili	7	5.00
Mahubiri	6	4.29
Mijadala ya kiakademia	4	2.86
Mazungumzo na wahadhiri	2	1.43
Mawasiliano katika simu	2	1.43
Haina nafasi yoyote	6	4.29
Jumla	140	100.00

Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Jedwali 4.40 linapambanua nafasi za Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa kulingana na umuhimu wake kama ilivyodokezwa na wasailiwa. Baadhi ya umuhimu wa Kiswahili uliolenga mtaala wa elimu ya taasisi za kiufundi ni pamoja na ufafanuzi wa dhana mbalimbali (27.14%, n=38); ushauri nasaha (20.71%, n=29); utoaji wa huduma nyanjani (15.71%, n=22); kutumika kama somo mhimili kwa kozi ya Huduma za Jamii na Ustawi wa Jamii (10.71%, n=15); mijadala ya kiakademia wanafunzi

wanapojiandaa kwa mitihani ya ndani na nje (2.86%, n=4). Asilimia 27.14 (n=38) ya wasailiwa walisema kwamba Kiswahili mara nyingi kilitumiwa na wahadhiri kufafanua dhana ngumu ambazo hazingeeleweka kwa urahisi.

Waaidha, wahadhiri walidokeza kuwa wanafunzi (hasa wa astashahada) wakati wa kipindi wangeingilia somo kwa kuuliza maswali kwa Kiswahili, huku wakitafuta ufafanuzi zaidi. Vilevile, wahadhiri wangetumia Kiswahili kufafanua zaidi dhana husika. Matumizi ya Kiswahili kupambanua dhana tata kwa wanafunzi sio jambo geni kwa sababu ilionyesha kuwakatika mchakato mzima wa somo kuna kitu ambacho kimekosekana ili kukamilisha mchakato husika kama inavyodokezwa na wanauamilifu. Wanasema “Uzima wa kiumbe chochote hutegemea viungo vyote ambavyo vinaunda mfumo husika ili kiweze kufanya kazi kikamilifu; kila kiungo kikitekeleza jukumu muhimu kwa uzima wa kiumbe husika” (Biton, Bonnet, Jones, Lawson, Skinner, Stanworth na Webster, 2002, uk. 471). Maoni yao yanaweza kutumika katika muktadha wa utafiti huu. Wakati wahadhiri wa taasisi za kiufundi wanahamisha ndimi kutoka Kiingereza hadi Kiswahili, ni kwa manufaa ya kukamilisha masomo mbalimbali na kufanikisha uelewa wa dhana kwa wahusika. Kama ilivyo kwa kiumbe yeyote mwenye uhai, viungo vyote hutegemeana ili kufanikisha shughuli fulani (Eshleman, Cashion, & Basirico, 1993). Hili linaweza kuonekana katika mafunzo mbalimbali ambapo Kiswahili hutumika kama mhimili kwa masomo husika ili kuyakamilisha.

Japokuwa Kiswahili sio lugha ya ufundishaji katika taasisi za kiufundi za kitaifa, husaidia wanafunzi kutafakari mawazo yao. Kimsingi, “lugha hutekeleza jukumu la ishara ... na mwishowe huamua fikra na mitazamo” (Ipara & Mbori, 2009, uk. 144). Hii ni kweli kwa wanafunzi wa astashahada katika taasisi za kiufundi za kitaifa ambao hutafakari mawazo yao kwa Kiswahili na kuyapitisha kwa Kiswahili. Hivyo, wanapoingilia masomo ya wahadhiri wao kwa kuuliza maswali kwa Kiswahili, ni

kitendo huru ambacho huonyesha kuna kitu ambacho hakijakamilika katika mfumo mzima kwa mujibu wa wanauamilifu.

Zaidi ya haya, wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kama taasisi nyingine za elimu, hukumbana na changamoto mbalimbali. Changamoto hizi huenda zikawa ni za kijamii, kiuchumi na hata pia za kisaikolojia. Ili kukabiliana na changamoto hizi, wanafunzi na wahadhiri wao, walidokeza kuwa lugha ya Kiswahili hutekeleza jukumu muhimu katika utoaji wa ushauri nasaha. Ilionekana kwamba jukumu hili lilikuwa muhimu kwa wanafunzi kwa sababu ilichukua nafasi ya pili, huku asilimia 20.71 (n=29) ya wanafunzi wakilipigia upatu. Japokuwa watafiti hawakupata fursa ya kuuliza kwa nini watoaji ushauri nasaha walipendelea Kiswahili, walikisia kuwa hii ndiyo lugha iliyowaleta karibu na wateja wao. Mbori (2008) katika utafiti wake aligundua kuwa Kiswahili kingeweza kuleta maridhiano baada ya mauaji ya jinai nchini Rwanda. Wengi wa Wanyarwanda walichagua Kinyarwanda kikifuatwa na Kiswahili, ila sio Kifaransa au Kiingereza japokuwa lugha zote zilikuwa na wazungumzaji wengi zikilinganishwa na Kiswahili.

Kando na yanayozungumziwa na Mbori(2008), O'Reilly (2012) anapendekeza kwa washauri nasaha kutilia maanani mbano wa kimawazo uliowapata waliopewa ushauri husika ili waweze kuwashughulikia vilivyo. Karlsson, Kjisik na Norlund (2007) wanaongezea kuwa mtoaji wa ushauri nasaha humsaidia mwanafunzi kuongezea uelewa na mahitaji yakienda sambamba na mikakati ya jinsi ya kupambana na changamoto zinazomkabili. Yanayosemwa na wataalamu hawa yanaafiki Kiswahili kwa sababu kinapotumiwa na watoa ushauri nasaha katika taasisi za kiufundi za kitaifa, huchangia kwa kiwango kikubwa kupambana na changamoto zinazowakabili maishani mwao. Japokuwa majukumu yanayotekelezwa na Kiswahili hayaorodheshwi popote katika mtaala wa masomo wa taasisi za kiufundi za kitaifa, Kiswahili tayari kimeshapokelewa

kwa mikono miwili na jamii ya kiufundi kwa sababu kinatumika katika utoaji wa ushauri nasaha. Hivyo, hii ni ishara tosha kuwa mielekeo yao kulihusu Somo la Stadi za Mawasiliano ni chanya.

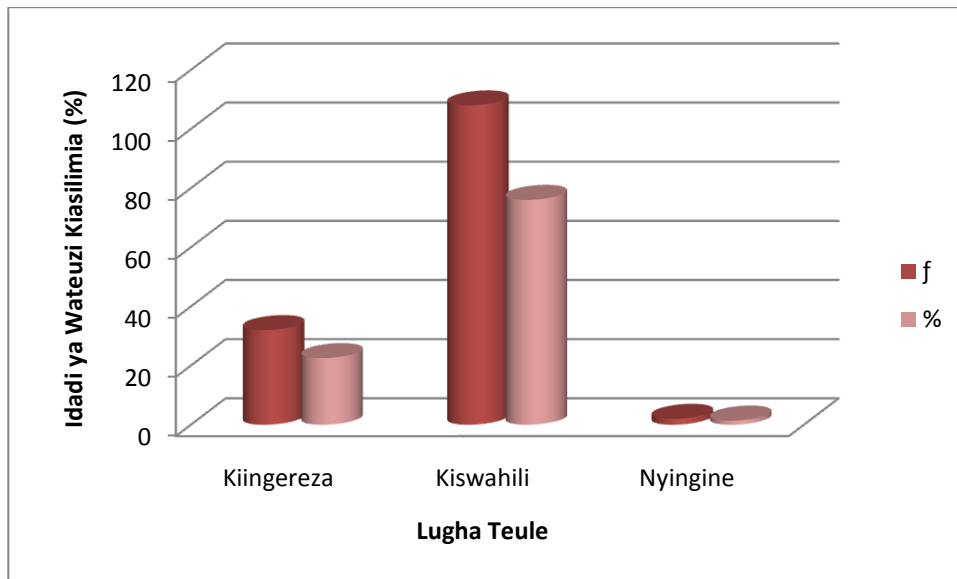
Mbali na majukumu tajwa hapo juu yanayotekelezwa na Kiswahili, pembeni mwa elimu ya kiufundi, pia kilitumika katika mijadala ya kiakademia miongoni mwa wanafunzi. Asilimia 2.86 (n=4) ya wasailiwa ilionyesha kuwa wanafunzi walitumia lugha ya Kiswahili katika mijadala yao ya maandalizi ya mitihani yao ya ndani na ya Baraza la Kitaifa la Mitihani Nchini Kenya. Mijadala hii iliwalenga kielimu, kifikra na huwaleta pamoja. Inasemekana “Ikiwa kwa mfano, kikundi cha watu, mara kwa mara, kinaonekana kikiwa kimekaa huku kikivuta kiko kwa ujima, shughuli hii inaweza kuwaleta pamoja kama jamii na kushadidia maadili ya urafiki na umoja” (Raddiffe Brown akinukuliwa na Barnard, Burgess na Kirby, 2004, uk. 15). Kwa wanauamilifu, vikundi vinavyopigiwa mfano na Barnard na Wenzake (2004) huchukua nafasi muhimu katika kujenga umoja miongoni mwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa zaidi ya jukumu la kiakademia wanapojiandaa kwa mitihani ya ndani na nje.

Kama ilivyodokezwa na Senkoro (2005), silo jambo la kushangaza kwamba mijadala hii ya kiakademia huendeshwa kwa lugha ya Kiswahili miongoni mwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa badala ya Kiingereza, ambayo ndiyo lugha ya ufundishaji. Katika utafiti wake aligundua kuwa, wanafunzi katika shule za upili na vyuo vikuu nchini Tanzania walitumia lugha ya Kiswahili katika mijadala yao ya kiakademia badala ya Kiingereza ambayo ni lugha ya ufundishaji. Matokeo ya utafiti wa Senkoro yanaoana na matokeo ya Dalvit (2004) ambaye aligundua vilevile kuwa wanafunzi wa Chuo Kikuu cha Fort Hare, Afrika Kusini, walikuwa wakitumia Isixhosa katika mijadala yao ya kiakademia. Hivyo, inaweza kuhitimishwa kuwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa sio tofauti na wengine barani Afrika katika taasisi za juu ambao

huona kuwa ni rahisi kutumia lugha ambazo wanazielewa fika katika mijadala yao. Hali hii ni ishara kuwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa wana mielekeo chanya kuhusu lugha ya Kiswahili kulingana na jinsi walivyoitumia katika mijadala yao ya kiakademia.

Ijapokuwa ufundishaji wa Kiswahili ni njia moja ya kutilia mihimili kozi ya Huduma za Jamii na Ustawi wa Jamii na huegemezwa kwa mtaala wa astashahada, ufundishaji wake sio kamilifu. Hii ni kwa sababu somo la Kiswahili halitahiniwi. Asilimia 10.71 (n=15) ya wanafunzi waliona kuwa ufundishaji wake ni muhimu na ni maoni ya utafiti huu kuwa hiki ni kielelezo kizuri. Hata hivyo, kozi nyingine zinazoegemea utoaji wa huduma zinapaswa kufundishwa Kiswahili au Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Aidha, asilimia 15.71 (n=22) ya wanafunzi walisema kuwa lugha ya Kiswahili ilifaa kutumika katika utoaji wa huduma nyanjani. Halikadhalika, umuhimu zaidi wa lugha ya Kiswahili kwa taasisi za ufundi za kitaifa ni pamoja na kutumika katika mikutano ambayo si rasmi (6.43%, n=9), mazungumzo baina ya wanafunzi na wafanyakazi mhimili asilimia 5.00 (n=7), mikutano ya mahubiri asilimia 4.29 (n=4), maongezi baina ya wanafunzi na wahadhiri wao ambao walidhihirisha asilimia 1.43 (n=2) na mazungumzo ya rununu asilimia 1.43 (n=2).

Aidha, matokeo ya utafiti huu yalionyesha kuwa lugha iliyotumika sana katika mawasiliano miongoni mwa wanafunzi ni Kiswahili. Ili kuthibitisha kauli hii, wasailiwa waliombwa kutaja lugha waliyopendelea kutumia katika mazungumzo yao. Matokeo yao yanawasilishwa katika Mchoro 4.15.

Mchoro 4.15: Lugha ya Mawasiliano Miongoni mwa Wanafunzi

Mchoro 4.15 unaonyesha uteuzi kiasilimia wa lugha ambayo wanafunzi hutumia katika mawasiliano ya wao kwa wao. Ni wazi kuwa asilimia 76.06 (n=108) ya wanafunzi walionesha kuwa walitumia Kiswahili walipokuwa wakiwasiliana miongoni mwao. Hata hivyo, asilimia 22.54 (n=32) walionekana kuteua Kiingereza, ilhali asilimia 1.41 (n=2) walisema kuwa walifurahia kutumia lugha za kienyeji. Hivyo, asilimia ya juu ya wanafunzi katika taasisi za kiufundi za kitaifa ilionekana kuteua Kiswahili katika maongezi bila ya kushurutishwa. Utafiti huu ulionekana kutilia nguvu utafiti wa Mohochi (2005) ambao uligundua kuwa hata wanafunzi wa shule za sekondari japo walikuwa wakilazimishwa kuzungumza Kiingereza, kwa hiari walichagua kuwasiliana kwa Kiswahili bila kujali matokeo ya kukaidi kwao. Hata hivyo, lazima ieleweke kuwa udhibiti katika masuala ya lugha haukuanza jana kwani hata wakati wa ukoloni hali hii ilikuwepo (Mohochi, 2005; Nyandwaro, 2015) na labda hii ndiyo iliyowafanya Chiraghdin na Mnyampala (1977) wafananishe Kiswahili na mti *mtondo* ambao haungezama au kuoza ukizamishwa kwa kinamasi. Mti husika ulielea tu; hali ambayo inageuka kuwa kama ya Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Japo lugha ya Kiswahili haijapewa kipaumbele katika elimu ya taasisi za kiufundi,

ingali inaendelea kutoa huduma kwa mtaala wa elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

Licha ya haya, maoni ya wanafunzi kuhusu lugha ya Kiswahili yalidhihirika kupitia matendo yao kwani hutumika bila shuruti kupambanua dhana ngumu, katika utoaji wa ushauri nasaha, kupendelea itumike katika utoaji wa huduma nyanjani; yote haya yakitendeka ubavuni mwa mtaala wa elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa. Inaweza kuhitimishwa kuwa hili ni dhihirisho kamili kuwa mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya ni chanya kuhusu lugha ya Kiswahili na wakati huohuo Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Mielekeo yao inadhihirika zaidi katika sehemu ifuatayo.

4.5.2 Mielekeo ya Wanafunzi wa Taasisi za Kiufundi kuhusu Lugha ya Kiswahili

Kwa ujumla, ili kupima mielekeo ya wanafunzi kuhusu lugha ya Kiswahili, walihitajika kueleza hisia zao kuhusu. Mitiikio yao inawasilishwa katika Jedwali 4.41.

Jedwali 4.41: Mielekeo ya Wanafunzi kuhusu Lugha ya Kiswahili

Kauli Mbalimbali	Umaratokezi	%
Kauli Chanya		
Tunakipenda Kiswahili, tufundishwe	83	60.15
Ni lugha ya taifa, tufundishwe	17	12.32
Ni rahisi kueleweka	16	11.59
Ifanywe somo la lazima katika taasisi za ufundi	1	0.73
Athari za <i>Sheng</i> zimesababisha kuanguka kwa ubora wa Kiswahili	1	0.72
Jumla Ndogo	118	85.51
Kauli Hasi		
Kiswahili sanifu ni gumu kwa kujieleza	16	11.59
Kiswahili hakina umuhimu wowote	3	2.17
Kiswahili kifundishwe katika viwango vya chini	1	0.73
Jumla Ndogo	20	14.49
Jumla Kuu	138	100.00

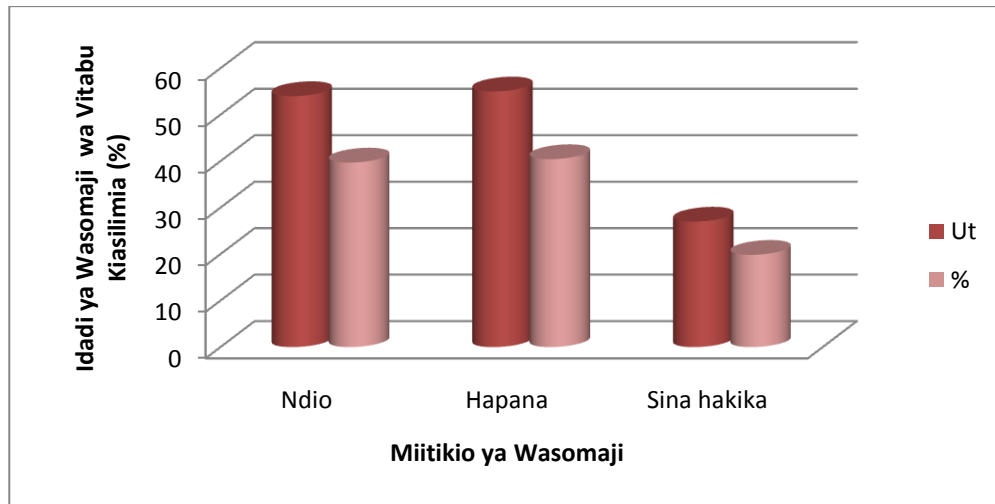
Chanzo: Data kutoka nyanjani, 2017

Jedwali 4.41 linaonyesha kuwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa wana mitazamo chanya kuhusu lugha ya Kiswahili. Kupitia kauli walizozitoa, ni wazi wanaipenda lugha hii. Asilimia 60.15 (n=83) ya wanafunzi walisema kuwa wanaipenda lugha ya Kiswahili na wangependa wafundishwe. Pia, asilimia 12.32 (n=17) walisema wafundishwe kwa sababu ilikuwa lugha ya taifa. Kwa ujumla, waliopendelea wafundishwe lugha ya Kiswahili ni asilimia 85.51 (n=118). Asilimia 11.59 (n=16) waliopendelea kwa sababu waliiona inaeleweka kwa urahisi. Waliobaki kwa upande wa uchanya walidhihirisha asilimia chini ya 0.73 (n=1) na walipendekeza Kiswahili kifanywe lugha ya lazima katika taasisi za kiufundi za kitaifa, na idadi hiyo hiyo kuona kuwa lugha ya *sheng* ilikuwa imeathiri Kiswahili kwa kiasi kikubwa.

Asilimia 11.59 (n=16) ya wanafunzi ndio waliokuwa na mielekeo hasi kuhusu lugha ya Kiswahili sanifu kwa sababu walisema ilikuwa ngumu. Asilimia 2.17 (n=3) walisema kuwa haikuwa na umuhimu wowote na asilimia 0.73 (n=1) walipendekeza wafundishwe katika viwango vya chini; shule za misingi na za upili. Kwa ujumla, wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa walikuwa wakithibitisha mielekeo waliyokuwa nayo kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia Stadi za Mawasiliano kama ilivyodhihirika katika sehemu ya utangulizi wa sura hii. Kwa muhtasari, wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa wana mielekeo chanya kuhusu lugha ya Kiswahili. Kupitia kauli walizotoa, ilionyesha kuwa wanapenda lugha ya Kiswahili. Asilimia 85.52 (n=118), kupitia kauli zao, walionyesha wana mielekeo chanya kuhusu Kiswahili, ilhali ni asilimia 14.49 (n=20) iliyoonekana kuwa na mielekeo hasi.

Baada ya kutambua kwamba mielekeo ya wanafunzi ilikuwa chanya kuhusu lugha ya Kiswahili, utafiti huu ulitaka kubainisha kama kweli angalau watawala wa taasisi hizi walifanya juhudi zozote kubadilisha hali ya Kiswahili katika taasisi za kiufundi. Hili lilidhihirika kupitia majibu ya swali la 9 ambalo liliwahitaji wanafunzi kubainisha

iwapo maktaba yao ilikuwa na vitabu vya Kiswahili. Mchoro ufuatao unawasilisha miitikio yao kuhusu usomaji wa vitabu vya riwaya au tamthilia.

Mchoro 4.16: Uwepo wa Vitabu vya Riwaya na Tamthilia Maktabani

Takwimu za Mchoro 4.16 zinadhihirisha ukatikati au uvuguvugu kuhusu suala la vitabu vya Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa. Hii ni kwa sababu asilimia 39.71 (n=54) ya wanafunzi walionyesha kuridhia kuwa maktaba zao zina vitabu vya riwaya au tamthilia. Idadi ya waliokataa ni 40.44 (n=55) na ndiyo kubwa; tofauti husika ikisababishwa na mwanafunzi mmoja tu. Tena, idadi ya wanafunzi ambao hawakuwa na uhakika kuwa maktaba zao zina vitabu vya Kiswahili ni asilimia 19.85 (n=27). Hii ilidhihirisha kuwa wanafunzi wengi hawakupenda kusoma vitabu vya Kiswahili kama ilivyo wasomi wengi (Onyango, 1990). Hivyo, kuna uwezekano wa uwepo wa vitabu vya Kiswahili maktabani na wanafunzi wasijue kama vipo. Hata hivyo, kwa sababu ya ufundishaji wa Kiswahili kwa wanafunzi wa kozi ya Huduma za Jamii na Ustawi wa Jamii, ni lazima kuwepo na vitabu vichache vya Kiswahili.

Licha ya miitikio ya wanafunzi kudhihirisha uvuguvugu kuhusu maktaba za taasisi za kiufundi kuwa na vitabu vya Kiswahili, utafiti huu ulichukulia kuwa waliendelea kupanua wigo wa vitabu kwa ajili ya kozi ya Huduma za Jamii na Ustawi wa Jamii

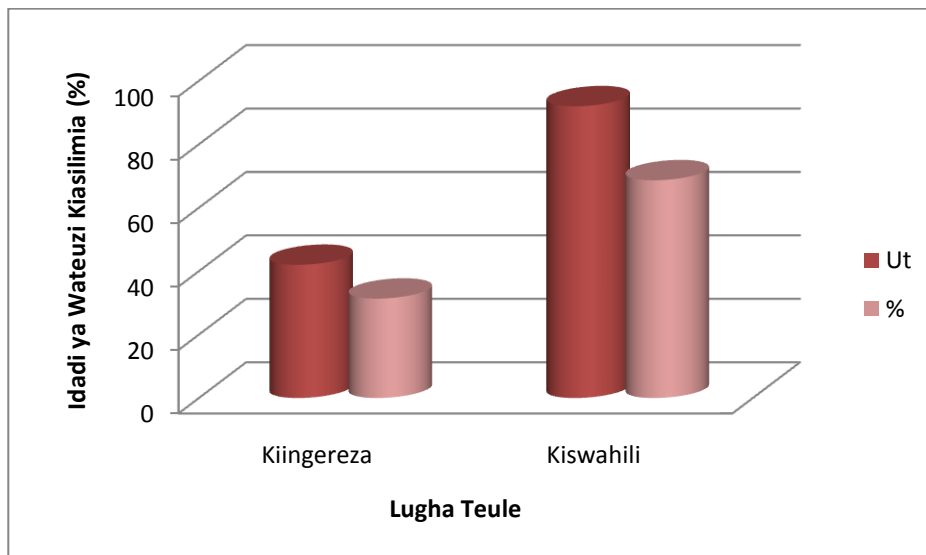
ambayo hufundishwa wanafunzi wa daraja la astashahada. Pia, baadhi ya wakuu wa taasisi, wanajitahidi kuajiri walimu wa muda kwa ajili ya kozi ya Huduma za Jamii na Ustawi wa Jamii ikiwa tume ya kuwaajiri walimu haitumi walimu wa kufundisha Kiswahili. Mfano mzuri ni taasisi ya kiufundi ya kitaifa ya Meru (*MENAPO*).

4.5.3 Umuhimu wa Kiswahili katika Nyanja Mahususi

Katika uchanganuzi tangulizi, masuala kuhusu vyombo vya habari hayakushirikishwa kwa sababu yalizalishwa nje ya taasisi. Hata hivyo, kupitia maswali ya 15 na 16 utafiti huu ulitaka kujua kama lugha ya Kiswahili ilikuwa na umuhimu wowote katika upataji wa taarifa miongoni mwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa.

4.5.3.1 Runinga

Swali la 15 lilitaka kujua kutoka kwa wanafunzi walipendelea kusikiliza taarifa ya runinga katika lugha ipi na kwa nini. Mchoro 4.17 unaofuata unapambanua mapenzi yao kwa taarifa zinazopeperushwa kwa lugha za Kiingereza na Kiswahili.

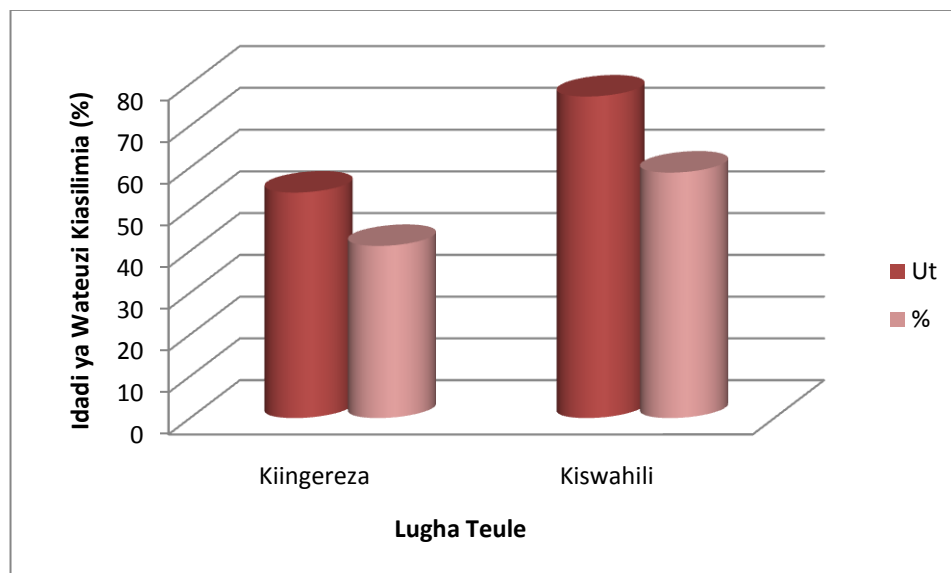
Mchoro 4.17: Uteuzi wa Lugha ya Upeperushaji wa Taarifa za Habari Runingani

Mchoro 4.17 unaonyesha kuwa asilimia 31.34 (n=42) ya wanafunzi walipendelea kutazama taarifa za habari zilizopeperushwa kwa Kiingereza, ilhali asilimia 68.66

(n=92) walipendelea kutazama runinga inayopeperusha taarifa za habari kwa lugha ya Kiswahili. Kwa hali hii, japo Kiswahili hakikuwa kikishirikishwa katika mtaala wa taasisi za kiufundi isipokuwa kozi ya Huduma za Jamii na Ustawi wa Jamii, wanafunzi wangali wanaisikiliza kwa mapana zaidi. Utafiti huu sio pweke, kwa sababu Mohochi (2005) aligundua kuwa wanafunzi wa sekondari walikuwa wakipendelea kusikiliza taarifa kwa Kiswahili katika runinga ya KBC. Wanafunzi wengi wa taasisi za kiufundi nao kama ndugu zao wanapendelea kutazama taarifa za habari zinazopeperushwa kwa lugha ya Kiswahili. Utazamaji wa runinga inayopeperusha taarifa kwa lugha ya Kiswahili ni dhihirisho tosha kuwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa walikuwa na mielekeo chanya kuhusu lugha ya Kiswahili.

4.5.3.2 Redio

Swali la 16 lilitafuta maoni ya wanafunzi kuhusu idhaa ya redio waliyokuwa wakisikiliza zaidi: Kiingereza au Kiswahili. Matokeo ya maoni yao yanawasilishwa na Mchoro 4.18 unaofuata.

Mchoro 4.18: Uteuzi wa Lugha ya Upeperushaji wa Taarifa za Habari Redioni

Mchoro 4.18 unaonyesha kuwa asilimia 41.22 (n=54) walipendelea kusikiliza taarifa za habari katika Kiingereza, ilhali asilimia 58.78 (n=77) walipendelea taarifa katika lugha ya Kiswahili. Hii inaonyesha kuwa asilimia ya juu ya wanafunzi katika taasisi za kiufundi za kitaifa inathamini zaidi lugha ya Kiswahili. Idadi hii ya juu ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kusikiliza taarifa katika redio, sio kwa bahati, kwa sababu hata utafiti uliofanywa na Nyandwaro (2015), japo ulilenga usikilizaji wa redio katika sehemu za kaunti mbalimbali, ulipata kuwa wasikilizaji wengi walipendelea idhaa ya redio ya Kiswahili na sio za Kienyeji wala Kiingereza.

Kimsingi lugha ya Kiswahili ina umuhimu mkubwa kwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa katika usikilizaji wa vyombo vya habari. Sio wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa tu wanaopendelea kusikiliza idhaa ya redio kwa lugha ya Kiswahili, idadi ya juu ya wanafunzi wa sekondari walipendelea pia kusikiliza idhaa ya redio ya KBC. Kimsingi:

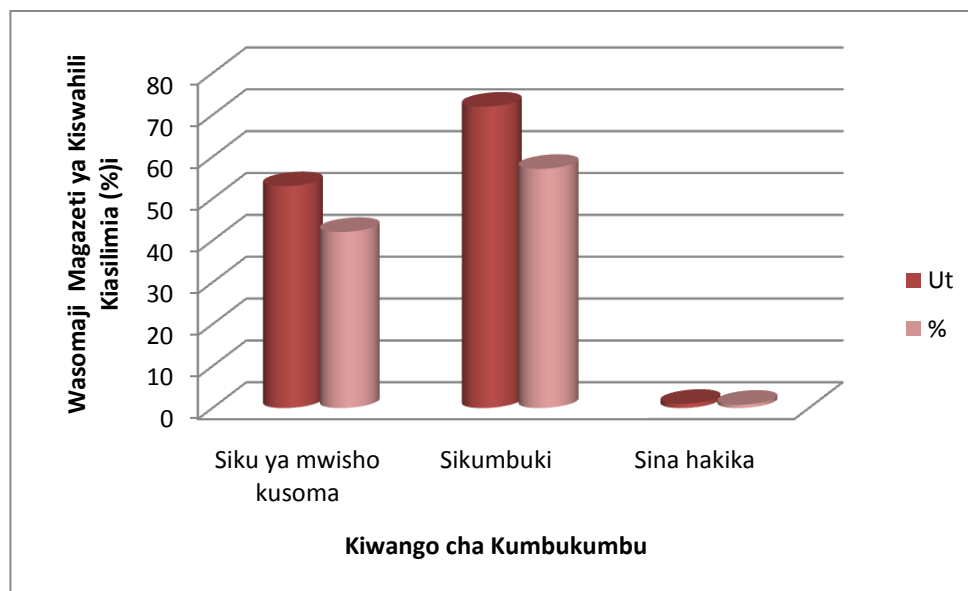
Inaonekana kuwa idhaa ya Kiswahili ya redio ya KBC inapendelewa katika mikoa yote miwili (asilimia 72.42 kwa 27.57 kwa Kiingereza). Katika MP [Mkoa wa Pwani], kwa mfano, idadi ya wale wanaopendelea kusikiliza idhaa ya Kiswahili ni karibu mara mbili ya wanaosikiliza idhaa ya Kiingereza zaidi (80 kwa 42). Tofauti hiyo ni kubwa hata zaidi MN [Mkoa wa Nyanza] kwani idadi hiyo ni zaidi ya mara tatu ya wale wanaopendelea idhaa ya Kiingereza (Mohochi, 2005, uk. 128).

Anachokisema mtafiti huyu ni kuwa wanafunzi wa shule za upili katika mikoa yote miwili walipendelea kusikiliza idhaa ya redio ya KBC (wakati alipokuwa akifanya utafiti wake). Matokeo ya utafiti wa Mohochi sio tofauti na ya Onyango (1990) ambaye aligundua kuwa licha ya wasomi kutosoma vitabu na magazeti ya Kiswahili, walikuwa na uraibu wa kusikiliza taarifa kwa Kiswahili zilizopeperushwa katika idhaa ya redio na

runinga pia. Utazamaji wa runinga na usikilizaji wa idhaa ya redio kwa Kiswahili ni dhihirisho kuwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi wana mapenzi na lugha ya Kiswahili, hivyo wana mielekeo chanya kuihusu. Vinginevyo asilimia ya juu ya jamii ya taasisi za kiufundi za kitaifa ingekuwa ikitazama televisheni na kusikiliza idhaa ya redio kwa lugha ya Kiingereza.

4.5.3.3 Usomaji wa Magazeti na Vitabu vya Riwaya au Tamthilia

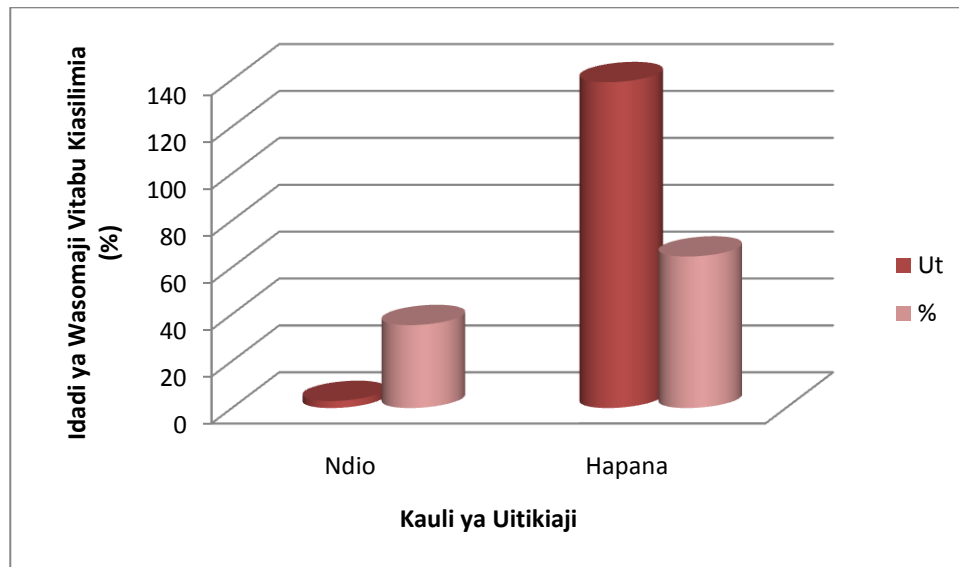
Usomaji wa magazeti ya Kiswahili na vitabu vya Kiswahili kama riwaya au tamthilia unaweza kutoa ishara iwapo lugha ya Kiswahili ilikuwa na nafasi yoyote katika vyombo vya habari hasa kwa upande wa magazeti. Maswali ya 6 na 8 yalitaka kupima ikiwa lugha ya Kiswahili ilikuwa na nafasi yoyote katika mawasiliano ya maandishi miongoni mwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa. Katika swali la 6 walitakiwa wataje siku ya mwisho waliyosoma gazeti lolote la Kiswahili katika maktaba ya chuo. Mchoro 4.19 unaofuata unadhihirisha majibu yao.

Mchoro 4.19: Usomaji wa Magazeti ya Kiswahili

Mchoro 4.19 unadhihirisha kuwa, asilimia 57.14 (n=72) ya wanafunzi hawakuweza kukumbuka siku ya mwisho waliyosoma gazeti la Kiswahili tangu kusajiliwa katika

taasisi zao za kiufundi. Asilimia 42.06 (n=53) tu ndio waliweza kukumbuka wameshawahi kwenda maktabani kusoma magazeti ya Kiswahili. Hili lilithibitika zaidi katika swali la 8 ambapo walitakiwa wataje riwaya au tamthilia yoyote ambayo wameshawahi kusoma katika maktaba ya taasisi. Mchoro 4.20 unaofuata unadhihirisha matokeo ya jibu la swali hili.

Mchoro 4.20: Usomaji wa Vitabu vya Riwaya au Tamthilia

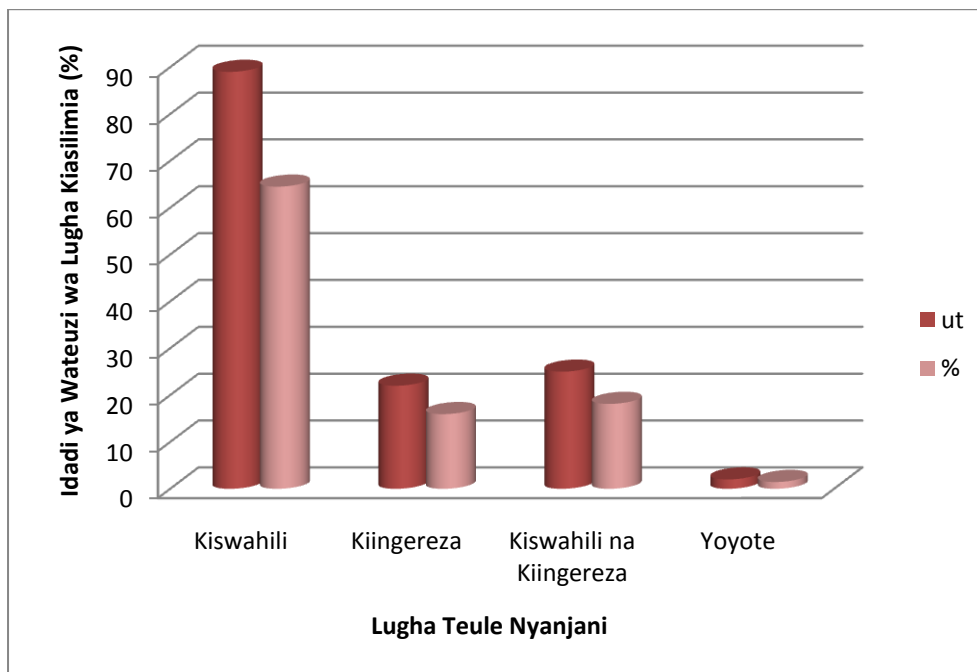
Mchoro 4.20 unadhihirisha kuwa asilimia 64.62% (n=139) ya wanafunzi hawajawahi kusoma riwaya au tamthilia yoyote kutoka maktaba ya taasisi tangu kusajiliwa katika taasisi zao. Asilimia 35.38 (n=3) tu ndiyo iliyokumbuka kuwahi kusoma vitabu vya riwaya au tamthilia kutoka maktaba ya taasisi tangu kujiunga na taasisi zao. Hili ni dhihirisho kamili kuwa idadi kubwa ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa hawakupenda kusoma vitabu vilivyoandikwa kwa Kiswahili. Matokeo ya utafiti huu yanaenda sambamba na matokeo ya utafiti wa Onyango (1990) alipochunguza mielekeo ya wasomi kuhusu matumizi ya lugha ya Kiswahili katika shughuli zao. Katika utafiti wake aligundua kuwa, japo wasomi walisema kwamba walifurahia kusikiliza taarifa za

habari katika runinga na redio kwa lugha ya Kiswahili, kama wanafunzi wa taasisi za kiufundi, hawakupenda kusoma vitabu vya Kiswahili.

Vivyo hivyo, wanafunzi wa taasisi za kiufundi walionekana kupendelea kupata habari kupitia runinga na redio kwa lugha ya Kiswahili na sio kupitia magazeti ya Kiswahili. Fauka ya haya, katika sehemu ya 4.5.1, kupitia swali la 17 utafiti huu ulitaka kujua iwapo lugha ya Kiswahili ilikuwa na umuhimu wowote katika kuendesha shughuli za elimu katika taasisi zao, huku wakieleza umuhimu wake. Jedwali 4.40 linadhihirisha nafasi ya lugha ya Kiswahili katika elimu ya taasisi za kiufundi nchini Kenya. Aidha, japo ilisemekana kuwa mojawapo ya umuhimu wa lugha ya Kiswahili ulitajwa kuwa ni kutumika katika utoaji wa huduma nyanjani, sehemu ifuatayo inadadavua kiasilimia lugha ambayo ingefaa zaidi katika shughuli husika.

4.5.4 Lugha Inayofaa Nyanjani

Baada ya kudadavua umuhimu wa lugha ya Kiswahili, utafiti huu ulitafuta lugha ambayo ingefaa zaidi kwa mujibu wa wanafunzi katika utoaji wa huduma nyanjani. Swali la 18 lilikinaisha shauku ya utafiti huu kupitia miitikio ya wanafunzi. Swali hili liliuliza “*unatarajia kutumia lugha ipi utakapotumwa nyanjani kuhudumia umma?*” Matokeo ya miitikio yao yanawasilishwa katika Mchoro 4.21 unaofuata.

Mchoro 4.21: Lugha inayofaa kwa Matumizi Nyanjani

Kutokana na Mchoro 4.21, ni wazi kuwa asilimia 64.49% (n=89) ya wanafunzi walipendelea kutumia lugha ya Kiswahili iwapo wangetumwa nyanjani. Asilimia 18.12 (n=25) ilipendelea lugha ya Kiswahili na Kiingereza, ilhali asilimia 15.94 (n=22) ya wanafunzi ilipendekeza Kiingereza kingefaa katika utoaji wa huduma. Kundi lingine la asilimia 1.45 (n=2) ya wanafunzi lilipendelea kutumia lugha yoyote ile. Lugha Mama haikuwavutia wateuzi.

4.5.4.1 Sababu za Kuteua Lugha Husika

Kutokana na miitikio ya uteuzi wa lugha tajwa hapo juu, utafiti huu ulitaka kujua sababu za kuteua lugha husika kutumika nyanjani. Jedwali 4.42 linalofuata linatoa ufumbuzi wa uteuzi wao.

Jedwali 4.42: Sababu za Uteuzi wa Lugha ambayo Ingetumika Nyanjani

Sababu za Uteuzi wa Lugha	Kiswahili		Kingereza		Kiswahili		Yoyote		Jumla	
	Ut	%	Ut	%	Ut	%	Ut	%	Ut	%
Wengi hufahamu Kiswahili	64	46.04							64	46.04
Hueleweshwa kwa kiurahisi	14	10.07							14	10.07
Lugha ya Taifa	3	2.16							3	2.16
Hushawishi kirahisi	2	1.44							2	1.44
Hukuza maadili	1	0.72							1	0.72
Huelimisha	1	0.72							1	0.72
Lugha ya kimataifa	1	0.72							1	0.72
Rahisi kuongea na kuandika			13	9.35					13	9.35
Ndiyo lugha ya kufundishia										
Mawasiliano na wageni			7	5.04					7	5.04
Hueleweshwa kwa uwazi			4	2.88					4	2.88
Lugha ya ofisini			1	0.72					1	0.72
Hubeba misamiati ya			1	0.72					1	0.72
kiufundi			1	0.72					1	0.72
Watu huwa mchanganyiko					13	9.35			13	9.35
Ili kufikia kila mtu					10	7.19			10	7.19
Lugha yoyote kwa mujibu wa walengwa							3	2.16	3	2.16
JUMLA			86	61.87	27	19.43	23	16.54	3	2.16

Chanzo: Data kutoka nyanjani,2017

Jedwali 4.42 linaonesha kuwa wanafunzi walioteua Kiswahili kuwa ndiyo lugha ambayo ingetumika nyanjani walifanya hivyo kutokana na sababu zifuatazo:

- (i) Asilimia 46.04 (n=64) ya wanafunzi walisema kuwa walikipendelea Kiswahili kwa sababu kina wazungumzaji wengi. Maoni ya wanafunzi hawa sio pweke kwa sababu Nabea (2009) na Chimera (1998) wanasema kuwa wazungumzaji wa Kiswahili nchini ni takribani zaidi ya asilimia 85.
- (ii) Asilimia 10.07 (n=14) ya wanafunzi walisema kwamba Kiswahili hueleweka kwa urahisi.
- (iii) Kwa umuhimu, asilimia 2.16 (n=3) waliichagua kwa sababu ilikuwa ni lugha ya taifa, hivyo inajulikana na watu wengi.
- (iv) Wengine walioichagua walipata asilimia chini ya tatu na walisema; asilimia 1.44 (n=2) hushawishi kwa urahisi; asilimia 0.72 (n=1) huelimisha; asilimia 0.72 (n=1) ni lugha ya kimataifa; na asilimia 0.72 (n=1) hukuza maadili. Kwa ujumla, walioteua Kiswahili walikuwa asilimia 61.87 (n=86).
- (v) Asilimia 9.35 (n=13) ya wanafunzi waliteua Kiingereza kutumika kama lugha ya huduma nyanjani kwa sababu walisema kwamba ilikuwa rahisi kuongea na kuandika. Pia, asilimia 5.04 (n=7) walisema kuwa Kiingereza kingerahisisha mawasiliano na wageni, ilhali asilimia 2.88 (n=4) walisema ilieleweshwa masuala mbalimbali kwa uwazi. Sababu nyingine hazikuwa na uzito kwani zilibeba chini ya asilimia 1 ya wanafunzi. Kwa ujumla, walioteua Kiingereza walikuwa asilimia 19.43 (n=27).

Waliochagua Kiswahili na Kiingereza kutumika pamoja, kama lugha za kutoa huduma nyanjani ni asilimia 16.54 (n=23). Asilimia 9.35 (n=13) walisema kwamba sababu za kuchagua lugha zote mbili ni kuwa watu huwa wamechanganyikana, huku baadhi yao wakielewa Kiingereza na wengine Kiswahili. Aidha, asilimia 7.19 (n=10) walisema kwamba walikuwa na nia ya kumfikia kila mtu anayeelewa lugha zote au mojawapo ya lugha hizi.

Asilimia 2.16 (n=3) ya wanafunzi walihiari wangetumwa nyanjani wangetumia lugha yoyote, huku uteuzi wake ukitilia maanani mazingira husika na lugha iliyokuwa ikitumiwa na wenyeji. Kwa ujumla, wanafunzi wengi, asilimia 61.87 (n=86) walipendelea kutumia lugha ya Kiswahili kama lugha ya kutoa huduma nyanjani. Waliopendelea Kiingereza walikuwa asilimia 19.43 (n=27), ilhali Kiswahili pamoja na Kiingereza zilipendelewa kwa asilimia 16.54 (n=23) na lugha yoyote ile ilivutia asilimia 2.16 (n=3) ya wanafunzi. Kwa hali hii, asilimia ya juu kupendelea kutumia lugha ya Kiswahili kama lugha ya huduma nyanjani ni dhahirisho la mielekeo chanya kuihusu. Hili ni thibitisho kuwa matokeo ya kauli za Likert yaliyotarajiwa kupima mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi kuhusu matumizi ya lugha ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano yalikuwa chanya.

4.6 Hitimisho

Katika sura hii, mielekeo ya wanafunzi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano ilijadiliwa, huku msimamo wao ukibainishwa. Kwa muhtasari, uchanganuzi husika ulilinganisha na kubainisha mielekeo ya wanafunzi wanaosoma kozi zinazoegemea sanaa na sayansi. Vivyo hivyo, mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi kwa misingi ya madaraja ya masomo na jinsia ilibainishwa. Kwa kifupi, utafiti huu uligundua kuwa mielekeo ya wanafunzi ni chanya kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Wanafunzi wanaosoma kozi zinazoegemea sayansi walidhihirisha mielekeo chanya zaidi ya wenzao wa sanaa. Kwa upande wa madaraja ya masomo, daraja la astashahada lilionyesha kuwa na mielekeo chanya zaidi ya daraja la stashahada. Vivyo hivyo, wanafunzi wa kike walidhihirisha mielekeo chanya zaidi wakilinganishwa na wenzao wa kiume. Utafiti huu ulibainisha maoni ya wanafunzi kuhusu umuhimu wa lugha ya Kiswahili katika elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa, licha ya kutoshirikishwa katika

mitaala wa masomo wa taasisi husika. Vivyo hivyo, maoni ya wahadhiri wa taasisi za kiufundi kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili yaliwasilishwa. Vilevile, maoni ya maafisa wa elimu katika Wizara ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia na maafisa wakuza mitaala katika Taasisi ya Ukuzaji Mitaala, Kenya, yalibainishwa. Sura ya tano itatoa muhtasari wa matokeo ya utafiti huu, huku mapendekezo ya nini kifanyike yakitolewa.

SURA YA TANO

MUHTASARI, MAHITIMISHO NA MAPENDEKEZO

5.0 Utangulizi

Sura hii ni hitimisho la hii tasnifu. Sehemu ya kwanza imetoa muhtasari wa tasnifu nzima kwa kutaja mambo muhimu yaliyojitokeza katika utafiti huu. Aidha, azma kuu ya utafiti huu imeangaziwa kwa ufupi, na muhtasari wa matokeo kutolewa, huku madhumuni lengwa katika utafiti yakitiliwa maanani. Matokeo ya utafiti huu yamewasilishwa, huku tathmini ya mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu matumizi ya lugha ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano katika taasisi za kiufundi nchini Kenya ikiangaziwa. Vivyo hivyo, maoni ya wadau mbalimbali wa elimu yaliyolenga umuhimu wa Kiswahili kwa elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa yalitafutwa. Isitoshe, mapendekezo ya nini kifanyike katika siku za usoni kwa mujibu wa matokeo ya utafiti yamefafanuliwa na mapendekezo ya tafiti ambazo zinaweza kushughulikiwa na watafiti wa baadaye yametolewa.

5.1 Muhtasari wa Tasnifu

Tasnifu hii imegawika katika sura tano. Katika Sura ya kwanza ambayo ni msingi wa utafiti huu imeeleza madhumuni ya utafiti ambayo ni: kuchanganua mielekeo ya wanafunzi wa kozi za sayansi na sanaa kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya; kubainisha maoni ya wakufunzi, maafisa wa elimu na wakuzaji mitaala kuhusu umuhimu wa ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya na kuchunguza maoni ya wanafunzi wa kozi mbalimbali kuhusu umuhimu wa Kiswahili katika elimu yao katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

Aidha, sura hii imejadili umuhimu wa utafiti na miongoni wa umuhimu ni kwamba, matokeo ya utafiti huu ni kihamasisho kwa wakuza mitaala na maafisa wa elimu

kuangalia upya ufundishaji wa stadi za mawasiliano. Aidha, utafiti huu unatoa maelezo kamili kuhusunafasi ya mielekeo katika utoajiwa maamuzi kuhusiana na ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi nchini Kenya. Halikadhalika, upeo wa utafiti huu ulibainishwa ambapo ulichanganua mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Waaidha, utafiti huu ulitafuta maoni ya wadau wa elimu kuhusu umuhimu wa stadi za mawasiliano kwa taasisi za kiufundi za kitaifa. Vilevile, ni katika sura hii ambapo nadharia ambazo zilitupatia mwongozo wakati wa kuandika tasnifu yetu ziliangaziwa. Nadharia hizo ni Nadharia ya Utendaji Razini na Nadharia ya Uamilifu.

Sura ya pili imeangazia uhakiki wa maandishi. Kwa muhtasari imefafanua dhana ya mielekeo kwa mujibu wa wataalamu mbalimbali. Hata hivyo, imebainika kuwa ufafanuzi wa dhana hii hukumbwa na utata. Hivyo, katika utafiti huu mjadala umezuliwa ambao umefafanua dhana hii kwa mapana na marefu. Kimsingi, ni kweli kuwa mielekeo haijengeki katika ombwe, ila hukuzwa na kustawishwa kwa muda mrefu. Vivyo hivyo, mazingira ambamo mhusika hukulia ni muhimu, huku watu wanaomzunguka na jinsi anavyowachukulia humuathiri kimielekeo. Vilevile, utafiti huu ulijadili vijenzi vitatu vya mielekeo ambavyo ni fikra, hisia na vitendo. Zaidi ya haya, maandishi ya awali yaliyolenga mada tafitiwa yalifanyiwa uhakiki, huku yaliyoshughulikiwa katika kila utafiti yakibainishwa na baadaye kudhihirisha tofauti na kubainisha mwanya wa utafiti. Maandishi hakikiwa yamewasilishwa chini ya mada: mielekeo kuhusu lugha kwa ujumla, maandishi ya mielekeo kuhusu lugha ya Kiswahili, maandishi yaliyolenga mielekeo kuhusu ufundishaji wa stadi za mawasiliano, na maandishi kuhusu nafasi ya Kiswahili katika elimu nchini Kenya na utafiti unaohusishwa na taasisi za kiufundi.

Sura ya tatu imefafanua mbinu zilizotumika katika utafiti huu. Imejumuisha msuko wa utafiti uliozingatiwa, ambao ni muundo wa uchunguzi kimaelezo ambao hukadiria matukio kitakwimu na baadaye tathmini hutolewa. Aidha, eneo la utafiti lilihusisha taasisi tano za kitaifa ambazo ni Kenya Coast, Kabete, Meru, Kisii na Eldoret. Wasailiwa wanafunzi 148 walishirikishwa, wahadhiri wao 20, afisa elimu 1 na afisa mitaala 1. Utafiti wa awali ulifanyika katika taasisi ya kiufundi ya Thika, kwa azma ya kufanyia ukarabati vifaa vya ukusanyaji data, ambavyo ni hojaji ya Likert, hojaji ya maswali ya wazi na dodoso lenye maswali ya mahojiano. Uchanganuzi wa data ulihusisha Kichanganuzi Data cha Sayansi Jamii (*SPSS*), huku mbinu za *ANOVA*-njia moja na *t-test* huru sampuli mbili zikishirikishwa.

Katika sura ya nne, uchanganuzi, mijadala na uwasilishaji wa data umefanyika. Awali kabisa, mielekeo ya wanafunzi kuhusu matumizi ya lugha ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano ilijadiliwa. Mielekeo husika ilichanganuliwa kwa kuzingatia vigeu vya michepuo ya masomo (sanaa na sayansi), madaraja ya masomo (astashahada na stashahada) na jinsia. Kwa ujumla, wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa walidhihirisha mielekeo chanya kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Halikadhalika, maoni ya wadau wa elimu (wahadhiri, afisaelimu na afisamitaala) yalitafutwa kuhusu umuhimu wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi. Kwa kifupi, wahadhiri na afisamitaala walichangamkia na kuona umuhimu wa somo tajwa, hasa katika utoaji wa huduma nyanjani. Hata hivyo, afisaelimu hakuona haja ya kufundisha Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa. Ujuzi wa awali wa lugha ya Kiswahili katika viwango vya chini alisema ungewawezesha kutoa huduma bila matatizo yoyote.

Sura hii, kwa ujumla inatoa muhtasari wa tasnifu hii, matokeo ya msingi katika utafiti, hitimisho ya utafiti, mapendekezo ya nini kifanyike kwa mujibu wa utafiti na mapendekezo ya tafiti za baadaye.

5.2 Muhtasari wa Matokeo ya Utafiti

Madhumuni ya kwanza ya utafiti huu yalinuia kuchanganua mielekeo ya wanafunzi wa kozi mbalimbali za sanaa na sayansi katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Baada ya uchanganuzi wa data, matokeo ya utafiti huu yalibainisha kuwa mielekeo ya wanafunzi wa taasisi zote tulizozishirikisha ni chanya kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Kwa kifupi, taasisi ya KANAPO ilidhihirisha alama ya wastani 80.94; KECONAPO 87.79; KINAPO 85.26; MENAPO 87.75 na TENAPO 86.16. Hivyo, alama ya wastani ya taasisi zote ilikuwa 85.31. Hivyo, inadhihirika kuwa wanafunzi wa taasisi hizi walikuwa na mielekeo chanya kuhusu ufundishaji wa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Hii ilitokana na wao kuona umuhimu wa somo husika katika utoaji wa huduma nyanjani. Kwa mfano, zaidi, lingewasaidia kupambana na *Sheng*, athari za lugha mama, kupunguza matatizo ya matamshi na kuboresha stadi za kusikiliza na kuongea, kusoma na kuandika. Hii ingewasaidia katika utoaji wa huduma.

Licha ya mielekeo kwa ujumla, utafiti huu uligundua mielekeo ya wanafunzi kwa misingi ya michepuo ya masomo ilikuwa vilevile chanya kuhusu ufundishaji wa Stadi za mawasiliano kwa Kiswahili. Wanafunzi wa mchepuo wa sanaa waliandikisha alama ya wastani ya mielekeo 84.32, ilhali wa sayansi 86.2. Kwa hali hii, wanafunzi wa sayansi walidhihirisha mielekeo chanya zaidi ya wanafunzi wa sanaa. Tofauti na hii huenda ilisababishwa na hali ya wanafunzi wa sayansi kujisikia hawajimudu vilivyo katika Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili wakilinganishwa na wenzao wa sanaa.

Aidha, mielekeo ya wanafunzi wa astashahada na stashahada ilipolinganishwa ilibainika kuwa mielekeo ya wanafunzi wa astashahada ni chanya zaidi(ilipolinganishwa na ya wanafunzi wa stashahada).Hata hivyo,tofauti katika mielekeo yao ilikuwa finyu kiasi kwamba daraja la astashahada lilidhihirisha alama ya wastani za mielekeo 86.89, ilhali la stashahada likapata 84.01.Tofauti hii ndogo iliyoonekana kupitia miitikio yao ilisababishwa na wanafunzi wa astashahada kujiona hawangemudu stadi za mawasiliano wakilinganishwa na wenzao wa stashahada ambao wanawapiku kiakademia.

Zaidi ya haya, utafiti huu uligundua kuwa daraja la astashahada lilikuwa na uhitaji mkubwa wa kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Hili lilidhihirishwa na mielekeo yao kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kuwa chanya zaidi wakilinganishwa na wa stashahada. Uhitaji huu ulidokezwa na wahadhiri wao na vilevile afisa mitaala kutoka Taasisi ya Ukuzaji Mitaala, Kenya. Kwa maoni yake, daraja la astashahada na wanaojifunza ujuzi mbalimbali kutoka Mamlaka ya Kitaifa ya Viwanda na Mafunzo walihitaji somo hili kuliko wanafunzi wengine wowote. Kando na daraja la astashahada wanafunzi wote wanaosoma kozi zote zinazoegemea utoaji wa huduma wangepaswa kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili.

Matokeo ya uchanganuzi wa mielekeo ya wanafunzi kijinsia ilionyesha kuwa, wanafunzi wa kike walidhihirisha uchanya zaidi ya wanafunzi wa kiume kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Wao walifikia alama ya wastani ya mielekeo 87.35, ilhali wa kiume wakadhihirisha 83.27. Hali hii ilidhihirisha kuwa mielekeo ya wanafunzi wa kike ilikuwa ni chanya zaidi, ikilinganishwa na ya kiume. Tofauti ya kimielekeo baina ya makundi haya ni kuwa, wanawake wanakaribisha masuala ya kimawasiliano wakilinganishwa na wanaume (Lumma-Sellenthin, 2012). Pia, tafiti nyingine za awali zilidhihirisha kuwa wanawake na wanaume hutofautiana kimielekeo kutokana na jinsi ambavyo wanakuzwa kijamii, na wanawake hubobea zaidi

kwa masuala ya utoaji ushauri (Karin, Ragnhild, Ingunn & Sofia, 2017). Hivyo, si ajabu mielekeo ya wanafunzi wa kike katika taasisi za kiufundi ilitukia kuwa ya juu zaidi ya wenzao wa kiume.

Madhumuni ya pili ya utafiti huu yalikuwa yakitafuta maoni ya wadau wa elimu (wahadhiri, maafisa elimu, maafisa mitaala) kuhusu umuhimu wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi nchini Kenya. Matokeo ya maoni ya wahadhiri na afisa mitaala yalidhihirisha kuwa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili lingekuwa la manufaa makubwa, hasa katika utoaji wa huduma nyanjani. Walisema uimarishaji wa stadi za kusikiliza, kuongea, kusoma na kuandika ungerahisisha mawasiliano baina ya wahudumu na wahudumiwa. Pia, utafiti huu uligundua kuwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza zingefaa ndani ya taasisi zaidi kuliko nje ya taasisi, tofauti na Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Walionelea kuwa lugha inayotumika kuwasilisha stadi za mawasiliano inafahamika na watu wengi nyanjani na ingerahisisha mawasiliano. Kwa upande wa afisa elimu hakuona haja ya kufundisha Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi. Maoni yake yalikuwa ni kwamba, ujuzi wa awali wa lugha ya Kiswahili katika viwango vya chini ungewawezesha kutoa huduma bila matatizo yoyote.

Madhumuni ya tatu yalilenga kupata maoni ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu umuhimu wa lugha ya Kiswahili katika elimu yao. Matokeo yake yalidhihirisha kuwa lugha ya Kiswahili inachangia kwa kiasi kikubwa kwa elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa ila sikupitia lugha ya kufundishia. Umuhimu wake ni pamoja na kutumika kufafanua dhana ngumu miongoni mwa wanafunzi na walimu wao, kutoa ushauri nasaha, na kufundishwa kama somo kwa wanafunzi wa kozi ya Huduma za Jamii na Ustawi wa Jamii kwa daraja la astashahada.

Vilevile, hutumika miongoni mwa wanafunzi katika mikutano ambayo si rasmi, mawasiliano na wafanyakazi muhimili, mahubiri na katika mijadala ya kiakademia miongoni mwa wanafunzi wakati wa maandalizi ya mitihani ya ndani na nje. Halikadhalika, wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa walidhihirisha kuwa lugha ambayo ingefaa zaidi katika utoaji wa huduma nyanjani ilikuwa ni lugha ya Kiswahili, huku ikifuatwa na lugha za Kiswahili na Kiingereza, na hatimaye lugha ya Kiingereza. Kwa hali hii, asilimia 64.49 (n=89) ya wanafunzi walionelea kuwa lugha ya Kiswahili inafaa zaidi katika utoaji wa huduma. Vivyo hivyo, Kiswahili pamoja na Kiingereza zilifuata kwa umaarufu, huku zikidhihirisha asilimia 18.12 (n=25) na lugha ya Kiingereza ikaungwa mkono na asilimia 15.94 (n=22). Waliopendelea lugha yoyote walikuwa asilimia 1.45 (n=2) pekee.

Halikadhalika, utafiti huu uligundua kuwa asilimia 85.51 (n=118) walikuwa na mielekeo chanya kuhusu lugha ya Kiswahili. Hii ilidhihirika kupitia kauli walizotoa. Asilimia 72.47 (n=100) walisema kwamba walitaka kufundishwa lugha ya Kiswahili, ilhali wengine waliodhihirisha uchanya walisema kuwa lugha ya Kiswahili hueleweka kwa urahisi (asilimia 11.59), iwe lugha ya lazima (0.73%) na uondoshaji wa *sheng* taasisini asilimia 0.73. Hata hivyo, asilimia 14.49 walikuwa na mielekeo hasi. Kuhusu Kiswahili sanifu, walisema kwamba ni kigumu (asilimia 11.59), Kiswahili hakina umuhimu wowote (asilimia 2.17). Wengine, walisema kuwa kilifaa kifundishwe katika viwango vya chini (asilimia 0.73).

5.3 Mahitimisho

Utafiti huu uligusia masuala kadha yaliyohusiana na mielekeo na uhusiano wake na lugha ya Kiswahili kutumika kama lugha ya kuwasilisha stadi za mawasiliano katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Matokeo yake yalionyesha kuwa wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa waliona umuhimu wa mawasiliano kabambe katika

utoaji wa huduma. Walielewa fika kuwa kuanzishwa kwa ufundishaji wa stadi za mawasiliano kwa kutumia lugha ya Kiswahili sambamba na Kiingereza kungewasaidia kuchonga maarifa yaliyogusia mawasiliano. Hivyo, katika siku za usoni watakapotumwa nyanjani, wangukuwa na ujuzi wa kutosha ambao ungewawezesha kutoa huduma kwa wateja wao bila matatizo. Japokuwa wanafunzi wa mchepuo wa sanaa na sayansi walikuwa na mielekeo chanya kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano, mielekeo ya wanafunzi wa mchepuo wa sayansi ilikuwa chanya zaidi. Hii ni kutokana na wao kujihisi walipungukiwa katika ujuzi wao wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili. Hivyo, walihitaji kuimarisha maarifa ya mawasiliano kwa lugha ya Kiswahili zaidi ya wenzao wa sanaa.

Vivyo hivyo, wanafunzi wa daraja la astashahada na stashahada walikuwa na mwelekeo chanya kuhusu matumizi ya lugha ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Hata hivyo, walikuwa wana mwelekeo chanya zaidi wakilinganishwa na wanafunzi wa daraja la stashahada. Sababu za kuwa na mwelekeo chanya zaidi ilikuwa, walijihisi walikuwa na upungufu wa maarifa ya mawasiliano wakilinganishwa na wenzao wa stashahada na hivyo kuwa na ari ya kujifunza maarifa husika. Isitoshe, wanafunzi wa kike walionyesha mwelekeo chanya zaidi ya wenzao wa kiume. Hali hii ilionyesha kuwa wanafunzi wa kike katika siku za usoni wangeweza kuwa kishajiisho cha kuwahamasisha wenzao wa kiume kuendelea kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili sambamba na Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza.

Jambo moja muhimu ambalo lilijitokeza katika utafiti huu ni kuwa, miongoni mwa taasisi zilizoshirikishwa katika utafiti huu, ni taasisi mbili (KANAPO na KINAPO) ambazo wanafunzi walidhihirisha mwelekeo hasi; asilimia 2.82 (n=4). Idadi ya juu ya wanafunzi katika taasisi zote ilidhihirisha mielekeo chanya; asilimia 98.18 (n=138). Asilimia hii ya juu ya uridhiaji ni dhahirisho kamili kuwa wao wanafahamu fika

umuhimu wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili na wangufaika katika utoaji wa huduma nyanjani. Pia, licha ya Kiingereza kutumika katika nyanja rasmi, lugha ya Kiswahili ilikuwa na umuhimu wake katika taasisi za kiufundi za kitaifa. Hili ni dhahirisho tosha kuwa umuhimu wake hauwezi kupuuzwa hata kidogo.

Kuhusu maoni ya wadau wa elimu waliohusishwa katika utafiti huu ni kuwa asilimia 80 (n=16) ya wahadhiri walionyesha kuwa walikuwa na mielekeo chanya kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Walionyesha kuwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zingefaa wanafunzi zaidi nyanjani. Vivyo hivyo, Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza zilionekana kufaa zaidi ndani ya taasisi kuliko nje ya taasisi. Japo Wizara ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia iliondoa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili, pana haja ya kulifundisha. Isitoshe, wao ndio wana wajibu mkubwa wa kurekebisha hali hii katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Kulingana na utafiti huu, wizara hii ndiyo iliyo na ufunguo wa kuanzisha mchakato wa kurejesha somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika mtaala wa taasisi za kiufundi za kitaifa na taasisi nyingine za kiufundi nchini Kenya.

Fauka ya haya, wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa walidhihirisha kuwa lugha ya Kiswahili ina umuhimu katika elimu ya kiufundi hasa kandokando ya mtaala wa elimu ya taasisi za kiufundi za kitaifa kwani ilitumika katika utekelezaji wa majukumu mbalimbali. Majukumu haya yalibainishwa kama majukumu yaliyolenga mtaala na yaliyolenga mtaala. Yaliyolenga mtaala yalikuwa ni: ufafanuzi wa dhana ngumu darasani, ushauri nasaha, huduma nyanjani, mijadala ya kiakademia, uhimili wa kozi ya Huduma za Jamii na Ustawi wa Jamii. Majukumu yaliyokuwa hayalengi mtaala wa masomo moja kwa moja ni pamoja na mahubiri, mazungumzo na wafanyakazi mihimili na mikutano isiyo rasmi miongoni mwa mengine.

5.4 Mapendekezo ya Utafiti

Lengo kuu la utafiti huu lilikuwa ni kuchanganua mielekeo ya wanafunzi wa kozi za sanaa na sayansi kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya. Wanafunzi wa michepuo yote miwili walionyesha kweli Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ni muhimu katika utoaji wa huduma. Pia, walionyesha somo hili lingewasaidia kukabiliana na tatizo la *Sheng* na athari za lugha mama taasisini. Aidha, lingewasaidia katika utoaji wa huduma na kuboresha zaidi maarifa ya kusikiliza na kuongea. Ni kutokana na mapenzi ya utoaji wa huduma kabambe nyanjani, ndipo utafiti huu unapendekeza Wizara ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia ikishirikiana na Taasisi ya Ukuzaji wa Mitaala, Kenya kuanzisha ufundishaji wa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa, huku wakisisitiza stadi zote za lugha ambazo ni kusikiliza, kuongea, kusoma na kuandika.

Utafiti huu ulidhihirisha kuwa wanafunzi wa daraja la astashahada walionyesha mwelekeo chanya zaidi ya wanafunzi wa daraja la stashahada. Vilevile, wahadhiri wa taasisi za kiufundi walidokeza kwamba wanafunzi wa astashahada mara nyingi huchangia hoja wakiwa darasani, karakanani kwa lugha ya Kiswahili. Utafiti huu unapendekeza ufundishaji wa Kiswahili ufanywe kwa dharura kwa wanafunzi wa daraja la astashahada. Kwa sasa, wanafunzi wa kozi ya Huduma za Jamii na Ustawi wa Jamii, hufundishwa lugha ya Kiswahili kama somo mhimili. Hii ni hatua moja muhimu: Hata hivyo kuna kozi nyingine ambayo inahitaji kufundishwa ni Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kwa sababu inaegemea utoaji wa huduma kwa Jamii.

Kutokana na umuhimu wa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili, utafiti huu unapendekeza kuwa Wizara ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia, huku ikishirikiana na Taasisi ya Ukuzaji Mitaala Kenya ishirikishe kozi zote zinazoegemea utoaji wa

huduma nyanjani katika stadi husika. Kozi hizi ni pamoja na Teknolojia ya Vipimo na Matibabu, Teknolojia Sayansi ya Maabara, Ufundi wa Umeme, Kilimo cha Kawaida, Mitindo ya Nguo na Ushonaji, na Ususi na Tiba ya Urembo kwa upande wa sayansi. Kwa upande wa sanaa ni pamoja na Usimamizi wa Biashara, Mauzo na Masoko, Usimamizi wa Vyama vya Ushirika, Ununuzi na Usambazaji, Usimamizi wa Msururu wa Usambazaji na Usimamizi wa Wafanyakazi.

Utafiti huu unazipatia Wizara ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia na Taasisi ya Ukuzaji wa Mitaala sababu ya kuangalia upya mtaala wa elimu ya taasisi za kiufundi kwa sababu wahusika (wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa) wameonyesha kuwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ni muhimu kwao hasa katika utoaji wa huduma. Waaidha, kwa mujibu wa utafiti huu, kuna haja ya kuelimisha umma na sekta mbalimbali za serikali kuhusu hatua ambazo zimepigwa na lugha ya Kiswahili kitaifa na kimataifa ili waweze kubadilisha mielekeo yao kuhusu Kiswahili. Zaidi ya hili, pana haja ya kueleweshwa wadau wa elimu kuhusu umuhimu wa matumizi ya Kiswahili katika ufundishaji wa stadi za mawasiliano. Pia, maafisa husika wanahitaji kueleweshwa kwamba pana tofauti ya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili na Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza. Vivyo hivyo, wawe na ufahamu kuwa uhamishaji wa maarifa ya kila somo kwa lugha nyingine ni changamoto kwa wahusika.

Aidha, utafiti huu ulichunguza umuhimu wa lugha ya Kiswahili katika elimu ya kiufundi kama **madhumuni ya tatu**. Utafiti huu uligundua kuwa japokuwa lugha ya Kiingereza hutekeleza jukumu la kufundishia masomo mengine, Kiswahili kilikuwa na umuhimu wa kipekee katika mtaala wa elimu ya kiufundi. Iligunduliwa kuwa Kiswahili kilitilia mihimili masomo ya wahadhiri katika taasisi za kiufundi kwa kufafanua dhana tata ambazo ni ngumu kueleweka kwa wanafunzi. Vilevile, kilitumika katika utoaji wa ushauri nasaha miongoni mwa majukumu mengine. Ni kutokana na umuhimu huu,

ndipo utafiti huu unapendekeza kwa Wizara ya Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia, huku ikishirikiana na Taasisi ya Ukuzaji wa Mitaala, Kenya ione jinsi wangeweza kuanzisha ufundishaji wa lugha ya Kiswahili kama somo kwa wanafunzi wote wa taasisi za kiufundi nchini Kenya. Kwa kufanya hivyo, watakuwa wakihimili majukumu ya kitaaluma yanayotekelezwa na Kiswahili ubavuni mwa elimu ya kiufundi katika taasisi za kiufundi za kitaifa nchini Kenya.

Isitoshe, vitengo vya elimu vilivyotajwa hapo juu vinapaswa kuchukulia kutahini somo la Kiswahili kwa wanafunzi wa kozi ya Huduma za Jamii na Ustawi wa Jamii kama jambo la dharura. Kwa kufanya hivyo, watawafanya wanafunzi husika kuanza kutilia maanani zaidi somo husika. Mapendekezo haya hayafanywi katika ombwe kwani asilimia 85.52 (n=118) walionyesha kuwa na mielekeo chanya kuhusu lugha ya Kiswahili sambamba na asilimia 97.18 (n=138) waliodhihirisha mielekeo chanya kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano dhidi ya asilimia 14.49 (n=20) na asilimia 2.82 (n=4) walionyesha mielekeo hasi mtawalia.

5.5 Mapendekezo ya Utafiti wa Baadaye

Utafiti huu ulionyesha kuwa wanafunzi wa kike walidhihirisha mielekeo chanya zaidi ya wanafunzi wa kiume. Hivyo, inaweza kuhitimishwa kuwa kigeu cha jinsia kiliathiri mielekeo ya wanafunzi kuhusu matumizi ya lugha ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Baadhi ya tafiti tangulizi zilidhihirisha hali hiyo. Suala kuu hapa, ni kwa nini? Je, huenda ikawa wanawake kimaumbile wanadhihirisha sifa husika au ni jambo la kawaida tu? Pana haja ya kuchunguza zaidi ikiwa kisababishi cha tofauti za mielekeo kwa misingi ya jinsia kinatokana na maumbile au ni hali ya kawaida tu. Halikadhalika, ni muhimu watafiti wa baadaye wachunguze uhusiano uliopo baina ya maendeleo ya kiuchumi na Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili, huku wakilinganisha na Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza.

Kwa muda mrefu, wanafunzi wa taasisi za kiufundi wa kozi ya Huduma za Jamii na Ustawi wa Jamii, daraja la astashahada, wamekuwa wakifundishwa Kiswahili. Pana haja ya kutathmini mielekeo yao kuhusu lugha ya Kiswahili. Vivyo hivyo, ilidokezwa kuwa lugha ya Kiswahili hutumika kuwafundisha wanafunzi wanaopata mafunzo mbalimbali katika Mamlaka ya Kitaifa ya Viwanda na Mafunzo. Hivyo, pana haja ya kufanya utafiti ambao utatathmini mielekeo ya wanafunzi husika kuhusu lugha ya Kiswahili.

Aidha, utafiti huu ulijikita katika mielekeo ya wanafunzi wa taasisi za kiufundi za kitaifa kuhusu matumizi ya Kiswahili kufundishia stadi za mawasiliano. Pana haja ya kutafuta maoni ya au tangulizi walio nyanjani kuhusu Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kwa kuyahusisha maoni yao na utoaji wa huduma nyanjani.

Mwisho, utafiti wa kina unahitajika ili kuangazia uhusiano uliopo baina ya utoaji wa huduma nyanjani kwa lugha ya Kiswahili ikilinganishwa na lugha ya Kiingereza au lugha za Kiasili.

MAREJELEO

- Adegbija, E. (2000). Language attitudes in West Africa. *International Journal of the Sociology of Language*, 141, 75-100.
- Ajzen, I. (1989). Attitude Structure and behavior. In A. R. Pratkanis, S. J. Breckler, & A. G. Greenwald (Eds.), *The Third Ohio State University Vol. on attitudes and persuasion: Attitude Structure and Function* (Pp. 241-274). Hillsdale, NJ, USA: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Ajzen, I. (1991). The Theory of planned behaviour. *Organizational Behaviour and Human Decision Processes*, 50 (2), 179-211. doi:10.1016/0749-5978(91)90020-t
- Ajzen, I., & Fishbein, M. (1980). *Understanding attitudes and predicting social behaviour*. Englewood, New Jersey, NJ, USA: Prentice Hall Inc.
- Alhmali, R. J. (2007). *Student Attitudes in the context of curriculum in Libyan education in middle and high schools* (Doctorial dissertation, University of Glasgow, Scotland, United Kingdom). Retrieved from http://theses.gla.ac.uk/61/1/Rajab_Thesis.pdf
- Alotaibi, F. S., & Alsaedi, A. (2016). *Attitudes of medical students towards communication skills learning in Western Saud Arabia*. Retrieved from <http://www.doi:10.15537/smj2016.714331>
- Anvik, T., Gude, T., Grimstad, H., Baerheim, A., Fasmer, O. B., Hjortdahl, P., & Vaglum, P. (2007). Assessing medical students' attitudes towards learning communication skills – which components of attitudes do we measure? *BMC*

Medical Education.7 (4). Retrieved from <http://www.biomedcentral.com/1472-6920/7/4>

Aran, J. (2004). *Issues of learning emp at university: An analysis of students perspectives*. Retrieved from <http://www3.telus.net/linguisticissues/emp>

Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R.M., & Fehr, B. (2007). *Social psychology*. (3rd ed.) Toronto, Canada: Pearson Prentice Hall.

Atteya, S. M., Saleh, S. M., & Essam, W. A. (2017). Attitudes of dental interns towards learning communication skills in Alexandria University. *Alexandria Dental Journal*, vol 42, 20-27. Retrieved from https://alexandriadental_journal.com/wp-content/uploads/2017/03/4_sara-Atteya.pdf

Babusa, O. H. (2010). *Uchanganuzi linganuzi wa mielekeo na umilisi wa lugha ya Kiswahili wa wanafunzi katika mikoa ya Pwani na Nairobi nchini Kenya* (Tasnifu ya Shahada ya Uzamifu). Chuo Kikuu cha Kenyatta, Kitivo cha Sanaa na Sayansi Jamii, Nairobi, Kenya.

Baker, C. (1992). *Attitudes and Language*. Clevedon, England: Multilingual Matters Ltd.

Barnard, A., Burgess, T., & Kirby, M. (2004). *As level and A level: Sociology*. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press.

Bem, D. J. (1972). *Self Perception Theory*. Stanford, California: Stanford University.

Biton, T., Bonnett, K., Jones, P., Lawson, T., Skinner, D., Stanworth, M., & Webster, A. (2002). *Introductory sociology* (4th ed.). New York, USA: Palgrave Macmillan.

- Brudner, L. A., & White, D. R. (1979). Language Attitudes: Behaviour and Intervening Variables. In W. F. Mackey (Ed.) *Sociolinguistics studies in contact, methods and cases* (pp. 51-68). The Hague, Netherlands: Mouton Publishers.
- Chimerah, R. M. (1998). *Kiswahili past, present and future horizons*. Nairobi, Kenya: Nairobi University Press.
- Chiraghdin, S., & Mnyampala, M. (1977). *Historia ya Kiswahili*. Nairobi, Kenya: Oxford University Press.
- Cleland, J., Forster, K., & Moffat, M. (2009). Undergraduate students' attitude to communication skills learning differ depending on year of study and gender. Retrieved from <http://doi.org/10.1080/01421590400029541>
- communication skills in Bengaluru city, India*. Retrieved from <http://www.jiaphd.org/text.osp?2016/14/3/327/187174>
- Crossman, A. (2016). Online transactions [msg 1] Message posted to About.com: Verrywell & Thebalance Eagly, A. H., & Chaikens, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Fort Worth, TX: Harcourt Brace Jovanovich.
- Dalvit, L. (2004). *Attitudes of Isixhosa-speaking students at the University of Fort Hare towards the use of Isixhosa as a language of learning and teaching (LOLT)*(Master's thesis). Rhodes University, Grahamstown, South Africa.
- Eshleman, J. R., Cashion, B. G., & Basirico, L. A. (1993). *Sociology: An Introduction* (4th ed.). New York, NY, USA: Harper Collins College Publishers Inc.
- Fasold, R. (1984). *The sociolinguistics of the society*. London, UK: Basil Blackwell.

- Fazel, I. & Aghamolaei, T. (2011), Attitudes towards learning communication skills among medical students of a University in Iran. Retrieved from [http:// acta.tums.ac.ir/index.php/ acta/ article/download/3807/3782](http://acta.tums.ac.ir/index.php/acta/article/download/3807/3782)
- Fishbein, M. A. (1967). Attitude and prediction of behavior. In M. A. Fishbein (Ed.), *Readings Attitude theory and measurements* (pp. 477- 492). New York, NY, USA: Willey.
- Fishbein, M., & Ajzen, I. (1975). *Belief, attitude, intention & behavior: An introduction to theory and research reading*. MA, USA: Addison-Wesley.
- Fishbein, M., & Ajzen, I. (2010). *Predicting and changing behaviours: The RAA*. New York, NY, USA: Taylor and Francis.
- Fishbein, M., & Middlestadt, S. E. (1989). Using the theory of reasoned action as a framework for understanding AIDS-related behavior. In V. M. Mays, G. W. Albee & S. F. Schneider (Eds.), *Primary Prevention of Aids: Psychological approaches*. Newbury Park, USA: Sage.
- Friendrich, P. (2003). English in Brazil: function and attitudes. *World Englishes*. 19 (2).Pp. 215-223.
- Fujishin, R. (2009). *Creating communication: exploring and expanding your fundamental communication skills* (2nd ed.). Lanham, Md: Rowman & Littlefield Publishers
- Gardner, R. (1985). *Social psychology and second language learning: The role of attitudes and motivation*. London, England, UK: Edward Arnold.
- Gardner, R., & Lambert, W. (1972). *Attitudes and motivation in second language learning*. Rowley, MA, USA: Newbury House.

- Gay, L. R. (1987). *Educational research: Competences for analysis and application* (3rd ed.). Columbus, USA: Merrill Company.
- Godin, G., & Kok, G. (1996). *The theory of planned behaviour: A review of its application to health-related behaviours*. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.4278/0890-1171-11.2.87>
- Gorman, T. P. (1974). The teaching of languages at secondary level: Some significant problems. In W. H. Whitely (Ed.), *Language in Kenya* (pp. 481-545). Nairobi, Kenya: Oxford University Press.
- Halloran, J. D. (1967). *Attitude formation and change*. Leicester, Great Britain: Leicester University Press.
- Harlak, H; Gemalmaz, A; Gurel, F. S; Dereboy, C., & Ertekin, K. (2008). Communication skills training: Effects on attitudes towards communication skills and empathic tendency. *Education health*,21(62)
- Horowitz, I. A., & Bordens, K. S. (1995). *Social psychology*. Mountain view, California, USA: Mayfield Publishing Company.
- Ipara, I., & Mbori, B. (2009). The Role of Kiswahili in Enhancing the Potential of Science and Technology. *The Journal of Pan African Studies*, 2 (8), 139-150
- Journal of Men Health*, 20(30), 1-10. doi:10.1016/j.jomh.2012.01.005
- Kahari, L. & Takavarasha, P. (2013). A study of University of Zimbabwe medical student's attitudes towards the teaching and learning of communication skills. *International Journal of Advance Research*, 1(9), 35-42. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/>

- Kalindimya, J. (2004). *Nafasi ya Kiswahili katika Utandawazi*. Imepakuliwa kutoka <http://www.ippmedia.com/nipashe/2004/10/28/23295.html>
- Kandagor, M. (2014). Nafasi ya Kiswahili katika ushirikiano wa Afrika Mashariki. Katika N. Michira, P. I. Iribemwangi na M. Mbatiah (Wah.), *Ukuzaji wa Kiswahili: Dhima na majukumu ya asasi mbalimbali* (uk. 180-192). Nairobi, Kenya: Focus Publishers Ltd.
- Kara, A. (2009). The Effect of a 'Learning Theories' Unit on Students' Attitude towards Learning. *Australian Journal of Teacher Education*, 34 (3), 100-113. <http://ro.ecu.edu.au/ajte/vol34/iss.3/5>
- Karin, S., Ragnhild, E. B., Ingunn, B., & Sofia, K. S. (2017). *Factors associated with pharmacy students' attitude towards learning communication skills: A study among Nordic pharmacy students*. Retrieved from <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2495030>
- Karlsson, L., Kjisik, F., & Norlund, J. (2007). Language counseling: A critical and integral component in promoting an autonomous community of learning. *System*, 35(1), 46-65 doi:10.1016/j.system.2006.10.006
- Kathuri, J. N., & Pals, D. A. (1993) *Introduction to educational research*. Njoro, Kenya: Egerton University Press.
- Katz, D. (1960). The Functional Approach to the study of Attitudes, in *Public Opinion Quarterly*, 24. pp. 163 - 204.
- Kaufman, D. M.; Laidlaw, T. A.; Langille, D.; Sergeant, J.; & Macleod, H. (2001). Differences in Medical students' attitudes and self-efficacy regarding patient-doctor communication. *Acad Med* 2001, 76: 188

- Keiko, T. (2014). Kiswahili katika kuunganisha Japani na Afrika Mashariki: Maoni ya mhadhiri kutoka Chuo Kikuu cha Osaka. Katika N. Michira, P. I. Iribemwangi na M. Mbatiah (wah.), *Ukuzaji wa Kiswahili: Dhima na majukumu ya asasi mbalimbali* (uk. 231- 240). Nairobi, Kenya: Focus Publishers Ltd.
- Kenya Institute of Education (1988). *Curriculum for the national certificate in social development course*. Nairobi, Kenya: Author.
- Khashab, S. S. (2006). Attitudes of Alexandria Medical Students Towards Communication Skills Learning. In *Journal of Egypt Public Health Association*, 81, p 356-372. (PMID:18706306)
- Kiango, J. G. (2002). *Nafasi ya Kiswahili katika ujenzi wa jamii mpya Afrika Mashariki*. Imepakuliwa kutoka http://www.qucosa.de/fileadmin/data/qucosa/documents/10082/9_12_kiango.pdf
- Kigwilu, C. P., Akala, J. W. & Wambua, M. J. (2016). Challenges facing the effectiveimplimantation of artsan and craft courses in Catholic Sponsored Community colleges in Nairobi, Kenya, IOSR. *Journal of Research & Methods Education* (IOSR-IRME). 6(2). Retrieved from www.isorjournaks.org
- Kihore, Y. M. (1983). Nafasi ya Kiswahili barani Afrika. Katika D.L.W. Masoko na J.S.Mdee. (wah.). *MULIKA*. Na. 15, uk. 32-39.
- Kimani, E. N., Mueni, E. D., & Wango, D. M. (2015). *Gender-related challenges faced by students in learning technical courses in Machakos Technical Institute, Machakos County – Kenya*. Retrieved from <http://ir-library.ku.ac.ke/handle/123456789/9396>

- Kombo, D., & Tromp, D. L. (2006). *Theses and proposal writing*. Nairobi, Kenya: Paulines Publications Africa.
- Kothari, C.R. (2004). *Research methodology*. New Delhi, India: New Age Publishers.
- Kovac, M., & Sirkovic, N. (2017). Attitudes towards Communication Skills among engineering students. *English Language Teaching Archives*, 10(3), doi:10.5539/elt.v10n3p111.
- Kubaison, S. T. (2011). Causes of student dropout and decline in performance of technical colleges: A case of technical institutes in Meru Central District. Retrieved from <http://ir-library.ku.ac.ke/handle/123456789/2141>
- Kurgat, P. K. (2010). *Justifying innovative language programs in an environment of change: The case of communication skills in Kenyan universities*. Retrieved from <http://www.ajol.info/index.php/jolte/article/viewFile/51986/40621>
- Lambert, W. E., Gardner, R. C., Otton, R. & Tunstall, K. (1968). A Study of the Roles of Attitudes and Motivation in Second Language Learning. In Fishman, J. A. (Ed.), *Readings in the Sociology of Language*. (pp. 473-491). The Hague, Netherlands: Mouton & Company N. V. Publishers.
- Lemon, N. (1973). *Attitudes and their measurement*. London, England: B. T. Batsford Ltd.
- Lezin, N. (2007). Theories and approaches: Theory of Reasoned Action (TRA). *Resource Center for Adolescent Pregnancy Prevention*. Retrieved from <http://www.TRA/TRA-Theoris&Approaches>
- Lord, C. G. (1997). *Social psychology*. Fort Worth, U. S. A: Holt Rinehart & Winston.

- Lumma-Sellenthin, A. (2012). Students' attitude towards learning communication skills: correlating attitudes, demographic and meta-cognitive variables. *International Journal of Medical Education*, 3, 201-208. doi:10.5116/ijme.5066.cef9
- Maio, G. R., Esses, V. M., & Bell, D. W. (1994). The formation of attitudes towards new immigrant groups. *Journal of Applied Social Psychology*, 24, 1762-1776.
- Marambe, K. N., Edussuriya, D. H., & Dayaratne, K. (2012). Attitudes of Sri Lankan medical students towards learning communication skills, *Education Health*, 25(3), 165-171. doi:10.4103/1357-6283.109796
- Mazrui, A. M. (1981). *Acceptability in a planned standard: The case of Swahili in Kenya*. (Doctorial thesis). Stanford University, Stanford, USA.
- Mbori, B. J. O. (2008). *The interface between language attitudes and language use in a post-conflict context: The case of Rwanda*. (Doctorial thesis, University of South Africa (UNISA), Pretoria, South Africa). Retrieved from <http://uir.unisa.ac.za/bitstream/handle/10500/1733/thesis.pdf?sequence=1>
- McGuire, W. J. (1989). The Structure of Individual Attitude Systems. In A. R. Pratkanis, S. J., Breckler, & A. G. Greenwald (Eds.), In A. R. Pratkanis, S. J. Breckler, & A. G. Greenwald (Eds.), *The Third Ohio State University Vol. on attitudes and persuasion: Attitude structure and function* (pp. 37-69). Hillsdale, NJ, USA: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- McLeod, S.A. (2008). *Likert Scale*. Retrieved from <http://www.simplypsychology.org/likert-scale.html>

medical student attitudes to a learning communication skills teaching program.

- Michener, H. A; Delameter, J. D.; & Myers, D. J. (2004). *Social psychology* (5th ed.) Belmont CA, U. S. A: Thomson & Wadsworth.
- Mills, S. (1998). *Oral Communication*. Boston. Massachussets, USA: McGraw – Hill.
- Mohochi, E. (2005). *Mielekeo ya wanafunzi kuhusu lugha ya Kiswahili na athari zake katika matokeo ya mtihani wa Kiswahili wa kidato cha nne katika mkoa ya pwani na Nyanza, Kenya.*(Tasnifu ya Shahada ya Uzamifu). Chuo Kikuu cha Egerton, Kitivo cha Sanaa Sayansi Jamii, Njoro, Kenya.
- Momanyi, C. (2007). Suala la Mielekeo ya Lugha. Katika F. E. M. K. Senkoro (Mhr.), *Lugha na Fasihi ya Kiswahili Afrika Mashariki*, CHAKAMA (uk. 106 – 113). Dar es Salaam, Tanzania: Taasisi ya Uchunguzi wa Kiswahili (TUKI).
- Montano, D. E., & Karsprzy, D. (2002). The theory of reasoned action and theory of planned behaviour. In K. Glanz, B. K. Rimer and F. M. Lewis (Eds.), *Health behaviour and health education: Theory, research, and practice* (pp. 67-98) San Francisco, CA, USA: Jossey-Bass.
- Montano, D. E., & Karsprzyk, D. (2008). Theory of reasoned action, Theory of planned Health behaviour, and The integrated behavioural model. In K.Glanz, B. K. Rimer, & K. Viswanath (Eds.), *Health behaviour and health education: Theory, research, and practice* (4th ed., pp. 67-96). San Francisco, California, CA, USA: Jossey-Bass.
- Mugambi, H. (2014). Nafasi ya Kiswahili katika utangazaji wa redio nchini Kenya. Katika N. Michira, P. I. Iribemwangi na M. Mbatiah (wah.), *Ukuzaji wa Kiswahili: Dhima na majukumu ya asasi mbalimbali* (uk.156-169). Nairobi, Kenya: Focus Publishers Ltd.

- Mugenda, O. & Mugenda, A. (2003). *Research methods quantitative and qualitative approaches*. Nairobi, Kenya: ACTS Press.
- Mukuthuria, M. (2006). Kiswahili and its Expanding Roles of Development in East African Cooperation: A case of Uganda. *Nordic Journal of African Studies*, 15(2), 154-165. <http://www.njas.helsinki.fi>
- Murgor, T. K., Chang'ach, J. K. & Keter, J. K. (2014). Accessibility of Technical and Vocational Training among disabled people: A survey of TVET institutions in North Rift region, Kenya. *Journal of Education and Practice*, 5 (3). www.liste.org
- Murray, S. L., Haddock, G., & Zanna, M. P. (1996). On Creating Value-expressive attitudes: An experimental approach. In C. Seligman, J. M. Olson, & M. P. Zanna (Eds.), *The Ontario symposium: The psychology of values* (vol. 8). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Muyela, J. A. (2012). An evaluation of effectiveness of technical education and technical programmes in Kenya: A case study of selected technical training institutes in Nairobi. Retrieved from <http://ir-library.ku.ac.ke/handle/123456789/5978>
- Mwaliwa, H. C. (2014). Nafasi ya Kiswahili sanifu katika stesheni za televisheni nchini Kenya. Katika N. Michira, P. I. Iribemwangi na M. Mbatiah (wah.), *Ukuzaji wa Kiswahili: Dhima na majukumu ya asasi mbalimbali* (uk.170-178). Nairobi, Kenya: Focus Publishers Ltd.
- Nabea, W. (2009). Language Policy in Kenya: Negotiation with Hegemony. *The Journal of Pan African Studies*. Retrieved from www.jpnafrican.com/.../3.1%20Kenya%20Language

- Nader, L. (1968). A Note on Attitudes and the Use of Language, In Fishman, J. A. (Ed.), *Readings in the sociology of language*. The Hague, Netherlands: Mouton & Company N. V. Publishers.
- National Council for Law Reporting. (2010, August). *Laws of Kenya: The Constitution of Kenya, 2010*. Retrieved from <http://www.kenyalaws.org>
- Ngerechi, J. B. (2003). Technical and Vocational Education and Training in Kenya, Paper Presented in conference on reform in Technical and Vocational Education and Training (TVET) Gaborone, Botswana. August 4 – 6, 2003.
- Nor, N. A. M.; Yusof, Z. Y. M.; & Shahidan, M. N. (2011). University of Malaya dental students' attitudes towards communication skills learning; implications for dental education. *Journal of Dental Education*, 75 (12), 1611-1619.
- Nyandwaro, K. L. (2015). *Mielekeo ya wafanyakazi kuhusu Kiswahili kama lugha rasmi katika wizara za serikali nchini Kenya: Mintarafu, kaunti ya Kisii*. (Tasnifu ya Shahada ya Uzamili). Chuo Kikuu cha Kenyatta, Kitivo cha Sanaa na Sayansi Jamii, Nairobi, Kenya.
- O'Reilly, E. (2012). Language counseling trends: Implications for beginning language learner strategy instruction. *Studies in Self-Access Learning Journal*, 3 (4), 438-451.
- Obanya, P. (1981). *A curriculum developers' manual*. Switzerland: WCOTP.
- Olugbara, C. T. (2008). *The Effect of Isizulu-English code-switching as a medium of instruction on students' performance in attitudes towards Biology*. Retrieved from <http://uzspace.uzulu.ac.za/bitstream/handle/10530/114/The+effect+of+Isizulu-English+code+switc>

- Onyango, J.O. (1990). *Mielekeo ya wasomi kuhusu matumizi ya Kiswahili nchini Kenya*. (Tasnifu ya Shahada ya Uzamili). Chuo Kikuu cha Kenyatta, Kitivo cha Sanaa na Sayansi Jamii, Nairobi, Kenya.
- Owuor, F. O. (2014) *Effects of strengthening Mathematics and Sciences programme on secondary school performance in Mathematics in Ukwala Division, Siaya County, Kenya* (Master's thesis) University of Nairobi, Faculty of Education Kenya.
- Padwick, A. (2010). *Attitudes towards English and Varieties of English in Globalizing India*. (Master's thesis) University of Groningen, New Castle, England. Retrieved from http://scripties.let.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/Master/Doorstroo_masters/Eurocultare/2009/a.m.j.padwick/MA-2802445-A.Padwick.pdf
- Pratkanis, A. R., & Greenwald, A. G. (1989). A Socio-cognitive model of attitude structure and function. In Berkowitz, L. (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (pp. 245-285). New York, USA: Academic Press.
- Rad, F. (2009). Evaluation of English students' beliefs about English as a foreign language: A case of Kerman Azad University. International Conference ICT for Language. (3rd ed.) Retrieved from http://pixel.online.org/ICT4LL2010/common/download/preedings_pdf/SLA-Fatehi_Rad.pdf
- Redinger, D. (2010). *Language attitudes and code-switching behavior in a multilingual educational context: The case of Luxembourg*. (Doctorial dissertation, The University of York, Wales, UK) Retrieved from http://etheses.whiterose.ac.uk/1101/1/Redinger_PhD_Thesis.pdf
- Rees, C. & Sheard, C. (2002). The relationship between medical students' attitudes towards communication skills learning and their demographic and education-

- related characteristics. *Medical Education*, 36(11). Retrieved from <https://doi.org/10.1046/j.1365-2923.2002.01333.x>
- Rees, C., Sheard, C., & Davies, S. (2002). The development of a scale to measure medical students' attitudes towards communication skills learning: The communication skills attitude scale (CSAS). In *Medical Education*, 36(4), 141-147. <http://dx.doi.org/10.1046/j.1365-2923.2002.01072.x>
- Richa, R. Yashoda, I., & Puranik, (2017). *Dental students' attitude towards learning*
- Said, M. V. (2018). Kiswahili na maendeleo mashambani nchini Kenya. Katika R. Arasa, W. Amukowa, C. Ombuki & P. K. Richard (Eds.), *Book of proceedings of 1st Annual International Conference*. Conference proceedings of Machakos University, held on 17th – 19th April 2018, Machakos University, Machakos, Kenya. Retrieved from <https://www.mksu.ac.ke>
- Schildkraut, D. J. (1994). American Identity and Attitudes Towards Official English in *Political psychology*, 24 (3), 469 – 499.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social sociology*, vol. 25, pp.1-65. San Diego, CA, US: Academic Press. Retrieved from [http://dx.doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](http://dx.doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6)
- Senkoro, F.E.K. (2005). *Language of instruction: The Forgotten factor in education standards in Africa?* Retrieved from <http://www.codesria.org/IMG/pdf/senkoro.pdf>
- Sheppard, B. H., Hartwick, J., & Warshaw, P. R. (1988). The theory of reasoned action: A meta-analysis of past research with recommendations for modifications and future research. *Journal of Consumer Research*, 15(3), 325-343. <http://dx.doi.org/10.1086/209170>

- Sherif, P. (1965). *Attitude and Attitude Change: The Social Judgement-Involvement Approach*. Philadelphia: W. B. Saunders Company.
- Shim, R. J. (2002). Changing Attitudes toward TEWOL in Korea. *Journal of Asian Pacific Communication*, 12(1), 143 – 158.
<https://doi.org/10.1075/japc.12.1.09shi>
- Shitemi, I. N. (2001). Language as a Tool for Development: Issues to Ponder. In L. N. Shitemi, M. N. Noordin, A. I. Opijah & D. M. Mukuria (Wh.). *Kiswahili-A Tool for Development: The Multi-disciplinary Approach*. Eldoret, Kenya: Moi University Press.
- Siregar, F. L. (2009). The Language Attitudes of Students of English Literature and English non diploma at Maranatha Christian University towards English as a foreign language (efl) and the language education policy of Indonesia. *Journal Sastra Inggris*, 9 (1), 39 – 59.
- Tavakol, M. & Dennick, R. (2011). Making sense of Cronbach's Alpha. *International Journal of Medical Education*, 2, 53-55. doi:10.5116/ijme.4dfb.8dfd
- Tchai, F. (1991). *Matumizi ya lugha mjini Malindi: Jinsi mielekeo inavyoathiri uteuzi wa lugha*. (Tasnifu ya shahada ya uzamili). Chuo Kikuu cha Kenyatta, Kitivo cha Sanaa na Sayansi Jamii, Nairobi, Kenya.
- Thomas, W. L. (1995). *Sociology: The study of human relationships*. Orlando, Florida, USA: Holt, Rinehart and Winston, Inc.
- Ting, Su-Hie. (2003). Impact of language planning on language attitudes: A case study in Sarawak, *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 24(3), 195-210. doi:10.1080/01434630308666498
- Tlou, E. R. (2009). *The application of the Theories of Reasoned Action and Planned Behaviour to a working place Hiv/Aids health promotion programme*.

- (Doctorial Thesis, University of South Africa (UNISA), Pretoria, South Africa). Retrieved from <http://r.sear...urRc6ZvgVVM->
- Triandis, H. C. (1971). *Attitude and attitude change*. New York, USA: John Wiley & Sons, Inc.
- Trifkovic, K. C., Lorber, M., Denn, M., Denieffe, S., & Gonc, V. (2017). *Attitudes of nursing students towards learning communication skills*. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.5772/67622>
- Trudgill, P. (1974). *Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society*. London, England: Penguin Group.
- Ullah, M. A.; Barman, A.; Rahim, A. F. A.; & Yusoff, M. S. B. (2012). Determinants of
- Van Els, T. (1984). *Applied linguistics and learning and teaching of foreign languages*. London, England: Routledge.
- Wanjala, F. S., na Kavoi, J. M. (2013). *Stadi za mawasiliano na mbinu za kufundishia Kiswahili: Kwa wanafunzi, walifunzi na walimu*. Mwanza, Tanzania: Serengeti Educational Publishers.
- Webb, V. (1992). Language attitudes in South Africa: Implications for a Post-apartheid democracy. In M. Putz (Ed.). *30 Years of Linguistic Evolution*. Philadelphia, USA: John Bejamins.
- Webster, K., Mavies, K., Timothy, B., & Cordial, B. (2012). The Influence of Teachers and Students' Language Attitude towards the use of Shona as Medium of Instruction in Secondary Schools. *International Journal of English and Literature*, 3 (2), 32-39. Retrieved from <http://www.academicJournals.Org/IJEL DoI.10.5.897/IJEL11.018>)
- Wenden, A. (1991). *Learner strategies for Learner autonomy*. London: Prentice Hall.

- Wright, K. B; Bylund, C; Ware, J; Parker, P; Query, J. L & Baile, W (2006). Medical students attitudes towards communication skills training and knowledge of appropriate provider-patient communication: A comparison of first year and fourth year students. *Medical Education Journal*. Retrieved from <http://www.med-ed.online.org>.
- Zanna, M. P., & Rempel, J.K. (1988). Attitudes: A new look at an old concept. In D. Bar-Tal & A. W. Kruglanski (Eds.), *The social psychology of knowledge*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Zsuzsa, D. (2008). *Bilingualism & language attitudes in northern speech communities in Finland* (Doctorial dissertation, Eotvos Lorand University, Budapest, Hungary) Retrieved from <http://doctor.btk.elte.hu/lingv/durayzsuzsa/pdf>

VIAMBATISHO
KIAMBATISHO 1: HOJAJI KWA WANAFUNZI WA TAASISI ZA UFUNDI
KIAMBATISHO 1A

Hojaji ya Likert Iliyokarabatiwa na Kutumika katika Utafiti Halisi

Kwa msailiwa mpendwa,

Naomba uitikiaja wako kuhusu kauli mbalimbali na maswali katika dodoso hii. Utafiti huu ni wa kiakademia kuhusu Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili (*Communication Skills in Kiswahili*) na lugha ya Kiswahili kwa ujumla. Maoni yako yatabakia kuwa siri na kuhifadhiwa.

Sehemu ya kwanza: Taarifa kuhusu msailiwa

Jaza nafasi iliyoachwa wazi na uweke alama ya vema [] pafaapo kwa jibu lifaalo.

a) Jina la taasisi (*Name of the institution*): _____

b) Jinsia (*Gender*): Mke (*Female*) []; Mme (*Male*) []

c) Michepuo maalum (*Specialization*): Sanaa (*Arts*) [], Sayansi (*Science*) []

d) Michepuo ya kozi (*Course options*): Taaluma ya Masoko (*Marketing*) []/
Usimamizi

wa Biashara (*Business Management*) []/Taaluma ya Mauzo na Masoko (*Sales & Marketing*) []/ Huduma ya Jamii na Ustawishaji Jamii (*Social Work & Community Development*) []/ Usimamizi wa Vyama vya Ushirika (*Cooperative Management*) []/Taaluma ya Usimamizi wa Ununuzi na Usambazaji (*Purchasing & Supplies Management*) []/ Teknolojia ya Sayansi ya vipimo vya Matibabu (*Medical*

Laboratory Science & Technology) []/Teknolojia ya Sayansi Maabara (*Science Laboratory Technology*) []/Upimaji Ardhi (*Land Surveying*) []/ Taaluma ya Utengenezaji Dawa, Mauzo na Masoko (*Pharmaceutical Sales & Marketing*) []/Kilimo (*Agriculture*) []/ Kilimo cha Jumla (*General Agriculture*) []/ Ufundi wa Umeme (*Electrical Engineering*)

[]/Uhandisi wa Barabara (*Civil Engineering*) []/Mitindo ya Nguo na Ushonaji (*Fashion Design & Garment Making*) []

[]/Uhandisi wa Barabara (*Civil Engineering*) []/Mitindo ya Nguo na Ushonaji (*Fashion Design & Garment Making*) []

e) Daraja la masomo: Stashahada (*Diploma*) []; Astashahada (*Certificate*) []

f) Umri: <20 [], 20-25 [], 26-30 [], 31-35 [], lingine (*taja*)

Sehemu ya pili: ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili

Kwa kiwango gani unakubaliana na kauli zifuatazo? Weka alama ya vema [√] kwa majibu yafaayo. Tumia kitanga (*Scale*) ulichopewa hapa chini kujibia kauli katika dodoso (*questionnaire*).

Muhimu: Weka alama ya vema **moja tu** [√] kwa kila kauli (*statement*) katika dodoso hii.

Nakubali Kabisa [NK], Nakubali [N], Sina Hakika [SH], Sikubali [S], Sikubali Kabisa SK]

Jedwali Linaloonyesha Kauli za Hojaji ya Likert

NA.	KAULI	NK	N	SH	S	SK
1.	Ili niwe mhudumu mzuri kwa umma lazima nimiliki stadi za mawasiliano bora kwa Kiswahili					
2.	Hakuna mwanafunzi ambaye hatahitimu kwa kukosa kumiliki stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili					
3.	Ujifunzaji Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ni muhimu kama ilivyo ujiendelezaji wa taaluma ninayosomea					
4.	Ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili utanisaidia kuwaheshimu nitakaoenda kuwahudumia nyanjani					
5.	Sijawahi kupata nafasi ya kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili					
6.	Ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili unavutia					
7.	Sitajali iwapo nitakosa kuhudhuria mihadhara ya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili					
8.	Ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili utanisaidia kujenga mahusiano ya kikazi na wenzangu					
9.	Ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili utanisaidia kuimarisha uwezo wa kuwasiliana na wahudumiwa nyanjani					
10.	Kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ni rahisi mno					
11.	Ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili utanifanya kuwaheshimu wenzangu					
12.	Nilipokuwa nikiomba nafasi ya kujiunga na taasisi hii, ilinjia katika fikra zangu ni vizuri kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili					
13.	Sihitaji kujifunza stadi za mawasiliano kabambe kwa Kiswahili ili niwe mhudumu mzuri nyanjani					
14.	Siamini naweza kuwa na matatizo ya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili					
15.	Ni muhimu kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili sambamba na masomo mengine katika taasisi za kiufundi za kitaifa					
16.	Uwezo wangu utaniwezesha kufaulu mitihani ya baraza la mitihani ya kitaifa kuliko uwezo wa kuwasiliana					
17.	Ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili unawezekana kwa wanafunzi wa sanaa na sayansi katika taasisi za kiufundi za kitaifa					
18.	Naona vigumu kukubali kwa dhati ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa					
19.	Ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ni muhimu kwa sababu uwezo wangu wa kuwasiliana utakuwa wa maisha					
20.	Ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili unapaswa kulenga wanafunzi wa sanaa, ila sio wa sayansi katika taasisi za kiufundi za kitaifa					
21.	Singekuwa na ari ya kuhudhuria vipindi vya somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kama lingeanzishwa					
22.	Kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kutarahisisha utoaji wa huduma baada ya kuhitimu					
23.	Ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili utaondosha matatizo ya kimawasiliano baina ya wahudumu na wahudumiwa nyanjani					
24.	Hata kama somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili yangeanzishwa, halingenisaidia kuondoa woga wa kujieleza mbele ya wenzangu					

Chanzo: Rees na Wenzake (2002) na Watafiti, 2017

KIAMBATISHO 1B

Maswali Kuhusu Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili na Umuhimu wa Kiswahili Sehemu ya kwanza: Taarifa kuhusu msailiwa

Jaza nafasi iliyoachwa wazi na uweke alama ya vema [✓] pafaapo kwa jibu lifaalo.

- a) Jina la taasisi (*Name of the institution*): _____
- b) Jinsia (*Gender*): Mke (*Female*) []; Mme (*Male*) []
- c) Michepuo maalum (*Specialization*): Sanaa (*Arts*) [], Sayansi (*Science*) []
- d) Michepuo ya kozi (*Course options*): Taaluma ya Masoko (*Marketing*) []/Usimamizi wa Biashara (*Business Management*) []/Taaluma ya Mauzo na Masoko (*Sales & Marketing*) []/ Huduma ya Jamii na Ustawishaji Jamii (*Social Work & Community Development*) []/ Usimamizi wa Vyama vya Ushirika (*Cooperative Management*) []/Taaluma ya Usimamizi wa Ununuzi na Usambazaji (*Purchasing & Supplies Management*) []/ Teknolojia ya Sayansi ya vipimo vya Matibabu (*Medical Laboratory Science & Technology*) []/ Teknolojia ya Sayansi Maabara (*Science Laboratory Technology*) []/Upimaji Ardhi (*Land Surveying*) []/ Taaluma ya Utengenezaji Dawa, Mauzo na Masoko (*Pharmaceutical Sales & Marketing*) []/ Kilimo (*Agriculture*) []/ Kilimo cha Jumla (*General Agriculture*) []/ Uhandisi Umeme (*Electrical Engineering*) []/Uhandisi Barabara (*Civil Engineering*) []/Mitindo ya Nguo na Ushonaji (*Fashion Design & Garment Making*) []
- e) Daraja la masomo: Stashahada (*Diploma*) []; Astashahada (*Certificate*) []
- f) Umri: <20 [], 20-25 [], 26-30 [], 31-35 [], lingine (*taja*) _____

Sehemu ya pili: Maswali kuhusu Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili

Jibu maswali yafuatayo kwa maelezo ya kina panapohitajika kufanya hivyo.

1. Katika taasisi hii, Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili hufundishwa?
2. Ungependelea kutumia lugha ya Kiswahili au Kiingereza utakapotumwa nyanjani kuhudumu baada ya kuhitimu?.....
Kwa nini?
3. Unakubaliana na maoni kuwa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili linawafaa zaidi wanafunzi wanaosoma kozi zinazolenga sanaa na sio sayansi?
Kwa nini kwa mujibu wa jibu lako?
4. Kwa sasa, unajihisi umetosheka na ujuzi ulionao wa mawasiliano?
Eleza kwa nini?

5. Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zitakusaidia kushirikiana na wenzako kazini na unaoenda kuwahudumia nyanjani baada ya kuhitimu?

Kwa mujibu wa jibu lako toa sababu zako.

.....
.....
.....

6. Ulipokuwa ukituma maombi ya kujiunga na taasisi hii, ulitarajia kufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili?

Kwa

nini?.....

7. Unafikiria ujifunzaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ni rahisi mno na hakuna haja ya kulifundisha katika taasisi za ufundi za kitaifa?

Toa sababu za jibu lako.....

.....
.....

8. Somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili lingekusaidia kutoa maoni yako kwa njia ifaayo?

Kwa nini?

.....
.....

9. Je, ujifunzaji wa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili lingekufanya uimarike katika mawasiliano?

Kwa nini?.....

.....
.....

10. Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili zinapaswa kufundishwa kwa wanafunzi wote wa taasisi za ufundi za kitaifa?

Toa sababu za jibu lako.....

.....
.....

11. Kujifunza Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili kutaimarisha utoaji wa huduma kwa umma au wateja wako?

Kwa nini?

.....
.....

12. Ungejali kama ungekosa kuhudhuria vipindi vya somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili?

Toa sababu za jibu lako.

.....
.....

13. Kuna umuhimu wowote wa kuanzisha ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za ufundi za kitaifa?

Kwa nini?

.....
.....

14. Je, unaweza kuamini una matatizo ya Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili?

Kwa nini?

15. Ni kweli ili uweze kuhudumia umma ipasavyo ni lazima umiliki Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili?

Toa sababu za jibu lako.

16. Toa maoni yako kuhusu ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa. Napenda kufundishwa sana [] Napenda kufundishwa kiasi [] Sipendi kufundishwa [] na Sipendi kufundishwa hata kidogo []. Weka alama ya $\sqrt{\quad}$ kwa jibu lako. Kwa nini?.....,,.....

Sehemu ya tatu: maswali kuhusu umuhimu wa Kiswahili katika elimu ya taasisi za kitaifa

1. Taja lugha inayotumika katika taasisi yako katika maeneo yafuatayo:
Ofisini/afisini Mikutano ya chuo Michezoni
Mbao za matangazo Taarifa kutoka kwa mkuu wa chuo.....

2. Lugha ipi ambayo mara nyingi hutumika katika mawasiliano miongoni mwenu kama wanafunzi?.....

3. Ikiwa Kiswahili hakifundishwi katika taasisi yenu kuna njia ambazo kinatumika katika shughuli mbalimbali?
Zitaje shughuli hizi ikiwa zipo.

4. Wakati wa mikutano, mkuu wa chuo hutumia lugha ipi katika hotuba zake?.....

5. Kuna nyakati ambazo wahadhiri/walimu wenu hutumia lugha ya Kiswahili? Ikiwa jibu ni ndio zitaje nyakati hizi.

6. Unaweza kukumbuka siku ya mwisho uliyosoma gazeti lolote la Kiswahili katika maktaba yenu. Itaje.....

7. Taja magazeti yanayopatikana katika maktaba (*library*) yenu.

8. Taja tamthilia au riwaya zozote za Kiswahili ambazo umeshawahi kusoma katika maktaba ya taasisi tangu ukubaliwe kujiunga na taasisi hii?

9. Maktaba (*library*) yenu ina vitabu vyovyote vya Kiswahili?

10. Wakati wa ibada (*worship*) lugha ipi ambayo hutumika?

11. Wewe hupendelea mahubiri yanayoendesha kwa lugha ipi?

Kwa nini?

.....
.....
12. Ukiwa na marafiki wenzako hapa chuoni, mnatumia lugha ipi kwa mawasiliano ya kawaida?

Kwa nini?

.....
.....
13. Kwa ujumla, kama wanafunzi, mna mitazamo (*perceptions*) ipi kuhusu lugha ya Kiswahili? Eleza.

.....
.....
14. Unapendelea taarifa zinazopeperushwa katika runinga (*television*) kwa lugha ipi?

Kwa nini?

.....
.....
15. Ni idhaa ipi ya redio ambayo husikiliza zaidi? Idhaa ya Kiingereza au Kiswahili

16. Kiswahili kina umuhimu katika kuendesha shughuli za elimu katika taasisi yenu? Eleza kwa maneno machache.

.....
.....
17. Unatarajia kutumia lugha ipi utakapotumwa nyanjani kuhudumia (*serve*) umma (*public*)?

Kwa nini?

KIAMBATISHO 2

DODOSO KWA WAHADHIRI WA KOZI TEULE KATIKA TAASISI ZA

KIUFUNDI ZA KITAIFA

Jina la taasisi (*Name of Institution*):

Kozi funzwa (*Course taught*).....

Cheo cha afisa anayehojiwa:.....

Uana (*Gender*): Mke [] Mme [].

1. Baada ya wanafunzi wenu kuhitimu kuna lugha mnaowaelekeza kutumia wanapotumwa nyanjani kuwahudumia wateja wao?

2. Katika taasisi yenu kuna mafunzo mnaotoa ya mawasiliano kwa faida ya mahitimu wenu nyanjani?

Ikiwa yapo ni yepi?

Yanaendeshwa kwa lugha ipi?

3. Kuna taarifa kuwa wanafunzi wenu hufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza tu. Ni kweli?

Kwa maoni yako somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza huwa lina manufaa yoyote kwa wanaoenda kuhudumiwa nyanjani? Eleza.

.....

.....

4. Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili hufundishwa?.....

Ikiwa jibu ni hapana/la, kwa maoni yako kuna haja ya kufundisha somo hili katika taasisi za kiufundi za kitaifa?

.....

Kwa nini? Taja na ueleze umuhimu wake.

.....

5. Kwa maoni yako wa taasisi za kiufundi za kitaifa wakiwa nyanjani wangenufaika zaidi kwa somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza [] au Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili []Toa sababu za jibu lako.

.....

.....

.....

6. Kwa maoni yako mielekeo/mitazamo ya wanafunzi kuhusu Kiswahili ikoje

ikilinganishwa na Kiingereza ambayo ndiyo lugha fundishi? Ni hasi au ni chanya? Toa maelezo kwa mujibu wa jibu lako.

.....

.....

.....

.....

KIAMBATISHO 3

Dodoso kwa Afisa wa Elimu Kitengo cha Mafunzo ya Kiufundi katika Wizara ya Elimu

1. Umefanya kazi katika kitengo cha mafunzo ya ufundi kwa muda gani?
2. Wanafunzi wa taasisi za ufundi hufundishwa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili?.....
Ikiwa jibu ni hapana, kwa nini?
3. Kwa maoni yako, somo la Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili lina umuhimu wowote kwa wa taasisi za kiufundi za kitaifa?
4. Kwa maoni yako, wa taasisi za kiufundi za kitaifa wanatarajiwa wawahudumie wahudumu/wateja wao wakitumia lugha ipi?Kiingereza []au Kiswahili[]?
5. Ikiwa somo la stadi za mawasiliano kwa Kiingereza ndilo tu hufundishwa kwa wa taasisi za kiufundi za kitaifa, je ni kwa manufaa yao wakiwa chuoni au baada ya kuhitimu?
6. Ikiwa ni baada ya kuhitimu itawasaidia vipi ilhali wanaowahudumia wana ufahamu finyu wa Kiingereza?
7. Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia ina mipango yoyote ya kuanzisha ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili ikiwa bado haijaanzisha? Ndio [] au Hapana [].....
Ikiwa jibu ni ndio, lini?
8. Katika taasisi za kiufundi, Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza hufundishwa na Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili hupuuzwa. Ni kweli?
9. Kuna fununu kuwa kuna kipindi ambapo somo hili lilikuwa likifundishwa katika taasisi za kiufundi na baadaye kuondolewa. Ni KWELI au LA?
10. Kwa nini somo hili lilifutwa katika mtaala wa mafunzo ya taasisi za kiufundi?

KIAMBATISHO 4

Dodoso kwa Afisa wa Mafunzo ya Ufundi katika Taasisi ya Ustawishaji Mitaala

1. Umefanya kazi katika kitengo cha ukuzaji wa mitaala ya mafunzo ya ufundi kwa muda gani?.....
2. Ni somo gani lingewafaa wa taasisi za ufundi nyanjani? Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza [] au Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili []? Kwa nini kwa mujibu wa jibu lako?
3. Kwa maoni yako, kuna haja ya kufundisha Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa?
4. Ikiwa kuna haja ya kufundisha Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa, maandalizi ya mtaala wake u katika mipango yenu?
5. Ikiwa mpango haupo, mna nia ya kufanya hivyo?
6. Maoni yako ni yepi kuhusu ufundishaji/maandalizi ya mtaala wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili katika taasisi za kiufundi za kitaifa?
7. Kuna fununu kuwa kuna kipindi ambapo somo hili lilikuwa likifundishwa katika taasisi za kiufundi na baadaye kuondolewa. Ni KWELI au LA?
8. Kwa nini somo hili lilifutwa katika mtaala wa mafunzo ya taasisi za kiufundi za kitaifa?
9. Kati ya masomo ya Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza na Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili, kwa maoni yako ni lipi lingewafaa zaidi:
 - a) **Chuoni:** Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza [] au Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili [] au yote mawili [].
 - b) **Nyanjani kwa mujibu wa wahudumiwa:** Stadi za Mawasiliano kwa Kiingereza [] au Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili [] au yote mawili [].Kwa nini kwa mujibu wa jibu lako?

Chuoni:

.....
.....
.....
.....

Nyanjani:

.....
.....
.....
.....

10. Kuna fununu kuwa kuna kipindi ambapo somo hili lilikuwa likifundishwa katika taasisi za kiufundi na baadaye kuondolewa. Ni KWELI au LA?

11. Kwa nini somo hili lilifutwa katika mtaala wa mafunzo ya taasisi za kiufundi?

.....
.....
.....
.....

KIAMBATISHO 5: MAOMBI YA KUKUSANYA DATA

KIAMBATISHO 5A

Maombi ya Kukusanya Data katika Taasisi ya Kiufundi ya Kabete

C/O BETTA MUTUKU,
KISEVENI SECONDARY SCHOOL,
P.O BOX 1687-90100,
MACHAKOS.
24th SEPTEMBER, 2017.
CELL: +254733345659/+254727586934/+255687470625
E-mail: mutukukavoi@yahoo.com

THE PRINCIPAL,
KABETE NATIONAL POLYTECHNIC,
P.O BOX 29010 - 00625,
NAIROBI.

Dear Sir/Madam,

RE: PERMISSION TO COLLECT DATA IN YOUR INSTITUTION

I am a student at Rongo University, pursuing a PhD degree in Kiswahili; registration number PKIS/9302/2014. I am conducting a research on "Analysis of students' attitudes towards teaching of communication skills in Kiswahili in technical training institutes in Kenya."

I, kindly request you to allow me collect data in your institution on 4th October, 2017 starting 9.00 a.m for the purposes of helping me complete my PhD program. If permission is granted, I would like to involve students and lecturers from the following courses:

1. Medical Laboratory Technology; Electrical Engineering (Science— Diploma),
2. Cooperative Management; Marketing (Arts— Diploma),
3. Medical Laboratory Technology; Electrical Engineering (Science— certificate),
4. Cooperative Management; Purchasing & Supplies Management (Arts— Certificate).

The study will involve finalists (third year students in diploma courses and second year students in certificate courses) in the above stated courses.

I would like to assure you that the information gathered will be for the purpose of this research only and will be treated with strict confidentiality. I am patiently waiting for your response sir.

Thank you,

Yours Faithfully,

....

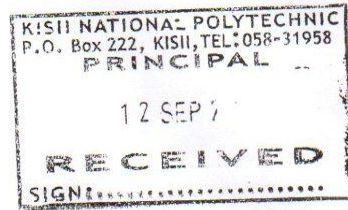
JACKSON MUTUKU KAVOI

Permission granted
4/10/17
REGISTRAR
THE KABETE NATIONAL
POLYTECHNIC

KIAMBATISHO 5B

Maombi ya Kukusanya Data katika Taasisi ya Kiufundi ya Kisii

C/O BETTA MUTUKU,
KISEVENI SECONDARY SCHOOL,
P.O BOX 1687-90100,
MACHAKOS.
5th SEPTEMBER, 2017.
CELL: +254733345659/+254727586934/+255687470625
E-mail: mutukukavoi@yahoo.com

KISII.

Dear Sir/Madam,

RE: PERMISSION TO COLLECT DATA IN YOUR INSTITUTION

I am a student at Rongo University, pursuing a PhD degree in Kiswahili; registration number PKIS/9302/2014. I am conducting a research on "Analysis of students' attitudes towards teaching of communication skills in Kiswahili in technical training institutes in Kenya."

I kindly request you to allow me collect data in your institution on 26th September, 2017 starting 9.00 a.m for the purposes of helping me complete my PhD program. If permission is granted, I would like to involve students and lecturers from the following courses:

1. Medical Laboratory Technology; Electrical Engineering (Science- Diploma),
2. Community Development & Social Work; Cooperative Management (Arts- Diploma),
3. Medical Laboratory Technology; Electrical Engineering (Science- certificate),
4. Community Development & Social Work; Marketing (Arts- Certificate).

The study will involve finalists (third year students in diploma courses and second year students in certificate courses) in the above stated courses.

I would like to assure you that the information gathered will be for the purpose of this research only and will be treated with strict confidentiality. I am patiently waiting for your response sir.

Thank you,

Yours Faithfully,

JACKSON MUTUKU KAVOI

D/Principal Admin
deal

Customer Care
to respond positively.

KIAMBATISHO 5C

Barua ya Utambulisho kwa Nacosti kutoka Chuo Kikuu cha Rongo

OFFICE OF THE DEAN

SCHOOL OF GRADUATE STUDIES

Tel. 0771349741

P.O. Box 103 - 40404
RONGO

Our Ref: **PKIS/9302/2014**

Date: Friday, March 3, 2017

The Chief Executive Officer,
National Commission for Science, Technology & Innovation,
Utalii House,
Off Uhuru Highway, Nairobi,
P.O Box 30623-00100,
Nairobi-KENYA.

Dear Sir,

**RE: RESEARCH PERMIT FOR MR. JACKSON MUTUKU KAVOI -
PKIS/9302/2014**

We wish to inform you that the above person is a bona fide graduate student of Rongo University in the School of Arts & Social Sciences pursuing a PhD degree in Kiswahili. He has been authorized by the University to undertake research titled; *"Uchanganuzi wa Mielekeo ya Wanafunzi Kuhusu Ufundishaji wa Stadi za Mawasiliano kwa Kiswahili Katika Taasisi za Ufundi Nchini Kenya"*

This is, therefore, to request the commission to issue him with a research permit to enable him proceed for field work.

Your assistance to him shall be highly appreciated.

Thank you.

f: Prof. Z. Ngalo Otieno-Ayayo
Ag. DEAN, SCHOOL OF GRADUATE STUDIES

Copy to: Ag. Vice Chancellor
Ag. Deputy Vice Chancellor (Academic and Student Affairs).
Dean, School of Arts & Social Sciences.
HoD, Languages, Literature & Linguistics.

KIAMBATISHO 5D

Cheti cha Kukusanya Data kutoka Nacosti

THIS IS TO CERTIFY THAT:

**MR. JACKSON MUTUKU KAVOI
of RONGO UNIVERSITY, 0-1027 DONYO**

Permit No : NACOSTI/P/17/54796/16371

Date Of Issue : 19th June,2017

Fee Received :Ksh 2000

**SABUK,has been permitted to conduct
research in Kisii , Meru , Mombasa ,
Nairobi, Uasin-Gishu Counties**

**on the topic: UCHANGANUZI WA
MIELEKEO YA WANAFUNZI KUHUSU
UFUNDISHAJI WA STADI ZA
MAWASILIANO KWA KISWAHILI KATIKA
TAASISI ZA UFUNDI NCHINI KENYA**

**for the period ending:
19th June,2018**

[Handwritten Signature]

**Applicant's
Signature**

[Handwritten Signature]

**Director General
National Commission for Science,
Technology & Innovation**

KIAMBATISHO 5E

Kibali cha Kukusanya Data kutoka Nacosti

NATIONAL COMMISSION FOR SCIENCE, TECHNOLOGY AND INNOVATION

Telephone: +254-20-2213471,
2241349, 3310571, 2219420
Fax: +254-20-318245, 318249
Email: dg@nacosti.go.ke
Website: www.nacosti.go.ke
When replying please quote

9th Floor, Utalii House
Uhuru Highway
P.O. Box 30623-00100
NAIROBI-KENYA

Ref. No. **NACOSTI/P/17/54796/16371**

Date: **19th June, 2017**

Jackson Mutuku Kavoi
Rongo University College
P.O. Box 103-40404
RONGO.

RE: RESEARCH AUTHORIZATION

Following your application for authority to carry out research on *“Uchanganuzi wa mielekeo ya wanafunzi kuhusu ufundishaji wa stadi za mawasiliano kwa Kiswahili katika Taasisi za Ufundi Nchini Kenya,”* I am pleased to inform you that you have been authorized to undertake research in **Kisii, Meru, Mombasa, Nairobi and Uasin Gishu Counties** for the period ending **19th June, 2018**.

You are advised to report to **the County Commissioners and the County Directors of Education of the selected Counties** before embarking on the research project.

On completion of the research, you are expected to submit **two hard copies and one soft copy in pdf** of the research report/thesis to our office.

**GODFREY P. KALERWA MSc., MBA, MKIM
FOR: DIRECTOR-GENERAL/CEO**

Copy to:

The County Commissioners
Selected Counties.

The County Directors of Education
Selected Counties.

COUNTY COMMISSIONER
NAIROBI COUNTY
P. O. Box 30124-00100, NBI
TEL: 341666

Ok
COUNTY COMMISSIONER
UASIN GISHU COUNTY
Handwritten signature
19/6/17

Ok
Handwritten signature
25/09/2017
COUNTY COMMISSIONER
KISII
ISO9001 Certified

KIAMBATISHO 5F

Kibali cha Kukusanya Data katika Kaunti ya Meru

**THE PRESIDENCY
MINISTRY OF INTERIOR AND COORDINATION OF NATIONAL
GOVERNMENT**

Telegrams:
Telephone:
Email: ccmeru@yahoo.com
Fax:

COUNTY COMMISSIONER
MERU COUNTY
P.O. BOX 703-60200
MERU.

When replying please quote
Ref: *ED.12/3 VOL.II/58*

Date: 20th June 2017

TO WHOM IT MAY CONCERN

RE: RESEARCH AUTHORIZATION – JACKSON MUTUKU KAVOI

This is to inform you that **Jackson Mutkuku Kavoi** of **Rongo University College** has reported to this office as directed by Commission for Science, Technology and Innovation and will be carrying out Research on “**Uchanganuzi wa mielekeo ya wanafunzi kuhusu ufundishaji wa stadi za mawasiliano kwa Kiswahili katika Taasisi za Ufundi nchini Kenya.**”

Since authority has been granted by the said Commission, and the above named student has reported to this office, he can embark on his research project for the period ending **19th June, 2018.**

Kindly accord him any necessary assistance he may require.

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Maina George'.

Maina George
For: County Commissioner
MERU

KIAMBATISHO 5G

Kibali cha Kukusanya Data katika Kaunti ya Uasin Gishu

REPUBLIC OF KENYA

MINISTRY OF EDUCATION
STATE DEPARTMENT OF BASIC EDUCATION

Telegrams: "EDUCATION", Eldoret
Telephone: 053-2063342 or 2031421/2
Mobile : 0719 12 72 12/0732 260 280
Email: cdeuasingishucounty@yahoo.com
: cdeuasingishucounty@gmail.com

When replying please quote:

Office of The County Director of Education,
Uasin Gishu County,
P.O. Box 9843-30100,
ELDORET.

Ref: No. MOE/UGC/TRN/9/VOL.III/35

19th September , 2017

Jackson mutuku kavoi,
Rongo University college,
P.O. Box 103 – 40404
NAIROBI.

RE: RESEARCH AUTHORIZATION

This office has received your request for authority to carry out research on "*Uchanganuzi wa mielekeo ya wanafunzi kuhusu ufundishaji wa stadi za mawasiliano kwa Kiswahili katika Taasisi za Ufundi Nchini Kenya.*" I am pleased to inform you that you have been authorized to undertake research in Uasin Gishu County for the period ending 19th June, 2018

The authorities concerned are requested to give you maximum support.

I wish you well during your research.

For COUNTY DIRECTOR OF EDUCATION
UASIN GISHU COUNTY

PSINEN MICHAEL
For: COUNTY DIRECTOR OF EDUCATION
UASIN GISHU.

KIAMBATISHO 5H

Kibali cha Kukusanya Data katika Kaunti ya Kisii

REPUBLIC OF KENYA
MINISTRY OF EDUCATION
State Department for Basic Education

Telegram: "EDUCATION"
Telephone: 058-30695
Email address: cdekisii@gmail.com
When replying please quote

COUNTY DIRECTOR OF EDUCATION
KISII COUNTY
P.O. BOX 4499 - 40200
KISII.

REF: CDE/KSI/RESECH/75

DATE: 25TH September, 2017

Jackson Mutuku Kavoi
Rongo University College
P O Box 103-40404
KISII.

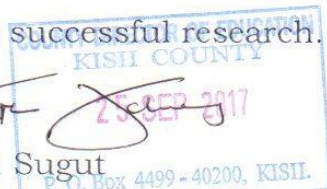
RE: RESEARCH AUTHORIZATION.

Following your research Authorization vide your letter **Ref. NACOSTI/P/17/54796/16371** to carry out research in Kisii County, this letter refers.

I am pleased to inform you that you can carry out your research in the County on "***Uchanganuzi wa mieleka ya wanafunzi kuhusu ufundishaji wa stadi za mawasiliano kwa Kiswahili katika Taasisi za Ufundi Nchini Kenya, in Kisii County***" for a period ending **19th June, 2018.**

Wish you a successful research.

Dr. William Sugut
County Director of Education
KISII COUNTY.

KIAMBATISHO 5I

Kibali cha Kukusanya Data katika Kanda ya Nairobi

Republic of Kenya
STATE DEPARTMENT OF BASIC EDUCATION

Telegrams: "SCHOOLING", Nairobi
Telephone; Nairobi 020 2453699
Email: rcenairobi@gmail.com
cdenairobi@gmail.com

REGIONAL COORDINATOR OF EDUCATION
NAIROBI REGION
NYAYO HOUSE
P.O. Box 74629 – 00200
NAIROBI

When replying please quote

Ref:RCE/NRB/GEN/VOL.1

DATE: 27th September, 2017

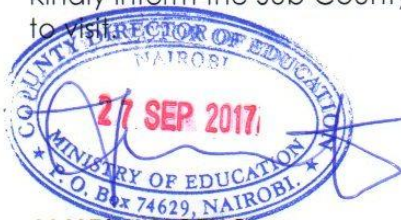
Jackson Mutuku Kavoi
Rongo University College
P O Box 103-40404
RONGO

RE: RESEARCH AUTHORIZATION

We are in receipt of a letter from the National Commission for Science, Technology and Innovation regarding research authorization in Nairobi County on "**Uchanganuzi wa mielekeo ya wanafunzi kuhusu ufundishaji wa stadi za mawasiliano kwa Kiswahili katika Taasisi za Ufundi Nchini Kenya,**"

This office has no objection and authority is hereby granted for a period ending 19th June, 2018 as indicated in the request letter.

Kindly inform the Sub County Director of Education of the Sub County you intend to visit.

JAMES KIMOTHO
FOR: REGIONAL COORDINATOR OF EDUCATION
NAIROBI

c.c.

Director General/CEO
Nation Commission for Science, Technology and Innovation
NAIROBI